Niculae Gheran

arta de a fi păgubaş ...

îndărătul cortinei

Biblioteca Bucureștilor

NICULAE GHERAN

ARTA DE A FI PĂGUBAȘ

* * *

Niculae Gheran

ARTA DE A FI PĂGUBAȘ

* * *

ÎNDĂRĂTUL CORTINEI

BIBLIOTECA BUCUREȘTILOR

București • 2012

Redactor: Rodica Lăzărescu
Tehnoredactor: Cezar-Octavian Diță
Coperta: Nicoleta Negruț

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GHERAN, NICULAE
Arta de a fi păgubaș / Niculae Gheran. –
București: Biblioteca Bucureștilor, 2008
vol.
ISBN 978-973-8369-27-6
Vol. 3: **Îndărătul cortinei**. - 2012. -

ISBN 978-606-8337-24-1

821.135.1-31

Cristinei, Violetei și lui Niculiță,
mult prea cumințI

Cuvânt înainte

Volumul de față încheie fresca unei lumi apuse, aflate la granița arbitrară dintre ce a fost și ce ne-am așteptat să fie. Buldozerele au ras așezarea personajelor pestrițe din Târgul Moșilor, lăsând arheologilor grija de a reconstitui imaginea vechiului cartier. În bună măsură, mahalaua de odinioară s-a mutat urbanistic în centrul metropolei, mulți locuitori risipindu-se în patru vânturi, în căutarea unei lumi mai drepte. Unii îmi scriu din Israel, alții din Franța, Germania, Italia, S.UA., ba chiar și de la capătul lumii, din Noua Zeelandă. Cu toții par să îndreptățească versul lui Goga: „Să ne mutăm în altă țară". Nostalgic, ei revin adesea pe vechile locuri, rămase mai mult în amintirile lor și-n cârca urmașilor, încă prezenți la apel.

Cartea îmbogățește galeria de portrete din Oameni și javre, *alese precumpănitor din domeniile culturii și artei, unele dintre ele fiind abia schițate în volumele de foiletoane* Sertar *(2004),* Cu Liviu Rebreanu și nu numai *(2007).*

Și la apariția celui de-al doilea tom cartea a beneficiat de cronici și recenzii elogioase, semnate în paginile revistelor Acasă, Apostrof, Cultura, Dacia literară, Literatorul, Mesagerul literar, Mișcarea literară, Observatorul literar, România literară, Saeculum, Tribuna, *ori prezentată la* „ProTV" *și* „Radio România". *Încă un motiv pentru a aduce mulțumirile mele unor confrați de generație, precum Ion Vlad, Gheorghe Grigurcu, Alexandru Săndulescu, C. Stănescu, Mircea Muthu, Mircea Popa, Constantin Coroiu, Mihai Neagu-Basarab, Ion Moise, Mircea Dinutz, Ion Crețu, Virgil Rațiu - unii prematur îmbătrâniți de mine prin această*

clasificare -, dar și mai tinerilor Horia Gârbea, Cristina Manole, Dan C. Mihăilescu și Andrei Moldovan, nici ei prea tineri, în comparație cu junele Cosmin Ciotloș, care „vine, vine, vine, calcă totul în picioare”.

Cum de la primul său tom Arta de a fi păgubaș *are și un caracter memorialistic, se cuvine să repet că majoritatea paginilor alăturate poartă girul realității, cel puțin în privința cadrului istoriografic și topografic. Nu întotdeauna și onomastic, întrucât structura tipologică a personajelor a depășit ficțional profilul arhetipurilor literare, motiv pentru care, uneori, am simțit nevoia schimbării numelor reale. De aici tradiționala precizare că „orice asemănare este neintenționată și inoportună”. Mai ales în cazul numelor frecvent întâlnite.*

Mulțumiri se cuvin și prietenilor Maria Graciov, Corin Klein-Kirițescu, Paul Lampert, Teodor Popa și Andrei Vaculin, sondați cu lecturi pe parcursul scrierii paginilor, pentru a preveni dezamăgirea cititorilor de mai târziu.

La hotarul dintre Epoca de Aur și actuala Epocă de Arginți, trilogiei i s-ar cuveni o completare pe măsură: Bordel nou cu dame vechi, *justificând titlul păgubașului, care, după ce s-a rătăcit o viață întreagă într-o pădure sălbatică, se întoarce în lumea de unde a plecat. Reușita rămâne exclusiv în mâna Domnului, căruia de prea multe ori i-am solicitat o prelungire de mandat, ca să mai bat la ușa Lui, astfel încât fiecare zi ce trece a devenit bacșiș.*

N. Gh.

I. BUNE ȘI RELE

— Ceva, ceva trebuie să fi meșterit tu pe la comuniști, dacă te-ai aflat printre ispravnicii de stat!

— Ai să râzi, când m-au săltat în grad, nu eram nici membru de partid. Că ulterior aveam să devin îi altă gâscă.

— Curios!

— Curios și nu prea, că în conjunctura anilor 1964-1965 se părea că ieșisem din apocalipsul sovietic și al birocratismului cadrist. Venise sorocul schimbărilor, de sus până jos, începând cu cele din vârful piramidei.

— Ce mi-e Tanda, ce mi-e Manda. Se deghizau dracii între ei, dar infernul rămânea același. Istoricește, atunci nu s-a petrecut nimic esențial.

— Numai că una e să scrii istoria - mereu altfel de la o perioadă la alta -, și alta s-o fi trăit, zi de zi, cu toate năzuințele, bucuriile și poticnirile ei. Cel puțin pe tărâmul artei și culturii, al căror martor am fost. Pe teren, nu la galerie. Și-apoi, să nu uităm: indiferent de context, eram tineri și pulsam la tensiunile vârstei, veci pururi aceleași pe toate meridianele. Măcar de-am lua-o de la capăt...

— Dar cu mintea de acum!

Paradoxal, anii de dezgheț cultural care au urmat morții lui Gheorghiu-Dej s-au datorat, în bună măsură, inițiativelor luate de răposat. Șchiopătând pe ultima sută de metri, el a încercat să democratizeze rețeaua instituțiilor artistice, odată cu renovarea ministerelor, menită să le primenească rânduiala cu tineri mai apropiați de râvnita independență națională. O situație aparte avea Ministerul Culturii, care,

potrivit indicațiilor sale, trebuia restructurat, încât răspunderea activităților specifice să revină creatorilor înșiși. În locul vechii organizări, se crea un Comitet de Stat pentru Cultură și Artă, format din numeroase personalități literar-artistice, cu un birou coordonator din care făceau parte conducătorii uniunilor de creație și președinții consiliilor domeniale - arte plastice, așezăminte culturale, edituri, muzică, răspândirea științei și culturii, precum și teatre -, organisme alcătuite la rândul lor din scriitori, fruntași ai vieții științifice, compozitori, dirijori, pictori, sculptori, regizori, actori, cântăreți, instrumentiști ș.a. Toate planurile și repertoriile anuale pe tărâm editorial, teatral, cinematografic, organizarea de expoziții în țară și peste hotare, repartiția bugetului alocat culturii și artei erau supuse dezbaterii și aprobării lor, instanțe proiectate cu un dublu caracter: *obștesc și de stat.* (Peste șase ani, deranjat de extinderea unor libertăți generate de o atare politică culturală, Ceaușescu va schimba caracterul *obștesc* al instituției, desemnând-o ca organism de *partid și de stat.* Înlocuire de rău augur, care a limitat drepturile creatorilor în coordonarea acțiunilor de până atunci.)

În noua organizare, conducerea era încredințată unui președinte, în persoana Constanței Crăciun, și vicepreședinților Virgil Florea, Ion Moraru și Dumitru Popescu. De asemenea, în desfășurarea activității curente și de perspectivă a fiecărui consiliu, statul desemna un secretar, care, la rândul său, făcea parte din conducerea operativă a instituției. Practic, acestei instanțe îi revenea grija administrării unităților aflate în subordonarea C.S.C.A.

Grație noilor ajustări, se ajunsese ca în aparatul mixt al instituției să-și afle locul un fost ministru de Interne național-țărănist, juristul Mihail Ghelmegeanu, reciclat președinte al Consiliul Răspândirii Științei și Culturii, actorul Radu Beligan, președinte al Consiliului Teatrelor, ori sculptorul Boris Caragea, președinte al Consiliului Artelor Plastice, alături de foști brutari, mecanici și tipografi,

școlarizați intensiv și reprofilați în activiști culturali. Important este că prezența autenticilor oameni de artă a fost benefică, vizibilă în sălile de teatru, librării și expoziții. Schimbări bine-venite, dar și limitate în privința răspunderilor administrative, sugerate cu umor de Beligan:

— Eu sunt obștescul, Nae e statul!

Aluzie la Nicolae Munteanu, secretarul Consiliului Teatrelor, cu ștampilă și drept de semnătură.

Apropierea celei de a 20-a aniversări a zilei de 23 August fusese precedată de numeroase proiecte propagandistice. Cu un an înainte, întors de la Paris, șeful statului primise în dar câteva albume de prezentare a Franței, adevărate opere de artă fotografică și de realizare poligrafică.

— Noi nu suntem în stare să facem așa ceva?

Cine din pletoră să nege? Doar când solicitarea, indirect formulată, ajunse peste barierele de partid la Ben Marian[1], acesta răspunse printr-un NU categoric.

— Dumneavoastră nu vedeți calitatea materialelor folosite? Nu vedeți ce hârtie, cerneluri, cartoane și pânzeturi folosesc franțujii? Dar acetofanul care acoperă volumele? Nu spun de folioul auriu, argintiu și de toate culorile, imprimat în blind, care presupune mașinării și o tehnologie aparte în tipografii. Ca să nu zic nimic de celofanarea coperților, folosită de ei și la execuția colecțiilor de masă, precum „Livre de poche”.

Finețuri poligrafice ignorate de investitorii noștri, care, până atunci, cheltuiseră bani pe rotative de mare performanță, precum „Super-Albertina”, proiectată să tipărească, ultrarapid, tiraje uriașe, nepracticate în România. Fusese achiziționată de un farmacist, Mihai Alexandru, secretar general în minister, iar la introducerea bolidului în hala Casei Scânteii a fost nevoie să se dărâme

[1] Director tehnic al Editurii Meridiane, create prin preluarea fostei Edituri în Limbi Străine și a redacției de arte plastice de la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, secție condusă de Ionel Jianu.

un zid. Dar, așa cum nu se pricepuse el, nu se pricepeau nici superiorii lui. În situația dată, s-a alcătuit un referat de necesități - aprobat personal de conducătorul statului -, precum și un „plan special” de tipărituri consacrate amintitei aniversări, elaborat sub egida Biroului politic al partidului. Printre necesități, Marian trecuse și vreo 20 de redactori și corectori de limbă engleză, franceză, germană, italiană și rusă, convins că surplusul de personal nu i se va aproba.

— P-ăștia de ce i-ai cerut? Că și-așa redacțiile n-au ce lucra!

— De teamă! Ce mă fac dacă mi se aprobă toată aparatura, toate materialele poligrafice și nu apar cărțile programate? Așa că pun răul înainte și-mi rezerv dreptul să-l explic prin lipsa cadrelor.

— Și dacă ți se aprobă suplimentarea?

— Imposibil. Săptămâna trecută am fost la Zeiger, la Comitetul de Muncă și Salarii, pe care-l cunosc personal, să-mi aprobe un post de portar, să-l pun în capul culoarului, să nu se mai vânture lumea la bufet pe la noi; să mai urce și prin spate, pe la etajul șapte. Păi, dacă nu mi s-a aprobat un singur portar, cum să-mi mărească schema cu zeci de salariați?

S-a înșelat, căci unde mersese mia, a mers și suta. Peste noapte, Editura Meridiane a fost înzestrată cu personalul solicitat, recrutat de Marian dintre cele mai drăguțe absolvente ale Facultății de Filologie, nevoite să facă față altor cerințe, deoarece lipsa manuscriselor, încă neangajate, le scutea de orice prestație editorială. Majoritatea fetelor și-au găsit debușeu pe tărâm sindical, alcătuind o formație artistică, participantă la mai toate concursurile de cântece și dansuri.

Numai că timpul trecea, fără ca volumele proiectate să apară. Erau mai toate cărți de sinteză, de tipul *Istoria României, Teatrul românesc,* alături de panoramele celor mai importante domenii social-economice ale țării, dar și

numeroase albume, precum *București, Valea Oltului, Scenografia românească, Sportul în România* ș.a. De altfel, nici n-aveau cum să apară, deși pe parcursul a doi ani, cât trecuseră de la lansarea planului, câteva lucrări apucaseră să intre în redacție. Vina consta în circuitul împleticit al manuscriselor, stabilit la partid, care hotărâse ca „bunul de tipar” să-l dea o comisie specială, alcătuită din miniștri, șefii unor uniuni de creație, activiști cu înalte responsabilități în aparatul central ș.a. Or, redacția n-avea autoritatea să-i adune, după nevoi, la o zi și oră anume, cu atât mai puțin să-i și oblige la lecturi prealabile. Și, cum lațul se strângea în jurul gâtului, directorul editurii, un anume Petre Nicolae, a dispărut brusc, plecând la Moscova în aparatul C.A.E.R. Prevenind imputările pentru nerealizarea planului aniversar, conducerea C.S.C.A. a hotărât demiterea succesivă a redactorilor-șefi, Ghiță Wolf și Dan Baran, mai puțin a lui Dan Grigorescu, urcat târziu pe puntea vasului.

Într-una din zile, ne pomenirăm la Centrala Cărții cu vizita lui C. Părăluță, mai-marele sectorului edituri din direcția de propagandă a P.C.R.

— Dacă voi credeți că prin îndepărtarea câtorva șefi de la „Meridiane” conducerea de partid se va mulțumi, vă înșelați. Când va afla că lucrările programate nu există, va fi vai și amar de toți. În protocolul stabilit pentru primirea delegațiilor străine la 23 August, am văzut că printre darurile ce urmează să li se ofere figurează și cărțile aniversare, proiectate în toate limbile de circulație universală. Prevăzându-și soarta, Petre Nicolae și-a luat hamul și praștia și a dispărut fără să sufle o vorbă.[1] S-a evaporat înainte de a fi măturat. Noi rămânem la vedere și vom zbura care încotro, ca și păsările măiestre din conducerea C.S.C.A. Planul de apariții este al Biroului

[1] Plecase la fel precum venise, neavând nicio experiență editorială. La Moscova a lucrat în calitate de consilier economic și în secretarialul C.A.E.R. După o călătorie cu avionul în Iugoslavia, a fugit în S.U.A., unde s-a stabilit cu numele de Peter Nickolsohn.

politic, nu-i de joacă, iar pentru realizarea lui s-a dat tot ce s-a cerut. Eu m-am și împăcat cu gândul că voi rămâne cu funcția mea de la catedra din A.S.E.

Cu ani în urmă, fusesem promovat șef al serviciului „Edituri de artă și literatură”, împreună cu Ion Marinescu - desemnat director al producției editoriale -, formam un cuplu de bază în coordonarea planurilor de apariție, el aplecându-se îndeosebi asupra literaturii tehnico-științifice. Fuseserăm numiți la propunerea lui Constantin Prisnea, în urma dialogului său cu mahării propagandei de partid.

— La edituri puteți numi și un surdomut, că de lucrat tot băieții ăștia lucrează.

— Și-atunci de ce nu-i numiți pe ei?

— Că nu-s membri de partid.

— Cine vă oprește să-i faceți?

În realitate, niciunul nu ne înghesuisem cu vreo adeziune, nu neapărat din frondă, ci de teama răscolirii dosarelor de cadre, destul de șubrede prin ce nu declarase fiecare. Ca să nu spun că singur mă exclusesem dintr-un partid în care crezusem, ceea ce m-ar fi obligat la imposibile mărturisiri. Continuam să rămânem neîncadrați, cu atât mai mult cu cât și noii colegi, muncitori reprofilați la Academia de partid „Ștefan Gheorghiu”, nu prea ne vedeau cu ochi buni.

Editura Meridiane, cu un director-dezertor, cu un redactor-șef demisionat și cu altul pe ducă, era în derivă. Nici Dan Grigorescu nu se omora cu serviciul, preocupat mai cu seamă de cursul ce-l ținea la Filologie. Când, ca vechi coleg, i-am imputat pasivitatea, mi-a răspuns cu cinism:

— Nae, când cu ani în urmă lucram pe spetite la seriile clasicilor universali, m-au dat afară ca pe-o măsea stricată, m-au trimis să împachetez cărți în depozitul Centrului de Librării. Noroc cu H. Maxy, care m-a angajat ghid la Muzeul Național, că altminteri rămâneam un filolog ratat, nicidecum critic de artă. Acum mi-a venit rândul să mă îngrijesc în primul rând de mine și apoi de alții. Am ajuns

să-i dau dreptate lui Oprescu.

Se referea la o mai veche discuție, purtată cu George Oprescu, în jurul monografiei *Nicolae Grigorescu,* aflată în fază redacțională:

— De ce m-ați chemat pe mine pentru detalii? Ar trebui întrebat Remus Niculescu[1]. În tinerețe scriam eu și semnau alții. Acuma se mai întâmplă și invers.

Cu Părăluță și Dumitru Trancă, directorul general al Centralei Cărții, am ajuns la singura concluzie la care mă ducea capul:

— Numirea unui nou director la editură ar fi dezastruoasă, deoarece, din capul locului, ar fi scutit de răspunderea cărților întârziate. De asemenea, ideea de a apela la comisia-fantomă de supervizare a lucrărilor este catastrofală. În doi ani nu s-a-ntrunit o dată. Unica soluție este de a sacrifica un bun editor - numit director interimar -, care să citească toate manuscrisele, contând și pe lecturile noastre, apoi să le trimită rapid în tipar, fără avizul comisiei de brontozauri. Ne pierdem timpul de pomană, cerându-i lui Duma[2] să silabisească un text - pe care, oricum, îl va pasa unui subordonat, după citirea a două, trei pagini -, de asemenea, lui Dan Dumitrescu[3], un individ complexat, pus pe șicane, ca s-arate că-i ceva de capul lui. În rest, ce-o fi să fie!

Îmi semnasem demisia în alb, căci pe loc s-a hotărât detașarea mea la „Meridiane” pentru o perioadă de patru luni.

— În cazul tău, nici nu-i nevoie de-o delegare aparte, ci

---

[1] Critic, cercetător la Institutul de Istoria Artei, colaborator apropiat al acad. George Oprescu. în 1956, au semnat împreună lucrarea *Nicolae Grigorescu*. Colaborarea s-a extins și după această dată, numai că arestarea, condamnarea și detenția politică a lui R.N. au făcut ca numele lui să dispară de pe coperta cărții, apărute în două volume, în anii 1961-1962.

[2] Președintele Comitetului de Stat pentru Cultură Fizică și Sport.

[3] Din aparatul C.C. al P.C.R., școlarizat la Moscova.

de rezolvat juridic dreptul de semnătură în acte oficiale. În atribuțiile tale de serviciu, îndrumarea și controlul editurii oricum se impun, mai ales în condițiile descompletării conducerii. Dacă apar obiecții, te retragem din funcție. Practic, revii de unde ai plecat.

Am acceptat, cu trei condiții: 1. odată cu mine să mai fie detașați trei redactori din celelalte edituri, precizați nominal; 2. să se amâne demiterea lui Dan Baran, editor priceput, compromis tocmai fiindcă luase în serios un stupid circuit cenzorial; 3. să fiu degrevat de alte solicitări, ședințe și vizite plicticoase. În schimb, mă angajam ca, înaintea trimiterii lucrărilor în tipar, să le prezint directorului general, fără să-i invoc numele, în cazul vreunei încurcături. „Salto mortale” sub cupola unui circ aniversar, cu controale triplate de partid și de stat, pe care urma să le ignor.

Din prima lună predasem la tipar toate manuscrisele ce zăceau în redacție, care, deși trecute prin cenzura oficială (D.G.P.T)[1], n-aveau viza „comisiei speciale”. Hotărâsem să-i consult individual pe membrii ei, mai mult pentru a-i informa asupra stadiului în care se aflau lucrările și de a-i scuti să le verifice personal, ceea ce le convenea perfect. Unele sugestii de-ale lor se băteau însă cap în cap, ca în cazul albumului *România*:

George Macovescu (ministru de externe): „Realizați o carte de lux, frumoasă, să se impună prin prestanța ei grafică, fiindcă fotografiile lui Miclea și Dan Eremia Grigorescu sunt, într-adevăr, superbe”.

Dan Dumitrescu: „Faceți o carte populară, s-o poată cumpăra și omul de rând, că-i păcat să n-aibă și el în casă frumusețile țării”.

De regulă, mergeam însoțit de Dan Baran, care, nu știu pe ce cale, aflase de hotărârea demiterii, ca și de solicitarea mea de a fi amânată.

— Nu mă întreba de unde cunosc decizia și intervenția ta de a-i întârzia aplicarea. Dar îți spun ce nu știi: îndepărtarea

[1] Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor.

mea n-are nicio legătură cu mine. Vizată e nevastă-mea, care lucrează în aparatul Comitetului Central. Compromiterea mea urmărește să-i clintească poziția. Ca la biliard: dai cu tacul într-o bilă, ca să bagi alta în buzunar. Cauza e sfânta unitate a partidului, totuna cu solidaritatea de haită. Băieții care au venit din Uniunea Sovietică, școliți în multe privințe, extind sfera de dominație și lovesc concentric, mai rău ca ceata lui Pițigoi, unde - cum zice refrenul - „dai într-unul, țipă doi”. Dacă vrei să m-ajuți, dă-mi o recomandare din partea editurii să urmez cursurile Academiei „Ștefan Gheorghiu” și, efectiv, ne scapi pe amândoi din ghearele lor. Trebuie să-ți spun că am un chef să merg la o școală de partid ca de mere pădurețe. Dar altă soluție nu văd, cel puțin acum. Și fii atent, că o vreme și tu ai fost în colimatorul băieților. Norocul tău a fost rusoaica!

— Ce rusoaică?

— Svetlana, colega ta, considerată de inimă albastră, nevastă - pare-se - cu un grad mai mare decât toți, că i-a pus cu botul pe labe. Nu mișcă unul în fața ei. Pe cât de important în administrație, nici bărbat-su nu suflă o vorbă în casa lor. Nu cerceta aceste legi! Totul ți se trăgea de la orarul vostru de lucru, singuri-singurei, miercurea și vinerea, după-amiaza, în sediul din Piața Amzei. Zile de post, nu de dulce.

— Dane, știi ce știe și portarul din Centrală, că el ne deschidea ușa de la intrare. Restul e fantezie, care, ca bărbat, zău că mă flatează, fiindcă rusoaica face toți banii. Însă modul tău insinuant de a mă privi printre gene mă face să te bănuiesc că și tu ești înșurubat în jocuri periculoase, extraeditoriale. Nu degeaba te au în evidență. Creadă oricine ce-o vrea, mă lasă rece; ea venea după-amiaza de două ori pe săptămână la serviciu, ca să recupereze orele predate la politehnică, iar eu din pricina convenției cu directorul general: picam la robotă dimineața cu o oră mai târziu și o recuperam după orarul său, când ne avea pe amândoi la îndemână. Altminteri, orice-aș fi făcut, tot

întârziam la serviciu.

— Plăcută femeie! Marfă de export!

— Dacă zici că are un cuvânt greu de spus printre rusofilii tăi, o rog să te scoată de sub obroc.

— Las-o moartă, că povestea-i complicată: care pe care. Nu-i vorba doar de mine!

Omul știa ce spune. Oricum mai mult decât cunoșteam eu despre culisele puterii. Când, spre vară, s-a transferat la „Ștefan Gheorghiu”, mi s-a reproșat recomandarea dată, ceea ce m-a determinat să răspund cu naivitate:

— Dar ce deranjează? Și-așa se hotărâse demiterea lui! Școala n-are ce să-i strice!

Ca și cum de școală era vorba!

Pe derdelușul puterii, nu știi niciodată care dintre săniuțe va câștiga concursul, fiindcă nu toate iau startul din același loc și, mai ales, la aceeași oră. Peste doi ani, întors de la cursuri, Dan Baran va fi promovat în aparatul Comitetului Central pentru relații externe, în timp ce mulți dintre foștii săi beligeranți fuseseră mătrășiți.

Băiat harnic și isteț, Dan Baran suferea de boala disciplinei, împinsă la limitele penibilului.

— Și dacă se află c-am dat drumul la lucrări fără viza comisiei fixate la partid?

— Pagubă-n ciuperci. Importantă e apariția cărților. Chiar dacă va crăpa una, două, fie și trei, urma scapă turma. De împușcat n-o să ne împuște. Care-i problema? Oricum, nu este a ta, că la data apariției lor vei fi departe.

— O pățești!

— Nu pățesc nimic. Cine l-a numit pe Nicolae Petre director? Ce legătură avea el cu profesia de editor? Obligatorie la o redacție de profil enciclopedic! Cine i-a semnat transferul? Când a fost numit el căpitan de vapor și când m-am urcat eu pe covertă? În afară de echipa de dansuri și de cântece, cu care s-a prezentat la concursuri sindicale, ce-a mai făcut? Nu-mi purta de grijă:

nedisciplinat, nedisciplinat, dar nu idiot. Și-apoi, ce te face să crezi c-am venit să rămân aici? Am cerut mână liberă pentru patru luni, după care: valea. Oi fi eu născut în Obor, dar nu la țară. N-ai să mă vezi la raport ținând pălăria în dreptul prohabului.

— Mai ales de când la oraș se poartă șapca! Așa că las-o baltă!

Când nu citeam pe brânci în editură, ne deplasam, preot și dascăl, la autori. Uneori pentru un biet cuvânt introductiv. Prima deplasare am făcut-o la Geo Bogza, prefațator la albumul *Valea Oltului.*

— De doi ani ne amână. Stăm nepermis pe tușă cu un album superb, aflat în *handruck,* de florile mărului. Văzând că timpul trece, ne-am adresat altor colaboratori, ultimii fiind oltenii Alexandru Balaci și Mihnea Gheorghiu, dar și ei ne-au refuzat, considerând că l-ar jigni pe Bogza.

Convorbirea cu autorul *Cărții Oltului* a fost scurtă. Îi propun să scrie o singură pagină, dacă timpul nu-i îngăduie să ne ofere mai mult. Politicos, își exprimă temerea că un asemenea travaliu l-ar scoate din atmosfera lucrării la care meditează, că nu știe dacă fila dorită de noi i-ar răpi câteva minute sau săptămâni întregi. Și toate astea pe nimic. Dan Baran face imprudența să-l informeze că tot albumul e gata și să insiste asupra grabei noastre. Îi promite încadrarea cuvântului introductiv la maximum tarifar. Când află că o prefață de mărime redusă poate fi remunerată cu maximum o mie de lei, refuză orice colaborare. Vin cu ideea să alegem un fragment din cartea sa și să-l reproducem ca *motto*. Deși propunerea ne-ar scoate din impas, o respinge categoric: „Nu vă permit să-mi puneți numele, nici măcar *G.B.”*

Afirm atunci că nu vom solicita altcuiva vreo introducere și ne vom rezuma la o notă redacțională, preambul la grupajul de fotografii artistice, grăitoare prin ele însești. Nici formula aceasta nu-i surâde și, după un moment de tăcere,

face ca banul să sclipească împăciuitor. Îi reproduc cuvintele, fără teama de a greși o iotă: „Altfel ar fi dacă m-ați onora regește”. Zâmbesc cordial și mă adresez în legile lui Hermes:

— Maestre, rege n-am fost și-s slabe nădejdi să devin, dar, dacă aș fi monarh, cât m-ar costa captarea bunăvoinței?

— Zece mii de lei!

— Cam multișor, dar vă promit că veți primi această sumă, cu o condiție: să ne dați prefața în maximum o săptămână. Obligații de onoare pentru ambele părți, întrucât nerespectarea termenului ne va determina să trimitem cartea în tipar așa cum v-am spus.

Dan Baran, stană de piatră. Abia jos, ajunși pe trotuar, își îngăduie să se rățoiască la mine:

— De ce-ți bați joc de bătrân? Dacă ne scrie o singură pagină - cum i-ai cerut - și l-am remunera la maximum tarifar, îl vom răsplăti cu 250 de lei, și ăia impozabili. De unde până unde 10.000? Nu spun că nu vei obține prefața, dar modul cum ai dobândit-o e lamentabil. Efectiv mi-e rușine c-am fost de față la un târg janghinos.

— O să-ți treacă supărarea când, peste o săptămână, o să-i duci banii promiși. Plătiți legal, conform cu două articole speciale din legislația dreptului de autor, care ne-ar fi permis să-i dăm toți banii chiar adineauri.

— Dragă băiete, pe tine rusoaica te-a înnebunit de tot, dacă susții o asemenea aberație. Nu există asemenea prevederi. Cum poți să plătești o pagină cu 10.000 lei? Când un „Fiat 850” costă 45.000 lei. Înghit toată legislația drepturilor de autor din 1923, 1956 și 1957, pe care o știu pe dinafară...

— Ia mașina și du-te să te documentezi în privința articolelor 9 și 10 - ori 10 și 11, nu știu exact numerotarea - că eu merg la „Katanga”, la doi pași de aici, unde se poate bea în tihnă un „Martel” sau un „Hennessy”, mai cunoști o fată frumoasă, vezi ce vrea și ce-i oferi, mai afli ce-au scris

băieții, ce se spune în târg despre cărțile apărute, cine vine, cine pleacă - pe furiș sau dintr-odată -, te informezi de toate pentru toți, până a doua zi, când revii la bistro să semnezi iarăși condica. Ne vedem mâine la editură. Și ține minte: plata rapidă a lui Bogza depinde în primul rând de tine!

— Ești nebun de legat, ca și cei care te-au trimis la noi.

A doua zi, Baran mă aștepta pe peronul Casei Scânteii. Ținea în mână legea drepturilor de autor.

— Arată-mi unde-s articolele speciale, că nu le văd!

— Dar întreruperea numerotației o vezi? Mai privește cum arată primele zece articole.

Se uită îndelung, ca și cum ar învăța pe de rost textul, apoi remarcă:

— Într-adevăr, lipsesc două cifre. Probabil greșeli de tipar.

— „Greșeală” voită, stimabile, pentru ochii neaveniților. Textul complet al decretului se află la Consiliul de Miniștri și, cu siguranță, la Oficiul Juridic al C.S.C.A. Modificările aduse legii din 1956 sunt o palidă încercare de a corecta lacunele legislației sovietice, care stă la baza decretului 321, unde cantitatea joacă un rol nefast în remunerarea operei de artă. De-ar trăi, Mateiu Caragiale ar primi și-acum pentru *Craii* lui - fie și încadrați la maximum tarifar -, mai puțin decât trilogia lui Șerban Nedelcu *Pe malurile Dunării,* chiar și încadrată la minimum. Eminescu, la fel, mai puțin decât industriașii poeziei contemporane. Așa s-a născut ideea articolului cu text nepublicat în *Buletinul oficial.* El dă dreptul Ministerului ca, la propunerea editurii, să aprobe și *tarife speciale,* în afara baremurilor anexate la lege. Celălalt articol, și el nepublicat, dă dreptul aceleiași instituții să ordoneze plăți peste procentele stabilite la încheierea contractelor. Asta înseamnă, repet, că lui Bogza i-am fi putut da și o căruță de bani, chiar înainte de-a fi scris un rând.

— Asta mai înseamnă și că articolele în cauză anulează

întreaga lege. Cine-i autorul din umbră?

— Inițial, Ali Ștefănescu, fost profesor de franceză și bun editor; ulterior, Mircea Voicana, jurist de profesie, asistat la corecturi de ucenicii care ne aflam în Direcția producției editoriale - mai mult discreți decât pricepuți. E și cazul tău, la fel de discret în privința relațiilor „particolere” pe care le ai cu Virgil Florea, ministrul nostru de resort din C.S.C.A. Eu îți fac adresa către el - cu baza juridică pentru aprobarea tarifului fixat lui Bogza -, și-l pui să semneze în deplină legalitate! *Znaite, balșoi komandir?*

— De unde știi tu de amiciția mea cu Florea?

— De la amicii tăi, care îți poartă sâmbetele *pa russki i pa rumînski.* Și, ca Virgil Florea să semneze liniștit, spune-i că banii dați lui Bogza sunt incomparabili mai puțini decât sumele cheltuite de voi în redacție și tipografie. Așa se face că întreținerea unui redactor, deștept sau idiot, costă statul mai mult decât banii oferiți unui autor, fie și excepțional.

Cu apariția rapidă a albumului, urneam din loc și celelalte albume proiectate.

Mai dificilă se dovedea colaborarea cu Eugen Schileru, prefațator la *Scenografia românească.* Binevoitor, Dan Grigorescu se angaja, de la o zi la alta, să trimită cartea în tipar, spunându-ne că autorul a terminat ce-avea de spus, numai că simte nevoia să-și actualizeze câteva date. Pe Ninel - cum i se mai spunea lui Schileru - îl vedeam seară de seară la A.T.M.[1], pe care-o frecventam cu actorul Ștefan Bănică, vecin și prieten din cartier. Profesorul venea însoțit de studenți, îmbrăcat modest, mereu în același tricou negru. Se spunea că este atât de îndatorat fostelor soții,

[1] Asociația Oamenilor de Teatru și Muzică, cu sediul în Calea Victoriei, deasupra restaurantului „Cina". La prețuri modice, oferea membrilor posibilitatea de a lua masa după terminarea spectacolelor de seară, până dimineața. Adevărat privilegiu, atâta timp cât programul restaurantelor obișnuite se termina la ora 22. În epoca restricțiilor, devenise sediul boemei artistice, frecventat strict pe bază de legitimație.

încât abia izbutea să facă față pensiilor alimentare. L-am atacat într-o seară, după un schimb de amabilități:

— N-ați venit la editură să vă încasați banii!

— Ce bani?

— Nu știu pentru ce. V-am văzut însă pe statul de plată c-o sumă măricică, plus drepturi suplimentare de 50% pentru fiecare versiune tradusă.

— Exclus! N-am de încasat niciun franc.

— Dom'le Schileru. Încă-s zdravăn la minte. Bag mâna în foc că figurați pe statul de plată. Pariu pe zece baterii de vin, acompaniate la tonomat de aperitive și mititei, bașca escadrila de vânătoare care vă însoțește ca pe un bombardier.

În prealabil, aranjasem cu Mantarosie, contabilul-șef al editurii, să-l treacă pe stat cu toate sumele ce i s-ar cuveni pentru prefața la *Scenografia românească,* încadrare la maximum, pentru versiunea originală, dar și pentru traduceri. Bani mulți.

A doua zi de dimineață, domnul Ninel venise la „Meridiane" înaintea salariaților, poate cu o vagă speranță, dar sigur pe câștigarea pariului. Bem o cafea și cer Contabilității să ne aducă statul de plată. Între multele colaborări, descoperim și numele domniei sale, repetat de patru ori, cu sume frumușele.

— Ați comunicat autorului să-și ridice drepturile?

— Nu, fiindcă în ultima clipă redacția a anulat ordonanțarea, pe motiv că lucrarea n-a fost predată de colaborator.

— Păstrați-i în casierie și-i dați domnului Schileru în ziua când v-aduce prefața, că traducerile le facem rapid în redacție.

— Imposibil. Legea ne obligă să-i depunem în bancă!

Era prea mare suma, ca Schileru să nu intervină.

— Nu-i cazul. Mai bine de 90% din prefață e scrisă. Trebuie doar s-o caut printre hârtii, c-am abandonat-o când mi s-a spus că se adaugă planșe noi, după care dracu' știe

ce a mai intervenit. Însă, cu mâna pe inimă, în maximum două zile o aduc, că-i vorba de-o încheiere. Am o singură rugăminte: e scrisă de mână și dați-mi o dactilografă s-o dictez.

— Și două.

Angajament respectat de ambele părți.

Oameni și oameni! Dacă întâlnirea cu Schileru a fost un adevărat regal, căci a deschis șirul unor fabuloase studii și incursiuni în istoria artei universale, cu o avalanșă de anecdote legate de viața personală a unor artiști celebri, întrevederea cu un demnitar ca Aurel Duma, desemnat de Comitetul Central în comisia specială de control al tipăriturilor noastre, putea îmbogăți paginile unei rubrici de umor. Domnia sa era președintele Comitetului de Cultură Fizică și Sport, deși la viața lui nu-l văzuse nimeni excelând pe vreo arenă sau ring de box. L-am vizitat să-i arăt cum arată albumul aniversar proiectat să apară. El se deschidea cu o suită de imagini artistice, munți, ape și văi, sugerând relieful patriei, nicidecum cu secvențe din activitatea sportivilor noștri. Ușor contrariat, mă întreabă: „Ce-i cu astea?”. Îi răspund că la Olimpiada din Melbourne, unde va ajunge și acest album, participă oameni de pe toate continentele, care habar n-au de România, unde se află pe glob și cu atât mai puțin cum arată.

— Avem tot interesul să demonstrăm tuturor că-i vorba de o țară frumoasă, scăldată în soare, aptă pentru desfășurarea tuturor activităților sportive, de vară și de iarnă, cum nu sunt multe pe pământ. Acesta-i rolul peisajelor pe care le vedeți.

Frunzărește albumul, cu niște degete boante, pe care are grijă să le bage în gură înainte de a întoarce o planșă, și se pronunță:

— Băgați mai multe piesaje!

Ca să nu uit, notez și subliniez în agendă cuvântul *piesaje* și mă adresez cam în același gen de comportare:

— Tov președinte, am o rugăminte: dați-mi și mie un permis pe toate stadioanele și arenele sportive.

După care îl pun să scrie și să semneze pe ultima filă a manuscrisului: „Bun de tipar, *Aurel Duma”.* Ce-i solicit e un fleac pentru isprăvnicia sa, așa că dă dispoziție secretarei și mă fericește pe loc.

Ca și cum n-am avea destui marinari pe covertă - mulți dintre ei fără să știe să înoate ne pomenim la bord cu un naufragiat. Este vorba de Leonte Tismăneanu - fost Leonid Tismeniţki[1] (1913-1981) cât a activat în Komintern, la emisiunea de limbă română a radioului moscovit. Venit în urma blindatelor armatei sovietice, s-a aciuit în cele din urmă pe lângă Valter Roman, cu care a și luptat în războiul civil din Spania (ajuns, la rându-i, după alte căprării, director al Editurii Politice, grație unui alt kominternist, Leonte Răutu, ce i-a avut pe amândoi în jurul aceluiași microfon). Vechiul politruc alunecase în hârdău după o replică rostită într-o ședință de activ a sectorului 1 de partid al Capitalei, la care participa și Gheorghiu-Dej. De nu vor fi existat și alte cauze. Cum conflictul ruso-chinez luase amploare, șeful P.M.R. a insistat în luarea sa de cuvânt asupra medierii neînțelegerii ivite, subliniind rolul ce și-l asumase. Leonea Tismeniţki n-are de lucru și, la discuții, vine c-o zicală:

— Eu știu una și bună: când se ceartă leii, să tacă cățeii!

Cățelul tace, rumegă replica și-l mușcă sângeros pe Tismeniţki, rămas de-a doua zi fără mașină la scară. O vreme suportă avatarurile „libertății de opinie”, după care, cu chiu și vai, câștigă un post de redactor la *Editura*

[1] Originar din Soroca, L. Tismeniţki a întreținut în România întregită o campanie subversivă, fondând celule teroriste în favoarea puterii sovietice. Interesant este că în *Raportul comisiei prezidențiale pentru analiza dictaturii comuniste din România*, Vladimir Tismăneanu nu pomenește nimic despre atrocitățile comise în Basarabia sub patronajul tatălui său, după cum nu spune nimic despre cea mai curajoasă grupare anticomunistă - „Arcașii lui Ștefan” - originară tot din Soroca.

Meridiane, cât mai departe de ideologie, fiind pasat la sectorul de traduceri în limbi străine. Marian îmi spune că unii demnitari din aparatul de stat se tem că duritatea noii intervenții poate prevesti o vânătoare antisemită. Poate așa se explică și graba lui Valter Roman de a-l lăuda pe Gheorghiu-Dej pentru înțelegerea dovedită în trecut față de ilegaliștii care au luptat pe baricadele revoluției în Spania, în momentul când Moscova nu i-ar mai fi văzut cu ochi buni. Faptul că el personal are bune raporturi cu niște conducători comuniști din Occident îl ferește de pericolul eliberării din funcție. Ochii stăpânirii rămân însă dilatați cât ceapa la tot ce se petrece în *Editura Politică*, trecută nu peste mult timp din structura de partid în administrația statului, cu obiective ce nu transpar în acte oficiale, dar șoptite la ureche, pentru nevoia „schimbării compoziției naționale a cadrelor”.

În mai puțin de trei luni izbutisem să trimit la tipar toate lucrările proiectate să apară, îndeosebi albumele, adevărate opere de artă. De-acum, greutatea deplinei realizări a „planului special” revenea întreprinderilor poligrafice. În așteptarea exemplarelor de semnal - sosite și transmise cu discreție, fără vociferări -, mă aplec și asupra pregătirii unui portofoliu serios, motiv pentru care invit câțiva autori de seamă, printre care Ion Frunzetti. Îl cunoscusem în cercul Crinei Coșoveanu. Nedumerit, îmi atrage atenția că figurează printre persoanele *non grata.* Îi spun să stea liniștit, că oricum nu rămân în editură și că, în răgazul cât stau la conducerea ei, îi pot publica rapid un volum. Îmi spune că a scris o carte, *Renașterea,* și, ca să revină în circuit, a convenit cu Andrei Oțetea s-o semneze împreună. A depus-o la Editura Științifică, dar nici așa nu merge, că, și în această formulă, zace de mult. Îi sugerez s-o aducă la noi și-i promit că într-o lună îi dăm corecturi în pagini. Ne despărțim înțeleși, numai că, după două zile, vine și-mi spune că Gheorghe Constantinescu, directorul

editurii, refuză să-i restituie manuscrisul și-i promite că-l trimite urgent în tipografie.

— Auzisem de el c-a fost cizmar – spune Frunzetti. Îmi părea însă om de acțiune, fiindcă deschisese seria rentabilă a dicționarelor bilingve, istoriilor și panoramelor disciplinare, așa că m-am dat pe mâna lui. Perfect, pân' și-a băgat dracul coada, făcându-l să scormonească dosarul cu excluderea mea din partid. Sătul de întrebările sale, am scurtat convorbirea. Nu de alta, dar mă întorcea la amintiri neplăcute: nu imputarea colaborării cu Legiunea mă deranja, ci amnezia unora că în timpul războiului m-am aflat în clandestinitate, la postul de radio „România liberă". Împrejurare de care nimeni nu-și mai aducea aminte. Acum, când a aflat că vreți să mă editați, s-a simțit frustrat.

După care a urmat un val de înjurături, care mai de care mai colorate, căci ce putea fi la gura lui Frunzetti ar fi scos din încălțări și pe maeștrii sudalmei din gura Oborului.

Ca să nu rămân în pierdere, i-am adresat o rugăminte:

— Domnule profesor, eu n-am fost cizmar, cu dosar-beton în ochii cadriștilor, dar nici critic de artă. Sunt însă editor de vreo 15 ani. Mult, în comparație cu parașutații din partid, puțin, în raport cu editorii occidentali, aflați ca atare și la a treia generație, cum ar fi cei de la „Schott", care l-au tipărit pe Beethoven când încă mai trăia. Vă întreb - cu posibilitatea de a vă onora ca lumea consilierea: ce-ați face dumneavoastră de-ați fi director la „Meridiane"? În profilul editurii intră și domeniul artelor. Mă refer la albume de pictură și sculptură, românească și universală - cu precizarea ordinei preferențiale și a colaboratorilor propuși să le îngrijească dar și la o colecție populară, de texte, eventual traduceri, care să ne permită rentabilizarea lucrărilor de lux.

— De făcut ar fi destule, dar, știi ceva? Lasă-mă câteva zile și-ți promit că vin cu proiectele a trei serii editoriale.

Promisiune respectată, urmată de contractări masive, ca în perspectivă redacția să beneficieze de un portofoliu

serios. Peste ani, când după stupide rătăciri conjuncturale Ion Frunzetti va deveni directorul editurii, putea să trimită în tipar numeroase titluri propuse de el însuși și angajate de alții cu ani în urmă.

Lucrurile intraseră în normal, când, brusc, sunt chemat la Direcția de propagandă a Partidului. Îngrijorat, Dumitru Trancă - directorul general al Centralei Cărții - bănuiește că ar putea fi vorba de *Istoria României,* cu trimiteri repetate la vechile fruntarii ale țării, implicit la împrejurările modificării lor. Or, cenzura ne transmisese demult să nu amintim nicăieri războiul dus împotriva Uniunii Sovietice. Spre uimirea mea, constat că nemulțumirea se referă la o planșă din albumul sportului. La hipercontrolul politico-ideologic al lui Dan Dumitrescu, se constată că într-una din fotografii un om are trei picioare. Mă uit atent la poză și, într-adevăr, lucrurile stau întocmai. În loc să mă impacientez, izbucnesc în hohote de râs. Râd nervos, în contul unei satisfacții nesperate, dacă la capătul drumului parcurs, extrem de periculos prin riscurile asumate, scap doar cu atât.

De fapt, ce se întâmplase: cu prilejul unei deplasări peste hotare, un sportiv s-a cărăbănit în zona liberă și, la reproducerea fotografiei - făcute cândva în Gara de Nord -, i s-a șters chipul, uitându-se că unde nu-i cap, vai de picioare.

Râd mai puțin peste câteva zile, când același Trancă mă anunță c-am fost definitivat pe postul de director la „Meridiane”. Sar ca ars:

— Nu așa ne-a fost învoiala. În funcția asta ești la cheremul tuturor, fără nicio autonomie administrativă. Răspunzi de toate și de nimic, inclusiv de comportamentul unor timorați, de tipul „lasă-mă să te las”, dar dispuși oricând să te șmotrească.

— Dar te-ai descurcat perfect.

— Domnule Trancă, una este să petreci c-o muiere de

folos obștesc și alta-i să ți-o dea de nevastă.

— Să-nțeleg că ai dori o damă de moravuri grele, de vreo sută de kile?

— De preferat două a cincizeci. Nu de alta, dar mai toate femeile dau lipsă la cântar, așa că diferența de categorie e ca la box, unde se trece ușor de la semi-ușoară la ușoară și de la semi-grea la grea.

Mă declar bolnav și mă retrag la doctorul Cociașu, directorul Policlinicii Artelor de pe strada Cristian Tell, să oficializăm un diagnostic pentru declinarea ofertei. Nostimada face ca, în urma controalelor, să mi se depisteze o tromboflebită avansată, ce pune pe tapet nevoia unei intervenții chirurgicale. Om de treabă, doctorul Cociașu umflă gravitatea afecțiunii, iar la rândul lor superiorii ce se interesează de soarta mea procedează la fel, de unde decizia de a fi operat la Paris. Deocamdată-s tras pe targă:

— Nu trebuie să te miști, că riști să pui în mișcare vreun cheag de sânge. Dacă ajunge la inimă, e perfect: termini cu viața instantaneu, dar, dacă o ia razna la creier, îi de rău, că depinde de locul unde cantonează, provocând, de regulă, paralizii și, mai rar, mutenie sau orbire.

Prin intermediul Externelor, dosarul medical ajunge la o clinică pariziană, care, prudentă, spune că drumul comportă riscuri, întrebând: „Dar de ce nu vă adresați dumneavoastră doctorului Tiberiu Ghițescu?”

Care Ghițescu? Din aproape în aproape, aflăm c-ar fi vorba de fratele profesorului universitar Gheorghe Ghițescu (1915-1978), fondator al școlii românești de anatomie și antropologie artistică, al cărui tratat în trei volume tocmai se tipărea sub firmamentul E.S.P.L.A. Prin intermediul lui, izbutesc să intru în legătură cu frate-său, cândva în echipa legendară a doctorului Nicolae Hortolomei de la Colțea, sub a cărui aripă au crescut chirurgi de renume, precum Theodor Burghele, Gheorghe Olănescu, loan Juvara, Dan Setlacec, Tiberiu Ghițescu fiind specializat în inimă și vase.

Toți se vor remarca în cariera didactică și ca șefi de instituții, mai puțin ultimul, vinovat de a fi ginerele lui Constantin Sănătescu, fostul mareșal al Palatului, desemnat prim-ministru după lovitura de stat de la 23 August 1944. Ce contează că medicul se număra printre fondatorii chirurgiei cardiovasculare, că, în 1953, efectuase prima operație de stenoză mitrală și de transplant al arterei abdominale? Și mai grav era că Ghițescu umbrea veleitățile noului ministru al Sănătății, Voinea Marinescu, dornic să se afirme la rându-i tot în domeniul cardiovascular. Școlit la Moscova, acesta avea însă ghinionul de a descoperi în colegul său un rival imbatabil, care deja executase peste 60 de operații pe cord deschis, fără mortalitate, până ca el să-și fi terminat studiile. Cum mulți bolnavi refuză să fie operați de ministru, optând în favoarea celuilalt chirurg, Ghițescu evită incomoda competiție și cere să fie transferat de la Fundeni într-un spital raional, „Grivița Roșie”, unde își continuă cercetările pe animale.

Mic de statură și uscățiv, chirurgul se impune prin calmul lui suveran, prin încrederea ce ți-o inspiră continuu cu un zâmbet încurajator, care de la început te fac să simți că te afli pe mâini bune. Din stânjeneala mea pricepe că mi-e frică de operație.

— Pentru mine e foarte simplu.

— Domnule doctor, important e ca pentru mine să fie ușor.

— Nimica toată.

— Mai complicat decât un chiuretaj?

— Câte avorturi ai făcut dumneata, să poți compara intervențiile între ele?

— De făcut n-oi fi făcut, dar mă gândesc că unde femeile pot suporta atâtea chinuri, le-oi îndura și eu.

— E cam la fel. Nu simți nicio durere. Se face o anestezie, apoi două mici tăieturi la capetele venei safene, care se extrage, apoi se cos vasele între ele și gata. Este o intervenție superficială, subcutanată. Dormiți și vă treziți la

reanimare. A doua zi puteți coborî din pat, iar peste o lună puteți juca fotbal. De ce vă temeți?

Cam la fel îmi vorbise și doctorul Cociașu, numai că el pomenea și de ceva dureri după operație.

— Care suferințe? Ce să mai zică cei de li se amputează o mână, un picior, călcați de mașini, ori cu trepanații?

Prind curaj și-i spun cu deplină sinceritate, rudă bună cu prostia:

— Dom'le doctor, când beau un coniac mai mult, credeți-mă, îs dispus să mă operez pe loc, fără nicio ezitare.

— Perfect! Care-i problema?... Luați sticla cu dumneavoastră și, înainte de operație, ciocnim până vă vine dispoziția.

— Nici chiar așa, câtă vreme aveți bisturiul alături. Nu dumneavoastră aveți nevoie de curaj, ci eu!

— Și mai bine.

(Mai prost decât par la prima vedere, aveam să îngroș trusoul cărat la spital cu o sticlă de „Martel", înlocuită la timpul cuvenit cu o injecție, care, încă înainte de a intra în blocul operator, mă va ameți mai abitir de-aș fi dat toată sticla pe gât.)

La „Grivița Roșie" mă întâlnesc cu Guță Băiețu, internat pentru investigații. Din când în când, e vizitat de Coca Andronescu, interpreta lui din serialul *Tanța și Costel.* Râdem cu toții de o pățanie petrecută la chirurgie. Un chelner ce urma să fie operat de varice a fost deschis pentru o apendicită acută în locul unui alt bolnav. Când s-a constatat greșeala, ospătarul a fost tăiat și pentru ce suferea. Partea umoristică avea să intervină abia după ce omul s-a pomenit bandajat și pe burtă. Ieșit din supliciu, ne povestea în culmea fericirii:

— Noroc porcesc, dom'le! Când s-au dumerit că-s bolnav și de stomac, m-au căsăpit și-acolo. Baftă! Doi iepuri dintr-un foc! Altminteri, belea mare: mi-au zis că dădeam în peritonită, ce încurcătură de mațe o mai fi și asta nu știu. Curios e că n-au vrut neam să primească și alți gologani, că

eu deja cerusem acasă să iasă cu marinarii pe covertă!

Aș fi uitat întâmplarea, de nu mă pomeneam la rându-mi operat la ambele picioare. Să înnebunesc, când m-am trezit la reanimare cu dureri groaznice la gaibarace. Și-așa îmi făcusem socoteala că, de-o fi să rămân beteag de stângul, mă proptesc ca lumea în dreptul. Îmi ziceam că și Zaharia Stancu șchiopătează puțintel - fără ca beteșugul să șocheze, părând a fi o neglijență a pașilor. Noroc că în aceeași reanimare o domnișoară se jelea și mai abitir. De rușinea ei, încercam să-mi stăvilesc văicăreala. Devenisem patetic, poate unde amândoi eram legați de-o suferință comună, încercam să-i insuflu puterea de-a rezista, insistând asupra faptului că durerea va trece repede. Implicit, mă autosugestionam, așteptând să dau ochii cu nemernicul ce mă asigurase că operația-i un fleac. Poate că așa și era, numai că la cea mai mică mișcare, chiar și la simpla încordare a vreunui mușchi, simțeam înțepături cumplite. Alături, fata se sufoca în suferință, gemând ca o fiară înjunghiată. O întrebam mereu unde e operată și nici nu putea răspunde de dureri. Reveneam prostește cu aceeași întrebare, zadarnic, ca peste câteva zile să aflu că avusese hemoroizi. Nici după administrarea unor calmante și somnifere nu puteam adormi, că două nenorocite, sora de noapte și infirmiera, se spovedeau și-și blestemau bărbații infideli. Nenorociții, când scapă de la muncă, aleargă ori la cârciumă, ori la gagici, iar bani de țigări tot lor le cer, că ele, cică, au fonduri suplimentare, din bacșișuri. Una groasă ca o bute, alta scovergă își meritau pe deplin soarta, fie doar pentru pălăvrăgeala lor. Deranjată de gemetele noastre - ahuri și ohuri șuierate prelung printre dinți -, sora, ce ne păzea după un cearșaf, îl vântură într-o parte:

— Când terminați și voi cuplăraiul, dragă? Că vă prinde dimineața încârligați!

— Taci, ’tu-ți grijania mă-tii, cu spitalu’ vostru împuțit. Du-te în paștele mă-tii cu japița de lângă tine, plecați

dracului în closet, la spălătorie, în curte și vorbiți cât vă ține fleanca. S-a auzit?

Și s-a făcut tăcere! Până și dama mea de companie - care fusese operată unde bagatelizăm uneori că ne doare - nu mai scotea niciun piuit.

Scriitorii... Breaslă de solitari, despre care se zice c-ar fi bine să nu-i cunoști: „Citește-le cărțile și ferește-te să le cercetezi viața, că te înfiori de ce dai!” Palavre! În realitate-s îngeri pe lângă medici, când pe aceștia nu-i mai interesează banii și rangul în ierarhia administrației, ci măreția prestigiului dobândit, aureola creată în jurul personalității lor. Când Ghițescu cerea să plece de la Fundeni, pe motiv că spitalu-i prea departe de locuința lui - casă modestă pe-o alee din spatele spitalului Colțea -, firesc ar fi fost ca aceia cărora li se adresase să-i respingă cererea. Câți chirurgi cardiovasculari aveam noi atunci, ca o clinică universitară să-și îngăduie luxul să se descotorosească de o mână ultracalificată, acceptându-i transferul la o bolniță raională? Și asta doar ca domnul ministru să nu fie eclipsat în practica sa medicală. Ca și cum nu era suficient să fie general peste întreaga armată sanitară, ci și șef de garnizoană. Desigur, se poate afirma că domnul ministru n-avea niciun amestec în aceste mutații dubioase, reținut de îndatoririle sale din afara sporadicei sale prezențe la clinica amintită[1]. Ipoteză plauzibilă, deși rămâne straniu că demnitarul n-a observat absența bruscă a unuia dintre veteranii chirurgiei de specialitate, aflat, ca și el, în deplinătatea forței creatoare. Autoexilat și lipsit de logistica necesară, Ghițescu s-a văzut nevoit să-și continue adevărata sa pasiune prin experimente pe cobai. Roadele cercetărilor sale le-a adunat într-o carte, tradusă ulterior în Franța și U.R.S.S. Numai că, inițial, autorul avea să

[1] Existentă, e drept, ca și întregul bastion medical de la Fundeni, datorită proiectelor sale. Inițial, mastodontul fusese proiectat ca un sanatoriu de tuberculoză.

întâmpine obstrucții la Editura Medicală din București, în virtutea aceluiași servilism. Resemnat, autorul a continuat să-și invite la control foștii pacienți, începând cu cei operați mai demult. De fiecare dată se bucura că îi găsește în viață, că desfășoară o viață normală. Între ei, o domnișorică tratată cu ani în urmă, despre care afla acum cu uimire că lucrează într-o trupă de „zburători” la Circul de Stat. O examină cu migală, șocat de-o cicatrice urâtă în zona omoplatului.

— Cu asta cum te-ai procopsit?

— Am căzut în arenă de la trapez și am fost operată.

Chirurgul era atât de fericit pentru reușita mai vechii sale intervenții pe cord, încât i-a promis că-i va corecta pecetea.

— Ești domnișoară, nu meriți o asemenea podoabă. Vii și te internezi două-trei zile și te remaiez că abia o să se mai vadă urma pățaniei tale.

Pe mine mă liniștește în privința tăieturilor de pe gambe.

— N-a greșit nimeni. Vă era frică de operație și, dacă vă spuneam că trebuie intervenit la ambele picioare, vă pierdeam de mușteriu. Când iau pulsul venos sau arterial, degetele nu mă înșală niciodată. Pentru asta, cânt în fiecare zi la violoncel măcar o oră.

Între altele, îmi vorbește de greutățile întâmpinate la editură. Îi promit tot sprijinul, solicitându-i manuscrisul aflat în litigiu. Pentru a-i fi de folos, am nevoie de opiniile unor somități medicale și pentru asta mă voi adresa personal profesorilor Nicolae Lupu și Theodor Burghele, iar în scris lui C.C. Iliescu, de la care primesc un lung referat elogios, semn că a avut răbdarea să parcurgă lucrarea. Ceilalți nici nu se sinchisesc să citească vreo pagină, dându-mi pe loc două recomandări, la fel de favorabile colegului lor. Deși octogenar, profesorul Nicolae Lupu (1884-1966) se dovedește extrem de țanțoș în cabinetul său de la Colentina:

— Tinere, mă bucur că vii la mine pentru un alt fel de boală, care macină liota de lingăi din lumea noastră. Dacă

zici că referatele vor fi puse în dezbaterea consiliul redacțional din editură, anunță-mă când se va întruni și cu bastonul ăsta îl pocnesc pe mizerabilul ce batjocorește un chirurg eminent.

Mai tânăr, Theodor Burghele (1905-1977) e balcanizat total: știe pe ce lume se află și, cinic, se descurcă în toate privințele, de la vlădică până la opincă. Tocmai a venit de la Paris și confrații de la Panduri se înghesuie să afle noutăți din lumea medicală. Este membru activ și de onoare al câtorva academii franceze, la ale căror lucrări este invitat adesea, prilej de a-și vizita un frate aflat pe aceleași meleaguri, dar nu face imprudența să se avânte în laude:

— Cum să fie în spitalele lor? Ca la noi: medicii se ușurează în chiuvete și-și regulează asistentele.

Anunțat din vreme, profesorul mă invită în cabinet, unde zâmbește caustic la știrea că fostul coleg de la Colțea întâmpină greutăți la editură.

— Dumneata ești atât de naiv să nu-ți dai seama de ce i se pun piedici? Dacă ar fi prezentat cartea și sub semnătura bulgarothonului, acum era la ediția a patra. Toți cardiologii și chirurgii ar fi știut cine a scris-o, iar pe copertă, paradoxal, tot primul s-ar fi găsit.

— De ce paradoxal?

— Regula muncii în colectiv este ca mahării să fie în față, iar Mucea care a scris cartea să stea în banca lui, să fie mulțumit că semnează la urmă și el, alături de-o somitate în materie. În cazul de față, suprafața celor doi impunea o ordine alfabetică.

Întrerupem discuția din pricina unui căpitan de miliție, anunțat la rându-i, dar de care vrea să se descotorosească rapid, fără să-l invite să ia loc. Vine să-i ceară ca un anume medic, arestat pentru mită, să fie pus în discuția Comitetului oamenilor muncii.

— Dacă zici că a condiționat operația de primirea unui onorariu, își merită soarta. Dar cel care dă peșcheș pățește ceva?

— Potrivit legii da, numai că în acest caz a fost vorba de un flagrant, când bolnavul ne-a anunțat în prealabil.

— În dubla lui calitate: de operat și de turnător, obligații de onoare ale oricărui patriot scăpat cu viața, că răposații n-au timp să vă viziteze.

— Cinstit este ca orice abatere de la lege să fie raportată, tăinuirea delictului fiind în sine o abatere.

— Atunci dă-mi voie și mie să-mi fac o datorie cetățenească. După ce l-am îngrijit pe tovarășul Maurer, am primit de la dânsul un plic, pe care nu l-am desfăcut în fața dânsului, că, după grosime, îmi scrisese cam mult. Acasă am constatat că nu-i o epistolă de mulțumire, ci bani-bani. Și nu puțini. Aoleo! Ce să fac? Să-l torn la Miliție sau nu? Până să mă hotărăsc, i-am băgat în sertar, fără să-i număr, să nu las amprente. Liniștea patriotică mi-am găsit-o abia a doua zi, la spital, unde am aflat că și ultima infirmieră din sala de operație fusese răsplătită regește. Nu ca amărâtul ăsta de care-mi vorbiși. Ai auzit bine. Așa că vezi și mata ce faci. Decât să dai drumul la dosar, mai bine dă-i un picior în cur omului, și-l judecăm noi de la obraz. Mai ales că niciodată nu poți fi sigur dacă, într-adevăr, a cerut bani bolnavului sau doar i-a primit, ca mai toți. Oricum, lucrurile-s mai complicate decât par. Ne apucăm de socoteli sau ne vedem de meserie? Cu șase salarii primite de un medic în România nu faci o operație în Occident. Or, la noi sunt zile când un chirurg face și trei operații pe zi. Cum îl plătești? Că după muncă și capacitate - cum zice legea - n-ai cum. Te văd om cu fruntea lată. Fii băiat deștept, că de proști nu ducem lipsă, iar când ai vreo nevoie treci pe la mine, c-am operat și șefi de-ai voștri, oameni la fel de atenți. Ai priceput, ce vreau să zic.

Deștept, deștept, până a tras ușa după el, că distinsul profesor avea să adauge:

— Și du-te în p... mă-tii!

Cu picioarele bandajate sunt cărat la Academia „Ștefan

Gheorghiu”, unde Emil Bodnăraș se adresează cadrelor de conducere din domeniul presei și editurilor, al instituțiilor cultural-artistice despre poziția partidului în problemele mișcării comuniste și muncitorești. Concediul medical și recenta operație nu mă scutesc de-o prezență obligatorie, motiv pentru care, cu picioarele așezate orizontal, ocup trei scaune. Este prima oară când îl ascult pe Bodnăraș, mai ales că vorbește liber. Dintre toți conducătorii de partid, fostul militar este înzestrat cu arta elocinței mai mult chiar decât Ion Gheorghe Maurer, a cărui retorică face parte din recuzita profesiei de drept. Fiind o ședință „închisă” - ca să folosesc un cuvânt din terminologia vremii - ea depășește limitele oficialei „Declarații din aprilie”[1]. Paralel cu cerințele politicii de independență și ale egalității dintre statele socialiste, Bodnăraș insistă, surprinzător, asupra gravelor încălcări ale suzeranității naționale de către ruși, făcute în numele unei hegemonii păgubitoare. Câte ceva din cele zise le-am mai auzit și din gura lui Ceaușescu, când Dej l-a pus să-l însoțească în țară pe Katușev, secretarul partidului bolșevic, care o fi blestemat ziua când s-a hotărât retragerea Armatei Roșii din România. Multe le mai știm și noi, dar parcă niciodată „fratele cel mare de la Răsărit” n-a fost judecat mai aspru ca acuma.

De la o vreme, numele lui Bodnăraș este însoțit de epitetul de spion sovietic. Nu fără temei, căci în februarie 1932, pe vremea când era locotenent în Regimentul 12 de artilerie din Basarabia, dezertase la ruși, unde a dobândit cetățenia sovietică, pentru ca mai apoi, în 1935, să revină cu misiuni dirijate de serviciile militare de informații (G.R.U.). Prea mulți purici n-apucă să facă, deoarece are „norocul” să fie recunoscut, arestat și condamnat la 10 ani de muncă silnică, iar la rejudecarea procesului să i se reducă pedeapsa la cinci ani de închisoare, efectuată în închisorile din Brașov, Doftana și Caransebeș. Curios este că membru al P.C.R. devine abia în 1940, când nu ezită să

[1] Adoptată în Plenara C.C. al P.C.R. din 15-22 apr. 1964.

treacă de partea facțiunii naționale din partid, nu a celei moscovite. Serviciu duplicitar? Tot ce se poate, numai că și în activitatea de mai târziu va fi unul din mai apropiații lui Gheorghiu-Dej, care, cu zilele numărate, o va coti brusc spre independență. Oricum, în partid se dovedește a fi cu multe capete deasupra celor din jur. Antecedentele își spun cuvântul. Născut în Bucovina pe timpul ocupației austriece, are parte de-o educație nemțească (mama lui fiind de această etnie, tatăl ucrainean). În liceul din Câmpulung Moldovenesc briază, iar Școala Militară din Timișoara o termină ca șef de promoție (în 1927), clasificare de vârf obținută și la Școala Militară de Ofițeri de Artilerie (în 1930), ambele după ce urmase cursurile Facultății de Drept din Iași. În rapoartele cazone are parte de caracterizări excelente, începând cu cele din garnizoana din Cernăuți, unde fusese repartizat inițial. Va fi mutat însă disciplinar în Basarabia, după ce - se zice - se încurcase cu nevasta unui comandant. Faptul pare plauzibil, câtă vreme colonelul noului său regiment îi subliniază meritele ofițerești, dar și bețiile, precum și persoanele frecventate în timpul liber, cotate drept „nepatriotice”. În lumea militară a vremii, mai circula și varianta că se cuplase cu o rusoaică fermecătoare, care într-o zi fugise cu documentele secrete pe care, imprudent, le cărase cu el acasă. Temându-se de represalii, tânărul militar, pe atunci de 28 de ani, șterge putina la ruși, de unde este returnat ca spion în România. Personal înclin să adopt această versiune, deoarece în actul său de condamnare, în afară de litigiul dezertării, figurează și acuzația sustragerii de acte.

Și iată, peste trei decenii, când fostul locotenent devenise ditamai general-colonel, îl aud vorbind cu aplomb despre nevoia imperioasă de a ne redobândi demnitatea și independența națională, de a ne scutura de tutela Moscovei, care, în mișcarea comunistă și muncitorească, s-a dedat la cele mai abjecte forme de asuprire, împinse până la crimă. Ca și cum, personal, nu s-ar fi găsit printre cei

care l-au condamnat la moarte pe Pătrășcanu, în cap cu noul „reformator”, Gheorghiu-Dej.

Ce să cred acum, când vârsta - de-ar fi doar ea - mă invită să nu mai trag totul pe calapod? Din două una: ori a fost spion din prima până în ultima zi - și în acest caz și-a jucat rolul magistral, ori, dimpotrivă, ca românul cu fundul în două luntri, alesese din rele pe cea mai puțin nocivă. Și-n „mama Rasia”, în al cărei perimetru fusese cândva încetățenit, alți mahări procedaseră la fel, în cap cu Hrușciov, care, cum se știe, a avut îndrăzneala să demaște atrocitățile lui Stalin. Cadavrul lui Beria rămânea principalul martor al răspopirii lor.

Fără să fiu întrebat, sunt transferat la Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă, ca secretar al Consiliului Editurilor și Difuzării Cărții, deși nu îndeplinesc condiția obligatorie de a fi membru de partid. Cel care insistă pentru numire este Gheorghe Pană, la vremea respectivă cu însărcinări externe la Comitetul Central. Mai târziu aflu că au fost discuții contradictorii între el și doamna ministru al Culturii:

— Tovarășa Constanța, dacă am vrut să ne descotorosim de un Luchian de la *Scânteia* sau de Bogdan de la Sănătate, i-am numit șefi în edituri și-am încurcat lucrurile. Trebuie numiți oameni de meserie, nu amatori. Ăsta lucrează de vreo cinșpe ani în domeniul cărții și a dovedit cu vârf și îndesat ce poate la „Meridiane”.

— Știu, dar nu-i membru de partid!

— Cum să nu fie? A fost între timp exclus?

— Nu, că i-am văzut fișa de cadre!

— Mai dați-le naiba de dosare. E membru de partid, că doar am lucrat cu el ani în șir la tineret și-i cunosc activitatea.

Amândoi aveau dreptate. Nu eram membru, după cum nimeni nu mă exclusese din partid. Cine să-și imagineze că la schimbarea serviciului dezertasem de bunăvoie,

declarându-mă fără de partid la noile locuri de muncă?! Și nu pot să mă plâng c-am dus-o rău, până când vestea isprăvniciei apucă să se răspândească în târg, fără ca oficial să mi se spună ceva. Știrea îmi parvine și mie de la cei care, neașteptat, se interesează de starea picioarelor mele: cum a mers la operație, dacă m-am dat jos din pat și umblu, dacă am nevoie de vreun ajutor etc., etc. Când mă felicită pentru noua funcție și află că-i un zvon lipsit de acoperire, mai toți grijuliii se dezumflă și scurtează discuțiile.

Singura ce se bucură c-am rămas pe loc este Vera Lungu, o tânără poetesă a cărei locuință de pe Spiru Haret devenise un club select al boemei literar-artistice bucureștene, frecventat deopotrivă de tineri scriitori, actori și artiști plastici, precum Cezar Baltag, Ștefan Iordache, Ioana Bulcă, George Apostu ș.a. O cunoscusem încă de pe vremea când Direcția Generală a Editurilor făcea parte din Ministerul Învățământului și Culturii, cu sediul pe aceeași stradă cu dânsa. Ne despărțeau doar câteva curți și mai toată ziua ne vizitam reciproc, mai ales că lumea ce se vântura pe-acolo era alcătuită cam din aceiași mușterii de la Casa Scriitorilor, călcată de noi seară de seară. Și când ne-am mutat cu serviciul în fostele așezăminte ale Brătienilor de lângă Piața Amzei tot aproape ne aflam, ca și de locantele „Grădinița” și „Podgoria”, mai prietene cu buzunarele noastre, în comparație cu bătrâna „Capșa”, rămasă prin tradiție a maeștrilor.

O femeie frumoasă e o adevărată instituție, în fața căreia mai toți bărbații își închină steagurile, fără să țină seama de precepte sociale, de partid sau religioase - de-ar fi doar ele -, chiar și când starea înțelepciunii îi este precară. Femeia frumoasă impune, nu face niciun efort să placă. Aleargă în viață *hors concours,* nu-i pasă care din semene a câștigat o cursă sau alta, fără s-o invidieze. Este dreptul ei din naștere s-o privească mărinimos. De ce, de nece, după ea întorci capul și-ți potrivești nodul la cravată. O asemenea femeie

era Vera Lungu, a cărei frumusețe exterioară se maria cu istețimea frunții și delicatețea regească a întregului comportament.

Precum păsările cerului, Vera zbura peste toți și toate fără să fie salariata cuiva. Micul dejun nu-l lua niciodată, că se scula mai spre prânz, când încerca să se dezmeticească la bordul unui ibric de cafea. De altfel, mâncarea nu era o problemă, câtă vreme Uniunea Scriitorilor oferea pe bani puțini, în locașul din Calea Victoriei, un meniu cu trei feluri, plus plăcerea de a zăbovi acolo până noaptea târziu, serviți boierește de doamna Candrea, iar mai târziu de Șapira. Și cum nu era chenzină să nu se facă plăți la Fondul literar, petrecerile se țineau lanț la restaurantele din jur, ca „Lido” și „Ambasador”, iar vara la „Bordei” și „Pescăruș”, cu prețuri deloc piperate. Acolo, ca și la barurile „Continental” sau „Melody”, Vera se mișca în voie, onorate fiind cunoștințele la masa cărora se hotăra să se așeze. În ciuda bârfelor muierești și a boemiei sale, nu era o femeie abordabilă, preferințele alunecându-i spre amorurile de lungă durată. Acum mă vizita cu același zâmbet discret, scuturându-și pletele, coafate întotdeauna paj:

— Azi am profitat de numele tău și-s venită la spovedanie. Dimineață am fost în trecere pe la editură, unde Gafița mă tot poartă cu vorba că-mi scoate volumul de debut. Mereu dă vina pe foruri superioare, care-i reduc plachetele de versuri. L-am întrebat atunci dacă n-ar fi bine să vorbesc cu tine. A făcut ochii mari și m-a întrebat de unde te știu. Am tăcut cu parșivenie, după care, ușor deranjată, i-am spus că nu-mi face plăcere să fac confidențe și nici să mint. Mi-a zâmbit complice, clipind din ochi, cum îl știi, și m-a asigurat că mă trece în planul ferm al colecției „Luceafărul”.

— Și cu ce-ai greșit?

— N-o face pe prostu’, că pricepi care-i predicatul în propoziție.

— Eventual ai greșit doar conjugarea, la trecut și prezent,

nu și la viitor.

— Du-te dracului. Nu mai fac greșeala să mă combin cu prietenii la care țin mult. Am făcut-o cu Mandric și n-a fost bine, cu Apostu, la fel. Mi-ajunge! Pe tine nu vreau să te pierd. Dar, ca să nu fii în pagubă, te răsplătesc regește. Îți codoșesc o grămadă de muieri, una și una, să nu le poți face față.

— Pielea vulpii din pădure!

— Nu din pădure... De la mine din casă, că toate vin să se jelească de ce duc lipsă. Toate insistă să le ghicesc în cărți și cafea. Că mă pricep să le spun ce se va petrece la drum de zi și de noapte, în dragoste și la așternut. Când cunoști bine trecutul și prezentul cuiva, e floare la ureche să-i prevezi viitorul, mai ales că știi ce așteaptă.

— Și ce legătură am eu cu așteptările lor?

— Una singură: să fii punctual, să vii acolo când îți spun eu, așa cum le va cădea în cărți.

II. CĂPRĂRII

De la etajul 7 din corpul central al Casei Scânteii, unde lucrasem până deunăzi la „Meridiane”, coborâsem la al doilea cat, ocupat de eșalonul subordonat direct conducerii superioare a C.S.C.A., găzduită la primul nivel, ca și sala de ședințe unde, săptămânal, doamna ministru Constanța Crăciun ne aduna pentru a pune în discuție acele probleme ce se cereau urgent soluționate. Ele puteau fi deosebite sau periferice, cum ar fi sesizările organelor de Miliție cu privire la litigiile unor artiști aflați sub colimator. Soțul doamnei ministru, Gheorghe Vințe, fusese sau încă mai era mahăr în structura M.A.I. și subalternii nu-și îngăduiau să treacă la măsuri represive, fără ca, în prealabil, să nu semnaleze cazurile departamentului de cultură și artă. Multe se refereau la lesbienele și homosexualii de la Opera de Stat, cu nume prea importante în distribuția unor spectacole ca să se pună „relache” pe ușa instituției. Chiar și când anchetele își continuau cursul, nu-mi amintesc ca mușteriii amorului zbârcit să fi fost trimiși îndărătul gratiilor. De altfel, când o balerină a reclamat într-un memoriu c-a fost nedreptățită la repartiția rolurilor, fiindcă preferata trăiește cu regizorul spectacolului, replica nu putea fi decât:

— În sfârșit o veste bună de la Operă: un bărbat trăiește c-o femeie!

De-ar fi să dau crezare celor auzite, din categoria păcătoșilor și păcătoaselor surprinse în diverse delicte aveau să-și recruteze serviciile de securitate colaboratorii, șantajați cu dosarele neîncredințate justiției. Despre unii se spunea chiar că între timp crescuseră atât de mult în

ierarhia galonaților, încât depășiseră gradul celor care îi anchetaseră inițial. De altfel, eram înconjurați de asemenea exemplare, amiciția unora determinându-i să-mi atragă atenția:

— Fii atent ce vorbești cu X, că te cântă.

— De unde până unde?

— Nu-i treaba ta.

— Nu cred.

— Te privește. Știu ca și tine că omu-i capabil, spălat la minte. Numai că amărâtul a avut ghinionul să-i rămână dincolo o rudă apropiată. Din clipa aia, nu mai putea fi în aparatul central, așa că i s-a oferit o șansă și, de voie, de nevoie, a acceptat-o.

Cu „discreție”, aceeași Miliție informa conducerea Comitetului de-o altă deviație sexuală, de data asta a unui laureat al Premiului de Stat. Într-o noapte, pe un peron mărginaș al Gării de Nord, distinsul se masturba sub privirile îngrozite ale unei fetișcane de vreo 12 ani, lăsată de maică-sa cu paza geamantanului. Când s-a întors de la biroul de informații și a văzut cu ce se ocupă individul, a tăbărât pe el, făcând o halima de s-a adunat în jur o mulțime de călători. Poliția feroviară și-a făcut datoria, dar s-a mărginit să-i ceară doar o declarație scrisă, când laureatul s-a declarat și autor al imnului R.P.R. Invitat ulterior la Miliția Municipiului București - pavăza slăvitului pământ strămoșesc cântat de el -, poetul și-a exprimat nedumerirea față de cele semnate în Gara de Nord, invocând starea de beție în care s-ar fi aflat. Numai că, spre surpriza lui, i s-a atras atenția că fusese protagonistul unui incident similar în gara Sinaia. Umilit, versificatorul - în tinerețe și prefect de Rădăuți -, s-a milogit să fie iertat, cu rugămintea ca pățania să nu fie raportată mai departe.

Dacă astfel de știri țineau de anecdotica vieții publice, altele, grave, vizau aberația unui sistem certat cu ierarhia adevăratelor valori. Cum cerșetoria era considerată, ca și azi, un delict, cu ani în urmă se prezentase la sediul central

al Miliției un bătrânel cu solicitarea de a i se îngădui să stea în fața intrării Universității București cu un afiș în brațe: „SUNT SIMION MEHEDINȚI”:

— Sper ca între profesorii de-acum să se găsească și foști studenți de-ai mei, dispuși să mă ajute!

Știrea o dețin de la Costache Prisnea, ce susținea că personal a intervenit la Gheorghiu-Dej pentru repunerea savantului în drepturi, după ce ilustrul profesor fusese alungat din locuința proprie. Intervenție bine-venită, căci, până atunci, șapte ani fusese găzduit într-o cameră din casa parohială a bisericii Mavrogheni, obținută prin bunăvoința preotului Balaur.[1] Părintele geografiei românești, cu studii strălucite în Germania și Franța, veteran al Academiei Române, avea să moară în 1962, la etatea de 92 de ani. Nu i s-a iertat defel că șapte luni a fost ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice în guvernul Marghiloman. Oricum, s-a stins în libertate, nu ca istoricul Gheorghe Brătianu, mort în închisoarea de la Sighet, fără să fi fost vreodată judecat și condamnat, pentru a nu aminti soarta făuritorilor României Mari, zvârliți la groapa comună a deținuților politici. Desigur, orice regim dictatorial este judecat în cele din urmă prin jertfele lui (deși victime au existat și există deopotrivă în societatea liberei concurențe), dar și prin riposte. Chiar și în Germania nazistă s-a găsit un ofițer dispus să-i facă de petrecanie lui Hitler, precum și nemți care au sărit în ajutorul evreilor condamnați la moarte. De aici înțelepciunea de a nu confunda teroarea unor torționari cu toți indivizii aflați la un moment dat în respectiva societate, chiar și în funcții de răspundere. După cum orice om trebuie judecat în funcție de bunele și relele sale, opinia fiecăruia dintre noi fiind,

[1] Simona Aslan (născută Mehedinți), nepoata geografului, menționează că restituirea imobilului, golit de orice mobilă, s-a datorat lui Petru Groza - la vremea respectivă prim-ministru -, informație ce nu anulează afirmația anterioară, întrucât asemenea operații se realizau printr-o decizie a Consiliului de Miniștri.

desigur, determinată, inevitabil, de propriile contacte cu respectiva persoană. Ajuns la o vârstă înaintată, îți poți permite luxul să gândești liber, cu riscul de a greși prin ignorarea altor aspecte străine cunoașterii tale.

Astfel, pentru mine, înainte de a fi „tovarășa ministru”, Constanța Crăciun era o doamnă. Întreaga ei ținută și modul de-a gândi o recomandau ca atare. Pentru prima oară fusese desemnată ca ministru al Culturii în 1953, la vârsta de 39 de ani, funcție ce și-o va păstra ca șefă de departament și după 1957, data unificării cu învățământul, ambele domenii fiind coordonate de Ilie Murgulescu.

Născută într-o familie de institutori, ea însăși fusese profesoară de limbă și literatură germană, profesie de pe urma căreia îi rămăsese harul de a nu divaga, de a vorbi concis, concentrată asupra ideilor principale. Respira o anume distincție intelectuală, accentuată poate și de-o tristețe lăuntrică. Nu-mi amintesc s-o fi văzut vreodată râzând, zâmbetul fiind singurul semn care-i marca uneori mulțumirea. De tânără se înregimentase în Frontul Studenților Democrați, devenind la 21 de ani membră a Partidului Comunist, în 1935, pentru ca, în 1936, să fie cooptată în Comitetului Central. Coleg de facultate, cu doi ani mai mic, Alexandru Balaci și-o amintea ca o ființă atrăgătoare. Ce căuta ea în minusculul partid care, la vremea respectivă, totaliza în jur de 800 membri, majoritatea alogeni, e greu să-mi explic. De-ar fi să aplecăm urechea la ce se spunea și pe de lături, doar marea dragoste față de un ilegalist o apropiase de mișcare, deși, pentru vârsta ei de-atunci, nu-s de ignorat nici idealurile socialiste, opuse celor de extremă dreaptă, de care s-a izbit în anii facultății. Același Alexandru Balaci, care în particular îșI îngăduia să-i spună Câța, îmi relatase cum odată ar fi scăpat-o din mâinile unor colegi legionari, ce-o molestau pe culoarele Universității, încasând o bătaie în locul fetei. Imprudența de-a cădea în capcana Siguranței, când a văzut într-o gazetă figura mutilată a iubitului său -

chipurile „necunoscut găsit mort pe calea ferată” -, avea s-o ducă la Mislea, condamnată la 25 de ani temniță, din care a apucat să execute doi (1942-1944). Tribut nemeritat față de un soț infidel, care, ulterior, avea s-o înșele pe față, coabitând spre sfârșitul vieții în trei. Nu este exclus ca umbra de tristețe ce-i marca fizionomia să fi fost și reflexul vieții sale familiale. Ar pleda pentru o atare ipoteză și duritatea cu care a intervenit în viața unor bărbați din subordinea ei, reclamați pentru abuz sexual sau tentative de viol. Pe Marin Mihalache, critic de artă, șeful unei direcții generale, altminteri ilegalist ca și dânsa, l-a determinat să se căsătorească cu șefa ei de cabinet, după ce băiatul o potcovise în premieră. Tot pe el l-a eliberat din funcție, la reclamația doamnei R., aceeași cu persoana ce mă sechestrase la Pelișor în apartamentul domniei sale - fără ca eu s-o fi reclamat la minister sau la soț. Chiar nu pricepeam de ce alții umblaseră fără reproș la distinsa nevastă, iar Mihalache, bărbat prezentabil, trebuia să plătească scadențele pentru o biată tentativă. De unde ispita comentariului lăturalnic, purtat peste ani:

— Nu vă înțeleg. Chiar nepronunțată, dorința de a poseda o femeie este implicit un omagiu ce i-l aduci. Nu pricep cum l-ați putut reclama pe Mihalache, doar pentru că v-a dorit!

— Dragă prietene, una n-are legătură cu alta. M-am plâns Constanței pentru bădărănia lui. După moartea soțului meu, individul mi-a telefonat să-mi spună c-ar dori să transforme parțial imobilul în casă memorială, cu obligația statului de a prelua toate cheltuielile de întreținere, ceea ce îmi convenea perfect. Pentru asta, dorea să vadă locuința, să convenim asupra spațiului și exponatelor. A venit, l-am tratat cuviincios, iar când îl conduceam prin apartament m-am pomenit luată de subțiori și zvârlită în pat. Puteam să fac infarct. Am urlat de spaimă, motiv pentru care a plecat val-vârtej.

Pus pe șotii, s-ar fi cuvenit s-o întreb dacă l-a reclamat pentru tentativa de viol ori pentru spaimă și abandon. Peste

ani, o altă doamnă ministru (T.D.), cu un grad secund, obișnuită să chefuiască în atelierele pictorilor până la orgie, s-ar fi amuzat de o asemenea împrejurare. O atare tovărășeală nu sta în caracterul Constanței, de-o sobrietate solemnă, de la ținuta vestimentară - mai totdeauna purta un costum-taior - la cea comportamentală. Prin întreaga conduită și distanța ce ți-o impunea, fără condescendență, părea să fi ucis femeia dintr-însa. Altminteri, prin distincția ei naturală te determina doar s-o respecți. Și nu degeaba, căci se străduise să obțină pentru creatori o seamă de înlesniri, deopotrivă pentru cei de vârstă înaintată, fără susținere materială, ori pentru tinerii talentați, majoritatea lipsiți de locuințe. Pe vremea cât s-a aflat la conducerea instituțiilor culturale, ministerul dispunea, în fiecare an, de un număr rezervat de apartamente pentru oamenii de artă, de 20 de milioane de lei pentru achiziții directe din atelierele artiștilor plastici, de un substanțial fond nescriptic pentru plata autorilor ce frecventau nouă edituri de stat - la care se adăugau alte opt departamentale, nutrite de la același buget -, după cum existența a peste 3.000 de biblioteci publice, la orașe și sate, implica un sistem de aprovizionare cu circa 6.000 de exemplare din fiecare titlu de largă răspândire, în afara sumelor alocate funcționării teatrelor, studiourilor cinematografice și așezămintelor culturale. Niciodată statul n-a asigurat acestor sectoare o bază materială ca în acele zile. Azi, când prin buget se alocă acelorași instituții o sumă care începe cu zero, e greu de înfăptuit o operă de culturalizare, în pofida libertății de expresie acordată creatorilor, mulți dintre ei umiliți de traiul zilnic. În mare măsură, amploarea acestor investiții se datora Constanței Crăciun, care se bucura de prestigiu în ochii stăpânirii. Mai puțin din partea lui Nicolae Ceaușescu, ranchiunos peste măsură, așa cum vom vedea.

Desigur, într-un sistem excesiv centralizat, cu responsabilități difuze, o deplină libertate a creației este de neconceput. Nimeni nu deține cheile împărăției. Cu atât mai

mult într-un regim declarat ca dictatură a proletariatului, unde, de asemenea, nimeni n-are încredere în nimeni, iar etajele puterii sunt concepute în așa fel, încât rezoluțiile fiecărui segment de conducere să se afle sub controlul altuia. Astfel, uniunile de creație sunt dublate de direcțiile din aparatul de stat, ambele de cenzură - învestită cu obligația de a controla manifestările artistice sub toate formele lor de exprimare, de la lectura textelor propuse spre publicare la vizionarea spectacolelor de orice fel și a expozițiilor -, toate trei supravegheate de sectoarele de profil ale organelor de partid, centrale și județene, filate, la rândul lor, din întuneric, de serviciile de resort ale Securității. Cinci ceruri deasupra unui creator - obligate prin norii lor să-și justifice existența - îl nășteau pe al șaselea: autocenzura, adesea mai constrângătoare prin propriile îngrădiri.

Pe un atare teren minat, Constanța Crăciun era o ușă la care se putea bate. A făcut-o și Tudor Arghezi, la a cărui repunere în drepturi a participat direct, după cum ne sugerează și urarea adresată la 1 ianuarie 1955 „Tovarășei și Doamnei Ministru”, apelativ îndreptățit:

Șovăiam de Moș Ajun,
Să-i colind Doamnei Crăciun,
La fereastra din pridvor.
De Anul Nou și-al tuturor,
M-am gândit, cam îndrăznind,
Că primește să-i colind.
Vechi țăran, cum îs de neam,
Vin cu sorcova la geam.
Doamnă bună și frumoasă,
Bucurii și spor în casă.

Desigur, „consecvent în inconsecvențele sale”- superb definit ca atare de Dimitrie Vatamaniuc - Arghezi știuse dintotdeauna cui și când să se adreseze. O făcuse și pe

vremea lui Carol al II-lea, cu ajutorul căruia izbutise să-și achite datoriile contractate la cumpărarea „Mărțișorului”. Tot regește aveau să se poarte și comuniștii, după ce îl târâseră într-o cumplită mizerie, pe vremea când partida moscovită domina întreaga suflare românească. Este însă de domeniul evidenței că reluarea creației originale a poetului - întrerupte în 1947 cu mult hulitele *101 poeme* - s-a petrecut sub mandatul Constanței Crăciun, atentă la propunerile lui Alexandru Balaci, când era redactor-șef la Editura de Stat pentru Literatură și Artă. Nu intenționez să reiau polemica purtată cu Pavel Țugui pe această temă, după cum nu exclud eventualele merite personale ce le-ar fi avut la reabilitarea lui Arghezi, necunoscute mie și de natură să-l cinstească. Nimic nu s-a petrecut însă în afara voinței doamnei ministru, afirmație pe care o susțin ca martor al unor discuții decizionale purtate între cei doi foști colegi de facultate.

Libertatea sa interioară a determinat-o să intervină și în cazul liceanului Florin Piersic, respins la Conservator din cauza dosarului „necorespunzător”. Pentru a scăpa de rigorile timpului cu privire la admiterea studenților în facultate, a păstrat direcția învățământului artistic în schema de organizare a ministerului condus de ea, cerându-i lui Crișan, șeful compartimentului, să anuleze criteriile restrictive ce barau promovarea autenticelor talente.

Într-o organizare supracontrolată, minuni n-avea cum facă. Deși membră a Comitetului Central, partidul o garnisise cu o „legătură superioară”, în persoana unei țațe din Giurgiu, desemnată șefă de sector cu problemele de artă și cultură în secția de propagandă. Grosolană la port și înfățișare, cucoana se pare că avea merite ascunse în ochii unor aparatcici, fiind cotată ca rea de muscă. Fusese căsătorită cu un bărbat faimos, adjunct al Ghizelei Vass la secția internațională, numai că acesta a abandonat-o în favoarea primei soții a lui Mihail Petri, ministrul Comerțului

Exterior, cu care, după divorțurile de rigoare, s-a și căsătorit. Forfecând prin jur, giurgiuveanca a dat și de Vințe, bărbatul doamnei ministru, acum cu două Constanțe, căci ambele purtau același prenume[1]. Legătură obscură, de lungă durată, suportată cu stoicism.

Ochii și urechile celor care pe față și pe dos supravegheau totul se făceau simțite, invitând la continuă prudență. O dovadă a permanentei suspiciuni o ilustra faptul că nicio ședință dintre președintă și vicepreședinții C.S.C.A. nu putea avea loc fără participarea directorului secretariatului, prezență justificată prin necesitatea de a încheia procese-verbale. Criticat pentru agramatismele puse pe hârtie, „fostul" ofițer de securitate, croitor la obârșie, se obișnuise să treacă pe la mine să-i corectez grafia, motiv pentru care cunoșteam din vreme ce se cere „de sus", ce decizii urmează să fie luate. De aici și prudența dregătorilor în conversații, supunerea față de superiori. Dacă în sport antrenorul unei echipe are libertatea să-și selecționeze echipa, de o atare îngăduință n-a beneficiat niciodată Constanța Crăciun. I s-a dat ce i s-a dat, pornind la drum cu două bujii arse. În locul lui Costache Prisnea, om citit, umblat prin lume, pe deasupra cu relații în ierarhii superioare, ins dornic de schimbări benefice, doamna fusese blagoslovită cu doi vicepreședinți de rară mediocritate, fără nicio tangență cu domeniul culturii. Unul era Virgil Florea - despre care am mai scris în *Oameni și javre* -, propagandist de marxism-leninism, pus să coordoneze domeniul literaturii. Față de colegii din comitet, dotați cu niște cabinete luxoase, cu separeuri și dușuri, fusese înzestrat cu un spațiu modest, deși - după opinia directorului de secretariat - lui i s-ar fi cuvenit anexele sanitare și de odihnă.

---

[1] Inițial, prenumele doamnei ministru fusese Helena, înlocuit ulterior cu numele orașului natal. Schimbarea onomasticii nu s-a datorat etniei greșit atribuite de unii comentatori, familia din care provenea fiind de naționalitate română.

— De ce, Pojocare?

— Știu de la Tea, secretara lui Virgil, căreia îi cere să nu fie deranjat când îl vizitează diverse marțafoaie, cu ținuta răvășită la plecare, conduse de băiat cu cămașa ieșită din pantaloni. Ăsta da bărbat, chiar dacă-și plătește mendrele cu aprobarea unui transfer din provincie în Capitală, ori cu un pașaport. Nu ca nea Mitică - vizat fiind Dumitru Popescu - principial până în măduva oaselor, dornic să ajungă în Comitetul Central. Ăla nu pilește, nu gagicărește. Așteaptă lozul cel mare, ce va să vie, amin!

Virgil Florea ca Virgil Florea. Cu cât nu se pricepea la literatură, cu atât mai repede puteau să apară cărțile, incapabil să-și motiveze deciziile.

Îngrozitor era Ion Moraru, vicepreședinte pentru cultura de masă. Era poreclit *Ion Sforaru,* datorită plăcerii de a vorbi fără a spune nimic. Se zicea că provine din activul de partid clujean, pare-se jurist de profesie. Cinic, ochise o vilă arătoasă de pe strada Avram Iancu, unde funcționa o frumoasă bibliotecă pentru copii, preluând-o ca locuință personală. La umbra lui, crescuse și un specimen asemănător, L. Ștefănescu, director al Muzeelor, care raporta acțiuni culturale inexistente. Programa în țară conferințe și dezbateri cu participarea unor ilustre personalități ale științei și culturii, care habar n-aveau de ce sunt în stare să facă fără să participe. Omul, mereu lăudat de ministru pentru strădaniile și succesele lui, avea doar grijă să se deplaseze în Gara de Nord, să culeagă bilete de tren pentru a le deconta, urmând să primească în plus bani de cazare și diurnă. Găinăriile au ieșit mai târziu la suprafață, motiv pentru care vicepreședintele l-a morărit pe tovarășul Liviu cu funcția de custode la Muzeul de Istorie Națională.

De numele lui Moraru se leagă și schimbarea destinației Palatului Poștelor, lăcaș istoric înrudit arhitectonic cu alte monumente de peste hotare, care și-au păstrat menirea. Cu banii irosiți la reprofilarea clădirii, dezafectată de o

aparatură deosebită, statul ar fi putut ridica o nouă construcție, fără să lezeze valorile trecutului. Noroc că în subordinea ministrului se aflau deja structuri bine consolidate, precum Direcția Așezămintelor Culturale cu circa 3.500 de cămine comunale și cam tot atâtea biblioteci.

Troica vicepreședinților o întregea Dumitru Popescu, tânăr arătos, provenit din mediul gazetăresc. În junețe, cochetase cu versuri și proze prin Teleormanul natal, dar, după terminarea liceului, pașii l-au condus spre Academia de Științe Economice și Planificare. Nu a profesat însă în domeniul cifrelor. Dimpotrivă, vocația jurnalistică îl apropie de redacția *Contemporanului,* unde lucrează câțiva ani sub conducerea lui Horia Liman, pentru ca ulterior să nu fie agreat de George Ivașcu, noul redactor-șef al publicației, revenit în forță după stagiul petrecut îndărătul gratiilor și la Canalul Dunăre-Marea Neagră, unde, potrivit uzanțelor, a fost și reciclat. Cel căruia din pricina megalomaniei i se mai zicea Popescu-Dumnezeu se resemnează la cursurile universității de partid „Jdanov”, de unde se întoarce în presă, săltat în grad: redactor-șef la *Scânteia tineretului,* iar apoi director general la „Agerpres”. Desemnarea în conducerea Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă va fi tranzitorie, căci după doi ani este numit redactor-șef al ziarului *Scânteia,* oficiosul P.C.R. În lumea creatorilor nu dispunea de merite deosebite, însă avea o mare capacitate de adaptare, pe care la început și-a manifestat-o vestimentar. Oamenii cu care venea în contact proveneau îndeosebi dintre actori, regizori, cineaști, pictori, muzicieni, prin definiție nonconformiști, îmbrăcați lejer sau fistichiu. Or, din acest punct de vedere, tânărul de 34 de ani începu să cocheteze cu moda, ieșind din șablonul costumului de culoare închisă, ce s-ar fi asortat cu sobrietatea în deux-pieces a doamnei ministru. Dimpotrivă, prefera sacourile scurte, viu colorate, pantalonii înguști, veșminte asociate perfect cu cromatica accesoriilor, de la cămăși la cravate. I

se mai spunea și „Motanul încălțat” după zornăitul pantofilor, ornați adesea cu catarame metalice. Zeflemitor, cultiva ironia acidă, lipsită de un zâmbet binevoitor, care să încurajeze o discuție în contradictoriu.

Lipsit de umor, nu era în stare să se distanțeze de prostia oficializată. Când, ulterior, va deveni ministru al Culturii, va elimina din personal pe toți ce apucaseră să-l vadă într-o postură liberalistă. Să tot ducem dorul moldoveanului Prisnea, care revenea cu un zâmbet blajin asupra unor indicații solare, după o întunecată plenară de partid, soldată cu o rezoluție ce ne întorcea la foste canoane. Odată cu intrarea sa în supremul sinod executiv, își va schimba și odăjdiile, asemănătoare acum cu ale ierarhilor Bobu și Verdeț, Mizil și Mănescu, Postelnicu și Gogu Rădulescu, ținută sobră de nuntă și cimitir, după modelul înaltpreafericitului, care, în timpul liber, nu bea, nu fuma, nu ciocănea, plăcându-i doar să se „împozeze”. Aș fi nedrept să-l așez însă pe Dumitru Popescu, făcătoriu de minuni, pe același plan cu prelații partidului, cel puțin în privința orizontului cultural, cu excepția lui Ștefan Andrei, mereu bucuros în compania creatorilor, figură benefică în diplomația românească.

Pe cât de dur cu subordonații săi, marele Mitică era extrem de obedient față de conducătorul suprem, căruia îi va datora și rapida săltare în ierarhie. Disciplinat peste măsură, nu călca cu un milimetru „linia și ordinea”, executând orbește orice indicație „de sus” mai abitir ca Moș Teacă. O relatare a fostului președinte al Comitetului de Cultură și Artă din Mehedinți mi se pare grăitoare. Cândva, fusese ales Turnu Severin ca loc al unei întâlniri româno-iugoslave, la care conducătorii celor două state s-au deplasat cu delegații numeroase, membrii guvernelor simțind nevoia, la rândul lor, să fie însoțiți de specialiști departamentali. Pe cât de pitoresc, orașul de pe Dunăre nu dispunea însă de prea multe case de protocol, la proporțiile bunei găzduiri. Dintre oaspeți, culturnicii au fost cazați cel

mai prost, într-un hotel amărât, moștenit de pe vremurile când stătea la dispoziția țăranilor veniți cu desaga la oraș.

Mai alarmantă era mărturisirea subordonatului local, îngrijorat de condițiile oferite șefilor săi.

— Tovarăși, eu am primit reclamații de la câțiva conferențiari veniți pe linia S.R.S.C.[1] - ului că în hotelul ăsta sunt ploșnițe. Cum stingi lumina, cum mișună ca pe cadavre. Eu vă fac o propunere: lăsați baltă hanul de-aici și mutați-vă la Ghelmegioaia, la o zvârlitură de băț. Am aranjat cu primarul comunei să vă pună la dispoziție camere frumoase, curate, să nu vă lipsească nimic, mai puțin latrina - de, ca la țară -, în fundul curții. Vă transportăm seara și dimineața, iar în restul timpului stați la sediul nostru din Palatul Culturii.

Invitația a fost acceptată pe loc, cu surpriza meselor oferite de primar, adevărate chiolhanuri, susținute de un taraf de lăutari, fericiți să vină la chemarea barosanilor, de care depindeau atestatele de cântăreți. S-a mâncat și s-a băut ca la nunta Zamfirei, paturile fiind desfăcute mai mult spre zori.

Un singur om a lipsit de la petreceri: Dumitru Popescu. Soldat disciplinat, a rămas în hotelul unde i s-a fixat reședința. La drept vorbind, de ce să se sperie de păduchii camerei de dormit și nu invers? Atâta timp cât se aclimatizase perfect și cu ploșnițele conducătoare ale propagandei și agitației de partid.

Poate așa se și explică mecanismul său interior, umilința omului deștept - că prost nu era defel obligat să îndure carapacea inculturii ierarhice, de unde reversul de a păstra o distanță imperială față de subalterni. Păstrând proporțiile noii sale funcții în comparație cu cea a șefilor săi, încercarea mimetică de a le lua locul îl determina să fie mereu zeflemitor, cinic, totalmente refractar la o discuție în contradictoriu.

Un exemplu: temătoare, Constanța Crăciun se ferea să

[1] Societatea pentru Răspândirea Științei și Culturii.

aprobe un act mai important fără să se consulte cu biroul de conducere al C.S.C.A. Numai că acest stil de muncă, deși democratic, intra uneori în opoziție cu mecanismul actului decizional. Bătea la ușă Anul Nou, iar editurile nu aveau încă aprobat planul de apariții, deși mai bine de un sfert din titluri se aflau în tipografii, în faze finale. În aceste împrejurări, mă deplasam la membrii biroului și obțineam avizul pe loc - de fapt, o semnătură -, fără să întâmpin vreo obstrucție. Nu și de la Dumitru Popescu, care-și avea cabinetul vizavi de biroul meu. Cum nu putea verifica un plan detaliat de peste 3.000 de lucrări, însoțite de scurte prezentări, se mărginea să citească atent sinteza ce însoțea programul editorial, fiind sarcastic pe marginea unor exemplificări:

— Shakespeare, Dante, Goethe, Tolstoi... Excelent! Pe când Victor Hugo?

— Vedeți mai jos și Thomas Mann, Sartre, Bunin și alții, cu opere netipărite până acum.

— Nu-i suficient!

— Ce-ați mai dori? Că planu-i deschis!

— Ce să vreau?! Lucrări mai noi, nu de când era bunica fată: Beckett, Saroyan, Tennessee Williams...

— Figurează în portofoliul editurilor și, oricum, le vine rândul. Dar, până scoatem antologii mai ca lumea, bagă-i dumneata în repertoriu.

— Cu teatrul nu-i așa de simplu!

— De unde până unde? Piesa se programează, se vizionează, se pune în scenă, până fluieră un nebun și se dă stingerea. Care-i riscul? Se trage cortina și-a doua zi se schimbă afișul. Se joacă *O scrisoare pierdută* sau *Livada cu vișini.* Pe când noi, dacă ne prinde cu un tiraj mare, ce trebuie retras din librării, „o frecarăm și muri” de Vasile Alecsandri.

Nu spun că n-avea dreptate prin ce propunea. Cred însă că mai curând exprima dorințele directorilor și regizorilor de teatru, decât opiniile proprii. Sau poate că mă înșel, fie și

pentru că niciodată nu i-am pus la îndoială capacitatea, ci doar caracterul. După cum la fel de adevărat e că, la ora promovării, nu avea o singură carte cu care să se laude. Și asta într-o vreme când proza, la ușa căreia bătea, aflase de Petru Dumitriu, Marin Preda sau Eugen Barbu. De-ar fi fost doar ei... Remarcat pentru priceperea de a se descurca în lumea oamenilor subțiri, dar și pentru rigoarea disciplinei impuse, tânărul Mitică va face un pas înainte - cum am mai spus - preluând funcția care, cu ani în urmă, îl împinsese pe Sorin Toma în Biroul politic al C.C. al P.C.R. Odată cu venirea lui Ceaușescu la vârful partidului, Miticuță se remarcă prin primenirea ziarului, robit până atunci sclerozatei *Pravda.* Câtă vreme noul șef de partid s-a dorit reformator, băiatul s-a dovedit mătură nouă. Bătrâna *Scânteie* începuse să nu mai fie ternă, să nu gelozească *România liberă,* cu mai multă deschidere gazetărească și priză la public. Surprinzător, în paginile ziarului încep să apară anchete interesante și foiletoane critice, cei luați în răspăr fiind și oameni cu răspundere în partid, de unde și gudureala multora pe lângă ziarist. Temător de reproșurile ivite, noul redactor-șef va lua însă măsura să nu se mai tipărească niciun articol critic fără să fie văzut în prealabil de primii-secretari de județe. Și, pentru o sporită siguranță a cozonacului său, va începe să strecoare printre coloanele gazetei o poză, două cu vizitele de lucru ale noului conducător, care, culmea, debutase veștejind cu asprime cultul personalității din jurul Răposatului, cu scopul, indirect, de a clătina autoritatea sacrosantă a bonzilor din partid. Pe nesimțite, în fiecare zi se mai adăuga o fotografie, până când, din pricina numărului și mărimii lor, nu mai intrau pe pagina întâi, invadând corpul gazetei. Numai că marele pozar nu se mulțumește doar cu reproducerea imaginilor, ci manifestă și o cuvioasă smerenie față de perlele gândirii ceaușiste, strecurate cu aleasă cinstire în mai toate articolele. Slugărnicia față de Gloriosul Conducător i-a netezit calea spre culmile

superioare ale ierarhiei de partid. Sub atenta sa oblăduire s-a desfășurat cea mai sinistră lingușire față de un ispravnic politic, cum nici pe timpul lui Sorin Toma nu se petrecuse, exceptând slăvirea lui Stalin. Pentru a nu ieși din cursă, colegul de propagandă Valter Roman a încercat să-l prindă din urmă pe teleormănean, realizând serii editoriale de *Opere* legate în piele și ample antologii tematice, în afara puzderiei de broșuri ce năpădiseră tiparnița românească. Zeificarea „celui mai iubit fiu al poporului”, „legendarului erou”, așezat alături de Mihai Viteazu și Ștefan cel Mare, a alterat mintea celui care cu sinceritate începea să creadă că-i prea mare pentru o țară atât de mică. O atare paranoia a netezit și calea nevestei analfabete, devenită - cum se știe - „savantă de renume mondial”, după ce alți popești s-au grăbit să-i echivaleze repetența claselor primare cu Facultatea de chimie, acordându-i titlurile de inginer, doctor și, de ce nu?, academician. Spre rușinea frunților înalte ale neamului, această sinistră metamorfoză a aparținut unor intelectuali, tonul fiind dat de Dumitru Popescu, dumnezeul de căcat al unei slugărnicii sanctificate, devenită condiție de existență, obligatorie întregului aparat de partid și de stat. Măcar să fi avut în cinismul său un dram de umor, precum Daicoviciu la Cluj, care, după ce și-a întâmpinat oaspetele la Universitate cu „Maria Ta”, n-a uitat să se autopersifleze între prieteni.

Este imposibil ca Miticuță, venit din Turnu-Măgurele să rupă inima târgului dâmbovițean, să nu-și fi dat seama ce face, dovadă permanenta lui nemulțumire, chipul său împietrit, duritatea față de subalterni, ura față de boemia creatorilor și de libertatea lor de gândire, opusă totalmente înregimentării în sălbăticia unui regim dictatorial, patronat din umbră de o securitate dură, de sub raza căreia n-avea cum să evadeze. Mai ales că, în haremul măsliniu al padișahului, „blonda din Bakhcisarai” - cum de asemenea i se mai spunea - nu era văzută cu ochi buni.

— Unde era ăsta, frățioare, când făceam noi foamea prin

’47-48, luptând pentr-o idee? - mă întreba retoric Gheorghe Pană, când mersesem la el să m-ajute să scot textul integral al romanului *Ion.*

Fusese, nu fusese, acum era secretar al partidului-unic, desemnat și președinte al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă. Într-adevăr, față de companionii din jurul său, chiar și de vârstă apropiată, intrase în partid prin 1953, după ce se lecuise de gândul de a fi economist. Nu era bine văzut nici de alți propagandiști din jur, ca Paul Niculescu-Mizil, la obârșie și el finanțist, ori ca Ion Iliescu, inginer, solicitat adesea să intervină în sprijinul unor oameni de carte, călcați în picioare de noul ispravnic. De râsul lumii: Mitică revenise pe fostele plaiuri, acum cu sarcina de a stârpi liberalismul, la promovarea căruia participase cu voioșie, între 1962 și 1964. Vorba lui Nenea Iancu: „Însuși Nae Cațavencu va conduce manifestația”. Și a condus-o fără să șovăie, odată cu revenirea la vechile precepte de partid, reduse peste noapte la mărețele teze ale unui bolnav psihic, a cărui zdruncinare mentală i se datora în bună măsură. Multe dintre discursurile Celui mai Iubit fuseseră scrise de don Mitică, ofticat nevoie mare când acesta, furat de oralitate, îi uita cuvântarea în buzunar. Chiar și atunci slugărnicia îl obliga să-i rafistoleze vorbirea în scris, astfel încât, bibliografic vorbind, adesea numele ilustrului conducător nu era decât pseudonimul lui Dumitru Popescu. Până n-a mai suportat, aducându-l mai aproape pe Mitea, fostul secretar general de redacție de la *Scânteia.* De la Mitea i se va trage și declinul, killerul fiind Paul Niculescu-Mizil.

Urmând să plece într-o țară africană, Ceaușescu și-ar fi dorit scribul alături, bun pentru redactarea unor interviuri, cuvântări și alte neprevăzute. Dar, în același timp, l-ar fi vrut și aplecat asupra raportului pentru congresul ce bătea la ușă. Dilema a rezolvat-o Mizil:

— Lăsați-l să scrie la raport și luați-l cu dumneavoastră pe Mitea, că în ultima vreme el vă scrie „materialele de

bază” - denumire dată articolelor și discursurilor solicitate, acceptate ca atare, modificate ori rafistolate pe ici, pe colo de consilieri.

Nedumerit la început de veste, starostele l-a ascultat, iar Mitea a întrecut așteptările slăvitului erou. I-a venit mănușă, fiind mai apropiat de limbajul și marotele gândirii sale. Ucenicul își întrecuse meșterul, acum tras pe linie moartă, rector la „Fănică Gheorghiu”.

Ce bine i-ar fi prins dacă, alunecând pe derdelușul puterii, ar fi revenit cu fruntea sus printre scriitori, breaslă din care a refuzat să facă parte! Puținii curtenitori din tagma literaților n-aveau cum să-l sprijine, fiind ei înșiși izolați în masa confraților de condei. Cândva o făcuseră în virtutea aceluiași oportunism:

— Vă mulțumim, tovarășe Ceaușescu, pentru că în fruntea culturii și artei ați promovat un poet de geniu!

Nu gazetar, nu prozator sau eseist, ci „poet de geniu”, având ca postament o firavă plachetă de versuri, *Pentru cel ales* (1968). Afirmația aparținea unui distins romancier, care, deloc lipsit de umor, știa la ce ușă bate, sperând să i se și deschidă, pentru a zbura peste gardul opreliștilor dictatoriale. Să fie o întâmplare că și acest confrate va fi cooptat în Comitetul Central, deși lipsit de stagiul în partid prevăzut în statut? Conștient de ce se petrece în jurul său, confratele a stat ce-a stat în staulul puterii, după care a șters putina în Occident, fără să-i pese de ce lasă în urmă.

Te-ai fi așteptat ca în organizația de partid a scriitorilor - o fidelă ambasadă a condeierilor, dovadă că a și fost desființată -, să se discute cazul celui ce uitase să se mai întoarcă în țara. Aș! La porunca „executivului”, s-a preferat execuția unui alt scriitor, socotit periculos prin agitația pe care o întreținea în jurul său. Însuși Mitică fusese delegat să conducă lucrările organizației de partid, întâmpinat pe de lături cu voci îngroșate: „Pozarul, pozarul, a venit pozarul!” Nicolae Crișan, prezent la adunare, îmi relata că la anunțarea ordinii de zi, vizând excluderea din partid a lui

Paul Goma - fost și el membru al gloriosului hegemon, bașca ginere de ilegalist sala a reacționat:

— De ce Goma și nu Breban? Că, de bine, de rău Goma e aici, pe când Breban s-a ușchit să construiască socialismul în Franța!

Răspunsul a venit din mormăiala adunării:

— „Poet de geniu, poet de geniu!”

Sancționat și redus la proporții reale, Mitică Popescu n-a mai cutezat să pună piciorul în curtea Uniunii Scriitorilor și l-a desemnat pe Dumitru Ghișe să reprezinte instanța superioară de partid. Imprudent, ca să nu zic altfel, Ghișe a acceptat ardelenește să scoată castanele din foc, fără să dobândească nicio autoritate printre breslașii culturii. Izolat, Mitică a încercat să și-l apropie atunci pe Mircea Horia Simionescu, cu bune relații în lumea scriitoricească, numai că nonconformismul acestuia a dus la un divorț iremediabil. Scos din distribuție și înlocuit cu Mitea, marele pozar ieșea din scenă pe ușa din dos, jucând teatru mai la vale, în fața învățăceilor de la Universitatea de partid, acum pe postul lui Răutu - și el trecut cândva pe linie moartă. Numai că asta se va întâmpla peste ani, după ce flacăra sanctificării perechii prezidențiale fusese întreținută de reformatorul *Scânteii.* Odată stârnită, pelagra n-a mai putut fi stinsă decât târziu, în iureșul evenimentelor din decembrie ’89. Poate că răposații n-ar fi sfârșit la zid, dacă paranoia puterii supreme nu le-ar fi fost inoculată și întreținută cu vicleană smerenie de pozar, socotit de mulți și mărunți dumnezeul presei și culturii românești. După mine, vina lui depășește isprava plutonului de execuție din Târgoviște, cândva scaun domnesc, devenit între timp scaun electric.

Plecarea lui Dej la Judecata de Apoi n-a fost urmată de convulsii în conducerea țării, bonzi ca Apostol, Bodnăraș, Chivu și Maurer lăsându-l pe Prâslea să se ocupe cu viața de partid - în mintea lor totuna cu activitatea internă de organizație -, fără să bănuie o clipă cât de mult îi va crește

nasul. Așa se și explică relativa liberalizare a relațiilor social-economice din următorii ani, toate convergente cu o mai dreaptă politică de cadre. La C.S.C.A., în locul Constanței Crăciun - numită vicepreședintă a Consiliului de Stat - este adus Pompiliu Macovei, fost arhitect-șef al Capitalei, iar apoi ministru adjunct la Externe. Postul lui Dumitru Popescu - rămas vacant după mutarea sa la *Scânteia* - va fi preluat de Mihnea Gheorghiu, scriitor, profesor și șef de catedră la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale”, după cum activistul Virgil Florea va fi înlocuit cu Alexandru Balaci, scriitor, profesor și șef al catedrei de italiană a Facultății de Filologie de la Universitatea București. Schimbări benefice, cu un spor de calitate intelectuală. Cultura de masă rămâne în zestrea lui Ion Moraru, fost jurist și demagog de nădejde.

Deranjat că la Externe, ca ministru adjunct, dispunea de un Chevrolet-Impala, iar acum, la Cultură, i se oferea o Volgă, Pompiliu Macovei a avut grijă ca la schimbarea funcției să se mute cu mașină cu tot. În fiecare dimineață, șoferul îi aducea *Scânteia* și *România liberă,* necesare drumului dintre strada 11 Iunie și Casa Scânteii. După ce fugea cu ochii peste paginile primului ziar, zăbovea cu stiloul în mână peste cealaltă gazetă, parcurgând „Mica publicitate”, anunț de anunț, la rubrica de vânzări și cumpărări. Neîndoios că lista marafeturilor aflate pe balanța cererii și ofertei te făcea să cunoști starea națiunii mai bine decât se reflecta în coloanele oficiosului de partid, numai că pe domnul ministru îl interesau exclusiv obiectele de artă, de la mobilier, la bucoavne și porțelanuri, statuete și picturi. Căsătorit cu Ligia Macovei, graficiană și pictoriță de autoritate, dispunea de o zestre inestimabilă prin propriul ei atelier, numai că pasiunea de colecționar îl robise într-atât, încât pescuia zilnic pe malurile Dâmboviței rarități luate de valul transformărilor cu iz proletar. În funcție de ce descoperea în ziar, prindea contur și programul său de priorități, deplasându-se rapid la

ofertanți, pentru a evita posibila concurență.

— Cum pot să ajung la Macovei? Că sunt înscris în audiență de două luni și degeaba! se plângea poetul Emil Manu, umil colaborator al Editurii Muzicale, după ce-și făcuse un stagiu de penitenciar pentru nu știu ce încurcături politice.

— Omule, să te bag la Macovei nu pot. Mai ușor îmi este să-l aduc pe el la tine. Uite ce faci. Te duci la *România liberă* și anunți că ai de vânzare două piese, stil Empire și Biedermeier. Îți garantez că te vizitează valvârtej, chiar dacă nu se va recomanda. Tu însă îl cunoști și-ți verși aleanul.

Întâmplarea făcea ca Emil Manu să fie la rândul său colecționar de artă, mare amator de chilipiruri, de bunuri pe care bieții oameni le vindeau adesea pe nimic, gusturile noii protipendade fiind mai apropiate de noutățile din magazine, decât de „vechituri”. Întâmplarea am mai povestit-o cândva, fără s-o comentez până la capăt. De Emil Manu mă despărțeau, în Balta Albă, doar două blocuri. Pentru că figura printre persoanele *non grata,* fără drept de semnătură în presă, l-am sprijinit să publice o antologie de literatură patriotică la Editura Militară. O angajasem pe numele meu, dar, la „bunul de tipar”, mi-am înlocuit numele pe foaia de titlu cu al lui Emil Manu, spre uimirea lui Eugen Bantea, pe atunci colonel, director de editură, mai târziu general, comandant al Institutului de Istorie și Teorie Militară:

— Eugen, eu nu lucrez cu negri. Într-adevăr, planul antologiei mi-a aparținut. Numai că timp de execuție n-am avut și, ca să nu vă încurc, am apelat la Manu; alegerea și îngrijirea textelor îi aparțin. Propunerea lui de a semna împreună o socotesc inacceptabilă. În consecință, îi cedez contractul integral.

Mici servicii i-am mai făcut, dar, după vânzarea pontului cu mica publicitate de la *România liberă,* n-a mai fost nevoie. Manierat și discret, poetul nu mi-a spus nimic.

Întemeiată sau nu, am tras concluzia că lumea colecționarilor constituie o sectă aparte, ca și a bolnavilor de tuberculoză: oricând și oriunde, membrii ei se sprijină, împărtășesc crezuri comune.

Pe același palier sufletesc al domnului Pompiliu Macovei se aflase cândva catedra de la Institutul de Arhitectură. Cult și dotat cu veritabile însușiri pedagogice, era cotat de colegi și studenți ca un excelent profesor universitar. Golul de onoare al unui învins, care nu se putea lăuda cu nicio înfăptuire personală, prezența în profesie fiind bifată mai mult în catalogul lucrărilor executate în colectiv. Nu lipsa de capacitate i-a lipsit, ci era prea împrăștiat în funcții obștești și de stat, mari în ochii lumii, dar sterile. De aici și reacțiile buruienoase, rostite cu năduf:

— Să mi se arate un W.C. proiectat de domnul ministru să mă piș pe el - țipa Fănuș într-o adunare, când venise vorba de șovăiala celui care întârzia să se pronunțe într-un litigiu.

Puțini știu că, în vara lui 1945, după desființarea Uniunii Tineretului Comunist - cu scopul de a înlocui vechea structură ilegală cu o organizație de masă -, a fost creată „Mișcarea Tineretului Progresist”, avându-l în frunte pe domnul Pompiliu Macovei, pe atunci de vreo 34 de ani. Ea a funcționat câteva luni, până la congresul din 22-24 octombrie, care hotărăște crearea „Tineretului Progresist”, sub conducerea Constanței Crăciun, spre marea dezamăgire a lui Nicolae Ceaușescu, fostul secretar general al Uniunii Tineretului Comunist, organism aproape mort în anii ilegalității sale. Un nod la batistă pe care „marele cârmaci” îl va avea tot restul vieții împotriva colegei de partid, pe atunci o doamnă de 31 de ani, plăcută la vedere, cultă și deloc bâlbâită.

Pompiliu Macovei și-a văzut de catedră, pe care - cum spuneam - o va trăda spre norocul și ghinionul său în favoarea funcțiilor publice, precum arhitect-șef al unui oraș agitat, aflat în permanentă reconstrucție, președinte al

Uniunii Arhitecților din România, ambasador și ministru. Colindând prin lume, dobândise un lustru protocolar care-l va ajuta să treacă fără asprimi printre semenii de condiție superioară. Voiajor prin viață, lipsit de griji și însingurat, va trăi 97 de ani. A închis ochii într-o casă-muzeu, păzind în trei schimburi obiectele donate statului, care i-au ținut loc de familie.

Cu o fire totalmente opusă, Mihnea Gheorghiu preluase vechile atribuții ale lui Dumitru Popescu, având sub supraveghere teatrul, cinematografia, precum și celelalte arte frumoase. Deosebirea dintre ei era ca aceea dintre un dulău ciobănesc și un câine de vânătoare, ambii având în comun doar lătratul la pisici. Mihnea nu venise prefabricat, cu studii postuniversitare dresate la „Jdanov”, ci cu un doctorat în anglistică și cursuri de specializare la Londra, în afara calificărilor auxiliare, obținute în țară ca profesor de franceză și istoria artei. De talie mijlocie, încerca să recupereze centimetrii pierduți printr-o impecabilă ținută vestimentară, cu o croială de ultim jurnal. În pofida diverselor însărcinări vremelnice, mai totdeauna la vârf, își văzuse mereu de profesie, la început lector și conferențiar la Academia Comercială, apoi profesor și șef de catedră la Universitate, ulterior, cu aceleași funcții, la teatrologie și filmologie. Acum, promovat prim-vicepreședințe la C.S.C.A., avea în jur de 55 de ani, la capătul unui alt mandat de președinte al Consiliului Cinematografiei, unde își consolidase poziția printr-un tribut jenant: descoperirea și promovarea unei noi actrițe de film, în persoana Licăi Gheorghiu, fiica lui Dej. Suficient pentru erata dosarului său de partid-unic, din care fusese exclus pentru „legături periculoase”. Nu știm împrejurările în care „alunecase pe-o coajă de pepene”, oricum neobișnuite. Oltean isteț, Mihnea făcuse școala de cavalerie în Craiova natală, apucând să cunoască puțin, ca ofițer, și din grozăviile războiului antisovietic. Fiu de anticar, trăise în lumea cărții și

colaborase la publicațiile de stânga, fapt ce-i motivează numirea, în 1944, ca redactor-șef al *Scânteii tineretului.* Numai că evoluția politică i-a fost repede barată, rămânându-i să trăiască exclusiv din cariera didactică și literară, ceea ce era mai mult decât onorabil. Numai că desele prefaceri conjuncturale îl vor afecta profund. Astfel, mi-l amintesc înnourat peste măsură în biroul lui Balaci de la E.S.P.L.A., relatând audiența la Florica Mezincescu, pe atunci ministru adjunct la învățământ.

— Am intrat la dânsa și, înainte de a-i vorbi, am deschis valiza cu toate volumele mele originale, versuri, proză și eseuri, precum și traducerile din Dickens, Shakespeare, o puzderie de tălmăciri, la care am adăugat și lucrările prefațate. După ce le-am așternut pe covor, m-am ridicat și i-am spus: „Doamnă ministru, toate aceste cărți îmi aparțin. Suficient pentru a mă scuti de alte referințe. Drept răsplată, am fost dat afară de la catedra pe care am avut-o la Institut.” Ce crezi că mi-a răspuns?

— ...?

— „Marș afară!” Mi-am strâns cărțile ș-am plecat fără să adaug un cuvânt.

Lume mică și trecătoare. Peste ani, rolurile s-au inversat, întâlnindu-ne cu toții la C.S.C.A., într-o adunare cu directorii din edituri. Prezidam ședința alături de Mihnea Gheorghiu, de data asta prim-adjunct de ministru, și Alexandru Balaci, vicepreședinte. În sală, toți directorii, minus Valter Roman ce se obișnuise s-o delege pe Florica Mezincescu, pe atunci redactor-șef la Editura Politică, instituție ce fusese trecută în sistemul instituțiilor de stat. Cum coana Florica începuse să se înfoiască, criticând fără temei noile așezări organizatorice, m-aș fi așteptat ca unul din stânga și dreapta mea s-o pună la punct. Aiurea! Încurajată de tăcerea lor, muierea a început să pălăvrăgească și mai aprig, împiedicată exclusiv de-o respirație astmatică, sufocantă. Văzând-o, mi-am amintit de nevestele din mahalaua copilăriei mele care-și băteau bărbații cu

papucul, fiindcă aceștia, turtiți de băutură, n-aveau cum să riposteze. La fel va fi fost când, cu ani în urmă, îl dăduse afară pe Mihnea din fostul cabinet ministerial. Vechea datorie și dobânda necesară aveam să i le achit eu, odată cu trezirea Oborului din mine, unde plățile se făceau pe loc:

— Tovarășa Mezincescu, se spune că o femeie nu trebuie lovită nici măcar c-o floare, numai că e și de datoria ei să aibă o ținută responsabilă. Ne-ați acuzat și ați pus întrebări despre lucruri care nu intră în competența Comitetului, vizând rosturile unor ministere deja avizate de noi pentru soluționarea unor nemulțumiri, precum calitatea materialelor poligrafice sau suplimentarea fondului nescriptic. Aici nu vă aflați însă la Ministerul Chimiei și nici la Comitetul de Muncă și Salarii. Am însă și eu o întrebare: cine v-a invitat la ședință? Că, dacă vă uitați în jur, la ea participă exclusiv directorii de editură. Ce se întâmplă cu Valter Roman? Mai e sau nu la voi? De ce lipsește sistematic la ședințele unde-i convocat ca șef al unei instituții de stat? Se joacă de-a ilegaliștii cu noi? În cazul ăsta, îl întreb pe Ion Bănuță: „Dumneata ce cauți aici, magister? Că doar ești ilegalist de la Grivița Roșie, nu de la Radio Moscova”. Dacă nu vă convine trecerea instituției în sistemul organizației de stat, protestați la Comitetul Central, poate că astfel veți afla și mobilul pentru care ați fost transferați la noi. Să nu lungim vorba: de mâine încolo vă rog să vă îngrijiți de sănătate și să nu vă mai deplasați la noi decât atunci când veți fi invitată. Și vă promit să vă chem, măcar pentru stocurile de broșuri cu care blocați spațiile de depozitare ale Centrului de Librării. Pregătiți-vă de pe acum să răspundeți: cine le scrie, cum le scrie, pentru cine le scrie și cine suportă pagubele provocate.

Dacă mai trăia atunci și Dej, iar Lica s-ar fi răscrăcărat mai departe în cinematografia românească, poate că și olteanul de Mihnea ar fi reacționat altfel. Cu totul altfel se prezentase la reprimirea în partid, în organizația de la Uniunea Scriitorilor, unde decizia corectării dosarului de

cadre venea de sus. Împotriva uzanțelor, la ședință nu el a fost criticat, ci Ury Benador, care avusese proasta inspirație să-l întrebe:

— Dar, de fapt, de ce-ați fost exclus din partid?

— Pentru relațiile avute cu un serviciu de informații englez. Numai că, în contextul războiului, obligațiile pe care mi le asumasem reprezentau un mod activ de a-mi exprima convingerile antifasciste, iar acele relații mă puteau conduce îndărătul gratiilor, dacă nu și-n fața plutonului de execuție.

— Dar, după Eliberare, v-ați mai întâlnit cu vechii agenți?

— Da, dar nu le-am mai dat nicio informație.[1]

De unde și zicala: prinde orbul, scoate-i ochii!

Om cult, rafinat, Mihnea izbutise să fie reprezentativ și în relațiile culturale de peste hotare. Ca familist, avea toate temeiurile să se considere fericit: era căsătorit cu Anda Boldur, o femeie de rară frumusețe, la rândul ei literată, căreia îi datorăm o mulțime de traduceri impecabile din marea creație universală. La timpul cuvenit, faimoasă era și Aurora Cornu, nu mai puțin talentată. Doar că, metaforic vorbind, reprezenta o culme a idealului rustic, pe când Anda Boldur respira un aer nobiliar, suav, discret, onorând prin prestanța ei breasla din care făcea parte.

Noua conducere a Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă era completat de Alexandru Balaci, obișnuit să crească și scadă în ierarhii administrative precum cotele apelor Dunării, de la Sulina și Calafat la Drencova și Turnu Severin. Acum reintra în sistemul instituțiilor artistice, venind de la Universitatea București, unde fusese prorector, menținându-și funcția de șef al catedrei de italiană. Rasat, excelând în politețe, extrem de atent cu toate persoanele din jur, n-ai fi bănuit o clipă din ce mediu provine (tatăl

[1] Relatarea întâmplării are la bază spusele lui Ury Benador, scriitor interbelic respectat în breaslă pentru creația și colegialitatea sa, și tatăl unei colege de serviciu din Direcția Generală a Editurilor (Ela Matei).

plutonier, mama neștiutoare de carte). Cu trei ani mai tânăr decât Mihnea, frecventase ca și el cam aceleași cercuri înainte și după război, fiind colegi de universitate în studenție și profesorat, buni prieteni, predând mai întâi la Academia Comercială, apoi la Litere. O primă funcție în administrația culturală a avut-o la Radio, de unde a fost mătrășit la intervenția Ambasadei U.R.S.S., ca urmare a unei informații date pe post, considerată gafă politică. Redactor-șef la E.S.P.L.A., a făcut casă bună cu Ali Ștefănescu, Petru Dumitriu și Ion Bănuță, în al cărui directorat a trebuit să opteze între două funcții ce nu mai puteau fi cumulate: editura sau catedra. A preferat învățământul, anume postul de decan al Facultății de Filologie.

Cu trei profesori universitari, Pompiliu Macovei, Mihnea Gheorghiu și Alexandru Balaci, intelectuali de marcă, Comitetul însărcinat să coordoneze viața instituțiilor cultural-artistice dobândise un alt prestigiu în ochii creatorilor. Câtă vreme au lucrat împreună, rezultatele n-au încetat să apară, dovadă explozia de tipărituri, începând cu valorificarea patrimoniului literar și sfârșind cu lansarea a zeci de opere originale, în poezie, proză, dramaturgie, istorie și critică literară, concomitent cu efervescența activității pe platourile studiourilor cinematografice, pe scenele teatrelor, ca și în sălile de concert și expoziții. Lucrând alături de ei, m-am simțit onorat.

Au fost ani de destindere culturală, perioadă de dezgheț, în care s-a putut respira oarecum fără restricții, dar, din păcate, nu a durat prea mult, din pricina încleștărilor ulterioare de a se guverna de pe poziții de forță.

A fost momentul în care, rând pe rând, au fost închinate toate steagurile, în tradiția meșterului Manole. Precum Coriolan Drăgănescu, Pozarul revenea în forță, de data asta nu ca deschizător de drumuri, ci ca inchizitor.

Să te superi iarăși pe Caragiale că ne-a scris istoria în avans?!

III. ACASĂ

— ’Neața, domnu’ Gheorghe! Băiatu-i acasă?

— Un’ să fie? Că-i duminică!

— Eee, omu’ mai merje dumineca și la biserică...

— El doar la botezuri, nunți și-nmormântări.

— Călător grăbit, nea Gheorghiță. La vârsta lui oprește în gări principale, nu și-n halte.

— Da’ ce treabă ai cu fi-miu?

— Am! Di ci să n-am? Totă lumea trebuie s-aibă, când îi vorba s-ajuți un amărât! Mata ci pensie ai?

— Am pă dracu’. Trăiesc ca păsările cerului din ce-mi dă Dumnezeu.

— Ca și mini. Numai că, cine-o fost Gheorghe Ionescu, ehei, și cine Herșcu Rudei? Deși, să știi, nu-i diloc ușor să cari din curte-n curte o valiză cu marfă, un jamantan cât un cufăr, ori să împinji la curucior! Treabă mare, treabă mică, important îi doar să pice. Acum nu curje mai diloc, c-așa-i rejimu’ popular, bazat pe sărăcie și promisiuni. Da’ să știi: nu peste tot i la fel. Îmi scrie Nicu Altarovici din Israel că o vreme o trăit mai zgâriat, după care i s-a fixat un beneficiu lunar, pentru anii lucrați la bidinea. Că doctor n-avea cum să se declare! Unu’ a lucrat la ruși, altu’ la noi, altu’ la dracu-n praznic, da’ toți, absolut toți, au parnusa asigurată.

— Tu de ce nu pleci?

— Să nu crezi că nu m-am gândit. Nu-i di lăpădat ca la bătrânețe să n-ai grija pâinii. Deocamdată, însă, nu-i căzu’, că-s încă verde. Pi mini m-or băga imediat să muncesc în chibuț.

— O avea și ăsta un rost, că nu te-or vârî la muncă

silnică!

— Silnică ori zilnică pentru mini-i la fel, din pricina meseriei. Acolo însă m-or face agricultor, or di tote am fost la viața me, numai țăran nu. Și-apoi știi ceva? Decăt să stau într-o baracă cu program, mai bine în maghernița ma, împărțită cu două suflete.

— Nu știam c-ai familie.

— Așa familie, ce să-ți spun?!... Un motan și un cățel. Doi bagabonți care umblă totă ziulica hai-hui, da' sara vine să-și ia serviciu-n primire; îți potrivești ceasu', nu alceva, după precizia cu care se prezintă la domiciliu. Eu plătesc chirie doi lei pi lună la stat, că Dolofanu o fost naționalizat, așa c-am și drept la curte, cu ronduri di ceapă, usturoi și roșii, fasole întinsă pi gard, di s-o dus di nebună și la vicini. Am chibuțul meu și lucrez când vroi, dacă vroi și cum vroi. Și-ai să răzi: nu ostenesc cini știe ce; mai mult adun. Cu săpatu' și sămănatu' se ocupă Leanca, o muiere di la țară care vine vara să-și vândă pepenii și ce mai are verdețuri, iar eu o găzduiesc pi gratis până-n toamnă și din când în când, în piață o ajut să dăsfacă ci aduce, iar dănsa dă cu lopata. Comerț cinstit: fiecare dă și ia, fără să intre în pagubă.

— Câți ani are?

— Are și n-are. Dipinde cu cini-o compari.

— Ce te-ntreb și ce răspunzi?! E tânără, bătrână, slabă, grasă, frumoasă, urâtă?... Ce negustor ai fost tu, de nu-ți poți prezenta marfa?!

— Ai atins un lucru delicat, numai că negustorește vorbind, calu' di dar nu se caută la dinți. Ca să nu-ți spun că nu-i di vânzare. Totuși, am să-ți răspund: nu-i nici tânără, nici bătrână, nici slabă, nici grasă, nici frumoasă, nici urâtă. E precum o caisă coptă gata să pice din cupac. Are fo 45 di ani și-i văduvă. Rău pentru ea, bini pentru mine, că nu scutur pomu' altuia. Ș-apoi tinerețea și frumusețea zboră. La debit și credit, rămăi numai cu amintiri și datorii. I-o fimeie simplă, cu trajere di inimă și caracter. Mare lucru.

— Important e să tragă la căruță.

— Parcă eu ci fac? N-o ajut la hamalăcu’ din piață? Nu și la săpat, că-mi fac neamu’ di răs. În Israel nu-i ușor să găsești așa pomană di muiere. Bărbatu’, chiar când își înșală nevasta, e bun familist. Nu-și lasă balabusta pentru un amor trecător. În schimb nevasta, oricât di sărăntoc ai fi, se dorește coconă. Să-ți spun ce-mi scrie același Altarovici. Intră într-un magazin să-și cumpere cravată. Nu mă întreba ci nevoie are el di așa civa, pi căldura aia - că și ăsta-i un motiv să rămăn aici, să mă bucur di patru anotimpuri, deși românul le înjură pi rând pi toate, ca să le ducă doru’ mai târziu. Vănzătora i-aduce lui Nicu zece cutii să-și aleagă ștreangu’ și spune că, dacă ia două, primește p-a treia pi gratis. Și-uite așa, din vorbă-n vorbă dau în conversație. Nicu face un pas nainte ș-o invită să ia masa împreună. Ea acceptă. Di ci să nu accepte? Îl chiamă să vină după închiderea prăvăliei și, ci crezi? În loc să meargă la o grădină cu câțiva mici, o friptură ș-o bere, îl cară pi Nicu la cel mai mare restaurant din Tel Aviv, la „Dan Carmel”, unde poți să ti spânzuri când citești nota di plată. Ci mici, ci bere? Fimeia ochește din meniu niște expresii străine și comandă ci n-o mâncat în viața ei, plus o sticlă de șampanie adevărată. L-o scuturat pi Altarovici di aprope 800 di dolari, pi cari i-a completat cu-n ceas di aur di la ta-su, lăsat amanet. La plicare, nibuna l-o liniștit c-o speranță: „Știu c-ar trebui să ne culcăm împreună, da’ lăsăm pi data viitoare, să nu-mi reproșezi măine, poimâine că ț-am cedat din prima sară”. Data viitore? Ci să-ți spun?! Dracii’ l-o mai văzut pi Nicu la magazin.

— Uite că s-a sculat și fi-miu. Bună ziua, căciulă, că stăpânul n-are gură.

— Bună, tată!

Herșcu venise să-mi vorbească de-o veche cunoștință, de Ligi, acu rămas pe drumuri, cu povara unei neveste și a trei copii.

— Domnu Nicu, văd că di la o vreme vini mașina mică să ti ia la servici. Iu zic că cini are șofer are și cunoștințe

importante. Când erați mici di vro opt ani, amărătu' ăsta se juca de-a hoții și vardiștii cu voi, deși era ditamai găligan. Prostu' satului, di trăia din mila omenilor. Cum și di ci l-o luat în armată rămâne mister, că așa un tâmpit nu-s doi în lume. Miracolu-i că după ci-o terminat staju' militar l-o reținut ca plotoner di miliție. Auzi? Liji milițian! Când ăsta are mintea pornită razna din moși-strămoși. Adevărată excepție. Că evreu', ca să reziste, n-are voie să fie prost. E un lux ce nu și-l pote permite. Ăsta însă a strâns la un loc prostia întregului neam, încă dinaintea fujii din Ejipt. Auzi ci-i în stare să pățască un idiot: când l-au dat afară din Miliție - lucru normal - i-o zis că-i mutat cu slujba-n Capitală. I-o luat casa și l-o îmbarcat cu cățel și purcel într-un vagon di marfă, cu nevastă, copii și mobilă, și i-o zis ca la sosirea în București să se prezinte la oficiu' din gară pentru domiciliu și servici. Măcar să-l fi lăsat în vagon. L-o vărsat cu tot calabalăcu' între linii. S-o găsit un om di suflet cari i-o lăsat să steie într-o pivniță di pământ, cu chepengu' ridicat să intre aer și lumină.

Bietu' Ligi! Într-adevăr, la 16 ani încă se mai juca cu puștii pe uliță, fiind primul descoperit la „de-a v-ați ascunselea" și ultimul la orice întrecere, din pricina unor picioare parcă ologite, după cum le împrăștia în mers. Serile, când în loc să dormim stăteam până spre miezul nopții în fața curții, era singurul care încasa un baston pe spinare de la tata, ce se întorcea târziu din oraș, supărat că nu ne-am culcat. Toți o zbugheam la fugă, mai puțin Ligi, ajuns din spate. Un singur lucru știa să-l facă bine: să ducă crucea-n spinare la înmormântări. Mergând iavaș-iavaș, fericea babele și moșii din urma dricului, spre bucuria mortului, care astfel mai zăbovea vreo două ore la lumina zilei. Cunoștea ritualul ultimului drum, căci se oprea la fiecare colț de stradă, invidios pe copiii ce se înghesuiau s-adune câți mai mulți biștari din mărunțișul aruncat de pomană, ca răposatul să-și poată plăti vămile. Cu părul roșu și pistruiat până-n vârful urechilor, Ligi părea să fie

reprezentarea biblică a poporului ales. Numai la moartea lui Hadraski era s-o încurce rău, pentru că mârțoagele înhămate la dric, șase la număr, l-au dărâmat cu cruce cu tot, când Paulică de pe Smeului a aruncat o tiribombă în fața cortegiului funerar. Acum, la fel, rămăsese în calea copitelor. Că milițienii erau ființe primitive, sursă inepuizabilă de umor, o știam de mult, dar ca printre ei să se rătăcească și-o vrabie strivită, incapabilă să zboare, mi se părea imposibil. Cu siguranță că un comandant abil își completase inventarul cu un rulment ruginit, ca să explice la nevoie defectarea mașinăriei. Totalmente plauzibil, după unele pățanii relatate de băiat.

— M-au trimis odată să însoțesc pe C.F.R. un transport cu pește. Nici până-n azi nu știu cum mi-a dispărut marfa, că eu păzeam la capătul vagonului, cocoțat în cabină.

— Măcar te-ai ales și tu cu ceva?

— Că n-oi fi prost! De la-ncărcare am dosit un pește de vro două kile.

Altă dată, se mândrea cu respectul de care beneficia în ochii hoților.

— Guță Santinelă era cel mai tare între bandiți. De trei ori a fost prins, de trei ori a evadat. A patra oară s-a jurat în fața comandantului că nu mai fuge. Cu o condiție: să fie condus la penitenciar de plutonierul Ligi. Zis și făcut, mai ales că mi l-a dat cu brățară la mâini. L-am luat cu acte în regulă să-l predau, numai că la înghesuială mi-a zburat din palmă. Vrabie s-a făcut.

Slab, deșirat, cu obrajii supți și pistruiat, arăta mai rău ca figurile de evrei de pe coperțile nemțești ale revistei *Signal,* din anii războiului. Unul din copiii săi, de vreo cinci ani, semăna leit cu el. Ceilalți aduceau cu maică-sa, incredibil de frumoasă.

— Unde-ai găsit-o, Ligi?

Că nu puteam să-l întreb cum de l-a luat de bărbat. Singura explicație ce-mi umbla prin minte era c-o fi scos-o din beciul Miliției.

— Am găsit-o la poarta G.A.S.-ului[1], unde stătea pe bancă și plângea. O vară lucrase ca sezonieră, iar toamna a pus-o pe făraș. Mamă nu, tată nu, casă nu, un' să se ducă? Așa c-am adăpostit-o la mine, unde s-a ocupat de gospodărie, că ajunsesem s-avem de toate.

În pivniță, copiii se jucau pe pământ cu niște șuruburi și piulițe, fericiți când le așezau vertical, fără să se dărâme. Tot ei le prăvăleau, într-un râs clocotitor, luând-o de la capăt. Nu pricepeau nimic din tragedia părinților, zburdălnicia copilăriei recuperând orice tristețe. În beci, tot ce mai intrase din avutul lor era un pat, folosit de întreaga familie.

— Bă Ligi, aici n-aveți cum sta, mai ales că vine iarna. Știu undeva un depozit de cărți al Esplei[2]. Sper să te ajut, nu cu vorbe.

În aceeași zi am vorbit cu Ben Marian, directorul adjunct al editurii.

— Ajută-mă să fac o faptă creștinească unui evreu de-al tău, care vă face neamul de râs.

Și i-am spus totul. Cum casa din Popa Tatu o uitase Dumnezeu cu arhiva vechii edituri a Fundațiilor Regale, i-a fost ușor să-l cazeze acolo, mai ales că spațiul era locuibil, cu sobe de teracotă și instalații sanitare. Mai mult: l-a angajat pe Ligi ca portar, tură de noapte, la sediul din Orlando, colț cu bulevardul Ana Ipătescu.

— N-are nimic de făcut. La editură avem nevoie de portar doar dimineața și după-amiaza, pentru primirea corespondenței și viermuiala colaboratorilor. Noaptea-i liniște deplină. Poate să doarmă dus în camera de la poartă, că totu-i încuiat. Are o singură grijă: la ora 6, să permită intrarea femeilor de serviciu pentru curățenie, iar peste un ceas s-o șteargă acasă, că-i vine schimbul. Atât.

A fost imposibil să-l fac pe Ligi să închidă ochii noaptea, îngrijorat să nu-i dispară mașinile din editură, confundată c-

[1] Gospodărie Agricolă de Stat.

[2] Editura de Stat pentru literatură și Artă.

o tipografie. Probabil că mai avea încă proaspătă amintirea vagonului cu pește, operat când va fi adormit în cabina vagonului de marfa. Pentru mine și pentru Marian, era perfect. Noaptea, ne întâmpina ca la conac, când păcătoși ni se făcea dor de editură și-o vizitam după ce părăseam barul apropiat din subsolul blocului „Aro”, niciodată singuri.

— Mergi pe blat, Ligi! Nu vorbești cu nimeni c-am venit în control.

— Am înțeles. Secret de producție!

Mai puțin docil era Boccegiul.

— Mulțumit, Herșcule?

— Pintru di ci?

— Pentru Ligi, că nu el a venit la mine cu jalba-n proțap, ci excelența voastră!

— Nu iu trebui să fiu mulțumit, ci mata. Când ajuți un om la nivoie, primul cari trebui să se bucure ești tu, ăl di faci bine. Nu contează pintru cini, că binele-i bine și Dumnezeu vede, nu-i chior. Docamdată vezi și mata ci faci cu băiatu’ lui Gică Grăbitu, că s-o-ntors di la pușcărie. E slab ca un țăr. Nu știu din ci trăiește.

— Când s-a-ntors?

— Când, necând, s-o-ntors și stă ca viermele-n hrean. Nu iese din casă, dar există. Ci-ți spune Herșcu e sfânt!

Pe Puiu nu-l mai văzusem de opt ani, fără să cunosc motivul arestării și condamnării. Mult mai târziu avea să-mi spună că, prin sentința Tribunalului Militar, fusese osândit la 12 ani de pușcărie pentru „crimă împotriva umanității, participare la o organizație de tip fascist, paramilitară”, pedeapsă care, pe parcursul rejudecărilor, i-a fost schimbată în 15 și apoi 18 ani de muncă silnică, petrecuți parțial la Gherla și-n Insula Mare a Brăilei. În realitate, vina era că aderase la un grup organizat din Cluj, cu scopul sprijinirii partizanilor din munți, mai ales în privința aprovizionării cu alimente, pentru care se adunau și fonduri, din aproape în aproape, până îi mutaseră pe donatori în pușcărie.

L-am vizitat. Cu fața brăzdată de riduri, la 35 de ani părea mai în vârstă. Poate și din pricina faptului că era slăbit. Ne bucurăm de revedere, vorbind îndeosebi despre părinții lui. Taică-su, grav bolnav, n-are zile în față, dar îi fericit c-a apucat să-l vadă. Lucru curios: pe maică-sa bucuria, în loc s-o înalțe, a dărâmat-o total. Ajunsese la sfârșit cu răbdarea așteptării.

— Acu, slavă Domnului, pot să mor, că-l știu acasă.

Mult n-avea să trăiască nici ea. Puiu, tăcut:

— Nu mă întreba nimic. A fost și condiția eliberării: să nu vorbesc despre temniță, ca și cum n-ar fi existat și m-aș fi trezit dintr-un coșmar.

— De moment ce ți-au dat drumul, se consideră că ți-ai făcut pedeapsa și-n consecință ești un om liber.

— După capul tău. Nici bine n-am pus piciorul în casă și m-am pomenit c-un grijuliu să mă întrebe ce fac, cu cine-am intrat în contact și ce-am vorbit. M-a liniștit cu precizarea că va reveni.

— Vom conveni ce-ar fi de spus în privința întâlnirilor noastre.

— Ba nu. O vreme-i mai bine să nu ne vedem. E bine și pentru tine.

Apoi am trecut împreună pe-acasă să-l vadă și-ai mei, prilej de a-i da un costum de haine și ceva bani, pe care mai târziu îi trimiteam prin soră-mea, când se ducea să ia borș de la maică-sa.

Bun camarad, cinstit și corect, Puiu nu strălucise altcum. Colegi de școală primară și de liceu, eram nedespărțiți, el apărându-mă în ciondănelile cu băieții, eu scriindu-i lungi epistole de dragoste, când a fost să se îndrăgostească de Simona, o tânără unguroaică, emancipată-n toate privințele.

Totdeauna adevărata prietenie se călește în copilărie, fiind dezinteresată în toate privințele. Vecini de stradă - ne despărțeau doar două imobile -, ne cunoscuserăm în jurul unei gropi, făcând castele de nisip, pentru ca peste ani să le

clădim în gând, îmbătați de primele amoruri, cu prieteni și peregrinări comune, dovedite cu același număr de absențe în catalog, aceleași corigențe și eliminări din școală. Ca Stan și Bran, mereu alături, zăboveam unul în casa celuilalt, în saloanele de dans și cârciumi, frecventate prematur, precum și în casele de rendez-vous, raiuri preferate în locul manualelor de matematică, fizică și chimie, nu și de anatomie, învățată acum pe pipăite. Înclin să cred că, de rămâneam împreună, Puiu n-ar fi făcut o zi pușcărie. Ori, cine știe? Ne-am despărțit, la propriu și figurat, fără să-i spun vreodată motivul, dând vina mereu pe programele sucite de la serviciu, prea încărcate.

— De ce nu mai vii pe la noi? Eu ca eu, dar Simona-i supărată foc.

Cum să-i spun că tocmai din pricina dânsei îl părăsisem? Că venise peste mine pe Bastiliei, unde ocupasem camera unui prieten plecat la armată, că se dezbrăcase ca o nebună - chipurile să nu-și mototolească fusta -, paralizându-mi simțurile, că s-a pornit apoi pe un plâns isteric, acuzându-mă de lașitate: „Dacă tot am greșit, să-mi fi despovărat sufletul, să fi împărțit păcatul pe din două!” Cum să-i spun c-a revenit cu o încăpățânare diabolică, de fiecare dată cu alt motiv? Și asta până și-a domolit ispita. Ce să fi făcut? Poate doar să i-o cer de nevastă. Pe de altă parte, mă gândeam și la ea, doar-doar i-aș înțelege rătăcirea. Mă întrebam ca prostul dacă nu cumva recunoscuse în mine autorul scrisorilor de odinioară, pornind de la curtea asiduă ce-o făceam acum, în prezența ei, unei prietene, vecină de bloc. Cine știe? Poate că involuntar refăcusem atmosfera vechilor stări în care se legănase, simțindu-le ulterior lipsa. Numai că unde dai și unde crapă!

Nu i-am spus lui Puiu nimic, nici după ce a divorțat de ea, nici după ce s-a recăsătorit - de două ori -, lăsând ca Dumnezeu să ne judece.

Răsucită viață a mai avut până la închisoare. Tânăr, intrase în Ministerul de Interne, prin concurs, ca bibliotecar la Poliție[1], în Direcția Criminalistică, gestionată mai târziu de Miliție. Credul, ca să nu spun prostănac, repeta obsedant aceeași vorbă: „Lasă, lasă, ca mâine vin americanii”, până când o colegă, nevastă de general, l-a apostrofat să mai schimbe placa și să renunțe la glumă:

— Ce glumă? Vă îndoiți de venirea lor?

Suficient ca un vigilent să-l toarne, să fie înlăturat din serviciu, arestat și consultat psihiatric, dar scăpat de belele grație aceleiași soții de galonat, de care nu-l apropiau doar treburile profesionale. S-a angajat apoi la Banca de Investiții, pe un post de inspector. Umbla mai tot timpul prin țară, prilej de a menține legăturile cu un anume Raul Volcinski, cadru didactic la Universitatea din Cluj, pe care-l știa mai de mult, din aparatul fostei poliții. Poliglot, acesta preda filosofia, atunci totuna cu studiul marxism-leninismului. (Ca la noi, la nimeni!) Din organizația ilegală condusă de el, mai făceau parte și justițiari, precum Discăreanu, fost prim-procuror la Deva, și frații Popa, avocați din același oraș, dar și un tânăr geolog, Puiu Bălan. Se cunoscuseră între ei mai mult de-a lungul anchetei și în boxa acuzaților, deoarece principiul conspirației consta în relaționarea unei singure persoane. Precum dintotdeauna la români, cu o apetență pronunțată față de restul națiilor, trădarea îi strânsese pe toți îndărătul gratiilor. Veriga zdrențuită ar fi fost un student, cu numele Bucurenciu. În

[1] Surpriză: comandantul Direcției Generale a Poliției era Mircea Brătucu, același cu profesorul de la Facultatea de Filologie a Universității București, care, prin 1958, îl înlocuia pe George Macovescu la catedra de literatură. Că peste noapte fostul șef al Direcției Presei din Ministerul de Propagandă antonescian își reclamase vechimea în Partidul Comunist - deși ambiguitățile gazetărești din perioada „războiului sfânt” fuseseră patronate de Mihail Antonescu, ca posibile alibiuri - ar fi de înțeles. Mai puțin prezența unui fost director general de poliție printre universitarii Filologiei. Dar și Savin Bratu - coleg de catedră - își abandonase o carieră similară.

grupul lor, Puiu nu făcea figură discordantă; avea un curaj ieșit din comun, tact și perseverență pentru stabilirea și menținerea contactelor cu partizanii din Munții Făgărașului. (De toate acestea aveam să vorbim târziu, după decembrie ’89, când ni s-au dezghețat limbile.)

După eliberare, nu și-a mai regăsit nevasta, prea ocupată în cantonamentele de hipism de la „Dinamo”, după ce-și descoperise talentul de jocheu. Nici n-a fost nevoie de divorț, deoarece, în lipsa bărbatului, îl obținuse singură. Nicio nenorocire, fiindcă Dumnezeu ia, dar și dă. Locul Simonei, cu doi ani mai mare decât Puiu, l-a luat Oana, cu 14 ani mai tânără, întărind zicala că în orice rău e și un bine.

Tot pe românește s-au adaptat și celelalte cerințe ale bunei conviețuiri. Angajat la o cooperativă meșteșugărească, fostul inspector de bancă s-a ocupat de acte, iar responsabilul, fost muncitor, s-a îngrijit să dea cezarului ce-i al cezarului, în numele Domnului.

Într-un regim dictatorial de lungă durată, pușcăria poate fi socotită adevărată școală. Mai în glumă, mai în serios, rușii o considerau universitate, datorită studiilor acumulate de mulții absolvenți. De regulă, cunoștințele dobândite în spatele zăbrelelor depășeau nivelul cursurilor obișnuite, anulând dictonul: „S-a dus bou și s-a întors vacă”. Un du-te-vino fremăta și cartierul nostru. La un an după arestarea lui Puiu Petrescu, se întorcea de la pension Vică - în cataloagele de la Liceul Cantemir Vodă: Octav Rădulescu. Fusese arestat încă din 1949, la vârsta de 20 de ani - pe când era student la Facultatea de Drept din București judecat și condamnat la opt ani de temniță și eliberat în 1957. Dacă în libertate s-a remarcat printr-o ireproșabilă școlaritate, în pușcărie a strălucit, învățând cât pentru zece doctorate și docențe. Există noroc și în ghinion, ceea ce în cazul lui s-a tradus prin bafta de a fi fost încarcerat împreună cu eminenți profesori universitari, bucuroși să-i

predea dreptul, filosofia, limbi străine, istoria artelor și... teologia. Știa perfect istoria și rânduiala bisericii, deopotrivă prin cunoașterea canoanelor, cât și în privința desfășurărilor liturgice, după cum se încumeta să traducă în engleză și franceză orice text, chiar și în versuri. Istoria culturii universale o deprinsese bine, căci comentarea literaturii și artei n-o făcea factologic, ci și cu har artistic. Și totuși... dacă lumea o poți împărți în câteva categorii: buni și răi, frumoși și urâți, deștepți și proști etc.- și ele relative -, la fel poate fi pulverizată în sute de diviziuni, fără ca Vică să-și găsească locul în vreuna. El nu putea fi decât El, n-avea cum să împartă cu nimeni un teritoriu, fie și ipotetic, hainele sale n-aveau cum să se potrivească altuia. Și asta nu din pricina orgoliului exacerbat, ci pentru că era imposibil ca pe fața pământului să existe vreun exemplar asemănător. Desigur, fiecare om e unicat, nu se aseamănă întru pe de-a-ntregul cu altul, numai că gradul de înrudire tipologică îl mai învecinează, totuși, cu alții. Nu era cazul său. Vică rămânea tipul exemplar al balamucului terestru, căci în numele sfintelor credințe își bătea mama ca să gonească diavolul din ursita ei, iubea demențial nevasta unui ofițer de securitate, până când, divorțată, a determinat-o să se sinucidă, urmarea repetatelor plimbări nocturne prin cimitir - unde-o punea să-și mărturisească păcatele din timpul detenției sale -, după care a condus-o la groapă, c-o jerbă uriașă, pe a cărei panglică ticluise cinic: „Dragostea te-a ucis, dragostea te va mântui”. Apoi s-a recăsătorit, nevasta i-a făcut doi copii - pe care i-a terorizat în numele educației spartane și al fostelor suferințe -, s-a produs divorțul, rămânându-i să se certe cu foștii camarazii de temniță, acuzați de continuă trădare. Până să se însoare, se retrăsese în casa unui prieten, Toni, care, deși evreu, acceptase să împartă patul cu un antisemit:

— Bă, ăsta nu-i nici prost, nici deștept, e de toate, la cel mai înalt nivel, deopotrivă la rău și la bine. Ascultați-mă pe mine. E nebun de-a binelea. Boală curată. Feriți-vă să nu se

ia. Ne culcăm seara ciondănindu-ne, fără să fiu sigur că noaptea nu mă strânge de gât.

— Păi de ce l-ai oploșit la tine?

— De tâmpit. Da' habar n-aveți ce interesant e în nebunia lui. Opiu, nu altceva. Când vrei să te scuturi de el, îi simți lipsa. Mă răzbun lăsând mucuri de țigări prin odaie. Înnebunește, se înroșește la față ca sfecla, de zici că ia foc. Și atunci îl las, scuturăm covoarele împreună.

La rându-i, Toni era o altă podoabă, numai că în boemia sa nu făcea rău nimănui. Trăia într-o mizerie lucie, dar nu contenea să facă socoteli, să adune și să împartă sume imaginare, pe care, în mintea lui, urma să le încaseze în ziua când va apuca să execute picturile murale convenite la un pahar de vorbă cu niște responsabili de restaurante. Făcea schițe peste schițe, la care îl mai ajuta și Vică. De altfel, arta plastică era singura lor cratimă. Numai că înzestrarea le era diferită. Vică, de mic, desena magistral. Totul îl îndreptățea să urmeze artele frumoase, nicidecum dreptul. Numai natura sa de justițiar, convingerea mesianică de a fi fost un cavaler al sfintei dreptăți - drapată în extremism naționalist - l-au făcut să-și trădeze vocația. Spre deosebire de Toni, mai apropiat de pictura de gang, Vică va trăi de pe urma artei aplicate, sculptând anexele mobilierului de lux, și va câștiga mulți bani, îngăduindu-și să-și cumpere un apartament deosebit, automobil și tot ce-l putea diferența de simplii muritori. Toni se mulțumea cu puțin, uneori c-o pâine și un borcan de iaurt, spre deosebire de zilele când oferea celor dragi un „ceai" dansant, în jurul unei pungi de biscuiți și al câtorva sticle de bere, pe fondul muzical al unui radio „Philetta". Scaune nu avea, așa că oaspeții se așezau pe marginea patului, singurul fotoliu, mustățit de zegras, fiind oferit invitatei de onoare, distribuită în premieră. Cam tot pe-atunci ne procopsisem cu Ștefan Bănică, de pe cealaltă latură a Căii Viitorului, ce despărțea străzile Făinari și Badea Cârțan. Îl luam seară de seară de la Teatrul Giulești, unde, la ieșire, era întâmpinat

de un cârd de admiratoare, pe care, după ce le cântărea cu privirea, dicta:

— Tu și tu!

După care ne îmbarcam toți patru și aterizam la A.T.M. (Asociația Oamenilor de Teatru și Muzică). Rar mi-a fost să văd un bărbat cu un tupeu mai agresiv decât el. Din când în când, i se făcea și lui dor de Toni.

— Hai să mergem pe la nebun, c-a trecut pe la mama și mi-a lăsat bilet că azi dă serată cu prospături de la „Carpați”[1].

Printre obișnuiții casei, Toni chema și foștii amici din Tei, unde locuise demult, între care Andrei Blaier, viitor regizor, Ioșca Naghiu, poetul și dramaturgul de mai târziu, dar și „colegi de breaslă”, precum graficianul Ghiță Popescu, decan de vârstă, c-avea vreo 45 de ani. Îl știam de la ștrandul Oborului, unde făcuse înot de performanță. Oameni pașnici, sentimentali, spre deosebire de Ștefan, cumplit de băgăreț, care ochea cea mai arătoasă fată, se îndrepta glonț spre ea, o lua de gușă, privind-o în ochii ca un fachir:

— Cu tine fac fapte mari în noaptea asta.

Să mă fi bătut și n-aș fi îndrăznit să zic așa ceva. Deloc supărate, fetele se hlizeau la el, iar băiatul, om de cuvânt, își respecta promisiunea. Mai puțin în ziua când i-am făcut o farsă de zile mari. Am aranjat cu Silva, fată frumoasă și isteață, să se recomande *Zina.* Numele era al unei doamne ce ni se jelea mereu de gelozia soțului, altminteri prieten de-al nostru, care, cu serviciul în provincie, revenea la sfârșit de săptămână, obsedat că-n lipsa lui femeia și-a făcut de cap. Atacat direct, Ștefan nu putea să reziste propunerii, mai ales că duduca n-arăta deloc rău.

— Nu plecăm împreună. Vii după mine, la jumătate de oră. Stau pe colț, în blocul lipit de Calea Moșilor. Urci la etajul 2, apartamentul 8, unde îți deschid ori eu, ori frate-miu. N-are importanță. Și aici fii discret; nu bate toba!

[1] Cămin de fete al Universității, de pe strada Academiei.

Zis și făcut, numai că la un ceas după plecarea lui a revenit livid:

— Nu știu ce p... mă-sii am făcut, c-am greșit adresa. Am nimerit la doi nebuni, care s-au luat la ceartă de-au trezit tot blocul. Noroc că m-au cunoscut niște oameni, care mă văzuseră în *Doi tineri din Verona* - de piesă îmi ardea mie să discut! - c-altfel se repeziseră amândoi la mine: unul să recunosc legătura cu nevastă-sa, că, zicea, prea am venit ca la mine acasă, c-aș fi încurcat doar ziua de distracție -, ea c-am fost pus de alții s-o compromit. Și culmea, dom'le: pe nebună - să mor dac-am văzut-o în viața mea - tot Zina o chema.

Bineînțeles, n-am împins gluma mai departe, ci i-am spus falsului încornorat că Ștefan Bănică a fost pus să joace incognito, suveran pe întregul text. Era și leacul unei gelozii stupide.

Ne țineam de farse tot timpul, sub umbrela și cu girul tinereții comune. Înghesuiți ca oile, stăm smirnă pe covor, cu urechile ciulite la Ioșca Naghiu, care declama din Esenin. Insistam să repete, fără să știm că atunci era aplecat și peste propriul sertar. Încă nu publicase nimic, fiind angajat la „Decorativa", instituție specializată pentru executarea expozițiilor.

În boema de-atunci, care nu ținea seamă de nicio opreliște, fiecare cocheta cu nemurirea. Din cercul ăsta lăbărțat, cu mulți veleitari pierduți pe drum, se va detașa peste ani un Sabin Bălașa, Victor Rebengiuc, prezent mai mult în cercul graficianului Gheorghe (Ghiță) Popescu, ori un ofițer de carieră, viitor șef al Apărării Teritoriului, general cu patru stele, Mircea Mocanu. La umbra viitorilor stejari exista însă și-o floră de pădure, recrutată de Toni din zestrea căminelor de studente, dar și a profesoarelor de la țară, care, numai prin existența lor, te făceau să-ți uiți - vorba lui Topîrceanu - toate interesele.

De la Toni de pe strada Argeș, ne mutam în atelierul lui Ghiță, situat pe Vasile Lascăr, deschis vara și iarna aceleiași

clientele, mai ales în jurul prânzului, când, ca din întâmplare, veneau destui artiști nevoiași. Gustările erau preparate de două fetișcane, angajate de Ghiță ca modele, bune la toate, uneori să tragă și un fond de culoare afișelor publicitare. Grafică de mântuială, pentru protecția muncii, de tipul: „Legați-vă la păr în timpul lucrului”, sfat ilustrat cu chipul îngrozit al unei femei - surprinse cu părul între roți dințate -, dar și politice, precum „Trăiască 8 Martie, Ziua Femeii”, urmată de 1 Mai, 23 August, 7 Noiembrie, zile de manifestație, când ne împrospătam agendele cu noi cunoștințe, trăind la rândul nostru cu cine se putea, din dragoste de frumos și iubirea aproapelui. Zilnic, tinerețea înnobila meniul lui Ghiță:

— Ninocika, lasă bidineaua și fugi la „Amilentara” și ia un kil de crenveș, juma de lebărbuș, cam tot atâta telemea, două sticloanțe de șase chiori, cu etichetă de vin superior, și niscai tobușcă, muștar și pâine neagră, pentru senvești. Treci apoi pe la „Legume și fructe”, să-ți dea câteva cepe roșii, că sare avem.

Separat, se fierbea pe „rișeu” o oală mare cu fasole, răsfățată cu „oseminte afumate”, ori un borș de cartofi, „să ne curețe sufletul și mațele de păcate”. Pe masa din mijlocul camerei, se așezau blide și cănuțe de pământ, luate din Târgul Moșilor, cu scuza că sticlăria de Murano și serviciile de porțelan chinezesc se scot doar la Paște, Crăciun și Revelion. Nelipsiți de la ospăț erau doi comisionari, pilotați de Toni cu cinci modele de picturi: 1: *Pescari în munte;* 2: *Gondolă cu barcagiu și chitară;* 3: *Vânător cu pușcă și cerb la picioare;* 4: *Duo solittari* (cuplu de îndrăgostiți pe un ponton, la lumina lunii); 5. *Țigăncușă cu sâni de piatră ș-o cireașă-n gură* (în maniera lui Zogu Zaharescu). Ambii umblau din ușă-n ușă, prin blocurile nou ridicate:

— V-ați mutat în casă nouă, să vă fie cu noroc. În afară de calabalâc, covoare și mobilă, vi s-ar cuveni o pictură de valoare clasică. V-arătăm aici cinci modele romantice, pe

care le puteți comanda la dimensiunea dorită. Ca să înțelegeți avantajul ofertei, este suficient să vedeți picturile de la „Fondul Plastic”, cu prețuri enorme. Pungășie curată: statul ia cu zece mâini și lasă pictorului ori colecționarului te miri ce. Acum, cu 500 de lei, puteți achiziționa o pictură originală, pe care în centru o achiziționați cu 5.000. Ați auzit bine: 5.000 de lei. Noi v-o dăm extrem de avantajos, chiar și-n două rate. O pictură pe un perete înveselește casa, că doar nu-i capelă funerară. Văd c-aveți și-o domnișorică; mâine, poimâine se face mare. Nu strică deloc ca la măritiș s-aibă lângă trusou și o pictură de tezaur, care, ca și vinul, devine și mai bună pe măsură ce se învechește. Cazul unor pictori ca Ion Andreescu, Nicolae Grigorescu sau Theodor Pallady, în trecut și ei tineri, dar de care azi nu te poți lipi. Firesc ar fi s-o puneți pe fată să aleagă, deși, dacă optați pentru două tablouri, nu rămâneți nici dumneavoastră cu casa pustie. Dacă doriți, putem să vă procurăm și pictură nonfiguративă, suprarealistă, gen Picasso, dar la mobilierul dumneavoastră nu se potrivește.

Băteau Bucureștii în lung și lat, după cum Toni se deplasa în comunele de zarzavagii din jurul Capitalei. Gomos, nu umbla pe ulițele satului, cantonând direct în cancelariile școlilor, c-o ofertă atrăgătoare: 30% din 600, prețul unui tablou, plus ce încasează profesorii peste preț.

— Pentru lumea subțire, oferim și ceva flori, natură moartă ori pictură astrală, că la modă-i tașismul, în tonuri dense, specifice neoimpresionismului occidental.

Adevărate lovituri sub centură, date unor navetiste, cu care Toni împrospăta inventarul muieresc.

Ghiță n-avea nevoie de atari scălâmbăieli. Grafica publicitară a făcut epocă în toate regimurile dictatoriale, de la Mussolini și Hitler la Stalin. Deși bun grafician, se considera un zugrav, cochetând cu versuri, așternute într-un carnet gros, de care nu se despărțea niciodată.

— Aici bate inima mea. Restu-i zugrăveală!

Numai că poezia lui nu sărea pragul unui diletant

sârguincios, obsedat s-așeze în rime fiorul dragostei eterne. În momente de răsfăț bahic, ne citea cu ochii înlăcrimați din poeziile sale și, când ne surprindea că râdem, ne lua la poceală:

— Să vă ia dracului de papugii! Habar n-aveți ce-nseamnă arta!

Întreținerea atelierului, devenit și popotă, costa destul, astfel că amfitrionul mai intra uneori în tratative și cu preoții agățați de impresarii lui Toni, pentru pictarea unor prapuri, steguleț bisericești, folosite la solemnități religioase.

— Părinte, sunt și eu creștin, așa că vă fac steagul pe gratis - replică ce-i dilata ochii popii ca ai domnișoarei Pogany. Vi-l fac de pomană, cucernicia voastră, numai că, v-o spun p-a dreaptă: îl folosiți doar la câteva procesiuni, după care, canci! - culoarea se fleoșcăiește, o spală ploaia și zăpada, că n-o să vârâți prapurul în chiloți de nailon. Uite cum facem: ia mata și scrie ce tuburi de vopsea îmi trebuie, dar, fiți atent: să nu vă înșele, obligatoriu să poarte marca „I.G. Farben Industrie” din Deutschland, c-ale noastre - pardon, părinte -, te pișI pe ele.

— Și de un’ le iau?

— Din piața neagră, că n-o să vă cărați în Germania Federală după ele. Numai că, încă o dată, să fie originale, că se umblă și cu falsuri. I-adevărat că vă costă 500 de lei, dar știți pe ce dați banii.

— Dar dacă vi-i dau dumneavoastră? Că pe mine mă poate păcăli!

— Bine ș-așa, dar răbdați puțintel, pân’ le găsim.

— Cam cât?

— Vreo zece zile, cu manoperă cu tot! Uneori îl facem și mai repede, dar revenim pe detalii, să fie operă de artă, unicat, nu producție de serie!

Nu ieșea bine popa din atelier și Ghiță tuna după el, după ce-și freca fruntea cu cinci sutare albastre:

— Fie și un lup mâncat de oaie, că azi nici să mori nu poți

fără să dai ochii cu Scaraoțchi. Bani la botez, bani la căsătorie, bani la înmormântare, bani la cutia milei, bani pentru pictura bisericii, bani pentru strane, bani pentru gard, bani de la lumânări, vândute cu preț înzecit, bani adunați cu lopata și cheltuiți cu francul, cel mult la paritate.

— De când n-ai mai fost tu la biserică?

— De când cu moda nouă, mini-jupată. S-apleacă fetele-n genunchi și-mi vine de blestemății tocmai în sfântul lăcaș.

— Mai uită-te și-n fundul unei babe!

— Nu-i de-ajuns că mă uit la tine? Nina, adă șevaletul și vopselele să terminăm cu steagul popii. Mai treci și pe la „coloniale”, să ne răsfățăm c-o gustărică și cevașilea băutură de împărtășanie, că oameni suntem, nu fiare de călcat.

La pictatul prapurilor participa cu interes și Sabin Bălașa. Terminase prin 1956 Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu”, în clasa lui Ciucurencu, iar la sfârșitul cursurilor refuzase repartiția în provincie, la o catedră de desen. Să se angajeze în altă parte n-avea voie, iar arta convențională o refuza cu dispreț:

— Ce să fac, Nicolo? Mame cu prunci în brațe? Asta a făcut-o Renașterea, uluitor de bine. Nu mă prostituez, băiete, mai bine șomez.

Zicea și tăcea. Picta-n picioare, asistat de Ghiță.

— Renunță la păpușele, Sabine, mai stafidește oleacă sfinții, subțiază-i cu evlavie, nu-i face să plutească serafic, că nu-s călugărițe, tinerele și sărățele la gust, bune de înșurubat. Alea-s pentru noi, Sabine, nu pentru mucenicia lor.

De aici sumedenie de controverse cu Vică, bigot în materie de religie. În casa lui Toni și în atelierul lui Ghiță nu făcea notă discordantă, plăcându-i să zumzăie în jurul fetelor, să le măgulească, deși stânjenit de îndrăzneala lor. Pușcăria ce-o făcuse își spunea cuvântul. Ce experiență să fi avut? Dacă, arestat la 20 de ani, revenise în libertate la 28, cu grave tulburări hormonale, determinate de-o lungă

abstinență.

— Numele Domnului nu trebuie luat în deșert. E blasfemie să vorbești așa de sfinții părinți.

— Da’ când o bați pe mă-ta de-i sar capacele, cum e, preasfinte? Că n-am să uit - i-am replicat - cum mă vizita dânsa când erai la pârnaie, să vadă cum am crescut, să-și închipuie cum arăți alde matale. Acum nici nu poți pune piciorul pe Lizeanu, în casa voastră, că te hulesc vecinii.

— Niște idioți. Față de mama mi-am împlinit o datorie creștinească, ca să-i alung Necuratul din trupu-i blestemat.

— Tot așa gândeau și anchetatorii tăi, de te-au făcut să le semeni. Știi ceva? Dacă prin absurd se va întoarce vremea pe dos și vei ajunge ce n-ai visat vreodată, te rog doar atât: să nu mă strângi de gât, pentru ce știi că știu. Nu de alta, dar dacă noi, cu aceleași bune intenții, am pune toroipanul pe tine să-l izgonim pe Sarsailă din tine, ai avea de ce să ne ții în evidență.

Discuția am purtat-o de față cu Petre Pintilie, trecut și el prin focul Gheenei, la fel de instruit în canoane bisericești. Au sporovăit între ei, cu trimiteri la concilii și sinoade, de n-am priceput nimic. Octavian Rădulescu a rămas însă același. Peste mulți ani, în Piața Universității, când amărâtul de Puiu, doborât de anii închisorii, venea să-i aducă ceai în termos și de-ale gurii, Vică nu zăbovea să-i zică:

— Să nu crezi, colega, c-am să uit cândva c-ai lucrat în Miliție.

De uitat, uităm cu toții. A uitat și Sabin de primele angajamente, când refuza să facă orice compromis, să zugrăvească mame cu copii în brațe, ca peste ani să picteze *Tineri în Țara tinereții* - adică pe Nea Nicu și pe Coana Leana -, așa, pe oltenește, ca nuca-n perete. Au uitat și impresarii lui Toni când și mai ales unde i-au cărat prapurii pe 500 de lei, când azi ar face mii de euro. Important, până la urmă, este cu ce rămânem, ce nu uităm. În beneficiu sau în pierdere.

Mi-amintesc de ultima întâlnire cu Sabin. Era trecut de

miezul nopții, când ni s-au întretăiat pașii pe platoul Pieții Palatului, încă ud de mașinile municipalității, care spălaseră de zor asfaltul din fața Comitetului Central. Ne-am îmbrățișat, poate cu dorul de noi înșine, cu dorul tinereții irosite.

— Evenimentele se sărbătoresc!

— Unde, Sabine? Că-i două noaptea. Poate la A.T.M.

— Nu! La Athénée Palace!

— E-nchis de mult.

— Nu și pentru noi.

Într-adevăr, ușile i s-au deschis ca unui prinț, ca și cum ne aflam în toiul zilei.

Am băut, ne-am amintit de foștii prieteni, risipiți în toate zările, am râs în hohote de multe și mărunte - precum odinioară când făceam haz de necaz, fără să ne pese de nimeni și de nimic -, de față acum cu Valeria Dumitrescu, o prietenă mai aparte, distinsă și mută ca o piesă de tanagra.

— E prea frumoasă, Sabine, ca să nu vin cu ea să-i faci portretul.

— Te-aștept la atelierul din Pangrati. Vino când vrei, fără să ții seama de ce-am scris pe ușă, să nu fiu deranjat. Te aștept oricând.

— Am să vin. Vreau să-i dovedesc domnișoarei că azi e totul, dar nu și mâine, când portretul o va umbri.

Nu l-am mai vizitat. Și-i păcat, că timpul mi-ar fi dat dreptate.

Statuile lui Paciurea de la Bellu fac mai mult decât moaștele iluștrilor răposați.

IV. PE LOC REPAUS!

— Cum vă simțiți în noua ipostază?

— Ca la pensie. Vegetez. În editură era cu totul altfel: fiecare carte, un univers, iar discuțiile cu autorii în avantajul ambelor părți. Pe când aici, terapia se confundă cu autopsia. Sunt departe de profesie.

— Văd că primiți exemplare de semnal din tot ce apare, tot să fiți la curent cu spiritul cărții.

— Post factum; nu particip cu nimic la spectacolul dinaintea premierei.

— Autorii fug de ingerințe.

— Sătui de imixtiuni, mai toate cu un caracter cenzorial. Nici un autor nu fuge însă de-o lectură avizată, de-o discuție pertinentă cu un prim cititor. La voi, la E.S.P.L.A., moștenitoarea Fundațiilor Regale, cei care citeau erau Camil Petrescu, Păstorel Teodoreanu, Radu Cioculescu, consilieri editoriali de mâna întâi, a căror competență n-o puteai pune la îndoială. Și când erau răutăcioși, față-n față cu un concurent pe măsură, o făceau cu eleganță.

Camil, de pildă, considerându-se capelmaistru în materie de roman, altminteri prieten bun cu autorul lui *Ion,* nu i-a contestat niciodată valoarea, dar știa să-l amendeze c-o discretă parșivenie. De pildă, regreta imposibilitatea sintezelor de autori, vezi, mărite Doamne, ce mare scriitor ar fi avut mapamondul de l-ar fi contopit pe Rebreanu cu Sadoveanu. În opinia lui, fiecăruia îi lipsea ce avea celălalt, mod fin de a le imputa ambilor neîmplinirea. Acum floreta e înlocuită cu țucalul, țigănia primează, cu lovituri sub centură, în numele vigilenței revoluționare. Vezi atacurile

lui Eugen Barbu împotriva lui Preda.

— Polemici veninoase au existat dintotdeauna.

— Însă pe față. O limbă mai ascuțită ca a lui Arghezi sau Șeicaru e greu să întâlnești în presa românească, dar la lumina zilei, nu ca azi, când turnătoria concurează cu vidanjarea. Totul la întuneric, pe canalele serviciilor de informații. Te iei cu mâinile de cap dacă ai vedea cu ce se ocupă nea Jenică. N-are mamă, n-are tată; a mutat groapa lui Ouatu în ograda partidului, iar nea Marinică îl descalță și-l poartă desculț printre scaieți. Dar ne depărtăm de scopul vizitei tale. Ce vânt te-aduce?

— Niciunul, în mod deosebit. Am venit să te văd. Poate unde mă obișnuisem să discutăm de toate în editură.

Cel care mă vizita era Vasile Nicolescu. Ca vârstă, eram de-același leat; ne distanțau 16 zile: eu născut la 14 octombrie, el la 1 noiembrie, numai că ne despărțeau zodiile: eu Balanță, înzestrat - se zice - cu vocația reconcilierii contrastelor, el Scorpion, semn negativ, feminin, având ca element definitoriu, chipurile, stabilitatea. Cu un păr stufos, rebel, chip leonin, dispunea de trăsături frumoase, de-o figură intelectualizată, subliniată mai ales de agerimea ochilor. Mișcările-i feline îi atestau feminitatea zodiacală, fără să-i afecteze cu nimic succesul la cuconet, cu care cocheta în bloc, mereu cu grija de a le flata drăgălășenia, finețea spiritului sau vestimentația. Cocoș între găini, le făcuse involuntar să se ciufulească între ele.

— Prietene, fă ceva, te rog, că astea din redacție au înnebunit, se ceartă întruna, gata să se ia la bătaie!

El n-avea cum să intervină, să dea dreptate vreuneia împotriva alteia, pentru că pe rând cochetase cu toate, de amorul artei. Era șeful redacției de poezie, critică și teatru. Beneficiind de bune relații cu Ion Bănuță, perfectasem angajarea lui în editură, după ce Iosif Ardeleanu îl dăduse afară de la cenzură.

— Prietene, ajută-mă, c-am rămas pe drumuri. Odată cu

mine au dat-o afară și pe nevastă-mea, absolut fără nicio vină, poate doar fiindcă le stricam atmosfera de ghetou, în care singuri se constituiseră, suspectându-ne buna-credință. Îmi impută manifestări ostile cu care, crede-mă, n-am nicio legătură. În plus, avem și un copil de crescut.

Ceva trebuie să fi făcut ei pe-acolo, căci prea i-au urmărit și după eliminarea din cadrul D.G.P.T.[1]. Numai că peste Bănuță n-aveau cum să treacă, fost coleg de atelier și închisoare cu mahării de partid. Norocul lui Vasile era că, la rându-mi, aveam un dinte împotriva acelorași cerberi, de când îmi tunseseră sumarul ediției de *Opere alese* din creația lui Brăescu, debutul meu editorial.[2]

Chipeș, cult, poet talentat, băiatul s-a înșurubat lesne în ființa frustă a lui Bănuță, fericit că are în preajmă un confrate de lux, dispus să-i citească și să-i asculte panoramele. Comerț de pleașcă: Bănuță vindea pe gratis, iar Vasile cumpăra pe datorie, atent să-și elogieze șeful cu rară dărnicie. Răsplata se ivea în afara lecturilor diurne, prin locul dobândit de Nicolescu în ochii stăpânului.

— Argeșene, habar n-ai ce deștept e. Cu zece capete peste Gafița[3]. Când îi citesc o poezie de-a mea, mă ia la întrebări: cum mi-a venit ideea, de unde am luat-o, în ce stare mă aflam, ca pe urmă s-o împerecheze cu altele, de la antici la Baudelaire, de la avangarda franceză la mama dracului, că nu le țin minte numele. E deștept foc.

Într-adevăr deștept, că nu știu ca vreodată laudele să fi depășit perimetrul biroului directorial. În timpul lecturilor, nimeni din editură n-avea dreptul să treacă de ușa șefei de cabinet. Nu era și cazul meu, care intram intempestiv peste ei. Cădeam peste un amor cocoșat, cu un Bănuță leoarcă de mângâiala lui Nicolescu, el jenat de miorlăiala alintărilor.

---

[1] Cenzura publicațiilor de orice fel, de la afișe la tratate.

[2] Ediție critică, în două volume, apărută în anul 1963, reluată apoi în „*Biblioteca pentru toți*", urmată de monografia *Gh. Brăescu*, datată tot 1963.

[3] Reamintim: Mihai Gafița, la acea dată redactor-șef în editură.

— Zi-i, Vasile, zi-i mai departe, că argeșeanu' mi-e prieten!

— Ce să mai zic?!... E de-a dreptul demențial. Nu știu de unde le scoateți.

Ceea ce putea să însemne: „ești genial", ori „bun de legat".

Tot Vasile ne-a vârât într-un conflict cu Arghezi.

Se pregătea în editură un soi de antologie lirică[1], consacrată vieții satului. Poezii de mântuială, slăvind minunile agriculturii socialiste. Între ele, și turnarea în versuri ad-hoc a unei tablete argheziene, *Știuletele și spicul*[2]*.* Gheorghe Pienescu, „doctor honoris causa" în biobibliografia scriitorului, o vede, simte că textul aduce cu rostirea Poetului, dar ignoră existența unei asemenea poezii.

— De unde ați luat-o?

— E fabricată în atelierul nostru de poeme.

Atâta i-a trebuit exegetului nostru, bănuit că și-a turnat colegii de redacție, pentru că, brusc, octogenarul și-a luat editorii în tărbacă, etichetați ca „lirici cu scăzământ" într-un articolaș din *Gazeta literară,* vizați fiind Ion Bănuță, Vasile Nicolescu și Liviu Călin. Grav mai ales pentru directorul editurii, căruia, pe neașteptate, i se trăsese covorul de sub picioare.

— Iubite maestre, *ăăăăăă,* vă rog să mă iertați, deși, credeți-mă, *ăăăăă,* habar n-am de toată comedia asta.

— Ce comedie, dom'le Bănuță? Tragedie! Vreți să mă-ngropați!

— Iubite maestre...

— Las-o dracului!

— Ce fac, argeșene? Că mi-a trântit telefonul.

— Vezi că l-a chemat pe Pienescu să-i spună că în decembrie e ziua Mițurei și că mantoul de blană pe care și-l

[1] *Primăvara de aur*, Editura pentru Literatură, 1962.

[2] Publicată în paginile aceleiași reviste, cu câteva luni în urmă.

dorește costă 60.000 de lei. Pienescu are o mapă cu lucrări rămase în afara sumarelor din *Scrieri.*

— Da' nu-s în plan.

— Nu-i problemă. E treaba mea. Și chiar dacă nu se tipărește acum, avansul și acceptarea se pot face în voie.

— Da' mă băgă-n căcat Vasile!

Nici asta nu era o problemă, că Nicolescu avea daru' de la Dumnezeu să se explice mieros, în așa fel încât până la urmă te simțeai obligat să-i plângi de milă. Înainta ca melcul, dar mereu c-o adresă bine țintită. Cum ni se oferise o bursă de studii în Franța, i-am cerut să facă propuneri. Condiția era ca bursierul să n-aibă mai mult de 30 de ani. S-a gândit, a tot meditat, și a ajuns la concluzia că cel mai potrivit candidat ar fi el.

— Păi tu, ca și mine, ai 34!

— Prietene, cine ține seama? Te rog frumos, vreau să văd și eu Parisul! Ce te costă? Fă-o și nu te uit toată viața.

De uitat nu m-a uitat. Când ursita l-a ajutat să crească în grad - ajungând șeful sectorului editorial de la C.C. al P.C.R. -, a făcut tot ce i-a stat în putință să mă îndepărteze din funcție. Totalmente imprudent, deoarece, pe aceleași căi obscure ale relațiilor de culise, i-aș fi putut-o plăti cu asupra de măsură. Nu era însă cazul. După câțiva ani de destindere culturală, liota de trei parale revenea la proletcultism, fideli noilor indicații de partid. Nu erau de invidiat. Ciudat, pe Vasile nu-l îngrijora defel noua postură. Dimpotrivă: ajuns la apogeul carierei, abia mișca din cap la ploconelile directorilor de edituri, timorați că-și vor pierde posturile. Cocoțat în ierarhia noilor bașbuzduci, aștepta să-l salut, să-l caut precum el pe mine odinioară, ca și cum atari relații intrau în fișa postului. Îl sfidam, fără să-i uit rugămintea: „Prietene, ajută-mă, c-am rămas pe drumuri!" Așteptam doar clipa când să-l jumulesc între patru ochi, să simtă diferența locului natal: el din Podenii Vechi de Prahova, eu din Oborul Nou de București.

Las timpul să curgă, neștiind când și dacă, în scris, îmi va

mai răsări Vasile Nicolescu.

N-am fost și nu sunt răzbunător, dar sfârșitul i-a fost pe măsură, nemeritat pentru poezia lui, căci nu era în afara jocului, deloc secund.

Înainte de a cădea la pat, îndeplinea funcția de director editorial la Consiliul Culturii, unde fusese reinstalată cenzura, desființată provizoriu, ca apoi să i se ducă dorul. De la cenzură plecase Vasile, cu rasa confiscată, la cenzură revenise ca stareț, în odăjdii noi. Numai că atunci ca și acum, în ierarhia călugărească nimeni nu era și episcop. Peste capul lui trona Traian Ștefănescu, mai gâde decât Suzana, ministrul Culturii, excelentă profesoară de cazane la Politehnică, dar incapabilă să se descurce cu ligheanele și lighioanele de la Consiliul Culturii.

Ștefănescu, isteț în viața de partid, dar străin de problemele artei și literaturii, îl trata ca pe un servitor. La o ședință cu directorii din edituri, unde urmau să participe și invitați de la partid, l-a repezit de față cu toți subalternii:

— Unde-s invitații de la C.C.? Marș și-i întâmpină la ușă, nu sta momâie aici!

Duritatea bădăranului îl va întoarce pe dos, scurtându-i zilele printr-un atac cerebral, care l-a reținut ani în șir la pat.[1]

Pe vremea puterniciei lui Vasile picase și Bănuță, clătinat continuu de coniac și de panoramele sale de căutări, încătușări, agonii, de zei și iarmaroc, de tăiere a capului, de triumf, de îngeri și fântâni, panorame în albastru, dar și în galben, verde, alb, negru, roșu, în gri, frez, roz și mov, cu păienjeni și cai, cercei și drăgaică, de logodnă și căsătorie[2], mai puțin a mersului pe bicicletă, poem înlocuit cu *Panorama morții nebunului,* rătăcită în puzderia miniaturilor lirice, hărăzită să ne răscolească amintiri duioase:

---

[1] A murit la 31 mai 1990, la vârsta de 61 de ani.

[2] Repere lirice din volumul Ion Bănuță, *Panorama efemeridelor*, încadrat în ciclul *Olimpul diavolului*, Editura Tineretului, 1967.

Dat mi-a fost în câmp să mor,
Într-o margine de dor.
Să mă spăl de-un om nebun
Am furat din cer săpun.
Foaie verde de alun...

Bietul Bănuță - otrăvit de laudele, fie și în dodii, ale unui Arghezi, Călinescu, Perpessicius sau Streinu - continua să poarte cu năduf povara măiestriei atribuite parșiv -, dovadă puzderia de panorame cu care se ușura pe toate gardurile lui Gutenberg. Bine intenționat cu scriitorii ce-i solicitau editarea, era încă pe val, nepăsător la ingerințele unui Virgil Florea, adjunct de ministru, egal cu zero în ochii fostului lăcătuș de la Grivița, cu uși deschise la foștii camarazi, aflați - cum spuneam - în fruntea partidului și a statului. Dar și la parodiile confraților, pe care mi le arăta, fără să-l deranjeze că mai copiez din ele. Ca de pildă:

Panorama glontelui în duh de buruiană

De neamul moldovenilor
Și al flautiștilor,
O păpușă ș-o mătușă,
Furișate după ușă,
Au la ele un cartuș,
Un cartuș muiat în tuș,
Învelit în poleială,
Sigilat cu aiureală,
Dat prin foc și vaselină,
În cântec de Chiralină,
Să nu simți că este dur,
Când cu drag ți-l vâră-n în cur!

— Argeșene, *ăăăăă,* invidia-i mare la poeți. Da’ nu mă supăr. Caută băieții să mă prindă la culoare, dar n-aduce. O ia, o sucește, o meșterește, dar nu-nghite ciupitu’. Uite cum

încearcă s-o potrivească în *Panorama credinței în vax de caramea.*

— Mai bine o copiez ș-o văd acasă, că la o lectură repetată mai scoate capul și autorul.

Repetatele restructurări de ministere, chipurile pentru economii de personal, le scutură aparent schemele de organizare, dar le amplifică indirect prin crearea altor organe subordonate. Este și cazul Centralei Cărții, menite să asigure coordonarea activității editoriale. Schimbările de personal sunt greu de acceptat de capetele descoronate. Aurel Mihale, ex-director general al editurilor în minister, a fost înlocuit cu Dumitru Trancă, fost director la Biblioteca Centrală de Stat. Oltean țeapăn, cu liceul militar făcut în Craiova, băiatul este isteț, disciplinat, pus pe treabă și cu veleități poetice. La B.C.S. va fi avut de-a face cu rafturi de cărți, dar una e să le citești, să le sortezi, iar alta e să le croiești drum în lume. Meseria de editor - ori de „cărțar”, cum i se mai spune - e cu totul diferită de profesia bibliotecarilor, ba chiar și de a gazetarilor, autorilor de orice fel. Litera le stabilește rudenia, dar sunt separate precum în lumea lui Hypocrate, unde una-i să fii cardiolog și alta dentist. E o profesie de graniță, așezată în mod ideal pe cunoștințe filologice, dar și poligrafice, juridice și administrative. Calificarea presupune acumularea unei îndelungate experiențe, care peste hotare legitimează editori din tată-n fiu, uneori până la a treia generație. Niciunul din cei doi n-avea contingențe cu specificitatea funcțiilor încredințate: Aurel Mihale, prozator de raftul trei, Dumitru Trancă, bibliotecar de gradul întâi, la obârșie filolog italienist. Amândoi se adulmecă reciproc, se suportă în virtutea paralelismului de stat, cu credința fiecăruia că-i primă vioară. În practica manageriatului editorial, Trancă dispune de Ion Marinescu, director al producției editoriale, Mihale de mine. Noroc că ambii secunzi au lucrat cot la cot și se înțeleg între ei. Lucru mare, atâta timp cât

responsabilitățile administrative se suprapun.

Aurel Mihale nu-i om rău. Pică din două-n două zile pe la Consiliu cu mici revendicări, solicitări ale confraților, formulate adesea cu ochii umezi:

— Crede-mă, trăiește doar din împrumuturile de la Fondul Literar. Gruia, cât e el de director acolo, n-are cum să-i mai dea. A depășit de mult plafonul.

Săritor la nevoie, e drept, dar bine înfipt în tiparnița românească. Figurează printre puținii autori cu un înalt nivel de trai. Clasamentul marilor venituri este condus de Arghezi, urmat de Eugen Barbu, exponentul nemulțumiților din tagma literaților, când îi urmărești demersul din paginile *Luceafărul,* unde-i redactor-șef. De altfel, dintotdeauna postura unor astfel de lideri rentează, mai ales când se declară de partea celor mulți. Majoritatea nu pot trăi de pe urma scrisului. Le-am calculat veniturile medii și statistica o dovedește clar că, în marea lor majoritate, nu realizează salariul unei femei de serviciu. Nu contează nici măcar frecvența lor în planurile editoriale. Traian Coșovei, de pildă, poet, prozator și reporter de talent, publică aproape în fiecare an o plachetă de versuri, ori un volumaș de proză, ceea ce nu-l împiedică să se plângă într-o audiență că n-are bani să-i cumpere sandale băiatului său. Adrian Păunescu, aflat încă pe băncile facultății, figurează în mai toate rapoartele Uniunii cu datorii mari la Fond. Doar încadrarea în câmpul muncii le-ar deschide o perspectivă mai sigură. Nu întotdeauna, datorită și ghinionului. Astfel, cu ani în urmă, Ben Corlaciu se angajase chelner la „Cina”, câștigând bani frumoși. Până la o masă protocolară, când a fost zărit de Ion Gheorghe Maurer.

— Cum e posibil ca un poet să fie umilit în halul ăsta?

De umilit nu l-a mai umilit nimeni. Dar l-au concediat, de ajunsese băiatul să-și afle adăpost într-un spital, internat prin bunăvoința unui prieten medic, unde a și scris romanul *Cazul doctor Udrea.*

Aflat sub aripa lui Beniuc, din cuvântul căruia nu ieșea,

Mihale fusese ferit de asemenea intemperii. Cu o damigeană de cerneală alături, scria fără zăbavă, când cu sufletul amanetat pe ogoarele agriculturii socialiste, când pe frontul vitejesc al armiei române. Cu romane și reportaje de tipul *Vin apele; În pragul primăverii; Ogoare noi; Floarea vieții; Facem și noi o întovărășire; Însemnări despre activitatea unor gospodării de stat,* semnase de mult în condica militanților de partid, după care, ca fost ofițer al războiului antihitlerist, se va arunca iarăși în foc, într-o cronică de război - *Focul negru; Focul alb; Focul roșu* -, romane care, alături de altele pe aceeași temă, izolate sau încadrate în ciclu, i-au consolidat buzunarele. Rentabilitatea editărilor și reeditărilor, scoase în tiraje mari, îl săltase deasupra confraților în privința bunăstării. Motiv pentru care glia îl întoarce la Spanțovul natal, unde va lăsa posterității un muzeu demn de piramida operei, după cum transportul bucureștean îl determină să îi procure, cu aprobări speciale, un Fiat 1800, pe-atunci adevărată bijuterie, în comparație cu rubedeniile de 600 sau 850 cm ale aceleiași fabrici. Pe mine mă deranjează că mașina Consiliului stă mai tot timpul în fața casei sale, deși hinghereala noastră cotidiană i-ar reclama prezența. Absent mereu din garaj, șoferul îmi spune că, după ce m-aduce la Casa Scânteii, stă la dispoziția familiei domnului președinte, mai ales a doamnei sale. Pe nesimțite, se trezește orgoliul din mine, balansând între Obor și Spanțov. În consecință, anunț administrația că renunț la mașină. Primul uimit e Mihale:

— De ce?

— Din pricina șoferului. Dă-l în mă-sa. N-am renunțat la căruță, cât la Anghel. Când avem nevoie de transport, lipsește din garaj. Nu m-aș mira să facă piața pe la Gara de Nord. Umblă de nebun toată ziua. Mereu apelez la alte consilii să-mi împrumute o mașină, să-mi ducă o corespondență urgentă, să aducă un colaborator ori să mă deplasez la o ședință. Și mai e ceva: în garaj, ierarhia

administrativă e așezată pe mărci; pentru că doamna ministru Constanța Crăciun a refuzat să folosească un Mercedes-Benz, dânsa și vicepreședinții umblă cu Volga, secretarii cu Warsava, iar directorii cu Moskvici. De când până când Consiliul Editurilor a devenit Cenușăreasa Comitetului? Că mi-e și rușine să trimit un Moskvici după un om mai acătării. Dumneata nu te uiți la amărâții ăștia din minister? Ăștia-s oameni de cultură?

Zis și făcut. După o săptămână - cât am refuzat să semnez șoferului foile de parcurs Pojocaru, care, ca director de secretariat, avea în subordinea lui toate fetele de la cabinetele noastre, dar și conducătorii auto - antene serioase de informație - îmi spunea zâmbitor:

— Renunță la tramvai. I-am spus tărășenia Constanței și te-ai ales c-o mașină nouă. Am vorbit și cu Mihale; dacă Anghel mai pleacă fără aprobare din garaj, îl dau afară din serviciu.

Rezervele mele cu privire la vecinătățile de personal se justificau întru totul. Infatuarea unora este mai mult decât caraghioasă, mai ales când platitudinea ți-o transmit de la distanță. Memorabilă rămâne figura unui critic, mai mare peste artele plastice. Școlit la Moscova, dar plimbat mult peste hotare la diverse expoziții, arbora o vestimentație ce trăda snobismul, răsfățată de un basc bleumarin, tras în dreapta capului ca un șopron. Locuind în centru, vizitează adesea librăria „Sadoveanu” de lângă cinematograful „Scala”, unde face comenzi de cărți din străinătate. Vânzătoarea cu care stăm de vorbă ne spune că pe ușă „a intrat un știab mare de la Cultură”, se scuză că ne abandonează și-l întâmpină la raft. Habar n-are că am același grad cu el; mai mult, că întreaga rețea de librării și anticariate ține de structura Consiliului în care lucrez. Fără să vrem, auzim discuția:

— Mi-a sosit albumul din Franța?

Fata zâmbește afirmativ:

— Spuneți-mi cum se numește cartea.

Domnul cade pe gânduri, după care, vădit deranjat, se zbârlește:

— Eu v-am lăsat tot ce trebuie pe-un bilet.

— Numai că lipsește responsabila și listele-s închise în biroul dânsei. Dar pot să vă caut exemplarul.

— Cum?

— Dacă nu vă amintiți titlul, spuneți-mi autorul, ori cum arată albumul.

— Domnișoară, scria totul pe bilețel. L-am văzut personal la Paris, nu l-am comandat din auzite. Îl văd și-acum înaintea ochilor. Pe copertă era un copil de trupă... îmbrăcat cu o scurtă și pantaloni roșii... cu o caschetă pe cap, da, da, un fel de chipiu, bonetă, ce-o fi fost!

— ?...

— Și cânta dintr-un fluieraș!

— !...

— Văd și planșele colorate dinăuntru, o mulțime: un băiețaș în cămașă care face balonașe de săpun dintr-un castron - sau un băiețel marinar, cu mâinile la spate.

— !..

— Mai era un vânător c-o pușcă lâng-un pom, într-o pădure, cu un leu răsturnat la picioare... împușcat!

— !...

— Domnișoară, văd că vorbesc de pomană. Uite ce vreau să știi: eu nu sunt un oarecare venit de pe stradă. Nu trebuie să mi se vorbească mult! E de-ajuns să sesizez singur că undeva, fie și departe, arde un bec. Atât! Un bec aprins. Că știu ce-am de făcut. Bună seara.

Fata buimăcită: copil de trupă, scurtă neagră, pantaloni roșii, bonetă, fluieraș, marinar, vânător, pușcă și leu, bec... Ce-o fi vrut tovarășul, habar n-are.

— Edouard Manet, îi șoptește de-alături Crina Coșoveanu. Pe imbecilul ăsta nu-l depășește decât un cretin de la Muzeul de Artă.

— Ăsta ce mai face?

— Conferențiază. E fericit că vin să-l asculte confrați de

seamă, artiști de renume din domeniul creației plastice. Nu-l duce mintea și de ce mergem buluc să-l auzim. Ultima dată ne-a vorbit despre Nicolae Grigorescu, parafrazându-i mărturisirile: „Cu acul ne-a crescut biata mamă” - zice pictorul. „Cu acul ne-a făcut mama”, îl traduce el, plângându-i de milă continuu, după ce l-a jelit și pe Eminescu, persecutat de Maiorescu, pentru ca în cele din urmă să termine smerit, cu solemnă gravitate: „Acesta a fost pictorul Nicolae Grigorescu”, ceea ce l-a făcut pe Ion Frunzetti să spargă tăcerea cu un: „Dumnezeu să-l ierte”, într-o cascadă de râsete.

Zac în ședințe lungi, cu singurul avantaj că aflu cam ce se întâmplă în teatre, muzee, în cinematografie, în toate instituțiile de artă, prilej de a lua temperatura spirituală a fiecărui ispravnic. Stau mereu lângă Dumitru Popescu, râzând împreună de agresivitatea demagogică a unora, mai ales a vicelui Ion Moraru, care face și desface festivaluri folclorice pe unități, faze de raion, faze de județ, faze finale, zâmbindu-ne încântat de rezultatele scontate, cu prognozarea câtorva echipe de dansuri și coruri câștigătoare ce-ar urma să fie plimbate pe scenele județelor premiate, în țară, dar și peste hotare. După care iar o ia pe faze, detaliind nota de plată. Mai serioasă se dovedește Cornelia Filipaș:

— Decât să risipim atâția bani cu scoateri din producție, costume, transporturi și cazări hoteliere, întrețineri la restaurante și diurne, regizori, mașiniști, o droaie de funcționari puși pe drumuri, mai bine am folosi fondurile pentru înzestrarea căminelor culturale cu televizoare și aparate de radio, cu difuzoare în casele țăranilor, nu de alta, dar să rămână ceva de pe urma noastră, nu forfotă și aplauze în vânt. Eu nu mă las până nu văd în fiecare comună un cămin și o bibliotecă. D-aia-s necăjită când se irosesc bani peste măsură cu lucruri trecătoare.

Și mai interesante îmi par veștile care n-ajung în paginile

ziarelor. La studioul cinematografic din Buftea a fost adus un biplan, de mult scos la pensie, să întregească aparatura regiei tehnice, pentru simulări de furtuni și nu numai. Doar elicea și motorul mai rămăseseră din avionetă, că tăblăria, ruginită de la cap la coadă, tremura din încheieturi. Ca s-o păstreze în inventar, mecanicul a folosit colaci întregi de sârmă, peticind-o cu suduri și-n nituri. A cârpit-o atât de bine, încât într-o zi a pus-o la încercare, cu un zbor peste Dunăre. S-a dat alarma, s-au ridicat câteva avioane de vânătoare, numai că meșterul, fost pilot, a zburat la mică înălțime deasupra satelor românești și bulgărești. Cum să mitraliezi de la distanță o pasăre ce plutește razant cu pământul? A aterizat în Turcia, la fel de liniștit ca și la decolare. Faptul în sine n-ar avea haz, fără a-i cunoaște finalul. Pilotul trimis să recupereze rablioneta a refuzat să se înalțe de la sol, cu o replică memorabilă, rămasă în memoria studioului - de n-o fi fost inventată:

— Prefer să mă întorc pe bicicletă! În cutia asta de conserve nu mă bag!

O altă nostimadă s-a petrecut la Târgu-Mureș, unde Circul de Stat poposise în turneu. Cum-necum, un leu a ieșit din cușcă și-a coborât agale în oraș, de pe platoul unde fusese cantonat cortul saltimbancilor. Altă alarmă, de data aceasta la miliție și pompieri. Animalul a umblat ce-a umblat, până s-a oprit într-o curte, unde tocmai se terminase un parastas. Îndoliatul se apucase să strângă farfuriile și tacâmurile când s-a pomenit cu dihania pe masă, degustând resturile pomenii. Îngrozit, a rupt-o la goană. Surprinderea a fost când un îngrijitor de la circ l-a întors pe leu acasă, cu vorbă bună, nu cu ranga, mergând alături cătinel, ca doi prieteni, până la menajerie. La propunerea Constanței, a fost premiat și decorat cu Medalia Muncii.

Mă uit în agende și constat aplecarea frecventă asupra lucrurilor hazoase, deși majoritatea sunt reversul unor stări

triste. Uneori te întâmpină de la poarta instituției. De pildă, sosesc într-o dimineață și asist la cearta unui ponosit cu portarul, primul insistând vehement să vorbească cu doamna ministru, care, de altfel, nici nu se afla în sediu. Nu venise singur, ci însoțit de șapte copii, înșirați ca notele unui portativ pe scara intrării centrale, în ordinea mărimii, cel mai mic găsindu-și liniștea la sânul mamei.

A fost să fiu acolo tocmai când mașina Constanței Crăciun o lăsase în dreptul peronului, fără ca dânsa să poată trece peste lanțul de puradei. Atât i-a trebuit țiganului, care s-a și grăbit să rotească o mână în aer, pentru ca apoi s-o îndrepta spre ai lui:

— Priviți-i, tovarășă ministru, uitați-vă la ei: șapte copii condamnați de ministerul dumneavoastră să moară de foame!

Ca la un semnal, odraslele începură să plângă fără lacrimi, cât mai zgomotos, urmare a posibilelor repetiții.

Zărindu-mă, mană cerească, doamna ministru mi s-a adresat politicos, încercând să se strecoare printre țigănuși:

— Vă rog veniți cu domnul la mine în cabinet - ceea ce putea însemna și: scapă-mă, nu mă lăsa singură.

Odată intrați în holul Casei Scânteii, l-am condus sus pe grăsanul cu mânecile suflecate până la coate, în timp ce Nicu Falevici, șoferul Constanței Crăciun, ajutat de portarul ministerului, se străduia să zburătăcească cârdul familial, ce ținea să-și însoțească stăpânul.

În cabinetul de la etajul 1, discuție scurtă, pe cât de grotescă:

— Despre ce e vorba?

— Murim de foame, doamnă! Murim de foame de-a binelea, că un idiot de-al dumneavoastră, tovarășul Ene, refuză să-mi dea atestatul de artist.

— Ce fel de artist?

— Circar, doamnă, artist popular, meserie veche, din tată-n fiu. Stați să vă arăt!

Și până să spunem ceva, își vârî mâna în nădragi, de

unde scoase un ceas de buzunar de care atârna un lanț de-un metru. Se plimbă cu el în cerc, ca într-o arenă de circ. Nu de alta, dar să se convingă toți că-i ceas-ceas, nu turtă dulce. Își ridică apoi podoaba deasupra capului, pe toată lungimea brațului înălțat la cer, și înghiți ceasul, ușurel-ușurel, după care căscă gura să vedem că, în afară de limbă și dinții stricați, nu se mai află decât o fărâmă de lănțișor. Ca și cum n-ar fi fost suficient, își trase cămașa din pantaloni și, cu burta dezvelită, se îndreptă țanțoș spre doamna ministru spunându-i dezinvolt:

— Lipiți-vă urechea de dovleac, s-auziți cum ticăie mașinăria.

Având încredere în artist, doamna ministru și-a sunat șefa de cabinet, să-l invite urgent pe instructorul din Consiliul Teatrelor, căruia îi datoram tot tărăboiul. Până a sosit, țiganul nu și-a scos ceasul din stomac, mișcare amânată pentru întâmpinarea uzurpatorului. Când avea să sosească, a urmat o întrebare scurtă:

— De ce nu i-ați dat atestatul?

— N-are un program mai variat; în afară de ceasornic, nu face nimic!

Asta a pus capac întregului protest, scandalizând și mai mult pe circar:

— Nimic?... Nimic?... Dacă-i nimic, fă și tu la fel, nenorocitule. Înghite-ți măcar ceasul de la mână sau doar lanțul ăsta...

Am pus capăt ciondănelii, care amenința să nu se mai termine, spunându-i lui Ene să-i dea un atestat amărâtului, de fapt o autorizație de liberă practică în târgurile de prin sate.

Constanța contrastează total cu fauna ce-o înconjoară. De voie, de nevoie, suportă mitocănimea chiar când trepădușii se întrec în slugărnicie. De curând a împlinit 50 de ani. La 34 ai mei, mi se pare trecută. Cu siguranță că povara o resimte și ea, mai ales când toți subordonații se

întrec s-o felicite pomenindu-i vârsta. Aurel Mihale a comandat 50 de trandafiri, pe care îi numără țărănește, ca la tarabă, să nu care cumva să se fi greșit socoteala la florărie. Ca și cum sărbătorita s-ar apuca să-l controleze, înțepându-și degetele în spinii lor. Degeaba îi spun:

— Lăsați unul deoparte, că 49 arată mai bine.

— Nu, nu, asta-i și găselnița: 50 la 50!

— Perechile se duc la morți!

— Nu și la ocazii!

Tristă ocazie, mai ales de când holul de la intrare arată a cimitir, cu jerbe mari de gladiole grena. Telegramele și felicitările sosite la direcția secretariat înlocuiesc panglicile funerare. Ca la comandă, toate instituțiile subordonate și nătărăii ce le conduc parcă s-au înțeles buluc să scoată ochii femeii: „Cu prilejul împlinirii vârstei de 50 de ani, avem bucuria de a...”

Ce bucurie, când o femeie nu se mai poate lăuda că are patruzeci și ceva de ani?...

Cum între timp mă vizitează Marcel Gafton - poet și stilist de seamă, dar și vodcar de zile mari -, plec în oraș să repar onoarea bietei femei cu un coșuleț de flori, boboci albi de trandafir, zâmbet discret între întunecatele gladiole și hortensiile de mărimea salatei. Numai că nu dau de ce caut, așa că, din prăvălie în prăvălie, dar și din vodcă-n vodcă, poposim la braseria de la Athénée Palace - aproape de florăria din aceeași incintă - în așteptarea unei noi tranșe de marfă, cu speranța de a ne procopsi și cu ce căutăm. Tot bând, ne-apucă mila de Constanța Crăciun.

— Păcat de ea. E cu trei capete peste măgarii din jurul ei.

— Și frumușică.

— La ce-i folosește? Bărbat-su o înșală pe față c-o nenorocită, de-o vezi zici că-i halterofilă!

— Hai noroc! Dă-o-n mă-sa!

— De ce-o-njuri, Maricică?

— Nu pe ea! Înjur pârdalnica de soartă, care te bagă și te scoate din rahat unde și când i se năzare. Deocamdată

muierea asta trăiește doar cu partidul. E timpul să scape de seceră și să-și găsească ciocanul.

După care ridică paharul: „Primește-l, Doamne, și p-ăsta, că mare-s minunile tale!”

Între timp sosește mașina de la Codlea, nu însă și cu ce așteptăm noi. În cele din urmă ajungem la compromisul unor boboci roz de trandafiri și al unei tandre felicitări, așezate cu grijă într-un coșuleț de nuiele, pe jumătate învelit în poleială:

„Azi, cu prilejul unei zile anume, las florilor să vă spună ce știu, din multele ce vi se cuvin (cu regretul că n-am găsit boboci albi, deși, vă rog să mă credeți, i-am căutat și la florăria de la Athénée Palace, unde, noroc cu braseria de-alături, că am băut în cinstea dumneavoastră cu prietenul meu Maricel Gafton, poet talentat - premiat de Fundațiile Regale -, pe care îl rog să semneze alături).

La mulți ani!”

Bine băut, m-am întors mândru la minister, unde Mihale - potrivit ritualurilor de ocazie - aștepta cuminte să fie invitat la un pahar de șampanie. N-avea să fie. În schimb, mă văd sunat de Georgeta Zăvoi, șefa de cabinet a Constanței Crăciun:

— Mă scuzați că vă întreb: plicul este pentru tovarășa ministru? Că nu s-ar zice!

— Ce să se zică? Alta-i întrebarea: cu ce drept îmi controlezi mata corespondența cu dânsa?

Tăcere absolută. Și mai ciudată a fost revenirea secretarei:

— Tovarășa Constanța mi-a spus ca florile dumneavoastră să i le trimit acasă. Vă rog să-mi dați mașina, că șoferul nostru e dus la C.C. Pe dumneavoastră vă cheamă mâine la cabinet, după ora zece.

Mihale se miră. Eu, deloc; mi se pare normal. De ce să nu mă cheme? La urma urmei, nu-i chiar atât de bătrână, pe

cât o acuză anii! Arată frumos, are talie cum n-au altele la 25 de ani! Nici doamna R., care m-a înfiat la Pelișor, nu era mai tânără. De ce să nu mă cheme? Și, pardon, de ce să nu mă duc?

Acasă mă trântesc să dorm până seara, când mă trezesc din mahmureală. Adevărată nenorocire, că mi-amintesc toată isprava și mi se pare grotesc ce făcusem, îngrozit să dau ochi cu madam Crăciun, să mai și discut cu dânsa. Ce să vorbesc? Mă consideram scos la raport și scuzele mi se păreau penibile.

Dumnezeu însă nu m-a părăsit. A doua zi, când am intrat spășit în cabinetul doamnei ministru, presupun c-a simțit sfiiciunea mea, că o vorbă n-a adăugat peste: „Vă mulțumesc pentru flori”. La cuvântul „flori”, cât p-aci să leșin, convins că urmează „scrisoare”. Cum proastă nu era defel - iar eu, probabil, livid la față -, a început să discute cu mine, hodoronc, tronc, despre planul relațiilor externe. Că rușii fac presiuni în Consiliul de Ajutor Economic Reciproc să se creeze organisme de coordonare pe ramuri, care ar duce la vechea subordonare, de unde necesitatea opunerii noastre la înființarea unei subdiviziuni editoriale. Greutatea ar fi că țările frățești și-au dat acordul, motiv pentru care în cadrul eventualului comitet să admitem cel mult statutul de observator, refuzând calitatea de membru. Deși, în principiu, nu se poate crea un atare comitet fără acord unanim. Pe scurt: să mă gândesc cu temeinicie la argumente în stare să justifice refuzul nostru, ocolind cadrul politic ce ne leagă de C.A.E.R. Deloc dificil pentru mine, care știu cât de greu e să coordonezi și să controlezi tiparnița în propria țară, darămite pe întregul lagăr (considerat la propriu și figurat). Nenorocirea se ivește din senin:

— Pentru că în prezent raporturile cu țările socialiste ard, relațiile cu ele trec pe primul plan al activității noastre; lăsați Centralei Cărții să se ocupe de participarea la târguri și expoziții, aflate acum pe plan secund.

De unde drumuri repetate la Moscova, Budapesta și Berlin, Praga, Sofia și Varșovia - singurul răsfăț turistic fiind Havana -, pe când prietenii mei din Centrala Cărții aveau să se ocupe de contactele editoriale din Anglia, Franța, Italia, S.U.A. etc. Să tot trăiești pe lumea asta!

Trebuia să treacă mulți ani, ca să mă întreb de prisos: de fapt, de ce mă chemase doamna la dânsa, când planul deplasărilor în străinătate se întocmea la Centrală, iar eu nu făceam altceva decât să-l avizez formal? Ce-avea nevoie de mine? Când treburile astea le putea discuta cu Mihale sau Trancă? Și-apoi discuția o deschisese vorbind despre flori. Nu cumva tocmai scrisoarea nebunului o interesase mai mult, văzând că la semicentenar s-au găsit doi tineri să se pilească în onoarea ei? Oare nu s-o fi săturat la rându-i de ședințe, de morgă, de infidelitatea soțului și supușenia subalternilor, care din „tovarășa” n-o scoteau niciodată? Că doar n-am văzut-o supărată când Balaci și Prisnea îi ziceau „Câța”, despovărând-o de ani. Era, totuși, femeie, dornică la rându-i să fie plăcută, răsfățată, că nu degeaba fugeau de dânsa ca de dracu artistele ce-i ieșeau în cale. Reacție tipică la o posibilă invidie. Măcar o dată, la cincizeci de ani, să fi încercat să cocheteze cu ideea că-i îndrăgită și altfel. Naiba o făcuse serioasă, gravă, mereu sobră. În împrejurări similare, doamna R. răsucea cheia în ușă: „Să văd pe unde ieși, diavole!”

De greșesc, să-mi fie cu păcat. Oricum e târziu.

Evocând momentul, rememorez:

— La Comitet sunteți nou. Colegii nu vă cunosc. Normal e să vă știe și altfel decât din vedere, cu prilejul ședințelor operative de conducere. Cred c-ar fi bine să prezentați un tablou al așezărilor editoriale, cu structura organizatorică existentă, volumul producției, cu problemele rămase în suspensie.

(În gândurile mele de azi păcătoase: „Până acum, doamna R. de mult se dezbrăca la repezeală, nesilită de nimeni.)

— ... Ar fi bine ca privirea să fie generală; să nu vă rezumați la cadrul editurilor de stat, ci și la cele departamentale, ale Academiei, Ministerului Sănătății, Comitetului de Cultură Fizică și Sport, precum și altele similare, s-avem imaginea completă a domeniului. Se poate?

— Oricând! Se poate și acum! Cu întreaga istorie, că lucrez în actualul sistem editorial încă de la înființare, când mai dăinuiau și câteva firme particulare. Totu-i să-mi spuneți cât timp îmi acordați, ca să știu cum mă desfășor: o oră, juma' de ceas, cinșpe minute, ori trei secunde?!

— Ce să spui în trei secunde?

— **S.O.S.!** Important e cine m-aude, nu ce zic.

Zâmbește generos, fără umbră de reproș, și mă întreabă:

— Probleme urgente?

— În afara celor curente, toate de competența noastră, ar fi pensiile unor scriitori, care necesită decrete de stat. Printr-un H.C.M. din 1954, Arghezi are o pensie de 2.000. Ca și Cazaban și Sorbul, sumă acordată mai târziu și lui Demostene Botez, Lesnea și Teodorescu-Branișteș. După care, la propunerea Uniunii Scriitorilor, s-au aprobat pensii mai mici lui Camil Baltazar, Otilia Cazimir, Miron Radu Paraschivescu și Hajdu Zoltan. Cea mai mare sumă, acordată încă din 1960, mai mare decât a lui Arghezi, aparține însă lui Marcel Breslașu: 2.500 lei, aprobată printr-un H.C.M. special, deși poetul n-avea atunci decât 57 de ani.

— Cum îți explici?

— Logic n-ai cum, decât umoristic: e filodorma lui Mihai Beniuc pentru Emma Beniuc, fosta soție a lui Breslașu, actualmente nevastă a președintelui Uniunii Scriitorilor. Deși gurile rele spun că Beniuc trebuia despăgubit, că l-a scăpat pe fabulist de-o cață nemaipomenită. Nu degeaba Breslașu s-a recăsătorit c-o fată mai tânără decât dânsul cu vreo treizeci de ani!

— Nu cred!

— Vă rog să credeți. O cunosc de la Conferința Scriitorilor, când am confundat-o cu fata lui Breslașu, de m-a corectat pe loc, precizându-mi că-i este soție.

Mă bucuram că mi se dezgheța limba. Scăpasem de teroarea gafei făcute cu o zi înainte. Ne-am despărțit cu promisiunea de a prezenta în curând o scurtă informare despre edituri.

Sus, în birou, mă aștepta Maricică Gafton, sensibilizat de mine la telefon încă de dimineață. Ușor îngrijorat, poartă cu el ciorna răvașului de ieri, fără să-și amintească dacă a semnat și el scrisorica frământată între degete:

— Ce-a zis?

— Ce să zică: păstrează copia și nu uita originalul!

După care ne îndreptăm să semnăm condica la „Katanga”[1], să mai bem o vodcă.

[1] Local pe Bulevardul Magheru, colț cu Rosetti, pe partea opusă cinematografului Scala.

V. BÂRFE ȘI NU PREA

— Dom’le, discutăm de la bărbat la bărbat. Dacă vrei, și academic. Una e să-ți placă femeia ca parte a naturii consumabile și alta-i să fii obsedat sexual, precum niște estropiați ca Savin Bratu, care-și scutură capu-n căpăstru la orice miros de iapă - c-a rămas cu meteahna asta s-o poarte ș-acasă, și la serviciu ca piticu Vicu, zis și Mândra, cu o căpățână cât banița, de-și iutește pașii după studente pe culoarele facultății, ori ca Mitu Grosu, gros cât o butelie de aragaz, cu speranța că i se va aprinde un ochi la scăpăriciul vreunei repetente.

— Îi aveți pe răboj, domnule Piru, mai ceva ca la poliție.

— Lasă că nici ei nu mă au la pipotă. Savin Bratu a fost plutonier la Interne, iar acum e universitar și șef de redacție la E.S.P.L.A. - unde multă vreme nu mi-a dat să fac nici măcar o prefață, deși a furat cu toptanul din ce-am scris despre Ibrăileanu[1].

A debutat în literatură cu fleacuri - maculatură, dragă, maculatură - despre *Cum participă tineretul sovietic la întrecerile socialiste* și despre *Vasile Roaită*[2], care, zic unii, ar fi tras de sirenă ca s-adune muncitorii de la Grivița, iar alții ca s-anunțe poliția să vină călare că-ncepe răzmerița, fiindcă băiatu’ era de felul său cam turnător. De curând,

---

[1] Aluzie la volumele *Moștenirea lui Ibrăileanu* și *Ibrăileanu, omul*, publicate de S.B. în 1955 și, respectiv, 1959, după ce A.P. debutase editorial cu *Viața lui Ibrăileanu* încă din 1946. Tot Piru va reveni cu *Opera lui G. Ibrăileanu*, apărută concomitent cu biografia lui Bratu, realități bibliografice care au alimentat vechile adversități.

[2] Ambele titluri au apărut în anul 1949.

Savinel a vomitat o carte despre Mihail Sadoveanu[1]. El - care până deunăzi umplea sifoane în Iași, la tatăl lui Eugen Luca, alt mare critic literar, dar la *Contemporanul* - n-are niciun pic de umor. Să vezi cum povestește că marele octogenar i-ar fi mulțumit pentru carte, cum l-a întrebat dacă se trage din plăieșii lui Ștefan cel Mare. Din două una: ori autorul *Șoimilor* a chiorât între timp, ori Raul Baraș - c-așa l-a chemat la naștere - n-are oglindă în casă. Rânjește întruna cu dinți de Fernandel, încântat de ce zice și ce face. Celălalt, Vicu Mândra, alias Levis Mendelovici, nu-i prost deloc. Dar nu-l sufăr de când l-a luat în tărbacă pe Călinescu, porcăindu-l pe gură și-n scris de câte ori i s-a ivit prilejul. Profesorul nu și-a pus mintea cu el. Când neisprăvitul, student în anul trei, a intrat în sesiune, magistrul a refuzat să-l asculte și a cerut decanatului să-i fixeze un alt examinator, din cauza celor mâzgălite de gujbeider în Flacăra[2]. După ce Călinescu a fost primit în Academia Română, l-am luat deoparte pe Vicu și l-am rugat să se domolească. Obraznic, mi-a spus că trăiește într-o democrație populară ș-are libertatea să-și exprime opiniile. Cum și eu trăiesc în aceeași țară, am la rându-mi libertatea să-l înjur de mamă. Tot democratic.

— Dar cu Mitu ce-aveți? Că el și Jean, frate-su, îs oameni de treabă.

— La Mitu din Botșeni, de n-o fi Grosman, m-a deranjat obrăznicia. Din toată literatura română, n-a ales-o pe cea industrială și agricolă de azi, ci p-aia religioasă, cu psaltiri și evangheliare. Dacă eu mă ofeream să predau *Tora* lor, nici la șuier nu m-acceptau, darămite la o școală de rabini. Zi că nu-i așa! No?

— A fost odată ca niciodată; azi dumneavoastră predați

---

[1] *Mihail Sadoveanu. O biografie a operei*, publicată în 1963.

[2] Vezi, la nevoie, articolul lui V.M., *Câteva considerațiuni cu privire la studiul literaturii române în Universitate*, publicat în „Flacăra”, I, nr, 39, 24 sept. 1948, p. 3, 6. Prin ideile sale, foiletonul se încadra în campania dusă de ostilii operei călinesciene, în cap cu Ion Vitner.

literatura veche.

— De râsul lumii! Cât mai departe de marea literatură și mai aproape de ce nu interesează pe nimeni. După ei, aș fi fost mai bun la teologie, decât la filologie! Nu constați același lucru?

— Deocamdată constat c-am pornit de la femei ș-am ajuns la Mitu Grosu.

De fapt, Piru purta sâmbetele noilor colegi din ziua când fusese măturat din facultate, împreună cu ceilalți asistenți de la catedră. Numai că în jurul său plutea și acuza de xenofobie, pentru care o vreme fusese total marginalizat.

— În spate vi se impută c-ați fi antisemit.

— Ți-am mai spus: nu-s mai mult decât se cuvine, dragă.

Pentru ca pe urmă să susțină că, dimpotrivă, mai curând stăpânirea lui Leonte Răutu dă dovadă de șovinism, dacă socotești etnia celor promovați în Universitate după îndepărtarea lui Călinescu. Luați bob cu bob, Piru le reproșa profesiile anterioare, studiile neterminate, într-un cuvânt incompetența, susținând că nu poate avea pentru ei prețuirea intelectuală pe care o purta unui Gaster, Bick sau Vianu.

Am socotit că-l provocasem la destăinuiri cu prea mulți de față, așa că altă dată mi-am luat inima-n dinți și l-am întrebat între patru ochi:

— Dom’ profesor, la urma urmei în ce-a constat legionăria dumitale, despre care se tot vorbește la întuneric? Nu de alta, dar în situația asta se mai află și alți combatanți, care n-au nicio opreliște. (Naiv, nu știam pe-atunci nimic de tocmeala convenită cu Mefisto.)

— Eu, legionar? Dragă prietene, află că angajamentul studenților legionari de la Facultatea de Medicină din Iași a fost să mă disece pe viu. Și asta pentru că am aflat de la o prietenă, cu care mă mai legănam, că pe profesorul Iorgu Iordan urma să-l ridice de-acasă. Seara am alergat la el și l-am determinat să-și ia tălpășița din oraș. La început, nici n-

a vrut s-audă, dar până la urmă l-am convins că nu-i de glumă. Noaptea, când au venit camarazii să-l umfle, au găsit patul gol. Verificând din aproape în aproape cine s-a scăpat pe el, au dibuit-o pe fată. Ea s-a ales, într-o ședință de cuib, cu o sută de bice, iar eu cu sentința de a dispărea cu picioarele înainte. Așa că m-am văzut și eu nevoit să fug la repezeală din Iași, pierzându-mi urma în Capitală.

Cum spusele - dacă se adevereau - deschideau calea unei reabilitări bine-venite, m-am deplasat la Academie și l-am întrebat pe Marele Bulgar - cum i se mai spunea bătrânului lingvist - ce e și ce nu e adevărat din zicerea lui Piru. (Mărturisesc, aveam îndoieli.) Asta pe vremea când director general la edituri fusese Paul Cornea, la rândul său coleg de catedră cu Piru. Iordan a recunoscut întru totul versiunea profesorului, iar Cornea a dispus ieșirea lui de sub obroc. Cusurgiu avea să fie Savin Bratu, care i-a comandat să pregătească pentru „Mica bibliotecă critică” o cărticică pe care considera că Piru n-o poate scrie niciodată. Se intitula: *Clasa muncitoare oglindită în literatură.* Era un mod de a-l lăsa în continuare pe linie moartă. Numai că profesorul a terminat-o într-o săptămână. S-a și tipărit, doar că n-a primit „bun de difuzare” și a fost dată la topit. Ca s-o aibă în bibliotecă, i-am dăruit exemplarul meu de semnal.

Ce-a mai fost la gura lui Piru!... Doar Ion Frunzetti să-l mai întreacă.

— Un dobitoc, dragă, un dobitoc, cu tot neamul lui cel adormit.

— Mai lăsați-i neamul în pace, că s-or lăsa și ei de etnia ce v-o atribuie.

— Adică?

— Să vă spun ori să tac?

— Zi, frate, că mă doare-n cot de ce latră ei!

— Țigan-ceangău.

— O gogomănie mai mare nici nu se putea inventa. În primul rând, ceangăii nu-s țigani, dragă. Sunt o populație catolică emigrată cu secole în urmă din Ardeal. Pocesc

deopotrivă maghiara și româna, că nici azi nu se știe prea bine dacă-s bozgori sau nu. N-am nicio legătură cu ei. Dar să nu crezi că nu m-au interesat rădăcinile mele și că nu le-am aflat: după tată sunt aromân.

— Haitanana! Abia de-acum or să bată toba la Moldova, deoarece cuțovlahii au fost - cine nu știe? - leagănul Legiunii.

— Or fi fost, dragă, pentru Ion Caranica, Ion Caratănase, Doru Belimace, Constantin Papanace - cu care n-am de-a face. Cum să fiu legionar tocmai eu, care, în anii studenției, m-am tăvălit cu Eugen Coșeriu, pe-atunci mare gardist, azi mare limbist la Tübingen?!

— De ce nu? Gardiști au fost și Mircea Eliade, Cioran, Noica, o grămadă de intelectuali, zbuciumați în gândire și sătui de politica partidelor istorice. Cum se face că filoxera nu v-a ciupit și pe dumneavoastră? Ce vă displăcea?

— Fanatismul, dragă. Auzi mata: „Moartea, numai moartea legionară ne este cea mai scumpă nuntă dintre nunți!” Iar eu eram holtei, bun de însurat, dar nu cu „arhanghelul din cer”, dragă. Că d-aici m-am luat la harță și cu domnul Coșeriu, abia intrat pe poarta facultății, că era mai mic decât mine.

Alexandru Piru nu era șovin; mai curând răzvrătit, aflat mereu în conflict cu toți cei care, și involuntar, îl călcau pe bătătură. Revenise în facultate prin bunăvoința lui George Ivașcu, devenit șef de catedră după mazilirea lui Ion Vitner. Se cunoșteau de la Iași, de pe vremea când ambii colaborau cu G. Călinescu la *Jurnalul literar.* Odată cu el, fusese reactivat și G.C. Nicolescu, fost asistent al lui Dimitrie Caracostea. Mai în vârstă cu câțiva ani, „Gece” - cum i se mai spunea după inițialele prenumelui - a beneficiat de prețuirea colegului său, poate unde amândoi erau biete insule într-un arhipelag. L-am cunoscut pe Nicolescu în ziua când profesorul Piru a insistat să pun o vorbă bună pentru el la Editura Tineretului ca să-i publice

Viața lui Vasile Alecsandri[1]*.* Tot el îl compătimea când i se scosese postul la concurs, bucurându-se când izbutise să-l recâștige. Până atunci, nu pregetase să-l jelească pe Georgel, căzut la pat după o gravă hemoragie internă, datorată tracasărilor de la Universitare. După care, brusc, l-a trecut în rândul dușmanilor; „Gece” a devenit „W.C.”, un impostor de duzină. Motivul? Acordarea Premiului Academiei pentru biografia amintită. Și asta după ce i se șoptise la ureche că premiul i se va acorda lui pentru *Literatura română veche*[2]*.* Nu l-a iertat nici după moarte.

— Să vă spun eu de ce-a mierlit! Primo tempo! După ce l-a scos la pensie și nu mai putea să chinuie studenții cu întrebări stupide - mai toate despre Alecsandri, singurul scriitor pe care-l știa ceva mai bine și-a dat seama c-a trăit degeaba printre atâtea fete frumoase. Gata! Adio plăcerii de a le interoga despre locul și data unde a publicat bardul de la Mircești fiecare poezea, ori noveletă, orice inexactitate însemnând picarea la examene. Acum i-ar fi convenit să le trântească la pat. No? Se săturase să mai roadă la rusoaica de nevastă-sa[3] - altminteri cu vreo treișpe ani mai tânără decât el; i se făcuse poftă de un pui fript! Booon! De căutat, n-a căutat prea mult. Și-a găsit piulița vizavi de Universitate, la Institutul de Arhitectură: o studentă muc și sfârc. Booon! Secondo tempo! Totul mergea strună: tânăr pensionar era, chipeș ca mumia lui Ramses al II-lea arăta, timp avea, ceva parale o fi adunat și el - măcar de înmormântare -, tot să zburde-n pace și onor. Avea tot ce-i trebuie, dar și o mică excrescență pe nas, o stafidă pe care o purtase de când s-a născut. Ce s-a gândit răposatul: ia să scap de stafiduță. Booon! Și s-a operat. A

---

[1] Biografie apărută în 1962 și reeditată în anul următor. Inițial fusese respinsă de redacție, întrucât depășise volumul adecvat colecției „*Oameni de seamă*", pentru care fusese contractată.

[2] Istorie apărută în 1961 și reeditată în anul următor.

[3] Tatiana Nicolescu, născută Golim, profesoară de literatură rusă la Facultatea de Limbi Străine.

trecut ce-a mai trecut și o vreme a umblat cu tetul bandajat, de-arăta ca omul invizibil al lui Wells. Ș-apoi fine del secondo tempo: „Du-l, du-l, du-l, că de viață e sătul!” Ai fost la înmormântare? L-ai văzut, dragă? Avea capul cât nuca.

Ce să zic? Mahalaua natală se dovedea iarăși de-o rară noblețe, adevărată Academie, măcar când vorbea de cei plecați fără drum de întoarcere.

Nu doresc să impietez memoria celui pe care toți studenții l-au îndrăgit, poate și datorită faptului că în lunga-i carieră didactică n-a lăsat niciun restanțier. Mai ales că o făcea convins că sistemul examinării pe bilețele rămâne o jalnică loterie. Credea sincer că pe studenți îi cunoști mai bine la seminarii, în dialoguri libere, purtate în afara oricăror restricții. Deși ne cunoșteam de mult, mă pregătisem temeinic înainte de a da examen cu dânsul. Căram după mine și două colege mai puțin sârguincioase. Rămăsesem la urma grupei, pentru a evita urechile martorilor inoportuni. Intrasem împreună cu ele, rugându-l să mă lase să asist, întrucât le-am ajutat să se pregătească. Era un mod de-a bate șaua. Le-a cerut carnetele și le-a dat o notă măricică. Dar când mi-a cerut și mie carnetul, am insistat să fiu examinat. A refuzat categoric:

— N-are rost, dragă. Știu ce faci și ce gândești mai bine decât dacă te-aș asculta despre Neculce ori Miron Costin. Pe mine Călinescu nu m-a ascultat niciodată, ca mai târziu să mă întrebe simplu dacă vreau să-i fiu asistent.

Tentația de a te contrazice îl făcea uneori să revină surprinzător asupra propriului enunț. La curs, furat de polemică, l-a catalogat pe Cezar Petrescu drept „autor de uzul coafezelor”, pentru a contura și mai bine personalitatea unui Rebreanu sau Camil Petrescu. În schimb, când avea să scrie despre același autor, i-a evaluat cu deosebită obiectivitate locul în literatura interbelică. Copilărește, îi plăcea să acapareze discuția, chiar când venea vorba de vreo boală sau de vreun bolnav.

— Dragă, și eu am fost bolnav. Dacă m-aș lua după ce zic doctorii, n-ar trebui să pun paharul la gură. Am un ulcer, din pricina căruia umblu cu pastilele în buzunar. Nu beau un pahar de bere, de vin sau coniac, fără să le înghit preventiv, ca un bandaj gastric.

De băut bea zdravăn, fără să-l vadă nimeni beat. Sar peste timp și-l văd la Craiova, după un chef monstru, unde, la „ora închiderii”, mutată târziu în noapte, rămăseserăm pe metereze profesorul, Grigore Traian Pop (adjunctul său de la *Ramuri),* și cu mine. A doua zi, când am coborât din hotel la micul dejun, chiori de nesomn și buhăiți de pileală, profesorul, proaspăt bărbierit și pus la patru ace, se afla la masă cu o doamnă, îngrijorat de soarta noastră.

— Nu știam, dragă, ce se petrece cu voi. V-am reținut gustările și cafeaua, că se oferă doar până la zece. Comandați și voi câte-un coniac, să vă dregeți.

De dres ne ardea, când nu știam cum să ne întoarcem mai repede în cameră să dormim? El însă, pe poziție, cu gânduri mari, învăluite în flatări duioase:

— Să știți că doamna are talent literar. Mi-a citit mai multe versuri scrise cu har.

Când, emoționată, poeta s-a dus să se mai ușureze de apăsarea harului, profesorul ne-a șoptit cu aer complice:

— Cred c-am să-i cedez; nu-i lipsită de proprietăți magnetice. E formidabilă, dragă!

Și într-adevăr, o brodise bine. Doamna locuia lângă vila unde era găzduită revista amintită. Când făcea amor cu bărbat-su, urla ca posedată de Necuratul, motiv pentru care soacră-sa ieșea în prispa casei cu o cârâitoare de bâlci, pe care o rotea întruna deasupra capului, să mai estompeze din ahurile și țipetele poetei. Pe soacră o deranjau îndeosebi ferestrele vecinilor - deschise în miezul verii -, dar mai ales etajul redacției, de unde harnicii colaboratori Ghidirmic, Pelin și Pop, treziți de cârâitoare, o urmăreau mai mult pe ea decât s-asculte jelania nurorii, talentată în toate privințele.

Printre puținii neforfecați în discuții de Piru era Ivașcu. Nu uita să-l pomenească mai totdeauna când venea vorba de Iași și Călinescu. La rândul său, autorul *Enigmei Otiliei* scrisese de bine despre amândoi încă din 1939, când Ivașcu avea 27 de ani, iar Piru doar 22[1].

— E un scriitor fără operă, domnule profesor, și controversat amarnic de toți care au avut de-a face cu el.

— Însă gazetar a fost și este. Uite ce-a făcut și ce face la *Contemporanul.* I-a mers și-i merge bine, fiindcă a fost mereu de stânga.

— Dom'le profesor... stânga românească e un ecou blajin la *Conu Leonida față cu reacțiunea.* Se trage din aceiași republicani. Mofturi de cafenea.

— Care azi contează mai mult decât atunci. A debutat prin 1934 la *Manifest,* revistă antifascistă pe care a și condus-o, apoi a mârâit cam la fel și în anii războiului, de unde a pișcat și oarece vechime în mișcarea de rezistență.

— Unde, domnule profesor?

— La *Ecoul,* dragă, unde mai zgâriau cu penița și Iorgu Iordan, Miron Radu Paraschivescu, dar și evrei ca Ov.S. Crohmălniceanu sau Veronica Porumbacu, la un loc, talmeș-balmeș, alături de Călinescu, Cioculescu, Tudor Mușatescu, precum și persoana mea. Revista o conducea Mircea Grigorescu, iar Ivașcu era mâna lui... stângă.

— Cu voie de la poliție, domnule profesor. Știu de la poetul Nicolae Coban, care, ca să scape de front, a lucrat în direcția presei din Ministerul Propagandei, ca și alți scriitori tineri. Pentru a-și crea un alibi, Mihai Antonescu a înființat *Ecoul,* la sfârșitul lui 1944, când războiul era pe ducă, iar rușii veneau tăvălug peste noi. Pe vremea aceea, George Macovescu, un gazetar de mâna a patra, era funcționar superior în ministerul antonescian. Jucase în horă cu nemții, iar acuma valsa în întâmpinarea rușilor. Rezultatul? Mihai Antonescu s-a ales cu o condamnare la moarte, iar

[1] Cf. articolul lui G. Călinescu *Doi tineri*, publicat în „*Jurnalul literar*", I, nr. 7, din 12 febr. 1939, p. 1.

ilegalistul Macovescu, bine mersi, cu o vechime în Partidul Comunist. Știu de la Coban că în procesul intentat gazetarilor colaboraționiști, când aceștia l-au cerut pe nea Georgică martor în apărare - că doar acționaseră la comanda lui - solicitarea le-a fost respinsă pe motiv că depoziția lui i-ar fi incriminat. Am înaintea ochilor ziarul *Dreptatea,* în care Carandino cerea arestarea și judecarea lui, alăturându-i o poză, alături de unul cu zvastică, fotografie făcută-n Gara de Nord, la primirea unui mare oficial german. Vag îmi amintesc și comentariul final, pe care-l parafrazez: „Ni se va spune, desigur, că domnul Macovescu n-a fost doar ce se știe, că în afară de funcția avută a lucrat și pentru comuniști. Jalnică situație să te aperi spunând că n-ai fost doar nazist, ci și trădător.” Ivașcu s-a fofilat printre ei, jucând la două capete. Trăiește încă Tudorică Măinescu, epigramistul, care, ca fost magistrat, știa și în ce joc se băga, convins că ăsta-i cadrilul. Îl invitase Ivașcu să-i dea o poezie de atitudine, ceva mai afurisită, împotriva guvernării. L-a luat în serios și a scris un poem străveziu, *Cocoșul negru* - titlu împrumutat de la Eftimiu -, unde îl avea în vizor pe Ion Antonescu. Numărul s-a retras de pe piață, cu reproșul aceluiași Ivașcu: „Ce mi-ai făcut, nea Tudorică?! Atitudine, atitudine, dar nici chiar așa; dumneata îl iei peste picior pe Mareșal, se vede de la o poștă!” Ce ziceți d-asta?

— Ce să zic? Nemeca! Este egal cu zero, o picătură în oceanul politicii românești, cu toate luntrile-n cur - cum zice Novicov, alături de „turle și sobe”. Vin ai noștri, pleacă ai noștri, iar oamenii de care-ai vorbit au încercat să le potrivească. Asta face românul de la Traian și Decebal încoace. Important e că lui Ivașcu i-a ieșit!

— Ochii din cap, domnule profesor. Căci el a nimerit după zăbrele, nu dumneavoastră. De ce l-au umflat tovarășii n-am habar, dar îl știu când a ieșit din pârnaie, că venise la E.S.P.L.A., în biroul lui Ben Marian. Purta și-n casă ochelari de soare. Zicea că stătuse prea mult în întuneric și lumina îl

supără. Victimă și cabotin.

— De ce cabotin?

— Pentru că mințea; venea de la Canal, unde îl arsese soarele.

— Cu și fără ochelari, omul a suferit enorm.

— S-ar părea că și alții de pe urma lui. Mai luați o tabletă, să nu vi se întoarcă stomacul pe dos de ce-o să vă spun. Luați-o preventiv, că nici eu nu știu ce-i adevărat și ce nu. Eram la „Gambrinus” cu Petre Pintilie, să bem o bere, restaurant supraaglomerat, când la masa noastră s-a așezat cam nepoliticos un individ oarecare, ponosit vestimentar. Petru a continuat să vorbească despre circ, unde Josefini îl angajase ca secretar literar, dar și despre niște mișculații gazetărești. Tipul de lângă noi a ascultat ce-a ascultat, până când s-a băgat în discuție:

— Pe unul Ivașcu îl știți?

Eu am tăcut, dar Petrică Pintilie, curios, a zis c-ar fi auzit, parcă, de el, îndemnându-l să latre:

— Cu ăsta am fost la Canal. Se dădea mare ziarist. Locuiam cu el în aceeași baracă. Munceam ca robii. Iarna crăpau și pietrele de frig, cu leșurile deținuților stivuite în dosul depozitului de materiale, de parcă erau blocuri de gheață, iar vara crăpa pielea pe noi de arșiță. Împingeam cu el și cu un popă la vagonet, să ducem prundișul pe povârniș. Când ne adunam de la robotă, mai discutam una-alta, ca oamenii la nevoie. Nu știu cum se făcea însă, dom’le, că, de scăpăm vreun porumbel, sticleții știau totul. Ne-am gândit, ne-am răzgândit, și la urmă ne-am dumirit că popa ne toarnă. Da, popa în persoană! Tu-i mama lui de Scaraoțchi! Tocmai el, care ne trăgea de limbă la spovedanie, de una, de alta, ne cânta pe blat la gardieni. Și-am hotărât să-i cântăm prohodul.

— Adică?

— Să-l curățăm de păcate, să-l trimitem la dracii lui. Simplu ca vaca. Stai să vezi. Am împins noi ce-am împins la vagonet în pantă și, când am ajuns la culmea abruptă, la un

semnal am luat labele de pe vagonet - sfântul părinte fiind în spatele lui. Prafu' și pulberea s-a ales de el. Tablă laminată! „Adio ș-un praz verde!" Așa, ca și cum nu s-a întâmplat nimic. Încă un accident de muncă și liniște pe tot frontu'. Numai că, după un timp, iar a început cântatul la urechea spurcaților și ne-am dat seama că popa a crăpat degeaba. Dumnezeu să-l ierte și să ne ierte. Și-atunci am belit mai bine ochii-n jur ș-am trecut la o sită deasă, făr' de greș.

— Asta cum îi?

— Se ia omul bob cu bob și i se vinde fiecăruia un pont falș, în așa fel ca de „secret" să știe doar doi: ăl de-l zice și ăl de-ascultă. Și bagi bine la deblă: cui și ce i-ai zis. Unuia despre Mitică, altuia de Vasilică, unuia de Marinică, altuia de Costică. Și aștepți ecoul. Nu mult: că la două zile a ieșit la iveală, că-n undiță s-a prins Georgică, de-i mai zice și Ivașcu. Atunci s-au adunat băieții ș-au hotărât ca jurnalistu' să fie recompensat c-o scoabă-n creștetul capului, să meargă după popă, să-i ceară iertare c-a expirat înainte de termen. Numai că seara, înainte de culcare, a intrat un spurcat în baracă, l-a strigat pe jurnalist și l-a mutat de la noi, că nu l-am mai văzut în zona unde lucram. De unde credința că, în afară de Ivașcu, mai turnau și alții, dacă s-a aflat așa de repede de scoabă.

Povestea l-a pus pe gânduri pe profesor, iar după ce a mai tras din țigară abia de ne-a spus:

— Să mulțumim lui Dumnezeu că ne-a ferit de asemenea balamuc. Niciodată nu știi în ce stare poți ajunge în momente de totală dezumanizare. Și-apoi, nimeni nu ne poate garanta că ce auzim nu-i și bârfa scriitorilor, uneori mai țațe decât toate muierile din lume.

— E adevărat, numai că amărâtul auzit de mine și de Pintilie poate fi bănuit de orice, numai de legături cu viața literară nu. Cel mult, poate fi vorba de o coincidență onomastică. Mira-m-aș! Pentru mine, în toate cazurile când un client al Securității, cu stagii de penitenciar, ajunge să

dețină funcții înalte de stat sau bisericești, terenul rămâne minat. Nu e săptămână de la Dumnezeu să nu primesc o invitație la o ambasadă sau consulat, unde se bea și se mănâncă strașnic. Ei bine, prefer să bem aici, la „Podgoria”, vizavi la „Grădinița”, ori la „Katanga”. Pe bani, nu pe gratis. Că, de merg dincolo, am obligația de serviciu ca a doua zi să fac o notă cu cine am vorbit, ce mi-a zis, ce i-am răspuns etc. E motivul pentru care nu-mi vine să cred că foștii deținuți politici, aflați pe trepte superioare în cler și nomenclatură, nu-s robotizați, ca să mă exprim eufemistic.

— După cum pot să și refuze continuarea colaborării.

— Au făcut-o și-o vor face. Dar în clipa aceea sunt dați în gât, domnule profesor, aruncați la câini, lăsați pradă disprețului public. De regulă rămân „acoperiți”, patrioți de nădejde, la dispoziția celor care-i au la mână dinlăuntrul sau din afara țării.

— Altminteri, pac la *Războiul,* carevasăzică, e pus la giurgiuvea să-l vază toată lumea!

Înalt și spătos, drept ca o lumânare, cu trăsături masculine accentuate, mereu atent la ținuta vestimentară - de regulă sobră, ocolind orice extravaganță -, Piru ar fi fost tipul bărbatului ideal, de n-ar fi avut un nas teșit, de boxer. Prin tot ce făcea părea să fie emulul profesorului Călinescu, pe care întotdeauna l-a avut ca model. Cu timpul, devenise chiar omul său de casă, solicitat și pentru treburi mai domestice. Era o adevărată enciclopedie de literatură, cu răspunsuri prompte la orice întrebare privind evoluția scrisului românesc, nu doar a celui major, ci și a periferiei literare, centrale și din provincie. Beneficia de-o memorie fantastică a datelor, rod al robiei de bibliotecă, soldată cu alcătuirea unui arsenal de fișe, sortate într-o puzderie de cutii, ordonate ca la farmacie în locuința din Aviator Mircea Zorileanu, nr. 92. În cronicile lui literare, ca și în panoramele domeniale, opera la rece, ca un chirurg. În folosirea verbului, îi lipsea însă farmecul maestrului său,

motiv pentru care însuși Călinescu îl îndemna într-o scrisoare să se aplece în special asupra istoriei literare. Dacă a greșit, a făcut-o mai mult prin omisiuni, decât prin false judecăți de valoare.

În momente dificile, fostul profesor nu-l uitase. După ce amândoi fuseseră îndepărtați din Universitate, Călinescu și-a reluat, pagină cu pagină, vechea *Istorie a literaturii,* cu multe adaosuri și corectări pe marginile textului tipărit. Uneori, intervențiile erau aproape ilizibile, lipsite de semne convenționale de includere în scriitură. Imposibil ca o dactilografă să poată asigura cursivitatea și acuratețea noii redactări. De aici ideea ca întregul text să fie copiat de mână, operație migăloasă încredințată fostului său asistent și realizată între anii 1950 și 1955. Aparent o muncă de scrib, treaba cerea o competență deosebită în definitivarea textului, remunerată de Călinescu din fonduri proprii, după cum relevă corespondența celor doi păstrată în arhiva criticului. Flancat la Institut de Ion Vitner și Mihail Novicov - ultimul, totuși, binevoitor -, profesorul s-a mișcat greoi, inhibat în multe privințe. După întâlnirea cu Gheorghiu-Dej, ce-l invitase pentru elaborarea tratatului academic al *Istoriei literaturii române,* i-au crescut acțiunile, dobândind o legătură directă cu șeful statului. Rezultatul pozitiv s-a verificat în libertatea pe care și-a asumat-o la alegerea unor colaboratori, în pofida unor „carențe de dosar”. Pentru Ovidiu Papadima, refuzat de serviciile de cadre ale unor eșaloane superioare, avea să intervină cu succes la Gheorghiu-Dej, fiind scutit să procedeze la fel în cazul lui Șerban Cioculescu, ori într-al mai tânărului Alexandru Săndulescu. Între timp, Alexandru Piru obținuse reangajarea la Universitate.

Indiferent de starea vremii, noi continuam să ne vedem săptămânal la Casa Oamenilor de Știință din Piața Lahovari sau la Casa Universitarilor de pe Dionisie Lupu. Mai totdeauna în trei: eu veneam cu Piru, el cu legitimația de intrare, iar Theodor Constantin cu plata consumației. N-o

făcea degeaba, căci pentru corecturile mele la cărțile sale refuzasem orice retribuție. Și-apoi, la ambele restaurante, prețurile erau aproape simbolice, mai ales la C.O.Ș., unde Academia și toți colaboratorii din institutele ei beneficiau de un buget generos, în schimbul uriașelor averi avute cândva în patrimoniu. Îngrijorat, Alexandru Piru regreta starea magistrului, deteriorată din pricina unei iubiri tardive: Liliana Fischer, una dintre angajatele Institutului. Era soția lui Iancu Fischer, latinist de marcă în corpul didactic al Universității bucureștene.

— Agreabilă făptură, domnule profesor, dar nu formidabilă!

— El sau ea?

— Liliana, dragă. E o fată isteață, instruită, cu umor, dar fără un ambalaj extraordinar. Unde pui că șchiopătează de-un picior. Problema-i alta: Călinescu a trăit în afara timpului, a trăit între cărți și pentru cărți, habar n-are ce-i femeia.

— Nici chiar așa, că erosul trăiește în mai toate cărțile lui, chiar și în cele de istorie literară.

— Livresc, dragă, livresc. Acum iubește ca un adolescent, ceea ce, recunosc, poate să-l onoreze, dar în manifestări e și stupid. Liliana e o cobră, care l-a fascinat ca pe-o găină. Ai văzut-o cum dansează?

— Un' s-o văd?!

— Eu am privit-o în spectacol, că profesorul, ca s-o vadă dezbrăcată, a scris special pentru ea o piesă, *Irod și Salomeea,* în care fata dansa din buric. Într-adevăr formidabil, dragă. Se îndoia și se târa pe covor ca un șarpe, de ziceai că n-are oase. Pe mine m-a trimis la Stancu să împrumut costume de epocă, după ce vorbise cu el în prealabil[1]. Ce i-o fi spus nu știu, dar i-a dat ca strai Salomeei un dezabie de voal ca mătasea dintre foile de ceapă, de citești prin ele ziarul. Îi zăreai sânii obraznici, cu mugurii ca fraga, chiar și perii răzleți din zona pubiană,

[1] La acea dată, Zaharia Stancu era directorul general al Teatrului Național.

rămași în afara unui chiloțel cât o batistă. Dansa dezinvolt, fără nicio jenă, încât mă întrebam prostește de ce un ditamai Călinescu are nevoie să-și bată capul cu Salomeea ca s-ajungă la ghiocul Lilianei. Îl obseda fantastic. Odată mi-a și citit câteva file dintr-o piesă, despre o Liliană răpită de strigoi. Până s-o răpească vârcolacii, și-a chinuit moroii din Institut, punându-i să învețe pe de rost rolurile, să se costumeze haios. Mă umfla râsul, uitându-mă la Ovidiu Papadima sau la Gheorghe Vrabie, încliftați[1] în costume de epocă și coifuri fistichii. Pe Dimitrie Vatamaniuc, cu ochelari rotunzi și lentile groase, îl distribuise în „ofițerul îndrăgostit”, punându-l să mânuiască o sabie lungă, cu o teacă pe măsură, târâtă după el precum o coadă de pisică. Ca să nu fie perturbat, Călinescu i-a cerut nevestei un ceaslov, pretextând că-i în pod. Când doamna Vera s-a cocoțat sub acoperișul casei, i-a luat femeii scara, de-a rămas acolo până s-a terminat spectacolul.

— Nu cred!

— Să fii sănătos. Numai că în nebunia lui omul nu se stăpânea. Soața l-a ascultat cu sfințenie, iar dacă vreodată a încercat să riposteze, a alergat-o cu un retevei prin țigănie, că Florească a fost și o fortăreață a romilor, până n-a intrat Doncea cu excavatoarele în cocioabe. Ea fugea de zor, iar el în papuci, greoi, supărat că n-o prinde. Du-te și întreabă-i vecinii de pe strada Vlădescu, vizavi de numărul 53, până nu i-o demola și pe ei. Dar că într-o iarnă se arunca în zăpadă de pe treptele intrării de la parter, țipând că se omoară, crezi? Se arunca în zăpadă, se scula, revenea pe scări, se arunca din nou, sub privirile unor colaboratori înlemniți, în vreme ce femeia de serviciu, singura mai activă, se grăbea să-l scuture de nea.

— Nu pun la îndoială faptele; mă miră că le reproduceți dumneavoastră, care aveți un cult față de Călinescu.

— L-am avut și-l am. Numai că tot de la el am învățat să

[1] Încliftat - 1. dichisit, șic, elegant. 2. îmbrăcat bine (*pentru derutarea viitoarelor victime*).

nu confund corifeii cu sfinții părinți. Recitește *Viața lui Eminescu* și vei vedea că așa a procedat și el. Când Papadima i-a reproșat cu ani în urmă că-l vulgarizează pe Poet, el i-a răspuns ritos că, dimpotrivă, îl umanizează.

— Și-apoi nu-l văd umilindu-și colaboratorii.

— De unde până unde o scoseși și p-asta?

— Mă gândesc la tot circul reprezentațiilor de care vorbeați!

— Nici vorbă de așa ceva, că, după spectacolele date acasă, își invita actorii la masă și, cu un șorț protector, plus un șervet petrecut peste braț, îi servea cu deosebită plăcere; intra la rându-i în rolul unui desăvârșit chelner.

Nu m-am îndoit o clipă de spusele profesorului, mai ales că le cuplam cu relatările Elenei Piru, soția lui, sursă de prima mână, deoarece lucra direct cu G. Călinescu. De la ea știu că multe din încurcături se datorau doamnelor din instituție, invidioase pe Liliana Fischer, ființă care n-avea nicio vină că profesorul făcuse o mare pasiune pentru dânsa. „Numai ea-i de vină de răvășirea magistrului, fiindcă atunci când madona lipsește el se comportă normal!” Replica s-a repetat după fiecare nostimadă, până când a fost luată-n seamă. Peste capul lui, s-a hotărât ca Liliana să fie transferată la Biblioteca Academiei, în serviciul de bibliografie. Profesorul a simțit atunci nevoia de a-i da o recomandare scrisă, extrem de elogioasă, referință pe care nu i-o ceruse nimeni. A rugat apoi pe Elena Piru să-i înmâneze personal recomandația, plus o ciocolată, pe care Liliana a refuzat s-o primească.

— O idioată! ar fi replicat expeditorul, când Elena Piru - pe care o așteptase să-i relateze întâlnirea - i-a restituit darul.

Fie și idioată, dar și un spin în inimă. Căci, peste laudele aduse în recomandarea citită în plenul Institutului, a ținut să scrie și o tabletă, *Lil,* singura filă din ciclul „cronicilor optimiste” din paginile *Contemporanului,* pe care cenzura și-a îngăduit s-o respingă. Folosind un cadru alegoric,

autorul deplângea plecarea canarului ce-i părăsise colivia. De-acum, n-avea să-i mai audă cântecul. Cerberii de la D.G.P.T. s-au sensibilizat, tălmăcind aiurea tâlcul snoavei, în interpretarea lor totuna cu fuga din țară a lui Constantin Silvestri, dirijorul Filarmonicii Române. Plecat în Marea Britanie, acesta a uitat să se întoarcă, stabilindu-se la Bournemouth, după ce, cu doi ani în urmă, debutase cu un succes strălucitor la pupitrul Orchestrei Filarmonice din Londra. Expatrierea îi surprinsese enorm pe oficialii români, mai ales că până atunci marele dirijor susținuse concerte în Germania, Italia și Olanda, fără surprize. Și-acum, trosc, cronica lui Călinescu...

Nu știu dacă ulterior pagina cu *Lil* a mai fost republicată, dar atunci Ivașcu s-a aflat în mare dificultate față de profesor.

De-ar fi să credem toate mărturisirile lui Alexandru Piru - și nu știu de ce n-am face-o, câtă vreme mi-au fost încredințate „la cald”, coroborate cu alte știri referitoare la aceeași ilustră personalitate obsesiile erotice ale magistrului său au continuat să se manifeste până târziu, îndeosebi în claustrarea zilelor de spital. Îi cerea ca între bărbați să-i facă rost de-o fată deșteaptă cu care să poată discuta.

— M-am gândit atunci la Sybil B., care nu era doar sclipitoare la minte, dar și frumoasă, nemaipomenit de atrăgătoare. Nu era zi de la Dumnezeu ca la sfârșitul cursurilor să n-o aștepte în fața Universității un automobil, între care, nu o dată, mașina lui Ivașcu. Cum nu m-am ocupat la viața mea cu codoșlâcul, am chemat-o la catedră și i-am spus direct: „Domnișoară! Ești fată deșteaptă. Profesorul Călinescu trece printr-un impas, prin clipe de singurătate sufletească. M-a rugat să-i găsesc o ființă agreabilă cu care să discute, să se simtă bine. Ai șansa să rămâi în istoria literară ca ultima tandrețe a magistrului, din puținele pe care nu le-a avut.” Fata s-a gândit un pic și în cele din urmă a acceptat. Mă gândeam și la faptul că-i din

același neam sfânt cu Liliana Fischer.

— Dar Liliana nu-i evreică; s-a căsătorit cu Iancu Fischer, dar e româncă sadea, în măsura în care valahii nu s-au mai împestrițat cu ungurii prin Ardeal, cu sârbii prin Banat, cu bulgarii și turcii prin Dobrogea, cu slavii prin Moldova, de se pare că doar Muntenia a fost păzită de corceli.

— Asta-i adevărat! Dovadă că în partea de jos a țării s-au așezat în liniște și multe sălașe de țigani.

— Oricum, nu-i cazul Lilianei Pavlovici, c-așa o chema ca fată.

— La ora aceea nu știam. Cert este că prima oară am fost împreună la Otopeni și fata i-a lăsat o bună impresie profesorului. Era la punct cu ultimele cărți apărute în Occident, mai ales cu viața teatrală, și Călinescu a ascultat-o cu interes. Pe urmă s-a mai dus și singură, până într-o zi când filmul s-a rupt. Nici el, nici ea nu mi-au spus nimica și m-am jenat să pun întrebări. Drept e că se terminase și perioada unei trecătoare spitalizări. Lucrurile s-au complicat acum, când, internat din nou la Otopeni, i-a cerut nevestei, incredibil, să-i facă rost de-o femeie. Biata de ea, bulversată total. Cu cine să vorbească? Cu mine! Eu, și mai interzis: de unde să fac rost de-așa ceva?

— Pe toate drumurile!

— Poate pentru dumneata. Mă vezi pe mine agățând pe stradă vreo farfuză? Sau umblând prin holuri de hoteluri în căutarea mărfii? Așa că am vorbit cu Zero Păun[1]. El a făcut rost de-o lucrătoare mai de soi, care a pretins o pereche de pantofi străinești. A pus-o în legătură cu doamna Vera și împreună, ele două, au mers după încălțăminte. De teamă să nu risipească banii de pomană, cutia cu pantofi a dat-o magistrului, după ce i-a spus de cadou. Tot doamna a condus-o pe Afrodita la Otopeni, numai că asta, pe cât de chipeșă, a făcut nesocotința să-i zâmbească din ușă

[1] Octav Păun, pe atunci asistent sau lector la catedra de folclor, din cercul de amici ai profesorului Piru. Pocirea numelui se datora inițialei (O), prescurtare a prenumelui său.

promițător, cu un aer complice. Profesorul s-a enervat atât de tare, încât a zvârlit cu pantofii în ea, fără s-apuce să-și strângă mâinile, darămite ca ea să-l servească, hap, „la botul calului”. Vulgară, dragă, vulgară. Or, în joaca lui, Călinescu ar fi vrut s-o cucerească de sus, de la cap la inimă. De unde?! Femeia venea din altă piesă, juca ce știa și mai jucase, de la buric în jos.

— Sau mai de grabă a fost prost distribuită, lipsită de-o minimă regie. Deși toată povestea o iau ca anecdotă, că nici dumneavoastră, nici Păun n-ați fost acolo, să vedeți scena cu ochii lui Călinescu.

— Eu știu ce știu de la doamna Vera, care nu s-a sfiit să-mi spună. Poate că atunci Afrodita o mai fi scăpat vreo vorbă, vreo alintare, cine știe... Că astea din „iepuraș” și „puiuț” nu te scot.

De starea precară a sănătății profesorului, din ce în ce mai gravă, știam cu toții. Știam îndeosebi de la Cornelia Ștefănescu și Eugenia Oprescu, ce-l vizitau zilnic și vorbeau cu medicii. Poate din pricina asta ne-am și mirat când am aflat că hotărâse să iasă la rampă, urmând să ne vorbească despre Eminescu, prilejul fiind comemorarea a 75 de ani de la moartea acestuia.

Evenimentul a avut loc în sala mică a Palatului, pe la începutul lui iunie 1964. Era cântecul său de lebădă și toți am mers convinși că **atunci** ne despărțim iremediabil de el. Nu știu cât de exactă era informația, dar ne ajunsese la ureche hotărârea lui de a nu bea apă mai deloc înaintea conferinței. Cochet, dorea să i se subțieze burta cirotică, imensă. Toată manifestarea, patronată de Academia Română și Uniunea Scriitorilor, era prezidată de Iorgu Iordan, care, cu ani în urmă, publicase o broșurică în „Mica bibliotecă critică”, intitulată *Limba poeziilor lui Eminescu.* Era cu unsprezece ani mai în vârstă decât Călinescu și Dumnezeu avea să-l mai țină în viață încă vreo douăzeci după moartea criticului. Nu știu dacă s-a păstrat

stenograma discursului, căci, în afara textului propriu-zis, au existat și ziceri colaterale care ne-au fermecat. Apelez la memorie, cu speranța să existe și o înregistrare în fonoteca Academiei, inevitabil mai fidelă în reproducerea celor spuse:

— Au fost uniiiii care au încercat să explice monumentalitatea Poetuluuuui, numărându-i substantiveleeee și verbeleeee. (Și, cum Iorgu Iordan a întors capul spre conferențiar, a adăugat maliții os:) Nu te supăra, colega, prostia asta am făcut-o și eu... Dar pe-atunci eram tânăr.

Hohotele noastre l-au încurajat și a început să rostească liber ce-avea să ne zică, cântând unele cuvinte, precum se obișnuise să le prelungească în voie. Dintr-odată am uitat că se ridicase din patul unei groaznice suferințe, că era condamnat la moarte. A vorbit dumnezeiește, cum parcă nu-l ascultaserăm niciodată. L-am aplaudat frenetic, toată sala în picioare, timp îndelungat, treziți la realitatea fatalei despărțiri.

Peste opt luni, avea să treacă în lumea umbrelor. Cu el murea o epocă.

Povestea lui Piru mă pusese pe gânduri. Vorba ceea: unde dai și unde crapă!

— Vorbeați de Sibyl. Într-adevăr, făcea cât zece Liliane la un loc. Amândouă instruite, volubile, numai că asta era superbisimă. Liliana, cu ochi verzi-albaștri și-un păr blond-cendré, cealaltă, la fel, cu ochi de peruzea, dar înzestrată cu un păr de 24 de carate, natural, pe creștet, dar și la sprâncene, că aici doamnele uită să se vopsească.

— Și nu numai acolo, dragă, că nu degeaba Marilyn Monroe se îndoia covrig, să se pensuleze cu perhidrol, să nu se bage de seamă că umblă cu cioara vopsită.

— P-asta de unde-o mai știți?!

— Eu nu vorbesc niciodată fără acoperire biobibliografică. Afirmația a făcut-o de curând camerista divei, în paginile

scrise după sinuciderea actriței - dacă s-o fi omorât, căci decesul încă stârnește întrebări fără răspuns. Păcat de ea, deși mulți ar fi preferat s-aibă țâțe mari.

— Lăsați, că le-avea *comme il faut,* precum perele pergamute. Dar, domnule profesor, de unde preferința asta, pentru genul Simmental, vaci elvețiene care dau 50 de litri de lapte pe zi?! Un sân feciorelnic, care încape într-o cupă de șampanie, ori unul obraznic, ce sfidează legea gravitației, ține de tinerețe, e activ, nu-i scos la pensie.

— *De gustibus et coloribus non disputandum!*[1] Dar era vorba de Sybil.

— Într-adevăr superbă, domnule profesor, iar povestea domniei tale a rămas în coadă de pește. Nu văd cum un estet ca domnul Călinescu să nu fi intrat în alertă! Era tipul de femeie după care întorci capul și când ai torticolis. O știu după ce terminase facultatea, când venise ca reporter la Ministerul Culturii să ia un interviu despre planul editorial, abia aprobat la un început de an. Într-o oră a făcut trei victime: primul, domnul ministru Costache Prisnea, care nu putea să scape prilejul de-a-i face curte, numai că, prea ocupat, i-a luat numărul de telefon și a pasat-o directorului general, lui Aurel Mihale. Ăsta, mai aplecat spre agricultură, s-a înroșit ca fetele la horă și a trimis-o la Carusso, directorul producției editoriale, „filosoful” venit de la „Ștefan Gheorghiu” să-l înlocuiască pe Mihai Șora. Grecul, tânăr și șmecher, a stat multișor de vorbă cu ea, numai că, ajuns la întrebările fetei, s-a dat și el ocupat, motiv pentru care m-a chemat pe mine, care tocmai participasem la prezentarea planului tematic. Dispus să împuște doi iepuri deodată, grecoteiul ne-a invitat după-amiază la el acasă, chipurile să lucrăm împreună. Între patru ochi, mi-a spus că el are treabă, c-o să mă lase cu dânsa să facem interviul, iar seara, pe la opt-nouă, se întoarce acasă și va definitiva textul.

— Friptura pregătită, gata de băgat la cuptor.

[1] Despre gusturi și culori nu trebuie să discuți (lat).

Chiar așa. Mai mult decât toate mă deranja rolul de-a-i ridica mingea la plasă. Pe de-o parte, înhămat la interviu - pe care, bineînțeles, urma să-l semneze el -, pe de alta prostănac, programat să ies din scenă în vârful picioarelor, să nu deranjez jupânul. Mai rău ca Akakie Akakievici, slujbaș de la marginea guberniei. Trebuia să fac ceva, să nu-mi plâng de milă și cu atât mai puțin frumoasa Sybil. Așa că, rămas singur cu ea, i-am dat o ciocolată, rugând-o să mă lase să formulez întrebările și răspunsurile, fiind în criză de timp. Tot în grabă am dat un telefon imaginar - după ce formasem un număr șchiop, c-o cifră mai puțin -, discutând, chipurile, cu o persoană de la „Savoy”, spunându-i discret că nu pot veni la ea, dar că o voi aștepta după spectacol. Scurt, fără vorbe de prisos, cu un „Săru’ mâna” final, ca să se știe că nu discutam c-un bărbat. Ceea ce în mintea mea însemna: „Adio, vă las cu bine, faceți ce vreți, că și băiatu-i în focuri”. Mai ales că la „Savoy” se afla o cohortă de dansatoare, cu crăcane lungi, aruncate în plafon, de ziceai că dirijează orchestra mai bine ca Gherase Dendrino. După care „ora nouă a venit, omul negru a sosit!”. „Bună seara, bună seara”, i-am dat lui Carusso interviul și m-am grăbit s-o-ntind, când, surpriză, frumoasa din pădurea fermecată m-a rugat s-o aștept, adresându-se grecului:

— Spuneați c-aveți un permis de intrare la toate cinematografele. Vă rog să ni-l împrumutați în seara asta, c-am hotărât să mergem la „Patria”.

Carusso trăsnit, de altfel ca și mine. Fata, filoloagă, priceută la conjugări: nu mințea cu „am hotărât”, valabil deopotrivă la singular și plural. A luat permisul și împreună am intrat la cinema. Nu mă întrebați de film, că o clipă nu mi-a fost mintea acolo. Mă simțeam ca într-o cursă de șoareci, prins fără scăpare. Ce m-așteaptă mai departe? Cum îl sucise pe Caruso, mă putea luxa și pe mine. Așa c-am condus-o doi pași, la blocul „Scala”, unde locuia, fără să fac niciun apropo. M-am uitat la ceas, am zis un „Săru’ mâna” și mi-am iuțit pașii spre... „Savoy”. Peste vreo două

săptămâni, după apariția interviului, mă pomenesc invitat de domnișoară în clădirea „Universului”, unde-și afla sediul publicația la care lucra, pe motiv că m-a programat la plată, indiferent de „pseudonimul” folosit în revistă. Veste bună, numai că la o asemenea coridă n-am avut curajul să intru în arenă, așa c-am trimis o femeie de serviciu c-o delegație și un bilețel prin care îi mulțumeam și-o rugam să trimită banii prin curieră.

— Domnule profesor, o femeie frumoasă îți poate ierta orice, dar niciodată că n-o bagi în seamă. În general, dreptul de a te respinge aparține femeii: bărbatul încearcă, ea hotărăște. Dar când îi refuzi privilegiul ce ți-l oferă, nu te uită. Cel puțin așa credeam atunci. Nu și mai târziu, peste vreo lună, când, noaptea, pe la unșpe, deja culcat, primesc un telefon de la dânsa. Mi-a cerut s-o ascult și să nu pun întrebări. Pe scurt: toanele unei femei nu se discută. În consecință, mă invita la ea în acea noapte, la orice oră vreau, să sun la apartamentul X, de la etajul Y, că de deschis doar ea îmi poate deschide. Și, încă o dată, să n-o întreb ce i-a venit să mă invite tocmai acum. Atât! Scurt, clar și precis! Am pus totul pe seama orgoliului rănit. Lasă că nici n-arătam rău, ca să nu repet vorba de-adineauri: gusturile nu se discută. În consecință, la război ca la război: trebuia să reacționez bărbătește. De aici și câteva întrebări: să mă bărbieresc sau nu? O făceam, oricum, în fiecare dimineața, numai că acum trecuse aproape o zi. Să mă îmbrac la țol festiv, ori obișnuit, ca omul nevoit să meargă a doua zi la serviciu? Trebuia să par cât mai natural, ca într-o veche relație, așa c-am decis să plec de-acasă după miezul nopții, ca și cum aș fi venit târziu din provincie. O să mă scuz c-am trezit-o din somn, mă descalț și o rog să pună ceasul la șapte, că la opt trebuie să fiu la minister. După care direct sub plapumă. Singura întrebare pe care mi-am pus-o era dacă să-mi iau sau nu o pijama? Mi-am zis că se poate dormi în maieu și chiloți, deși eram în miezul iernii.

— Pe parcurs se poate dormi și la nudul gol, dragă,

ascultă-mă pe mine, că, înfierbântat, nu ți-e frig deloc. No? Oricum, bine jucat!

— Da de unde! Catastrofal, domnule profesor. Am ajuns la dânsa după ora două noaptea, de-i zic unii și dimineață. Am sunat și nu mințise: ea mi-a deschis ușa. Când am intrat în vestibul, să înnebunesc: pe cuierele din stânga și dreapta stăteau înșirate paltoanele ca la rastel, unele suprapuse, semn că în apartament se aflau mai multe persoane decât puteau suporta agățătorile. Fata-și sărbătorea ziua de naștere. Mi-am pierdut glasul. Ajuns în salon, m-am simțit despuiat de ochii musafirilor, vreo douăzeci de persoane, care zâmbeau și, presupun, se abțineau să râdă. Pe o măsuță din mijlocul încăperii trona telefonul, aparatul de unde cu siguranță vorbise domnișoara de față cu toți invitații. Farsă de zile mari. Noroc că lăsasem pijamaua acasă. Cred că după halul în care arătam inspiram milă, că m-am pomenit c-o fată lângă mine, precum o soră la căpătâiul unui bolnav. Ce să fac?! Ce Caruso, ciocolată, „Savoy” și plată prin curier? Bătaie de joc, în toată regula. Mi-am zis că singura posibilitate ce mi-a rămas era să fac pe prostul. Ca omul invitat pentru o treabă delicată, „la toana ce i se cuvine”, ca să-i folosesc expresia. M-am încăpățânat să rămân în casă până pleacă și ultimul oaspete, că de dat afară n-avea cum să mă dea. Și, încetul cu încetul, s-au cărăbănit musafirii, până a rămas doar o pereche, soții Boiangiu, ea redactor, el regizor de film. Așteptam cu stoicism să plece și ăștia, numai că domnișoara i-o fi rugat să n-o lase singură, să stea până pleacă nebunul. Eu, deloc! Așa că soții cu pricina, ca să mă scoată din apartament, au venit cu ideea să mergem toți patru la ei acasă, aproape, în dosul Ateneului Român. Acolo o vorbă, două, până am adormit îmbrățișați în fotoliu. O să râdeți: cu Sibyl am rămas apoi prieteni buni.

— Cu ce folos?

— Cu o fotografie mare și poze făcute împreună lângă un uriaș pom de iarnă. În toate, râde frumos, sfidând

necazurile trecute, prezente și viitoare. Superbă femeie. D-aia nu știu ce ne-ar putea povesti, dacă ar avea ceva de spus, despre domnul Călinescu.

— Așa cred și eu! În tinerețe ar fi avut și el o feblețe din poporul ales. Pe Dora Littman, care în studenție nu l-a prea băgat în seamă. Târziu, a angajat-o la Institut, numai că, la bătrânețe, o scosese de la inimă. Îl enerva îngrozitor când îl striga „Georgică”, de față cu alții. S-o strângă de gât, nu altceva. Unde pui că nebuna făcuse o pasiune pentru Petre Ispirescu și, indiferent de ce scriitor era vorba, o ținea langa: „Ispirescu zicea..., Ispirescu spunea..., Ispirescu făcea...”, întrerupându-l chiar și pe profesor, până într-o zi când „Georgică” și-a întrerupt disertația și-a înghesuit-o rău de tot, după care s-a retras în birou, fără să-i pese de plânsetele Dorei, alinată de colege. S-a purtat mai rău decât un birjar[1]. Fază trecătoare, căci, după o scurtă pauză, profesorul a revenit maiestuos, ca și cum nu se petrecuse nimic, și a vorbit strălucit despre sublimul feminin, reflectat în literatura universală, din cele mai vechi timpuri până în prezent. Spontaneitatea expunerii și înălțimea ideilor păreau să fie cea mai nobilă scuză adusă momentului consumat, înșelătoare impresie. Când, peste ani, aveam să inițiez la Editura Științifică și Enciclopedică seria de biobibliografii și-l asistam pe Ion Bălu la redactarea volumului *G. Călinescu*[2], printre multele manuscrise aflate în arhiva călinesciană se găsea și planul minuțios al „spontanei” sale cuvântări. Nu doar conferința fusese pregătită în detalii, ci și regia întregului spectacol, inclusiv scatoalcele de care îmi vorbise Elena Piru.

— De la femei am plecat, la femei am ajuns!

---

[1] Sursa evocată de profesor era propria soție, Elena Piru. Versiunea mi-a fost recent atestată de acad. Dimitrie Vatamaniuc, la vremea aceea cercetător în cadrul aceluiași institut, dar contestată de Theodor Vârgolici, la rândul său colaborator al instituției amintite.

[2] Biobibliografie apărută în anul 1975.

— Alfa și omega! Dintr-o gaură ieși, într-o groapă ajungi, ambele de sex feminin. La masculin: doi poli între care pendulează toată viața bărbatului.

— Se mai descurcă și cu doi poli, de aur sau de tinichea, după tariful unor meseriașe de lux sau populare. Nu-i și cazul Magistrului, care, între visurile spulberate, putea fi servit *à la fourchette* de Afrodita lui Octav Păun.

— Nu-i de râs, dragă. De când lumea și pământul păcatele lumești ale marilor creatori au fost și sunt pe măsura înțelepciunii lor. Safo a fost lesbiană, André Gide, Arthur Rimbaud și Paul Verlaine pederești, François Villon a comis crime, Karl May a făcut pușcărie pentru delicte penale, mai aproape de noi Louis Fernand Céline a fost colaboraționist, dar, vorba ceea, nu de asta îi iubim. Pe lângă relele lor, ce contează păcatele domestice ale lui Călinescu? Gândește-te la Iorga, savant de dimensiuni epocale, prezență uluitoare în istoria civilizației românești. A stăpânit oceanul istoriei universale și a crăpat pojghița de gheață sub el tocmai când s-a încumetat să facă politică. Mai bine n-o făcea, că ar fi avut zile bune de trăit.

— Nu vorbiți de funie în casa spânzuratului, că și magistrul Călinescu, deputat în Marea Adunare Națională, începuse să se dea pe gheață.

— Și ce-i rău în asta?

— O cam face strident, dom’le profesor!

— Da’ când era călcat în picioare de alde nimeni îți plăcea? Așa că urma calea *Bibliei:* dă Cezarului ce-i al Cezarului și lui Dumnezeu ce-i al lui Dumnezeu. Uită-te la mine: degeaba am învățat carte, c-atunci când am scris despre Ana Roșculeț[1] că-i proastă, s-a găsit un nenorocit să spună că m-am referit la Ana Pauker. Și ce-am mai îndurat?! Doamne Dumnezeule! Nu doresc nici dușmanilor mei să mănânce pâinea mea de-atunci. A trebuit să cadă

[1] Personajul nuvelei cu același nume de Marin Preda, apărută în anul 1949, lucrare în jurul căreia s-a stârnit un imens scandal, dezbătut și în paginile ziarului *Scânteia*.

cucoana în dizgrație, să pot reveni la vechile unelte.

— Măcar acum sunteți mulțumit?

— Nu. Aștept să fiu lansat pe orbită, că acolo știu să mă învârt și singur.

VI. PROCES-VERBAL[1]

M-am săturat de ședințe. M-am săturat până-n gât. Poate și unde viața de până acum a fost un lung proces-verbal de ședințe. Suportabile în junețe, câtă vreme în pauzele lor te mai hârjoneai cu una, cu alta, au devenit plictisitoare, poate unde știi că-ți scurtează viața. Am avut parte de adunări și-n școala primară, ca străjer al Majestății Sale - strămoșii pionerilor de mai târziu -, dar pe vremea ceea, cu batic albastru la gât și centiron auriu, mai aveam și fluier. Să tot fluieri de nebun în curtea școlii, pe stradă, oriunde, în afară de biserică. Numai că la maturitate mai tot ce ne-nconjoară s-a transformat în sfânt locaș și fluieratul e interzis. Tot ce-mi rămâne este să-mi ciulesc urechile la cei din jur, să reții o vorbă înțeleaptă, dar și scrântelile de limbă, paralel cu odihnirea ochilor pe chipul stenodactilografelor ce se schimbă la fiecare jumătate de oră să imortalizeze vorbăria din jur.

— De ce nu folosești la ședințe un magnetofon „Tesla”, Pojocare, și-apoi să dai banda fetelor să-ți transcrie luările la cuvânt?

Directorul secretariatului, și-așa acuzat că nu surprinde corect intervențiile înalților prelați culturali, izbucnește:

— Nu le convine, Neculai! Când am încercat s-o fac, au țipat ca arși: „Cine a înregistrat bazaconiile astea? De ce-mi băgați în gură asemenea gogomănii?” De fapt, vorbe

[1] Prin conținutul său, capitolul de față nu se adresează cititorului obișnuit. Datele documentare pot interesa mai curând lectorul dornic să cunoască istoria cărții și a condițiilor existente în structura instituționalizată a vieții culturale.

începute și neterminate. Fetele astea au terminat măcar liceul; stenografiază tot și-apoi mai îndreaptă ce-ar fi de îndreptat. După cum le duce capul. Când le-am angajat, le-am citit dintr-un jurnal și „Tesla” înregistra. Fetele au așternut pe hârtie ce-au auzit, iar apoi au bătut la mașină. Eu cu ochii mei le-am citit dactilograma cu magnetofonul alături. Unele s-au feștelit după prima frază. Cai verzi pe pereți. Altele, oglindă. Cristal, nu altceva. Beleaua a fost alta: majoritatea celor cu textul nasol aveau dosar bun - tată, mamă, frați, surori -, cele bune, cu dosar zbanghiu: origine putredă, rubedenii cu antecedente penale sau cu politică burgheză, divorțuri și alte animale sălbatice.

— Dintre care tu ce-ai ales?

— Eu nu-s prost. Am luat și d-ălea și d-ălea. Manta de vreme rea. Și-apoi cine să mă controleze pă mine? Cine să mă toarne? Vârlan, directorul cadrelor? Ăsta, care se bagă în toate comisiile de atestate, cu ochii la toate pipițele ce dansează în baruri? Știe că știu! Odată i-am și zis-o: „Atenție, băiatu’, cum le-o tragi! Mergi pe blat. Nu te da pă mâna gagiilor din jur. Fetele n-au interes să latre, dar ginitorii da. Vezi să nu te ia de muhaia!” Ș-apoi pe cine interesează actele astea? Ce trebuie auzit, oricum se aude. Și lucru esențial: fata cu bube la dosar e mai corectă decât toate, c-atât îi spun: „Îngeraș, închid ochii și mă fac că nu văd! Nu vreau ca mâine, poimâine s-o iau pă cocoașă că n-am fost vigilent. Cască ochii cât ceapa la ce faci, cu cine faci și ce zici, c-altfel dai de dracu’. Și ține minte: nu uita că dacă azi mănânci o pâine bună i-o datorezi lui Pojocaru, adică băiatu, care-mi asum toate riscurile!”

O fi fost și cum zicea el. Numai că, în afară de buna profesie, le angajase și cu un ochi expert, că mai toate, de și-ar fi refuzat meseria, se puteau angaja prezentatoare de modă la „Romarta”. Excepție, una mică, s-o porți la butonieră ca pe-o floare, cu ochi de gheișă, care după mine merita toți banii din buzunar și ce mai împrumuți de la alții.

Ca și Dumitru Popescu, îmi alesesem locul în sala de ședințe vizavi de stenografele care veneau în vârful picioarelor să se înlocuiască. Astfel că, din jumătate în jumătate de oră, aveam decorul schimbat, în stare să estompeze logoreea din jur.

Ședință operativă de „diverse”, plus informarea ce mi se ceruse despre structura sectorului editorial, pretext de a mă recomanda cât de cât. Început lung și plictisitor. Mircea Deac, secretar la Consiliul Artelor Plastice, este criticat că nu și-a îndeplinit cota de plan la achiziții. Se plânge că, în afară de expoziții, ar fi mers și-n atelierele pictorilor, de unde ar fi cumpărat și pânze umede, numai că unii artiști, după ce și-au încasat banii, au adus la Comitet alte lucrări, „de bidinea”, motiv pentru care nu mai onorează decât tablouri finisate. Insistă să i se lase în buget 20 de milioane pentru achiziții, așa cât a fost și anul trecut. Ca să-mi dau seama cam ce înseamnă banii ăștia, îi raportez la remunerarea conducătorilor din instituțiile subordonate: circa 3.500 lei lunar. Deci, suma alocată artiștilor plastici ar echivala cu vreo 600 de salarii lunare, cât pentru alți 50 de directori. Prea puțin pentru maeștrii, mulți pentru mediocri. Excepție operele monumentale, mă refer îndeosebi la sculptură, care nu se încadrează în plata achizițiilor curente, artiștii apelând la formula executării „în colectiv”, pentru ridicarea plafonului tarifar. Se trec ca autori unii pe alții, pentru a-și asigura veniturile. Aceste opere beneficiază de bugete speciale, aprobate înaintea oricărei comenzi.

Pe Marin Constantin (de fapt C. Marin) îl cunosc de când a debutat ca dirijor la ansamblul U.T.M., de care, peste ani, nu-i va face plăcere să-și amintească, deși cu firma asta a colindat mult pe mapamond după 1950. Ne spune că n-are probleme cu banii. Ion Dumitrescu, președintele Uniunii Compozitorilor, este un excelent gospodar. Ia băneret de la toți care se folosesc de muzică; ia de la radio și televiziune, de la nunți și baluri, ia o cotă diferențiată de la restaurante, de peste tot unde zdrăngănește careva la pian sau țambal,

vioară sau cobză. Banii se adună într-un sac comun pentru compozitori și muzicologi, ca și cum în cârciumi și la horele din prispa lor s-ar cânta Beethoven ori Wagner. Nu contează repertoriul! Bani să iasă. Doar pe popii din sfintele lăcașuri și cimitire i-a iertat de datorii. Apoi achiziționează lucrările oferite de compozitori, pe măsura realizării lor. Întrebat dacă românii achită drepturi pentru muzica străină, răspunsu-i negativ: „Nu plătim, dar nici nu încasăm de peste hotare!” De aici și neînțelegerea cu Ion Dumitrescu. Recent, GEMA - organizație germană de mare prestigiu internațional, care se ocupă cu astfel de relații - ne-a propus să ne reprezinte interesele, contra unui procent din banii ce-ar urma să ni-i vireze. Asta nu ne-ar obliga la vreo plată. Bani picați din cer, conveniți cu autorii noștri, reprezentați individual, nu în colectivitatea lor. Uniunea Compozitorilor se opune, cu obsesia sacului comun, convinsă că în străinătate nu se va cânta *Oratoriul Tudor Vladimirescu.* Problema rămâne în suspensie. Marin Constantin vine mai mult la ședințe, lipsind cu zilele de la serviciu. Înlocuitorul de bază este șefa de cabinet, faimoasa Jeana. În materie de administrație, ea face și desface totul în direcție. La dânsa vin toate marțafoaiele din muzica ușoară să se plângă de rivale, de bărbați și de amanți, uneori cu întreaga picanterie a tributului plătit patronului: „După banchetul dat după premierea Cerbului, Grig a urcat la mine să ciocnim un pahar de șampanie franțuzească. Ce să ciocnim? De necrezut: o avea cât un nasture de palton. Jur, Jeano, că nu te mint. Doar în tratatele de medicină mai poți întâlni asemenea podoabă. Așa că s-a întâmplat fără să se petreacă!”

— Asta nu-l împiedică să fie *number one* la Televiziune!

Nici Jeana nu părea să fie ușă de biserică. Cu ani în urmă, mulți încercaseră să ne fericească, să ne pună cununiile pe cap. Ba mai mult: într-o vacanță, ne-au programat la Pelișor, cu casă și masă, fiecare în banca lui. Mâncam împreună, ne plimbam împreună, minus orele de somn, de

după-amiază și noapte. A fost să fie însă ca, tot pe-atunci, să se rătăcească pe același culoar cu mine o tânără doamnă de la Ambasada Română din Londra, distinsă la port și țigăncușă la chip, cu care ne-am înțeles dintr-o privire: ambii știam ce ne lipsește, fără nevoie de martori. Și, ca buni vecini de etaj, tot salutându-ne cu „bună dimineața” și „bună seara”, ajunserăm și la „ce mai faceți?” Și ce nu se poate face pe același palier, când vizitele dintr-o cameră într-alta, provocate la început de nevoia unei cutii de chibrituri, nu te scot din papuci, iar mai apoi din pijama? Până într-o zi, când ne-a venit să colindăm și prin pădure, cât mai departe de ochii lumii. Am mers ce-am mers, până într-o poieniță, unde ne-am întâlnit cu Jeana, tolănită la plajă cu Ion Vasilescu, compozitor cu vreo douăzeci de ani mai mult decât mine, dar purtați frumos, cu o grație masculină pe care puțini muritori o au. Cum nici eu, nici Jeana nu mai aveam loc de întors, nu-mi rămânea decât să dispar, fredonând celei de-alături „Hai acasă, puișor”, din repertoriul bărbatului cu păr platinat, „suflet candriu de papugiu”.

Bine că într-o ședință plictisitoare poți să-ți amintești de orice, să mergi cu închipuirea oriunde. Important e să nu adormi, precum o bătrână traducătoare de la serviciul de documentare, care s-a trezit în liniștea sălii de marmură a Casei Scânteii, întrebând cu voce tare: „Trenul ăsta în ce parte merge?” Important e să reții tot ce nu se scrie în jurnale sau n-auzi la radio.

Gh.H., secretar la Consiliul Răspândirii Științei și Culturii, cere să se mărească retribuția conferențiarilor. Ca argument, găsește util să povestească pățania profesorului Gh. Curinschi, invitat să vorbească tipografilor de la Casa Scânteii. Se pierde în amănunte și ține să ne informeze că, pentru a asigura o bună asistență, a scos lucrătorii din producție cu un ceas mai devreme. Conferențiarul a sosit primul în sală, numai c-a simțit nevoia să meargă la toaletă.

Pleacă și nu se mai întoarce. Panică. Reprezentanții sindicatului pornesc în căutarea sa. În cele din urmă îl descoperă imobilizat într-o cabină de W.C. Nu se poate mișca de pe scaun, că un geam de ventilație i-a căzut pe cap și nu riscă să se miște, cu pervazul pe grumaz, ornat cu cioburi de sticlă. Bietul secretar de consiliu! Biet brutar, cu mintea uscată la flăcările cuptorului. Nu trage ușa la budă, căci continuă, încurajat de zâmbetul unora: „Omul a strigat, când auzea pași în toaletă: „Tovarășe, tovarășe, fii bun și ajută-mă!” Dar întrebat: „Cine ești?”, când spunea că-i conferențiarul Curinschi, îl înjurau de mamă.

Gh.H. n-are nicio vină că, din muncitor, a devenit culturnic. Astronom să fi fost și tot așa rămânea. Nu mă gândesc neapărat la cât îl ducea capul, ci la întreaga lui comportare de slugarnic, cu fruntea aplecată până la brâu, când își saluta șeful, un alt dobitoc, cum l-ar fi onorat Piru și pe Ion Moraru, vicepreședinte care iar ne pisează cu fazele concursului pe țară de coruri și dansuri, repetând ce ne-a mai spus. Bălos în discurs, îi place să se audă. Ca și lui Homată, cumplit de fioros cu subalternii lui. Țipă la ei să se convingă și el că le este stăpân. Asta n-avea nimic cu profesia lui de origine. Muncitor fusese și Gheorghe Bănică, cândva electrician, acum șef al corpului de control al ministrului și membru în biroul C.S.C.A. Îi merge mintea ca pe bile, iar la petreceri recită cu ochii umezi, pe dinafară, din Esenin: „Hei, voi sănii, și voi cai”..., ori din Bacovia, la vreme de beție.

Noroc cu stenografele de vizavi, care din nou se schimbă, venind și plecând din sală în vârful picioarelor, cât mai discret, să nu deranjeze mersul culturii.

Nae Munteanu, secretar la Consiliul Teatrelor, să tot aibă 30-35 de ani, nu-i nici actor, nici regizor sau cronicar teatral, dar face parte din contingentul înlocuitor. Se zice c-ar fi urmat cursuri de specializare la Moscova. Nu-și dă aere precum alții din jur și caută să nu iasă din cuvântul lui Beligan. Vrea mai mulți bani pentru achiziții de piese. Să

existe un portofoliu bogat, din care regizorii să poată alege, în special teatrele din provincie, cu secretariate literare mai șubrede. Dă ca exemplu politica dusă de Paul Cornea la Studioul cinematografic din Buftea, unde pentru un film pe-o temă dată se comandă trei scenarii, bine plătite, într-adevăr, treabă excelentă, că drepturile pentru scenarii sunt egale cu zero, pe lângă cheltuielile filmelor din platou. Numai că din această pricină, Cornea a fost anchetat și răsanchetat pentru risipă.

În sfârșit, îmi vine rândul să prezint breviarul vieții editoriale. Mereu sunt înghioldit de Aurel Mihale, președintele obștesc al Consiliului Editurilor și Difuzării Cărții:

— Să fii concret, să fii concret!

Mai bodogăne el câte ceva, dar mă rezum să dau din cap afirmativ, fără să fac efortul de-a înțelege ce vrea. Am venit cu lecția învățată, cronometrat să vorbesc un sfert de oră sau dublu, după cum se va hotărî.

— Întreb cu ceasul pe masă: cât timp îmi acordați? Că despre edituri se poate vorbi oricât.

— Cât mai scurt - se grăbește să răspundă Dumitru Popescu, plictisit, cu siguranță, de ce se vorbise până atunci.

— Și vom pune întrebări suplimentare, dacă va fi nevoie - îl completează Constanța Crăciun. Important este să conturați dimensiunea domeniului, parametrii editoriali mai importanți și problemele de actualitate. Dar, înainte de toate, cadrul funcțional, organizatoric, al Consiliului.

— În departament, Consiliul activează strict pe baze obștești, în frunte cu președintele Aurel Mihale, aici de față. Comparativ cu celelalte Consilii, schema noastră are trei posturi: un secretar, o șefă de cabinet și un șofer.

— Vi s-a cerut de mult să faceți propuneri de înființare a unei direcții literare.

— Pentru ce? Dacă un scriitor n-are acces direct la președintele Mihale, ori la secretarul care vă vorbește,

credeți că s-ar simți mai bine bătând la ușa vreunui referent, șef de secție ori de serviciu?

— Și, totuși, așa-s croite toate consiliile din Comitet. Organisme de stat și obștești care activează paralel cu existența Uniunii Artiștilor Plastici, Uniunii Compozitorilor, cu asociațiile oamenilor de teatru și film etc. Doar Uniunea Scriitorilor n-are pandant în aparatul de stat.

— O posibilă direcție literară n-ar acoperi nici pe departe dimensiunea activității editoriale, despre care nici n-am apucat să vorbesc. Literatura la care vă referiți, în speță beletristica, n-are nimic comun cu literatura tehnică, științifică, didactică ș.a.m.d.

— Cu atât mai mult; diversitatea domeniilor presupune un și mai mare control asupra tiparului.

— Pentru asta există edituri de specialitate, iar ca organ de coordonare Centrala Editorială, cu un director general în persoana lui Dumitru Trancă. Acolo există serviciile pe care le-ați dori aici, având ca obiect două mari sectoare: arta și literatura - unde cândva am lucrat și eu -, și literatura tehnico-științifică, ambele înzestrate teoretic cu specialiști.

— De ce teoretic?

— Pentru că, în afara unor cadre pregătite, recrutate din edituri, au fost zvârliți în teren și fotbaliști care n-au bătut mingea nici pe maidan. Ne-au fost dați „să-i creștem”. De ce, de ne ce, întrebați-l pe directorul cadrelor care se ocupă de această puericultură.

Mă las furat de vorbe și, fără să vreau, discut de funie în casa spânzuraților, mai toți trecuți prin facultăți fără să fi făcut liceul. Ca să nu pârâie gheața sub mine, încerc s-o dreg.

— Nu mă refer neapărat la pregătirea lor școlară, ci la lipsa de experiență.

— Tocmai d-aia v-au fost dați. Să învețe!

Dumitru Popescu îmi sare în ajutor:

— Nu înveți să tragi cu pușca la Statul Major, ci la poligon!

De data asta îl completez eu, ca să împac și capra, și varza:

— În perioadele de glorie ale culturii românești, marii editori n-aveau școală; pe Eminescu și pe alți junimiști i-au editat frații Șaraga, familie ieșeană cu predecesori și urmași întinși pe trei generații de legători de cărți, tipografi, librari și anticari. Cine mai știe azi de Aizig, și, mai ales, de Elias Șaraga? Ăsta și-a făcut ucenicia prin iarmaroace, vânzând cărți vechi, ca apoi să-și deschidă propria tiparniță. Carol I i-a conferit medalia de aur, „Serviciul credincios”, iar Carol al II-lea „Meritul cultural”, pentru întreaga activitate. Dar de Leon Alcalay cine-și mai amintește? Fără prea multă carte era și Emil Ocneanu, prima vioară la Editura Socec, ori tipograful Petre Georgescu-Delafras.

— A existat și Alexandru Rosetti! - intervine Dumitru Popescu.

— E-adevărat. Figură de editor memorabil la Fundațiile Regale, iar mai înainte la „Cultura Națională”. Alături de el îl puteți adăuga și pe Ion Simionescu, președintele Consiliului de administrație de la fosta „Cartea Românească” - personalități academice. Dar nu și editori, dovadă că amândoi au avut pe lângă ei oameni de specialitate, cu practică îndelungată în tipărirea, editarea și comerțul de carte, domenii înrudite, obligatoriu de cunoscut în universul cărții, de la autor la raftul bibliotecii. Nenorocirea de azi e că unii colaboratori nu-s nici savanți, nici oameni cu minimă experiență editorială.

— Dumneata din ce categorie consideri că faci parte: dintre savanți, ori oameni cu minimă experiență? - mă întreabă peste umăr vicepreședintele Ion Moraru.

— Cum să vă spun, ca să pricepeți și dumneavoastră?! După diplomă, am fost și rămân filolog, fără să fi făcut vreo gaură în cer. Dar ca editor, am parcurs toate treptele meseriei, ca unul care, în ierarhia profesiei, am fost, pe rând, lector, redactor principal, șef de serviciu literar, redactor-șef și director de editură, interimar. Într-un cuvânt,

mă simt acasă, precum dumneavoastră în treburi juridice! Pe scurt: dacă ar fi să organizez un concurs de coruri și dansuri naționale, obligatoriu ar trebui ori să știu cânta și juca, ori să fiu măcar impresar.

Dumitru Popescu râde, Aurel Mihale se înroșește în obraji, iar Constanța intervine:

— Ne-am îndepărtat de subiect.

— Am încercat să răspund la întrebări. Dacă nu-s întreruperi, voi fi scurt.

— Vă ascultăm.

Mă scormonesc prin buzunar să dau de agenda în care, încă de ieri, mi-am însemnat tot ce se cuvine rostit, mai ales date statistice precise, să nu le caut cu ochii-n tavan. Numai că nu-mi găsesc carnețelul. Mă cotrobăiesc, revin la buzunarele pantalonilor, din nou la haină, pe față, pe dos, ca și cum m-aș scărpina de purici, și-l văd pe Moraru zâmbind. Într-o clipă, toată furia mi se îndreaptă spre el. S-ar zice că se simte răzbunat. De-a lungul ședinței, Virgil Florea, vicepreședintele de resort, a tăcut și tace. Acum mustăcește și el. De când ne-am cunoscut, mai precis din perioada când am lucrat la Editura Meridiane, am fost *en froid.* Făcuse imprudența să țipe „să-mi bag mințile în cap”, să respect metodologia stabilită pentru executarea „planului special”, motiv pentru care i-am trântit lista miniștrilor stabiliți să avizeze publicarea lucrărilor din redacție: „Convoacă-i dumneata, că eu îs prea mic în ierarhie! Iar consultați individual, se contrazic de la distanță. Convocați-i să se înțeleagă între ei. Sper să vină în trap, la comanda dumneavoastră.” Mai mult: în locul unei discuții firești, aveam să înregistrez la secretariatul său o întreagă predoslovie - existentă și azi în copie - cu toate nemulțumirile mele, să nu spună cândva că nu știa de ele. Pe scurt: ne tolerăm reciproc, fără să ne băgăm bețe în roate, ca doi oameni ce țineam de aceeași stăpânire, singura în stare să ne schimbe locul pe tabla de șah. Și-apoi, nu țineam să rămân la „Meridiane” și nici în minister,

convenindu-mi să revin la Centrala Editorială din Amzei, în imobilul vechilor Așezăminte Brătianu, mai aproape de „Podgoria” și „Grădinița”, unde, după anotimp, semnam condica alături de Fănuș, Nichita, Pituț, Tomozei, Velea și Ahoe, mai mare decât noi și mai gălăgios, „frumoșii nebuni ai marilor orașe”.

Privirea mi-alunecă vizavi, la masa stenografelor. Una dintre fetele ce se tot schimbă, brunetă și cu ochi albaștri, stă cu pumnii strânși în dreptul gurii să nu se vadă că râde. Îi râd însă ochii cu privirea ațintită spre mine și nu invers, ca de obicei. A fost singura care intrase în vorbă, după ce am salutat-o pe culoarul de la etajul doi, unde își are sălașul și direcția secretariat.

— Multe salutări de la domnul Nae Bolintineanu!

— Mulțumesc. Dar de unde-l știi?

— E unchiul meu!

— Să-ți trăiască! Și să treci odată pe la mine să-ți spun cum să scapi de coșurile astea de pe obraz. Se poate? Ești fată frumoasă și, vorba șefului tău: nu se merită!

— Am să trec!

De felul meu sunt timid. Nu m-a văzut nimeni cu vreo armă de vânătoare pe umăr, dar când un iepure dă târcoale tolbei, îl vâr în traistă. Mai deloc însă la serviciu, de teama încurcăturilor. Îndeosebi de când Marin Mihalache s-a văzut mire în fața primarului cu tricolorul pe burtă. Aflat în câmpul muncii, legătura ideală ți-o oferă numai femeia căsătorită, care respectă preceptele biblice: „Bate și ți se va deschide, cere și ți se va da!”. Fără cheltuieli, risipă de timp și cu o discreție totală.

— Amânăm informarea pe data viitoare? intervine Moraru.

— Nu, că lecția o cunosc pe dinafară. E vorba de secunde, de exactitatea ceasornicului statistic.

Și, miraculos, găsesc agenda. Vina repetatelor căutări este numai a croitorului care, cu cele mai bune intenții, a despărțit buzunarele de la sacou în două, ușor de

confundat.

— În sistemul centralizat de stat, în România funcționează 17 edituri, dintre care 9 se află sub tutela Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, iar 8 sunt departamentale, cu dublă subordonare. Cele de stat sunt:

- Editura Politică
- Editura pentru Literatură
- Editura pentru Literatură Universală
- Editura Tineretului
- Editura Meridiane
- Editura Agrosilvică
- Editura Științifică
- Editura Tehnică
- Editura de Stat pentru Imprimate și Publicații

Edituri departamentale sunt:

- Editura Academiei
- Editura de Stat Pedagogică și Didactică
- Editura Medicală
- Editura Muzicală
- Editura Militară
- Editura Uniunii de Cultură Fizică și Sport
- Editura Centrocoop
- Editura Transporturilor

Volumul estimat al producției editoriale pentru anul 1965 este de:

- 8.904 titluri
- 71.670.000 exemplare
- 521.049.000 lei (nominalul producției editate)
- 47.709.000 lei beneficii.

Beneficiile de mai sus reflectă strict starea editurilor de stat, aflate din toate punctele de vedere în subordinea noastră. Nu cunosc contabilizarea editurilor departamentale, multe subvenționate. La noi, singurele unități ce activează fără profituri materiale sunt Editura Agrosilvică și Editura Tehnică, după opinia mea instituții care de mult ar fi trebuit transferate la ministerele

Agriculturii și Industriei, îndreptățite să le fixeze rosturile și să suporte pagubele generate de acoperirea unor cerințe proprii. N-am mai târî după noi niște lanțuri ce ne fac să întârziem înființarea unor edituri de profil artistic, ori de primă necesitate, pentru care am alcătuit deja proiecte de organizare, precum Editura Eminescu - necesară creației contemporane, pentru spargerea unui monopol -, alta pentru copii, una de artă, alta de enciclopedii, precum și înființarea unor nuclee editoriale în marile centre culturale. Nu există rațiuni ca să ne ocupăm de manuale și broșuri de specializare agricolă și tehnică, în dauna creației literar-artistice.

— Dar aduceți anual un profit de 50 de milioane, cu care vă puteți chivernisi.

— Nu mă întrebați cum: vă informez că 60.000.000 de lei îi preluăm din bugetul culturii, livrând cărți rețelei de biblioteci. Tot statul plătește și costul manualelor distribuite gratuit școlarilor. Tiraje mari, bine-venite, până de curând, când un amărât de amploaiat a venit cu ideea transmisibilității exemplarelor difuzate.

— Ce e rău în practicarea unor economii financiare?

— Nu e rău! Ci catastrofal, din punct de vedere pedagogic, psihologic, sanitar și chiar economic, pentru că, nu uitați: și fără această cârpeală, domnul Gutenberg s-a descurcat până la urmă cu toți copiii, lăsându-i să se bucure de manuale noi, dăruite ca lumea. La jocul tirajelor reeditate, dispar costurile redacționale - și, în parte, cele tipografice -, mai puțin prețul hârtiei.

— Și economia de hârtie nu contează? se bagă în discuție vicele Virgil Florea!

— Depinde cum și de la ce etaj se contabilizează. Dacă raportezi producție editorială - nu doar cea de manuale, ci în întregimea ei - la câtă hârtie se fabrică în România, constați că noi, respectiv cartea, consumăm 17% din ce produce anual industria chimică. Un bun gospodar nu începe economiile de la carte. Cel mai mare consum de

hârtie se înregistrează în comerț. Dacă iei un pachet de grisine, ți-l dă învelit în celofan. Ei bine, sectorul editorial nu primește o coală de țiplă, asta în condițiile în care altundeva o colecție de masă, ca „Livre de poche”, este celofanată în totalitate. Consumi grisinele și arunci cutia la gunoi. Pe când la noi ar rămâne în bibliotecă. Pierdere pe care o recuperăm dând manuale zdrențuite copiilor.

— Mai departe! încearcă Dumitru Popescu să domolească discuția.

— Activitatea de îndrumare și control revine prin lege Centralei Editoriale. Coordonarea presupune asigurarea unui raport echitabil între genurile de literatură - scrieri social-politice, tehnico-științifice, beletristică și arte -, evitarea suprapunerilor tematice, fără a mai insista asupra altor necesități de ordin economic, privind repartiția spațiului poligrafic ori a fondului nescriptic.

— Prin existența Consiliului Editurilor nu se creează paralelisme în exercitarea unor atribuții?

— Și da, și nu. **Da** pentru că planul deja coordonat la Centrala Editorială ne este transmis pentru avizare; **nu** pentru că, mai mult decât administrația de stat, Consiliul e chemat să controleze, prin specialiști de notorietate, conținutul producției tipărite. Spre pildă, în ultima vreme, s-au pus în dezbatere literatura pentru copii, literatura tehnică, domeniul traducerilor ș.a. În perspectivă imediată, este convocarea unei consfătuiri despre literatura în limbile naționalităților conlocuitoare, precum și alta despre „Biblioteca pentru toți”. Să amintesc și că în fiecare editură funcționează consilii speciale, pe lângă toate secțiile redacționale, precum și colegii cu rol consultativ. Dar v-am plictisit destul cu aceste detalii, menite să vă sugereze cadrul și volumul producției. Regret că la adunarea de azi a lipsit Dumitru Trancă, directorul general al Centralei Editoriale, plecat în străinătate, dar l-am invitat din biroul nostru pe Vasile Bihari, director general adjunct la aceeași Centrală, și pe Oliver Rusu, vicepreședinte al Consiliului

Național al Inginerilor și Tehnicienilor. Și acum vă ascult întrebările.

— Ce calificativ acordați activității editoriale?

— Bun, dacă ne comparăm cu noi înșine, rău, dacă ne raportăm la rezultatele de peste hotare. Spun bun, cu gândul la creșterea masivă a tirajelor. În colecțiile de masă, precum „Biblioteca pentru toți”, „Biblioteca Școlarului”, „Biblioteca țăranului muncitor”, cărțile de patrimoniu s-au editat și într-un milion de exemplare - versurile lui Eminescu, de exemplu -, iar romanele unor contemporani ca Marin Preda, Stancu și Barbu se trag din start în peste 30.000 de exemplare. Rar în proză, chiar și în cea a tinerilor, să se tipărească lucrări sub 10.000 de volume. Literatura universală, clasică și contemporană dispare din primele săptămâni de la apariție. Consumul este atât de mare, încât gradul de rentabilitate a beletristicii îngăduie subvenționarea multor cărți de știință și tehnică, deși, de la o vreme, chiar și în aceste domenii balanța economică s-a echilibrat prin tipărirea masivă de dicționare, enciclopedii, ghiduri turistice și introduceri în științe. Stăm totuși rău, comparativ cu situația editorială de peste hotare. La noi, consumul de carte pe cap de locuitor este în jur de 3,5 exemplare. Și ăsta tras de păr.

— De ce tras de păr?

— Pentru că, dacă luăm în calcul producția editurilor de stat (circa 30 de milioane de exemplare) și a editurilor departamentale (alte 28 de milioane), ne apropiem de un consum de aproape 3 cărți pe cap de locuitor. Ca să ridicăm plafonul la 3,5, am luat în considerație și cele 14 milioane de broșurele ale unor oficii de protecția muncii, ale „Crucii Roșii”, programe de teatru, instrucțiuni de folosire a aparaturii tehnice din comerț, aproape 6.000 de titluri. Dar și așa suntem cu mult în urma nivelului realizat peste hotare. Nu amintesc cifra de 14 exemplare consumate anual de locuitorii din S.U.A., nici în jur de 10, în țările europene de mare tradiție culturală, sau din Cehia, Polonia,

Ungaria, oricum superioare nouă.

— Ce-ați făcut pentru lărgirea cadrului de răspândire a cărții?

— Mărirea rețelei de difuzare, cu 16 centre regionale de librării și de difuzare, dotate cu 628 de librării în orașe și 4.790 de standuri „Cartea la locul de muncă”. De curând am inaugurat și un serviciu special de procurarea cărții prin poștă. Jalea-i la sate, motiv pentru care, paralel cu aprovizionarea bibliotecilor sătești, colaborăm cu rețeaua Centrocoop, ce dispune de 712 librării: 86 în orașe reședințe de raion, plus 626 în mediul rural. În plus, există preocuparea de a extinde standuri de cărți în toate magazinele sătești. La prima vedere, eforturi mari, însoțite de rezultate mici. La țară, consumul de carte pe cap de locuitor continuă să fie de **șase lei într-un an**, cât patru pachete de tutun „Naționale” și vreo trei de „Mărășești”. Cercetarea cauzelor trebuie încredințată sociologilor, căci depășește perimetrul în care lucrez.

— Cauzele se cunosc. Greu e să le rostești - adaugă Oliver Rusu.

— Poate tocmai din această pricină s-ar cuveni să reținem că orice economie de hârtie în detrimentul cărții este o crimă.

Intervine Constanța Crăciun:

— De ce vă opuneți descentralizării sistemului de librării? Cu excepția unor mari centre culturale, am transferat organelor județene teatre, ansambluri simfonice, biblioteci; de ce nu și librăriile, uneori de dimensiunea unor tutungerii?

— Da, pare absurd, dar ne-am împotrivit și ne vom împotrivi. Cu toate păcatele ei, rețeaua de librării este rentabilă: aduce un beneficiu anual de 50 de milioane, exact ca și editurile subordonate Centralei Editoriale. Drumul cărții, de la autor la cititor, e unitar. Dacă îl subordonăm rețelei comerciale, îl falimentăm. De bine, de rău, azi fixăm noi tirajele, le echilibrăm, știm ce vrem, dar

dacă operația o lăsăm pe mâna celor care se ocupă de magazine alimentare și măcelării, legume și fructe, vom ajunge la pepeni. Și, rețineți: beneficiul de 50 de milioane nu provine îndeosebi din comerțul de carte, ci de la papetărie. Sau, cum s-ar zice: ce luăm pe mere, dăm pe pere. Lăsați-ne să ne descurcăm așa, că altfel începem să jucăm în pierdere.

Intervine Dumitru Popescu:

— Despre ce dublă subordonare vorbeai mai adineauri, atâta timp cât conducerea editurilor departamentale, necesitățile tematice, subvenționarea tipăriturilor și politica de cadre depind strict de ministerele sau organizațiile lor tutelare? Cum vă puteți amesteca în viața lor?

— Când conviețuirea e pașnică, colaborarea este benefică pentru ambele părți! Când orgoliul exacerbat sau abuzurile unor directori au depășit limitele bunului-simț, am intervenit până la îndepărtarea lor din funcție (cazul unui director de la Editura Militară și al altuia de la Editura Medicală). Dacă vă interesează cum și de ce, vă pot da detalii. Pârghii avem destule: prima ne-o oferă coordonarea planurilor, cu semnalarea suprapunerilor și a golurilor tematice. Urmând ca lucrările să fie difuzate pe rețeaua noastră de librării, nu ne oprește nimeni să controlăm valoarea unor cărți, apelând la persoane supercalificate, al căror cuvânt poate răsturna judecățile arbitrare ale diverselor redacții. Dar cel mai important mijloc rămâne fixarea tirajelor. Dacă o carte nu întrunește comenzi de minimum 2.000 de exemplare, nu o preluăm, fiindcă riscul de stocare ne revine integral. Or, nu uitați: în raporturile financiare, noi achităm, încă de la apariția cărților, toți banii pe ele, minus 25% comisionul rețelei de librării. Așa că nicio editură n-are interes să tulbure relațiile cu noi.

Cineva întreabă:

— Nu vi se pare că se publică prea multe plachete de poezie? Le văd zăcând pe standuri prăfuite.

— Unele sunt prăfuite încă înainte de a ieși pe poarta

tipografiei, dar nu de asta-i vorba, ci de posibila risipă. Poezia nu grevează mai cu nimic stocurile de carte, în comparație cu alte genuri de tipărituri, pentru care s-au amenajat depozite speciale, precum incinta fostului cinematograf „Marna” de pe Grivița. Depinde - iarăși - cu cine ne comparăm. La Paris, într-un singur oraș, apar anual în jur de 500 plachete de versuri. În țările baltice, cu o populație între 1.500.000 de locuitori, ca în Estonia, ori 3.500.000, ca în Lituania, nu-mi venea să cred: volumele de poezii se tipăresc în tiraje de 5.000-6.000 de exemplare. Fantastic de mult. Iar noi spunem că românu-i născut poet. Mai curând doctor, că nu te poți plânge de-o suferință fără să primești pe loc sfaturi medicale de la orice trecător.

Intervine Constanța Crăciun:

— La „Meridiane” ați făcut o treabă bună. Spre ce editură v-ați îndrepta ochii?

— Ce-am făcut la „Meridiane” n-aș putea să repet la nicio editură, nici eu și nici colegii din Centrala Editorială. Pentru a fi mai expresiv, îngăduiți-mi să vă relatez în câteva vorbe o istorioară. Deunăzi, am cunoscut în Oltenia, mai precis la Barca, pe directorul unei gospodării de stat, pe nume Stafie. El își pronunță numele cu accent pe prima vocală, cât mai departe de imaginea vreunei năluci, mai ales că, deși mic la statură, depășește suta de ocale. Pe plan local, este considerat un soi de erou al muncii socialiste, om providențial ce-a adus fericirea în casele sătenilor, pe care aproape că i-a urbanizat, cu locașuri de cultură, inclusiv o sală de spectacole, teatrul fiind un hobby personal. Când a preluat ferma de aproape 5.000 de hectare, asta era la pământ, din cauza lucrului de mântuială. Până în ziua când, lipsit de un mijloc de cointeresare, i-a chemat pe țărani la căminul cultural și le-a spus franc: „Oameni buni! Facem o înțelegere: noi punem la bătaie mașini și tractoare, îngrășăminte, tragem linia și ce iese împărțim jumi-juma”. Zis și făcut. Rezultatul? Gospodăria s-a situat printre primele pe țară, iar sătenii au dobândit o viață prosperă.

Directorul, și mai mulțumit: „N-am nevoie de petreceri, de restaurante, că în fiecare casă din Bârca am o ușă deschisă”. Împreună cu el și cu cei din redacția revistei *Ramuri,* le-am pășit și eu pragul; case cu mobilă și covoare noi, cu aparatură modernă, doar sacii de nailon, întinși pentru ocrotirea „persanelor”, trădându-le ruralitatea, impresie la care mai contribuiau, bineînțeles, peștii de sticlă luați din bâlciuri și covorașele arăbești cu „răpirea din serai”. Pentru rezultatele obținute, a fost decorat și promovat consilier în Ministerul Agriculturii, dar aici n-a mai avut succes. Dacă la Bârca era suveran, că de el depindeau toate deciziile curente, la București nu s-a mai descurcat, căci orice mișcare era precedată de o hârtie, de-un referat, de avize și normative etc. La „Meridiane” am dat rezultate bune pentru că le-am ignorat, călcând disciplina. Oficial, n-o pot recomanda nimănui. Înțeleg de ce Ion Marinescu, un bun editor, a preferat să plece din Consiliu și să se întoarcă la Centrala Editorială.

— Nimeni nu-i reținut cu sila, după cum fiecare dintre noi poate fi înlocuit oricând, în caz de forță majoră, cine credeți că v-ar putea înlocui?

După întrebarea vicepreședintelui Virgil Florea - rostită zâmbind, chipurile în glumă -, îmi dau seama că-mi rămâne mai departe „prieten”. Îi răspund, tot surâzând, mai mult pentru cei din jur:

— După modul cum au fost numiți ultimii directori, cred c-ar trebui promovat un ins din afara sistemului, care, cum se spune, „să fie crescut în muncă”, cu răbdare, vreme de cinci ani, ș-apoi, în al șaselea, să fie înlăturat ca necorespunzător. Nu-s deloc ironic. Dacă vreți, îndreptați întreaga zeflemea împotriva mea și a colegilor angajați după desființarea editurilor particulare. Total ageamii în noua profesie, ne-au trebuit zece ani să pricepem alfabetul meseriei. Abia acum ne putem considera cât de cât editori, comparativ cu alți urmași ai domnului Gutenberg, aflați la a treia generație de profesioniști. Nu degeaba la angajarea

unui simplu corector se cere o experiență de doi ani. Nu și după alții, care, după ce n-au muls și tuns o oaie în gospodărie, cred că pot păstori o turmă.

Doamna ministru sesizează că divagăm și intrăm în zone periculoase, așa că intervine scurt:

— Care sunt, după opinia dumneavoastră, primele urgențe?

— Dacă tot vorbim despre descentralizare, să nu uităm că toată activitatea editorială este concentrată la București. Ce se petrece în provincie e de necrezut. Săptămâna trecută am fost trimis de Constantin Părăluță - șeful sectorului edituri din activul Comitetului Central -, la Cluj, să particip la ședința lărgită a biroului județean de partid, care avea ca temă starea publicațiilor locale, îndeosebi în domeniul cărții. Între proiectele noastre de perspectivă figura și înființarea unei edituri în Cluj, concepută economicos, doar cu douăzeci de angajați, lucru nou în viața noastră instituțională, cu scheme mari de organizare. Numai că același Părăluță mi-a atras atenția să nu promit nimic, întrucât proiectul se află la cancelaria conducerii, fără să fi fost încă pus în discuție. Să merg și s-ascult ce spun, deși Aurel Duca, primul-secretar, ne invitase ca oameni de decizie. Ceea ce m-a șocat în această ședință de birou a fost intervenția lui Letaj Lajos, redactorul-șef al revistei *Utunk,* care cerea insistent: „fecut dreptate scritor romin”. La-nceput nu pricepeam ce vrea, dar când ideea a fost reluată și de Nagy István, m-am dumirit: autorii maghiari n-aveau de ce să se plângă; dispuneau de o redacție locală, pe care o frecventează fără să fie nevoiți să ia drumul Bucureștiului. Prin Domokos Géza, unul dintre redactorii-șefi ai Editurii pentru Literatură, ei au legătură directă cu administrația centrală, nu însă și autorii români, care, dacă vor să publice o carte, trebuie, repet, să se deplaseze în Capitală, pe toate fazele circuitului editorial. Cum Beu, secretarul cu propaganda, s-a înfipt în noi, văzuți ca niște birocrați nepăsători de ce se petrece în teritoriu, n-

am mai putut răbda și l-am invitat pe Duca să folosească firul roșu și să ceară cancelariei de la Comitetul Central grăbirea aprobării propunerilor noastre. Până la proxima revedere, am creat un nucleu editorial local, cu doi redactori, Ion Lungu și Ion Oarcășu, atașați pe lângă Editura pentru Literatură și Editura Tineretului. În perspectivă, același lucru trebuie făcut la Iași și Timișoara. Reținerile actuale, motivate mereu pe considerente economice, sunt în contradicție cu ce ni se cere. Să nu uităm că în vremuri grele, sub stăpâniri străine, existau edituri nu doar în Cluj, ci și la Sibiu, în Orăștie, orașe în care au debutat mari scriitori români. Iar acum, la ei acasă, sunt marginalizați din cauza unor rigori administrative. O a doua urgență ar fi demararea lucrărilor pregătitoare pentru publicarea *Enciclopediei Românei* și a *Marii Enciclopedii Române.* În prezent, preocupările de acest ordin revin unei redacții afiliate Editurii Politice, care a încredințat coordonarea actualului *Dicționar enciclopedic român,* în patru volume, academicianului Dimitrie Macrea. La transferarea editurii conduse azi de Valter Roman, devenită instituție de stat, ni s-a atras atenția să ne concentrăm asupra marilor lucrări de interes național, pentru că de celelalte genuri de literatură se îngrijește direct secția de propagandă.

— Și ce-ați făcut până în prezent?

— Ne-am informat la marile edituri de profil din Anglia, Franța, Italia și U.R.S.S. Documentare obținută prin Ministerul de Externe și prin contacte directe. Recent, Dumitru Trancă a fost la Paris, unde a vizitat personal redacția „Larousse”, iar eu la „Balșaia Ențiklopedia”. Date utile posedă și Radu Zomer, actualul șef de redacție enciclopedică de la Editura Politică. La Moscova, nu mi-a venit să cred: aveau schemele de organizare de la toate editurile amintite, mult depășite de ei ca număr de salariați. La alcătuirea glosarului de la A la Z, au numărat literele fiecărui articol din toate enciclopediile, ca să facă o medie convenabilă; au servicii speciale pentru verificarea datelor

absolute - indiferent de autoritatea autorilor folosiți la redactarea textelor -, precum și pentru controlul citatelor, ceea ce noi nu ne vom permite niciodată.

— Peste cele spuse, cu ce vă putem ajuta? încearcă să încheie discuția Constanța.

— Să nu mi-o luați în nume de rău, dar, înainte de a primi vreun sprijin, lăsați-ne să ne proteguim și singuri. La bilanțul activității editoriale și din librării, se constată un beneficiu de cca 100 de milioane. Interveniți ca acești bani să ne fie lăsați în folosul cărții. În fiecare an, ne jelim la Comitetul de Stat pentru Muncă și Salarii să ne aprobe mărirea fondului nescriptic, ca să angajăm un program editorial mai de amploare, să plătim cu generozitate autorii. Ne-ar folosi nu doar în țară, ci pentru a penetra cu tălmăciri bune piața externă, stilizate în străinătate de autori versați, nu traduse la ciocan și nicovală ca acum. De asemenea, am putea tipări lucrări fundamentale din tehnica mondială. Azi, toate cărțile de acest gen sunt „originale”. Cine poate crede că peste noapte românii au dobândit o atare performanță, în toate disciplinele științei? În realitate, încurajăm un furt intelectual, textele fiind în majoritatea cazurilor biete prelucrări. În prezent, cererea de a traduce cărți din literatura contemporană este o pantahuză plimbată pe la ușile marilor impresariate. E păcat ca banii realizați de noi să rămână în afara cadrului nostru.

— Nu rămân în afara bugetului Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă - completează doamna ministru -, că, în afară de edituri și industria poligrafică, nu prea avem surse sigure de venit, cu excepția subvențiilor de stat, deși tendința de autofinanțare tinde să guverneze și activitatea unor teatre și chiar muzee.

„Nu cere puță la văduvă” - zicea bietul tata, deși zicala n-o văd întemeiată, câtă vreme tocmai văduva are dispensă la „țumbaișpil”, iar după Franz Lehár e chiar veselă. Așa că tac. Nu și Aurel Mihale, președintele Consiliului în care

activez ca secretar. Se răzbună pe tăcerea de până acum și-i trage cu marile comandamente ale vieții literare, cu nevoia de a promova literatura de actualitate pe temele majore ale satului contemporan, ale omului nou din industrie, ale trecutului glorios de lupte. Nu pierde prilejul de a spune că el s-a aplecat asupra realităților socialiste, iar acum e concentrat asupra cronicii războiului antihitlerist. Insistă asupra faptului că scriitorii n-au condiții propice activității lor și accentuează necesitatea de a îmbunătăți sistemul de reeditări, pe măsura epuizării tirajelor din librării. Ar fi o sursă de îmbunătățire a condițiilor de viață ale celor ce trăiesc exclusiv de pe urma scrisului. După care revine la cronica lui de război.

Între timp, se schimbă stenografa. Intră în scenă nepoata unchiului oborean, de la care mi-a adus salutări. De undeva trebuia să înceapă, dacă s-a văzut prea mult privită. Parcă s-a deschis o fereastră într-o sală fumegăită. Îmi zâmbește încurajator și-mi face un semn întrebător, dacă să noteze tot ce spune Mihale, care pentru dânsa e un străin. Îmi țugui buzele și încrețesc fruntea, să stea liniștită. Mă gândesc că îi voi putea dicta direct ce trebuie reținut din spusele cuvântătorului.

Stau și ascult. Desigur, ar mai fi multe de zis, dar cu ce finalitate? Vorba de adineauri a lui Oliver Rusu:

„Cauzele se cunosc, dar nu se pot rosti!”

VII. BUNĂ DIMINEAȚA, LUME!

Să fi fost în jur de unu noaptea, de i se mai zice și dimineața, deși pentru mine doar lumina le delimitează, ceea ce nu era cazul. Soneria zornăia cu insistență, fără să știu de-i în vis sau de-adevăratelea. Cum continua să-mi zbârnâie-n creieri, am coborât din pat și m-am îndreptat spre vestibul. Cel care suna și ciocănea insistent la ușă era șoferul de serviciu de la Comitet.

— Iertați-mă că vă deranjez, dar telefonul dumneavoastră nu funcționează.

— Merge, dar e blocat să nu fiu sâcâit. Despre ce-i vorba?

— Sunteți convocat de urgență.

N-avea rost să cer detalii șoferului. Îl întreb doar cine l-a trimis și aflu că dispoziția a dat-o directorul secretariatului, Dumitru Pojocaru, nu ofițerul de serviciu de la cabinetul ministrului, ori demnitarul consemnat la domiciliu pentru eventuale decizii de urgență. Se vede că se petrece ceva important, dacă operația o dirija Mitică, mai aproape de conducerea Comitetului.

Numai că mașina se îndreaptă spre centru, ceea ce, în astfel de ocazii, foarte rare, înseamnă că-i vorba de un conclav mai deosebit. Trecând de Universitate, o luăm spre Facultatea de Drept, în aula căreia adesea se făceau adunări, sau la Opera de Stat, unde, de asemenea, se întruneau uneori cadrele din domeniul culturii și artei. Numai că mașina ocolește statuia Kogălniceanu și oprește în fața unui bloc de la răspântia bulevardului Elisabeta (pe-atunci 6 Martie) cu Schitu Măgureanu.

— La etajul 1 locuiește Dumitru Pojocaru.

Ce l-o fi apucat? Urc și sun. Mă întâmpină cu ochii înroșiți, prin care mă privește nedumerit. E beat pulbere, în compania unui slăbănog, amploiat pe la Externe, ceva mai treaz, după fluența vorbirii.

— Ce s-a întâmplat?

— Ce să se întâmple?! Am fost la Ciocănești, baltă de cinci stele, ș-am venit cu un portbagaj plin de pește. Am umplut congelatorul la el, la mine, după care ne-am pus să bem. Te deranjează?

De deranjat mă deranjează, dar n-o să mă iau la harță cu un om răvășit de băutură. Amân pe-a doua zi.

— La Ciocănești crapii sar din apă să respire, că-s atât de mulți, de se sufocă. Dai cu undița și-ți vin în traistă. Important e să ai aprobare. Când vine Tovarășul, nici directorul gospodăriei n-are voie să se apropie.

— Și voi?

— Când nu vine, joacă șoarecii pe masă. Bea și tu! Până se face peștele!

— Pe grătar și-n tigaie sar la fel de zglobiu?

După care curg explicațiile. A dat telefon unei balerine de la Operă, pe care a cunoscut-o c-o săptămână în urmă. Fusese în audiență la Dumitru Popescu să se plângă, cu gândul să-l dea gata, c-avea cu ea o umbreluță de toată minunea ș-un fular de mătase până-n călcâie. Totalmente indiferent, vicele i-a spus că nu se amestecă în treburile regizorilor și-n consecință distribuirea rolurilor cade în exclusivitatea teatrelor. „I-a dat cu flit, să se adreseze conducerii Operei.”

— Eu am ascultat-o atent, numai că dama a-nceput să mă bage în lucrăturile lor, din care nu pricepeam nimic. Așa că i-am zis-o-n față: „Frumusețe, nu mă lua cu d-astea, că nu-i specialitatea casei. La bază-s croitor. Și nu de lux. Am lucrat la armată și n-aveam treabă cu leatul; îmbrăca vestonul și nădragii cum îi trăgeam la mașină, că nu pleca, dă-l în moașă-sa, la nuntă. Școal’ am mai făcut, dar nu de meseria dumitale. Așa că te pot ajuta c-o intervenție de

transfer, de-o dandana, pașaport mai rapid, ăsta dacă n-ai vreo ghiulea de picioare, c-altfel legănăm copilul mort. Când a auzit, a și clipit din ochi, că la artiste nu merge cu momeală de caras și biban, cu mămăligă și râme-n cârlig, ca la figurație și curiste.

— Coriste!

— Cum le zici tu. Dai cu harponul, tată, ca la rechini, ori te legitimezi c-o bijuterie de gramaj, bani ca la operație, cu un rol ca lumea, ori cu ceva ce nu se află în comerț. Fata m-a cântărit din ochi și-a făcut un pas înainte. Ca la balet, l-am făcut și eu, de i-am zis că stau la doi pași de serviciul ei. Loc discret, unde se poate bea o cafea aromată, o bere rece ca gheața, de la un frigider Zil, ori să pună capul pe-o pernă într-o pauză de repetiții. Nebuna a zâmbit, a vârât degetele-n geantă și mi-a dat o carte de vizită. Acu', când nevasta și fata-s în concediu, pe cin' să chem? Am aruncat iarăși undița, vâââj, și s-a prins.

„Mare ți-e grădina ta, Doamne", mi-am zis, știind despre cine discută: balerină-balerină, nici prea, prea, nici foarte, foarte, dar, totuși, cu poză și picioare de lux, să țină mulți la distanță. Numai că legile femeii, cu ochi de pisică, în stare să distingă o mie de nuanțe de gri, sunt altele decât ale masculului, greu să vadă peste blond, roșcat și negru, în motivarea acelorași intenții. Mi-era jenă să asist la o întâlnire gheboasă, convocată-n miezul nopții, dar mi-am zis că gâsca-și merită soarta. Simțind nevoia să se pregătească, a sosit după mine, nedumerită să vadă și p-alții în afară de croitorașul cel viteaz. Dacă nu chiar mulțumită că prezența noastră o scutește de tributuri ignobile. Numai că, prea clătinat la minte, don director a și îndreptat-o spre bucătărie, să pregătească un crap uriaș, tolănit pe masa de lângă aragaz, alături de-o sticlă de undelemn, sare, pungulițe de ierburi și un grătăraș. Femeia, speriată. Cu siguranță că în viața ei nu prăjise nicio babușcă, darămite să pregătească un crap de cinci chile. Am liniștit-o din privire și am împărțit șorțurile din

bucătărie.

— Cu ce începem? Că habar n-am cum se gătește așa ceva!

— Începem cu două cupe de vin, să nu facem notă discordantă cu euforia gazdei. Să nu ne pierdem umorul. În rest, nicio problemă. Umplem chiuveta cu apă, scufundăm peștele și-l curățăm de solzi, îl desfacem pe burtă, îi scoatem măruntaiele, păstrăm icrele sau lapții, aruncăm mățăria, îl porționăm și ne hotărâm dacă îl punem pe grătar ori îl prăjim în tigaie.

— De ce nu-l curățăm pe masă? Nu-i mai ușor?

— O fi, dar pe urmă trebuie să cheme și un zugrav, că sar solzii pe toți pereții, pe hainele noastre și mai ales în coafura domniei tale. Cu vârful unei linguri întoarse pe dos, îl curățăm sub apă valvârtej.

Ca să nu umplem casa de fum, am hotărât să-l prăjim, motiv pentru care l-am tăvălit prin mălai, amestecat cu puțină făină și sare. Cât se prăjea - la început cu flacără mare, să prindă o crustă, ca să nu-și piardă sucul și să nu tragă mult ulei din tigaie -, am pregătit împreună mujdeiul, lăsând-o să curețe două căpățâni de usturoi. Mujdei simplu, cu apă, sare și o țârucă de oțet, nicidecum îngroșat ca o pastă, bună să-ți lustruiești pantofii. Tot trebăluind, discuțiile ne-au împins în trecut. De unde știu să gătesc? Păi n-aveam încotro. A murit mama când abia împlinisem 18 ani, așa că o vreme m-am gospodărit cu tata. Mai era și soră-mea, Tatiana, dar, după ce s-a măritat, avea rosturile ei. O vreme, am rămas să ne purtăm singuri de griji, destule și cu banii numărați. Am început cu ce ne plăcea să mâncăm și nu costa mult: iahnia de fasole cu afumături, dar și bătută, fiartă în trei ape și trecută prin mașina de tocat, cu ceapă prăjită deasupra și stropită cu untdelemn de floarea-soarelui. Fasolea ca fasolea, dar varietățile de varză? Tot cu afumături și răsfățată la cuptor cu slăninuță, după ce p-asta am pârlit-o puțintel într-o crăticioară. Ș-apoi, cum să mănânci o fasole ca lumea, ori o tocăniță de cartofi,

altă minune pe buzunarele noastre, fără murături? Ne specializasem în prepararea lor, mereu cu grija de a vârî în aceleași butoiașe gogonele, conopidă, morcovi, câteva mere și gutui, căpățâni de varză roșie - să le dea și puțină culoare - mărar uscat, usturoi, frunze de țelină și de vișine - să le parfumeze -, piper, hrean din belșug și sare, o lingură cocoșată la un litru de apă - să le țină tari, nu până de sărbătorile de Crăciun și de Paște, ci până în vara anului viitor. Le rostuiam într-o balercă din doage de stejar, pe care o rostogoleam din când în când prin curte, să primenim zeama, să nu se îmbăloșeze. La fel și cu butoiul de varză, cu zeama vânturată prin cana, de-o beam iarna acidulată ca o șampanie. După un chef strașnic, ne dregeam dimineața cu o ulcică zdravănă de moare, după cum o foloseam și-n loc de borș, la orice fel de ciorbă.

Fata provenea dintr-un mediu mai pretențios, așa că, singură la părinți, a fost răsfățată, departe de treburi casnice. De mică îi plăcea să danseze. De când se știa, a dorit să se facă balerină și-așa avea să fie. Persoana care i-a pecetluit destinul a fost o maestră de balet, doamna Flori, trimisa Domnului, dar și a Necuratului, că de la ea avea să pornească tot binele și tot răul.

Între timp, gătitul și spaima de la început se consumaseră. Tânăra gospodină și-a făcut datoria, servise pe două platouri peștele bine rumenit și-acum suporta vocalizele petrecăreților turtiți de băutură, puși să se întreacă în cântări de inimă albastră. Tiptil, tiptil, puși pe vorbă, ne retrăsesem la discuții în bucătărie. N-a fost pe placul gazdei, deoarece, clătinată pe picioare, a venit să ne întrebe:

— Ce faceți aici? Ori vă f..... ori Maica Domnului!

Ca și cum n-am auzit nimic, am profitat de tăcerea lăsată în urma lui și am părăsit casa, evident jenați, dar îmbunați de răcoarea nopții de vară. De la orice cabină publică aș fi putut telefona aceluiași șofer idiot, care mă adusese unde nu se cuvenea, ori să iau un taxi, dar ce bărbat renunță la o

plimbare alături de-o femeie frumoasă, indiferent cum o fi pe dinăuntru?! Floarea-i floare și-n pârloagă. N-am să uit niciodată ziua când în gospodăria unor oameni deștepți, cu mulți oaspeți pe măsură, se rătăcise o superbă toantă, iapă de curse, bună de alergat, nu și de pus la căruță, s-o vezi, s-o dorești, dar nu s-o și suporți mai mult decât se cuvine. Ca la o baghetă magică, polarizase toți bărbații din jurul ei, fiecare întrecându-se în a-i fi pe plac, să-i aducă un zâmbet pe față. În ambianța creată, se rosteau multe anecdote, pe care frumoasa-frumoaselor nu le pricepea, nedumerită de râsul celorlalți. Ai zice: „treaba ei”, dar nu era așa, pentru că fanții din jur reluau snoava, traducând-o din română în românește, ajutați de un „adică” și „stai să-ți explic”. Acum nu era cazul, cel puțin în privința conversației purtate, oricât de banală.

În timpul verii, Capitala este insuportabilă. Asfaltul muiat al trotuarelor, caldarâmul de piatră, blocurile de ciment și beton armat, toate toropite de caniculă, dogoresc într-atât, încât aerul devine irespirabil. Noaptea, când stropitoarele primăriei mai spală întruna centrul, parcă se mai poate trăi și pe acolo, la periferie fiind mai bine cu verdeața și pomii din curți. Cel care cândva a compus melodia *Hai să-ți arăt Bucureștiul noaptea, de la Palat la Șosea* va fi avut bucuria să colinde printr-un oraș vesel, sonor, datorită orchestrelor și tarafurilor de lăutari de pe terasele Căii Victoriei. Acum, pornind din preajma Splaiului Unirii, am alunecat în noapte pe aceeași cale, mai puțin luminată din pricina economiei de curent și, inevitabil, tăcută, din cauza programului fixat localurilor de stat (pe-atunci până la 12 noaptea, ulterior cu două ore mai devreme, să putem munci cu spor). Tăcerea nu ne deranja defel. Dimpotrivă. Fuseserăm izgoniți din rai - de data asta fiindcă nu mâncaserăm din fructul oprit - și, în sinea mea, speram s-ajungem într-altă bucătărie, din care să nu ne mai gonească nimeni.

— Rămăseseși la îngeri și demoni.

— ???

— La maestra de balet care te-a așezat între Dumnezeu și Diavol.

— Aa! La doamna Flori, căreia, într-adevăr, îi datorez toți pașii în carieră, la propriu și la figurat, dar nu doar atât. Ca la tango: doi înainte, unul înapoi. Devenisem eleva ei preferată și mă copleșea cu dragostea. Povestea-i ceva mai lungă. De ea se leagă întreaga mea existență, începând cu primul și ultimul soț, pe care l-am iubit dumnezeiește și m-a adorat, pentru ca în cele din urmă să ne despărțim. Am rămas însă buni prieteni și presupun că și el s-o fi întrebat dacă e bine că am divorțat.

— E prea târziu să pricep dintr-odată tâlcul vorbelor. Bați un cui în perete, fără să agăți nimic de el.

— A fost primul meu bărbat și n-am cum să-l uit.

— Nicio femeie nu-și uită premiera, mai totdeauna aceeași.

— Nu-i chiar așa. La noi, ca la nimeni. Cu soare și trăsnete din senin. Nu râde, că vorbesc serios. Închipuiește-ți o manifestație de 1 Mai. Deschideam o coloană cu gimnaști, țopăind ritmic cu cercuri, după îndelungate repetiții făcute pe arenă, unde l-am cunoscut și pe el. Eu elevă într-a unșpea, de vreo 17 ani, el student la Cultură Fizică și Sport, cu alte treburi pe stadion. Prietenie, prietenie, fără apropouri și oferte de altceva. În sfârșit, vine și ziua măreței sărbători. Noi, fetele, ne echipăm la școala germană de pe Dorobanți, ne încolonăm în Piața Romană, mergem ce mergem, țopăim ce țopăim și, la ieșirea de pe Șoseaua Jianu (Aviatorilor), cotind spre Radu Beller, mă întâlnesc cu domnul. Veselie turbată. Ne-am agățat de toți pomii înfloriți și, profitând că abia se deschisese manifestația și urma să mai dureze cel puțin două, trei ore, am poposit într-o curticică din apropiere, pe strada Bitoliei. Cântec, joc și voie bună, fără nimic compromițător. Și unde nu se pornește din cer o răpăială îngrozitoare, de ne-a gonit uzi în casă. Eu în maieu și chilot, că mă acopeream cu palmele peste tot, că albiturile-mi deveniseră transparente,

până mi-a dat el o cămașă, să se usuce maieul. Numai că, zăbovind să treacă ploaia, vremea s-a schimbat și mai rău. Am mai pus pe mine un pulover, așteptând să se oprească vijelia. Între timp, fetele s-au zburătăcit la casele lor, iar la școala germană au rămas hainele unei eleve dispărute-n neant. Alarmă generală, de la inspectoratul școlar la poliție, de la spitale la morgă. Buimăceală totală: cum să pleci noaptea în maieu și chiloți pe stradă, chiar și cu o haină pe umeri? Ne-am speriat ca doi proști și am rămas împreună peste noapte, fără ca a doua zi să scot capul de-acolo. A plecat doar el, dar când s-a întors a venit și mai speriat de larma stârnită. Și-a mai trecut o zi, și altă zi, timp în care noi începuserăm să ne simțim din ce în ce mai bine, până când băiatul a găsit soluția: „Le dau telefon părinților tăi, le spun să stea liniștiți, că ne iubim și că dorim să ne căsătorim; le zic că mai am un an și termin facultatea, că voi fi profesor, iar că tu îți poți vedea de școală”. Doamne, a fost cea mai frumoasă zi din viața părinților mei. Din „Nelușule” nu-și mai scoteau ginerele, deși nu-l văzuseră la chip, de-i chior sau cocoșat, șchiop sau bâlbâit. Le dispăruse groaza dintr-odată. Mai ales când s-a dus la ei după haine și l-au văzut înalt, chipeș, brunet cu ochi albaștri, manierat, înecându-și vorbele de emoție. Să leșine, nu altceva. L-au sărutat pe obraji, mai ales când s-au dumirit că nu aiurează: adusese cu el tricoul meu, zestrea miresei luate de suflet, dota de la care pornise tot balamucul. M-am căsătorit cu dispensă, iar prezența lui în casă a adus numai liniște: el și-a terminat repede facultatea, iar eu am început să urmez baletul. Existență de invidiat, văzută, prețuită și râvnită de mulți și de multe. Minus libidoul. Și nu din cauza lui; în mare parte nici a mea.

— Și nici a tovarășului Stalin, mort, sărăcuțul, pe când erai la grădiniță. A mea nici atât, că abia ne-am întâlnit, fără să ne cunoaștem. Ce-are Roza Vântului cu tuberculoza pruncului?

— Nu glumi de ce nu știi. Vina, dacă poate fi numită vină,

aparține maestrei de balet, o artistă desăvârșită, cu un suflet de aur, pe care am îndrăgit-o din prima clipă, când s-a atașat de mine, mai altfel decât de toate colegele mele. Repet: ei îi datorez tot ce am, nu doar artă coregrafică, dar și întreaga exaltare a simțurilor, fără de care o iubire nu poate fi nicicând perfectă. Aveam paișpe ani și, după cursuri, nu se despărțea de mine. Venea la noi în familie, mergeam împreună la spectacole, mă lua la dânsa acasă și totul era o încântare. În preajma ei am cunoscut adevărata beție a sufletului și a trupului, nu doar în dans, ci în revărsarea simțămintelor, unite în întregul lor, nu ca entități separate. Cu toată iubirea față de Ion, o atare stare nu mi-a prilejuit-o niciodată, iar el, ca soț, n-avea cum să nu adulmece. Văzând cum se străduie să mă simt bine, cu câtă insistență așteaptă să răspund la silințele lui, adevărată osârdie, i-am mărturisit totul, cu întreaga camaraderie ce mă legase de el de la începutul începutului. A suportat ce-a suportat, până când mi-a spus că singurătatea în doi e funebră. Ne-am despărțit, s-a recăsătorit și am rămas prieteni, spovedindu-ne unul altuia ca la popă.

După ce urcasem pe Bulevardul Elisabeta, defilând prin fața cinematografelor - prilej nostalgic de a-mi aminti de anii liceului, când chiuleam cu voioșie să vedem de trei ori același film cu un sigur bilet de intrare, pentru că intrai și ieșeai când doreai din sală am ocolit Cercul Militar și am virat-o pe Calea Victoriei, cu opriri bine stabilite: am salutat din mers Casa Capșa - restaurant, braserie, cofetărie și cimitir literar -, Teatrul de revistă „Savoy” - fostul „Cărăbuș” al lui Constantin Tănase -, Palatul Telefoanelor, Palatul Regal, iar pe cealaltă parte a drumului, colț cu Academiei, Casa de Mode „Romarta”, cândva clădirea renumitei bodegi a lui Dragomir Niculescu, cu specialități „la minut”, Biblioteca Centrală Universitară, fostă Fundație a Principelui Carol, iar apoi, pe colț, Ateneul Român și vestitul Hotel-restaurant Athénée Palace. Trecem de pe un trotuar pe altul, pentru că fiecare casă are povestea ei, pe

care o rostesc în câteva vorbe, mai mult ca tânăra să-și tragă răsuflarea, și continui s-o ascult atent. Ne împletic pașii de pe-o parte pe alta a străzii și ne oprim, din când în când, pe locurile unde cândva a fost ceva important, precum „Grădina Oteteleșanu”, statuia lui Carol I - sculptată de Mestrovici și dărâmată într-o noapte, după ce în prealabil a dispărut și regele Mihai -, apoi locul pe care a fost Teatrul Național, bombardat din greșeală de nemți, în locul Palatului Regal și clădirii Telefoanelor, avute în vizor. Alunecăm prin fața cofetăriei Nestor, la al cărei etaj interior se puteau lua gustări și bea o bere de plăcere și mergem ce mergem până în apropierea străzii Biserica Amzei, când fata se oprește brusc:

— Aici locuiesc eu.

Mă uit la ceas și, la lumina dimineții, văd că e trecut de patru. Ce să zic?

— Îmi pare rău că nu stai mai departe. Suntem aproape de Piața Victoriei. Odinioară, artera asta se numea Podul Mogoșoaiei și până la palatul Brâncovenilor mai aveam destule de povestit.

— N-a intrat vremea în sac!

Tac. Tace. Mai grav este că nu știu ce vreau. Parcă i-aș zice să bem o cafea, într-adevăr meritată. La ea sau la Gara de Nord, că abia ne-am prelungi plimbarea cu vreo doi kilometri. Dar, straniu, nu știu pe cine am în față. Pe doamna care, în miezul nopții, răspunde la invitația unui bădăran, fără să știe ce pește are de gătit? Pe doamna despărțită de un soț iubit și iubitor, prieten inofensiv? Pe balerina îndatorată și acum maestrei îndrăgite? Trei fațete ale unei femei care, ca toate semenele, își amintește doar de ce vrea ea, de experiențele ce i-au marcat existența, excepție prima ipostază, ca și inexistentă, de nu i-aș fi fost martor. Pe ce loc mă plasez? Pe al croitorașului din casa căruia plecasem împreună? Al soțului ce-o dezamăgise, fără șansa de a-i oferi ce nu izbutise el după îndelungi încercări? Pe al doamnei Flori, făcătoare de minuni?

I-am luat mâna, uitând-o puțin în palmele mele, i-am sărutat-o și m-am îndepărtat, fără să mă uit înapoi. Am plecat ca un prost, care despică firul în zece, în momentul în care toți bărbații deschid o fereastră, n-o închid. Dumnezeu știe dacă buna creștere - arbitrar înțeleasă - nu cumva dăunează adevăratei bărbății. Nu degeaba fetele, când devin domnișorele, se simt bine când sunt sâcâite de băieții mai îndrăzneți, cu toată aparenta lor supărare. Mai târziu, majoritatea știu să se joace, să te apropie și să te respingă, cu un pas înainte sau înapoi, într-un dans amețitor. Replică pragmatică la bădărănia mitocanilor și la blegeala timizilor.

La urma urmei, doamna - dotată cu sensibilitate sufletească, deloc proastă - ce căuta în casa în care o cunoscusem? De bunăvoie și nesilită de nimeni, venise la cuțit, să i se pună blana pe gard. De unde și dilema croitorașului: ori, ori.

— Băi Mitică, dacă mai trimiți pe careva să mă trezească noaptea din somn, mă zbârlesc rău, iar pe el îl iau în șuturi.

Habar n-avea ce se întâmplase. Vag își amintea că șoferul lui, Bujincă, era de serviciu în garaj și că l-a trimis la mine, după ce în prealabil încercase să vorbească la telefon, să mă invite la chef. În rest, amnezie totală. Nu mințea, fiindcă, reproșându-i vorbele rostite de el, nu se simțea deloc bine și din „iartă-mă” nu mă scotea.

— Fata ce zicea?

— Ce să zică?! O fi înțeles că erai beat și s-a făcut că n-aude. Am condus-o pe jos acasă, până aproape de capătul Căii Victoriei.

— Măcar ți-ai scos pârleala?

— Am scos pe dracu’! Ne-am plimbat ca în adolescență, scuturând ramurile corcodușilor înfloriți.

— Crezi că de adolescență avea ea nevoie?

— Aici e buba. Că nu simțea nevoie de ce crezi tu.

— Noroc că m-a făcut mama croitor, că, dacă o dam pe

filozofie, făceam bătături în palmă. De când lumea și pământul bărbatul are nevoie de femeie și muierea de bărbat, restu-i frecangeală.

— Las-o moartă! Dar dacă tot veni vorba de răspăluit, cine s-a ocupat cu angajarea fetelor tale de la cabinete și din secretariat?

— De regulă, mandea și cu Vârlan cadristul - Buză de iepure, cum i se mai zice -, dar mai mult Colios, pe care-l mână prin vecini după referințe. Excepție vreo trei babete, moștenite de la Arte. Astea mai tinerele, de la mine din secretariat, le-am cercetat bob cu bob.

— De Toni Bolintineanu ce știi?

— E fată mare!

— Nu asta mă interesa, dar, dacă tot o zici, de unde știi?

— Știu! Că fetele și-au făcut de regulă control medical la noi, la Policlinica Artelor, de unde ni se mai ciripește ceva.

— Dar Valeria, aia cu ochi asiatici?

— Aia-i spartă. Cât o vezi de mignonă, a fost măritată cu un șef de cadre.

— Dar merită nota zece!

— Iar el, tovarășu’ Tedi, o pocitanie de bărbat. Măgar bătrân, zicea c-a luat-o desfundată, pare-se de un doctor. Dracu’ să-i pieptene. Dar de ce te uiți la astea, când Zoica, secretara ta, e cea mai frumoasă? În tot Comitetul nu găsești una mai fainã. Pesemne că nu-ți plac blondele - e drept, mai băloase decât bronetele, dar o pui să se vopsească. Ea are nevoie de tine, nu tu de ea, că și-așa-i țârâie fundul că n-are liceul terminat, de mă roagă s-o mai aștept cu învățătura. Unde pui că e înhămată la o căruță cu roți împleticite, că n-o duce bine cu bărbat-su, alt bubos, mic și îndesat, care trage spre despărțeală.

— De când mă știu, nu m-am încurcat la locul de muncă. Ba să nu mint! A fost cândva o porumbiță, încurcată cu doi șefi de-ai mei: unul pe față, cunoscut de toți, ăllalt căsătorit, știut de la ea. Pe mine mă ținea „de inimă” - spunea dânsa -, că pe ceilalți îi avea, după caz, de măritat

și de siguranță. Or, eu n-aveam niciun interes să fiu indiscret, că mă beleau: unul că i-am spart casa, altul c-am călcat morala proletară.

— Rău faci. Secretara este cea mai apropiată ființă a unui director, iar când e și frumușică trece pe primul plan. Nevasta îți face ochi dulci, până îți vâră verigheta pe deșt. Astalaltă nu știe cum să te îmbuneze. Nevasta te pisează cu un' te duci, de unde vii, ce faci, de ce așa și nu altfel, reproșuri și amenințări la tot pasul. Asta nu. Soția îți toacă banii, asta niet, doar de-i dai tu vreun cadou. Iar când secretara-i și căsătorită, mutenia-i desăvârșită, nu aleargă după tine să-ți puie șușoiu-n brațe.

— Hai, că n-or fi toate la fel.

— Ce vorbești? Cu bărbatul are contract de căsnicie, cu mine de serviciu. E obligația ei să ne satisfacă pe amândoi. Or fi și excepții, nu zic, dar tocmai alea nu știu cum să te răsplătească mai vârtos. Nu mai departe secretara mea, cam urâțică, o ajută pe nevastă-mea la cozonaci, la prăjituri, face sarmale în oale de pământ, dulcețuri, toate la ea acasă - pe banii mei, bineînțeles -, dar și eu îs salon, că-i semnez bonuri să stea la domiciliu, nu doar să gătească, ci și de ziua ei, a bărbatului, de Paște, de Crăciun, să umble cu copiii pe la policlinică, la bunici și alți limbrici. Cinstită e și fata de la registratură, mișto, dar totalmente refractară când vrei să i-o înșurubezi. Dar și ea, fată subțire, n-a dat din copite, mi-a și plasat o prietenă, care avea nevoie de lame, brice și carice. Mai mult: ochește gagicile venite din provincie, cu cereri și reclamații, le trage de limbă să afle ce vor, de casă, de masă, și se oferă să pună o vorbă bună, s-o ascult, s-o cazez o zi, două, la Mogoșoaia, bineînțeles, pe numele meu, care, cavaler, musai trebuie s-o conduc în lumea bună. Habar n-ai ce bine se înțeleg femeile între ele când aranjează un pont. Nu-și tocesc degeaba pingelele ca tine pe Calea Victoriei, de dragul vorbăriei. Mănâncă, bea și dansează - onorate de ce văd în jur, să aibă ce povesti la idioți, când se întorc acasă -, contra unui ciocan american.

— Ce treabă au astea cu noi?

— Tu pe ce lume trăiești? În Tanzania, ori în România? Aici nu alergi din cracă-n cracă, cu sulița după lei; la noi zbori din craci în craci, iar leii se predau singuri după principul socialist „fiecăruia după muncă și capacitate”. Fufele de care vorbeam or munci și ele, dar capacitate canci. N-au făcut școală, iar dacă s-apucă să cânte o fac după ureche. Una e să porți un ceas la mână și alta-i să fii ceasornicar. Or, astea-s artiste cu jucărica la purtător. Glasu’ ca glasu’. Ca să aibă plasament, au nevoie de relații, de unu’ care, atenție, îi dă primul ciocan. Pleacă după pile și dau de daravele. Zor, nevoie, trebuie să găsească un restaurant, s-o accepte de șanteză. Cine-o verifică mai întâi la cântare? Șeful de locantă! Al doilea ciocan. Fata trebuie însă acompaniată, să facă o repetiție, două, are nevoie de bunăvoința unui șef de formație, taraf sau simplu pianist. Al treilea ciocan. Dar, ca s-o angajeze, mai trebuie acordul secției comerciale, care-i cere și atestat. Al patrulea ciocan. Cu aranjamentul aproape perfectat, dizeuza merge la Comitetul Județean pentru Cultură și Artă, unde, dacă-i place președintelui, fata mai leapădă chiloții. Al cincilea ciocan. Mai mult decât vezi pe steagurile clasei muncitoare. După patru-cinci baroase, vine și secera inspectorului-șef, ăla care scrie actul și-l dă la semnat. Ăsta vrea bani, tată, nu se joacă. E pus să colecteze bișțari pentru progresul științei și culturii, că și el trebuie să împingă-n sus la mărimi, de ziua lor și alte sărbători îndrăgite de popor. Așa că până la urmă fetele sunt și ciocănite și cu banii luați. Se mai găsesc însă și unele care se șucăresc, ori n-au bani, de iau calea reclamațiilor. Binevenite, că eu, fără glumă, le sar în ajutor. Le duc la oamenii de care au nevoie, de pe la muzică sau teatre - când e nevoie de ceva mai greu -, ori le dau hârtii provizorii de liberă practică, valabile până se adună comisiile de atestate. Acolo altă jupuială, la care eu nu m-amestec. De astea, ți-am mai spus, se ocupă direcția de cadre, dar, până la convocarea lor, mă descurc cu

Vârlan, că-i băiat de treabă. Nu mă refuză cu vreo „nepoată”, pe gratis, că, din punctul ăsta de vedere, nici el nu ia bani. Aaa, că nepoatele se simt datoare să se poarte frumos cu noi e treaba lor. Au și de ce. La Mogoșoaia le tratez regește. Mai cunoaște pe unul, pe altul, ba chiar și pe Gică Petrescu. Miki, șeful Complexului - că răspunde și de casele de la Sinaia -, nu-mi ia niciun franc, nu face bon de consumație, că-i rămâne de la protocol, cu note pe care le semnez fără să fac socoteala fripturilor și sticlelor băute. Oricât de ocupată ar fi Mogoșoaia, se păstrează câteva camere libere pentru neprevăzute, iar de mâncare nu suferă nici femeile de servici, nici șoferii. Are balta pește.

Când discutam, intră în cameră Florin Panaitescu, directorul-adjunct al Secretariatului. În sarcina lui revenea gospodărirea garajului. Doar atât. După culoare, gingii și unghii, cred că-i țigan. Să fie sănătos, nu-s rasist. Pojocaru mă contrazice: „Nu-i cioară; taică-su a fost colonel!” Ei și? Generalul Dragalina, ditamai comandant militar, ce-a fost? Îi spun că pe adjunctul său îl știu de mult, de când cânta la pian într-o locantă de pe Ștefan cel Mare, vizavi de Velodrom (actualul Dinamo), pe colțul străzii Aurel Vlaicu. Băiatul nu m-a contrazis. „Ei și? Dacă Enescu cânta la vioară înseamnă că era și baragladină?” „Dar nu l-a văzut nimeni cu dibla prin cârciumi, deșteptule”. Acum, Panaitescu venise cu foile de parcurs, pentru o semnătură. Bănuiesc că-i pus să urmărească strict deplasarea cadrelor de conducere, de la directori la miniștri. De el depinde și plasarea șoferilor: care pe cine servește. Când îi spun lui Pojocaru că tovarășul e ginitor, rudă bună cu Filatov, curios să știe cine și pe unde umblă în afară de serviciu, mă contrazice: „Vezi-ți de treabă! Omu’ urmărește consumul de benzină! Să nu-și facă șoferii de cap, taximetrie pe la Gara de Nord!” Așa să fie, dar, dacă pe foaia de parcurs a mașinii noastre apăruseră zilnic drumurile la piață și coafor ale doamnei Mihale, nimeni n-a mișcat un deget. De ce? Pentru că deplasările femeii nu prezentau interes. Nu intrau

în vizor. Mitică îi vizează mapa și-l întreabă.

— Bă Florine. Ia loc și răspunde-mi la o întrebare: după opinia ta sinceră, nu de manual politic, cum vezi tu femeia? La urma urmei, ce e? Că după unii nu s-ar încadra nici în regnu' omenesc!

— Ce să fie?! O marfă! O marfă care, dacă stă prea mult pe galantar, se-mpute. Bineînțeles, ca orice marfă are un preț pe buzunarul clientului. Există marfă de lux și marfă de larg consum, pe care adesea o primești și de pomană, uneori cu bonus, numit zestre. Nu poți zice însă niciodată: „dai un ban, dar face", că tocmai marfa de lux se desface. N-o iei doar pentru tine: intră în patrimoniul național. Dar știți ceva? Indiferent de valoarea mărfii, de mătase sau vâscoză, toate ajung în marginea gropii. Babă frumoasă nu există! Știrbe, chioare, cocoșate, toate se vor văita de beteșugurile bătrâneții. Unii zic că cele de cârpă ar avea cevașilea caracter, că, după ce și-au cicălit bărbații, de i-au băgat în pământ, le prind din urmă mustrările de conștiință și fac colive dulci și aromate, îndesate cu nucă, dau de pomană pilaf, sarmale, friptură și cozonac, bașca un pahar de vin, să mănânce mortul pe săturate, la o lumânare aprinsă, ca și cum „unde nu este durere, întristare și suspin" n-ar fi lumină destulă.

— Băga-și-ar lumânarea-n cur. Da' ia zi-mi, băiețel, dacă, indiferent de marfă, de lux sau de căpătat, ele-s condamnate s-ajungă la fel, bărbatul ce hram poartă? Că-nflorim pe-aceleași ramuri, dar, totuși, ne fleoșcăim mai lento. Un băiat la șaișpe ani e un copil, pe când o fată de aceeași vârstă e domnișoară, întorc bărbații capu' după ea, îi bună de răseală. Dar și îmbătrânește mai repede. Se împuiază repede și devine țață. Pe când bărbatu' se maturizează mai greu; la cinzeci de ani îi stă bine și lângă una de douășcinci. Pe când femeia de-alături îi trecută.

— Da' la fel se zice că... găina bătrână face ciorba bună!

— S-o zice, dar omu' mai are poftă și de-un pui prăjit. Dacă pe muieri le împărți în marfa de lux și de larg consum,

pe bărbați cum îi vezi? Tot în legile comerțului, că negustorie-i toată viața: c-o mână dai, cu alta primești!

— Numai că, de regulă, primești mai puțin decât trebuie să dai. Pentru asta, când e vorba de femei, eu împart masculii în bărbați proști și în bărbați deștepți, categorii de beton. Primii - băieți fini, bine-crescuți, buni de însurat - sunt cei care, la casele lor, au grijă să îmbrace femeile, ăilalți, mai obraznici, să le dezbrace. Precum Eva din poveste, ele se simt în voie goale-goluțe. Așa a fătat-o Dumnezeu și pe strămoașa lor. Primul care i-a pus o frunzuliță unde nu se cuvine a fost un tâmpit. A venit al doilea idiot să-i facă o coroniță, să i-o atârne de gât, altul, și mai cretin, i-a înconjurat șoldul cu liane, de-abia i se mai vedeau călcâiele. Biata femeie, împovărată și cu o jerbă de flori de-i acopereau și sânii, cum să se bronzeze? Norocul ei că din junglă s-a ivit un sălbatic ce i-a văzut târtița când s-a aplecat să ia o cofă de apă din râu, de-a legănat-o pe din față, pe din dos, Doamne cât e de frumos. Îmbujorată, și-a căutat Eva frunzulița și pe mușuroiul de furnici din pădurea alăturată, unde barbarul a târât-o s-o învețe și ce are dânsa de făcut în cele mai fericite momente. A venit și a plecat. Povestea spune că de-atunci femeia îl tot caută, fără să-l găsească. D-asta se răzbună pe bărbat, luându-l la ciondăneală de cum intră pe ușă.

— Precum voinicul tău bărbos - în amintirea căruia port o mustață oltenească - în casa mea cântă cocoșul. Eu poruncesc. Mă doare în fund de colivele și parastasele lor.

— Iar femeia, de-i femeie, ține mai mult la bărbatu’ care-o dezbracă. Cu o condiție: să știe de ce-o face: nu doar pentru el, ci și pentru ea. În rest, n-o interesează de unde vine gagiul, unde se duce, de-i cult sau nu - că pentru porcărioare le ajung vreo douăj’ de vorbe -, de-i bogat sau sărac, comunist sau tebecist. Să facă treabă bună, treabă ca la carte, nu s-o îmbrace, că proști îs destui, dar nici s-o dezbrace degeaba. Aici, cine știe câștigă: punct ochit, punct lovit. Arta Florescu, ditamai solistă la Operă, nu cântăreață

de trei lulele, și-a angajat un șofer particular care-i drege zilnic glasul cât mai adânc. Cine poate oase roade.

— Bravo, Florine, bravo, filozof trebuia să te faci, că mă ungi la inimă. E timpul să schimbăm lozincile, că și „Proletari din toate țările, uniți-vă!” nu mai ține, de când chinejii s-au rățoit la ruși că nu le-au dat bomba atomică. Au ochii prea mici și n-au văzut că bomba se află între craci, de unde începe și se sfârșește viața pe pământ. Cu ce schimbăm salutul, să ne înțelegem cu toții?

— Cu ce, nea Mitică? Simplu: „Bună dimineața, lume!”

— De sunat sună bine, dar care dimineață? Când ne trezim noi, americanii se culcă, iar alții o duc rău cu sculatul.

— Măcar de ne-am trezi, că deocamdată suntem și vom fi mereu în perioada de trecere de la Tanda la Manda, de la ce-a fost, la ce n-o să fie.

— Asta nu ne împiedică să ne ocupăm cu drag de prezentul luminos al femeilor noastre, mai multe la număr în *Anuarul statistic,* cu rară consecvență. Cineva trebuie să aibă grijă și de surplus, la care se adaugă femeia divorțată și mai ales nesatisfăcută - după spusele medicilor, majoritară. Să nu fim egoiști! Dacă ai miros bun, nu-ți trebuie carte, frumusețe, vrăjeală sau bani. Femeia neposedată cum trebuie emană un miros aparte, deloc neplăcut, care-ți dilată nările. Nu trebuie să-i spui nimic. E de-ajuns să-i pui mâna pe umăr, că te urmează. Cu o condiție: să ai nas!

— Și nu numai!

— Pentru început ajunge.

La 35 de ani, un bărbat este în puterea vârstei. Abia acum s-ar putea spune că s-a maturizat, că i-au zburat fluturii tinereții, începând cu jurămintele primelor iubiri și sfârșind cu lacrimile ultimei dezamăgiri. Deși, la fel se poate spune că de fiorii tinereții nu te lepezi nici la senectute, dacă sufletul se încăpățânează să nu-mbătrânească. E

răscrucea unde își dau întâlnire toate experiențele trecute, prezente și viitoare. Mai săraci decât toți săracii sunt cei care, în singurătatea lor, n-au ce să-și amintească. Judecată aparent masculină, deoarece se potrivește perfect și femeilor, de regulă mai așezate, mai aplecate spre căsnicie, pentru că și ultima zvăpăiată se visează la casa ei, cu bărbat și copii. Nu și bărbații, care mai greu se lasă atrași de bucuria de a intra în cușca fericirii în doi. Oricum, recomandabil e să faci pasul hotărâtor doar după ce ți-ai terminat bine documentarea sau, metaforic vorbind, să nu te-nscrii cu acte false la facultate până n-ai urmat ca lumea liceul. Numai că, la școala vieții, notele date și primite de la parteneri și partenere sunt atât de felurite, încât, cu cât învățăm mai mult, cu atât ne vine s-o luăm de la capăt.

Mă consideram cu Universitatea terminată, așa că n-aveam motive să ignor legile firii. La „Meridiane” mă înțepasem cu acul să nu cad în păcat, păstorind o turmă de mioare, care mai de care de pus în proțap. Mă uitam cu jind la ele și la băieții din jur, care, ori că jucau ping-pong, ori se hârjoneau *avant de,* era totuna. Ce să facă? Fetele abia terminaseră facultatea, alese pe sprânceană, certate cu foloasele călugăriei. În editură, băieți mai puțini, dar nădragi destui în vânzoleala de pe culoarul ce ducea la același bufet de la etajul 7, tot s-alegi și să culegi. În rest, prostie cât cuprinde, averea de bază a tinerilor, indiferent de sex. Topul preferințelor era omologat. Pe locul 1, la bărbați, Niki Vlădescu, de profesie grafician, angajat de mine după ce singur se expulzase din Editura de Literatură, în urma scandalurilor iscate între amante, dintre care două căsătorite. El, rudă cu Adonis, dacă nu chiar frate geamăn. Pe cât de frumos și talentat, pe-atât de pauper mintal. Adulat de femei, le răspundea tuturor cu un zâmbet și o întrebare, în loc de promisiune: „Ce faci, bă?”, în fața cărora toantele se topeau. Deloc agresiv, era consumat precum vata de zahăr din bâlciuri, pe-o para și jumătate. Îl angajasem cu o condiție, dictată prietenește în virtutea

fostelor petreceri: „Niki, te angajez cu o singură obligație: să nu te atingi de nicio fată din editură, că n-am nevoie de zarva lăsată în urmă. Poți da iama în toate muierile din edituri, de la reviste, din combinatul *Scânteii,* dar nu și de-aici. Clar?” „O.K.!” Locul 1 la fete, cine să-l ocupe, dacă nu domnișoara Mihail? Ne rugase maică-sa, o corectoare de prim rang, să-i găsim loc în schemă, că altminteri fiică-sa ar trebui să meargă la dracu-n praznic, unde a fost repartizată de facultate. Când a mai venit și cu ea să ne-o prezinte, am crezut că s-a deschis cerul, că ne aflăm în Eden. Frumoasă, frumoasă, dar, lucru rar, și deșteaptă, extrem de capabilă în profesie, cum se va dovedi mai târziu din mlădierea cuvintelor redactate. Cu un bun-simț înnăscut, trecea regește peste invidia semenelor detronate. „Piei, Satană”-mi-am zis -, când, lucrând cu dânsa pe manuscrise, nu-mi ridicam ochii din hârtii. Ca și cum mi-aș fi poruncit: „Vezi-ți de treabă, nu-i de nasul tău!” De greblat și secerat mai asudam pe de-alături, că ce n-aduce ziua aduce noaptea.

Mergând pe la braseria „Ambasador”, mă întâlnisem la o bere cu nea Tudorică Măinescu, epigramist de forță, aflat în preajma unei domnișoare fâșnețe, deloc deranjată că ia masa cu tata mare. Între patru ochi, îmi vorbise în șoaptă despre ea, să n-audă soția; „lucru delicat” - zicea el, apropo de felul cum o câștigase dintre elevele meditate de consoartă, directoarea unei școli generale. Moartă, coaptă, fetei îi trebuia o diplomă de zece clase, că în rest avea tot ce-i trebuie să întorci capul după dânsa. „Dragul meu, c-o pereche de pantofi italienești, aurii, pe care și-i dorea fără să și-i poată cumpăra, am ajuns unde trebuie. S-a bucurat atât de mult, că tot timpul cât mi-a-ntors spatele n-a lăsat pantofii din brațe!” Am stat cu cei doi meseni și am făcut socoteala anilor, cu aproximația necesară: el 70, ea 25, eu 35, în total 130; împărțit pe din trei, ajungem la o medie de circa 43 de ani, suportabilă pentru toți. Mai puțin de nea Tudorică, obligat să ia cina cu nevasta, spre deosebire de domnișoara, care avea chef să danseze, precum și de mine,

dispus s-o însoțesc. Numai că țopăiala începea la ora 20, cu program de *café concert,* continuat cu twistul la modă, prea târziu pentru poet, dar potrivit pentru noi, puși pe rele. Am dansat ce-am dansat, iar la miezul nopții ne-am mutat în bar la „Melody” - în subsolul cinematografului „Patria” - unde tocmai începea programul artistic, acompaniat de orchestra lui Horia Moculescu. După atâta cântec și dans, se cuvenea să mergem la culcare și, cum locul cel mai apropiat e și cel comod, casa lui Niki Vlădescu, burlac din piața Matache Măcelaru, se dovedea cea mai indicată. Am sunat, mi-a deschis, iar în antreu m-au întâmpinat troacarul și pălăriuța de catifea ale domnișoarei Mihail, conducătoarea topului de la „Meridiane”. Să vezi și să nu crezi... După cum, la fel s-ar fi întrebat și ea ce caut cu „frumoasa din pădurea adormită”. Între ei, bărbaților nu le este rușine să se fălească fără jenă cu o toantă bine croită de Dumnezeu. Nu și invers, pentru că femeile, deși n-o mărturisesc, nu gândesc altfel. Numai că domnișoarei Mihail nu i-ar fi convenit, dacă ar fi auzit și convorbirea cu Niki:

— Așa ne-a fost vorba, nenorocitule? Ce căuta aia la tine?

— Să mor dacă n-a venit călare peste mine. Mie nici nu-mi place!

— Ce nu-ți place, mă? Ai chiorât sau ai devenit pederast? Hai sictir, nu mă lua de idiot, că-s doar prost, de te-am angajat pe cuvântul tău de căcănar.

— Jur pe ochii mei dacă asta îmi spune ceva. Eu îs mort după Virginica!

O clipă rămân bulversat, fugind cu ochii peste catalogul editurii.

— Care Virginica?

— Virginica, femeia care ne servește la bufet!

Doamne Dumnezeule!!! Să arunci o brățară cu diamante pentru un șirag de sticlă colorată, biluțe înșirate pe sfoară... Pentru superba Virginica, cu brațe de halterofil și uger de vacă, țâțe căzute pân’ la buric, o mangoliță care ține

creionul după ureche și-l bagă-n gură când îți face socoteala consumației, lungă ca un jandarm călare și mai plină decât sabinele răpite din tabloul lui Rubens.

— Bă, tu grăiești serios sau vrei să schimbi vorba?

— Crede ce vrei, dar eu, când o văd, tremur de-a binelea. Putoarea a simțit, dar mă ține în șah, dar până la urmă tot o prăjesc, căci i-am zis că la noi în bazar își găsește țoale pe măsură. În coteț s-o văd, că pe urmă o halesc cu fulgi cu tot.

*

— Bună dimineața, lume! - mă întâmpină Pojocaru a doua zi. O să trec pe la tine să vorbim mai mult. Se scutură toți trandafirii - cum zice cântecul - și-i timp de plecare! Nu pentru noi, ci pentru ștabi. Altfel? Vreun ciocan american, vreo veste de la cucoana cu pește? Că de regulă Raskolnikov se-ntoarce la locul crimei.

— Adică în bucătăria ta.

— Dă-o-n mă-sa, c-o avea și ea un ochi de aragaz, doi la purtător și-o jucărică, poate chiar și mică. Nu trebuie iertată!

— Mitică, ai să râzi: mai am și alte lucruri de făcut.

— Numai că un bărbat la 30-40 de ani care nu se gândește la femei trebuie să meargă să se consulte la medic. Nu-i cazul tău, care, când ai luat-o razna, ai făcut-o lată. Ce te uiți așa la mine? Numele de Neli îți spune ceva? Ori ai uitat de „Săptămâna poeziei”!

Nu uitasem și nu se poate uita, doar că mă miram de unde știe. M-a dumirit c-a aflat de la Vali Vraca, tânăra văduvă a actorului ce tocmai murise - bună prietenă cu persoana de care mă întrebase -, moștenitoare peste noapte a unui apartament în plin centrul Capitalei, în spatele statuii lui Mihai Viteazul, cu viață de zi și de noapte, mai ales după dispariția decedatului. Amândouă, piese

grele în arsenalul „sexului slab”, coborâseră de peste munți și văi în Capitală să zdrobească „sexul tare”, căruia nu-i știu pluralul. Cunoscându-și prețul, fetele nu s-au risipit, pentru că marfa de valoare nu se vinde pe bani puțini. Le trebuiau doar un pașaport onorabil în lumea bună. Prima s-a căsătorit cu un poet, cealaltă, cum am spus, cu un actor de notorietate. De regulă, creatorii de artă nu sunt oameni bogați, că, de n-ar fi fost hărăziți să se mântuie sub cupola frumosului, s-ar fi ocupat de negustorie sau politică, de fapt cam același lucru. Rude apropiate le mai sunt artiștii - de toate neamurile -, medicii, juriștii și o parte din profesori, care au în vizor viața și bolile sufletești ale semenilor, în schimb, cu sinceritate sau fățărnicie, sunt oficial respectați, dovadă și chipul de pe bancnotele aflate în circulație. Condiția supremă a recunoștinței rămâne însă moartea, singura care într-adevăr îi eternizează. Cu excepția doamnelor amintite, de-o mie de ori mai valoroase în timpul vieții, cu osebire în anii primei tinereți.

Poetul nu era lipsit de talent, dar, aflând ce se cere pe piață de către politruci, obsedați ca și foștii legionari să făurească un om nou, s-a apucat și el să-l moșească, cântând mașini și motoare, strunguri și tractoare, șoferi și mineri, de ziua copilului și a partidului, ba chiar cu onor, pe marele conducător. Dictând la telefon o poezie, despre Stalin și orice, a fost angajat imediat la Radio, pentru că lepăda mai iute versurile scremute de alții. Imprudent, își semna producțiile pe ardelenește, în timp ce unii colegi, superbii anonimi ai marilor festivități, semnau doar statele de plată. Cinic și el, fără îndoială, însă, la fel de adevărat, bun camarad, cu o inimă deschisă spre toți confrații, indiferent de locul ocupat în ierarhia generației. Așa se explică de ce zilnic la el acasă - locuia pe Dinicu Golescu, în apropierea Gării de Nord - era o adevărată cafenea literară, unde, de la Nichita Stănescu la Tomozei veneau mai toți poeții tineri, dar, interesant, și scriitori mai vârstnici ca Radu Boureanu, Ben Corlaciu sau Geo Dumitrescu.

Aglomerația se datora însă amfitrioanei, tinerei Neli, ochioasă și năbădăioasă. Locuiau la parter, în același bloc cu Corneliu Leu, osândit să suporte valul migrator, la rândul său gazdă ireproșabilă. Prin tradiție, boema scriitoricească nu se dezmințea. La zilele scriitorilor - de la Anton Pann la Duiliu Zamfirescu, petrecute cu fast în toate județele -, la cele de documentare, cu diurnă, casă, masă și transport, se adăugau manifestările organizate de Uniunea Scriitorilor, între care și nelipsita „Săptămâna poeziei”. Se mergea în grup, iar poetul nostru era primul dispus să plece. Bineînțeles, timp de șapte zile erau serbări și în București, după care o viram cu toții la „Ambasador”. Aici am cunoscut-o mai de aproape pe doamna Neli, aici mi s-a oprit inima-n loc, aici ne-am izolat de ceilalți, la masa noastră, venind și plecând împreună, seară de seară. Totul la vedere, până când Fănuș Neagu, aflat la masa comună, m-a luat la refec:

— Mă deșteptule! Ce faci cu nevasta omului? Nu te gândești că se-ntoarce la casa lui? O faceți, așa, pe față, fără perdea?

— Pe față, Fănuș, nu ascunși ca guzganii. Nu-i nicio rușine. După sufletul meu, oamenii s-ar cuveni să ne arunce flori în cale.

— Vezi să nu ți le pună pe piept, că ăla-i ardelean și bagă brișca-n tine.

De băgat n-a băgat-o, dar a venit să discute cu mine la Centrala Editorială, între patru ochi.

— Stimate domn, de întors m-am întors și știu tot.

— Mai bine decât mine n-ai cum să știi, că eu am rămas în București, nu vin de departe.

— Și?

— Important e dac-o iubești cu adevărat!

— De ce te interesează?

— Enorm! Că de iubit o iubesc și eu. Chiar foarte mult. Așa că, dacă nu te leagă de dânsa un sentiment deosebit, ți-o cer de nevastă.

— Numai că eu nu-i sunt tată, ci doar soț.

— Cu atât mai bine! Pentru anii care vin, nu contează dacă viitoarea mea soție a trăit cu dumneata sau invers.

— Important e că și eu o iubesc.

— Iată un lucru care ne leagă. Atunci să hotărască ea.

De pronunțat, doamna nu s-a pronunțat dintr-odată. Din inculpată s-a transformat în judecător, preluând ceva și din atribuțiile procurorului, ca bărbatul să priceapă că toată vina îi aparține, fiind muieratic, dacă nicio fată-n casă nu scăpase necotoită de el. (După cum, tot ea îmi spusese, că special i le alesese drăguțe, mereu altele, tocmai să fie scutită de surprize mai mari.) Când dânsa a venit să vorbească și cu mine, am stabilit ca din aceeași seară să rămânem împreună, fără să mai așteptăm divorțurile (în cazul meu fără probleme, întrucât căsătoria fusese de conveniență, fără domiciliu comun, nuntă, verighete și alte librete). S-a întors acasă s-anunțe decizia, iar eu la Teodor Constantin, luat ca viitor naș și rugat să mă însoțească seara în Piața Romană, să-și cunoască fina și să-mi împrumute ceva bani să începem căsătoria cu dreptul.

Numai că Neli n-a venit. M-am pomenit însă a doua zi cu Rusalin la aceeași Centrală, unde Ion Marinescu, bunul meu coleg, râdea de mama focului, că de data asta intrasem eu la apă - numai că de bunăvoie -, după ce, cu luni în urmă, avusese ghinionul să dea un doctor peste el, în momente și mai și. Poetul era în culmea fericirii că soția lui s-a-ndurat să-l prefere și s-a simțit dator să ne despărțim prietenește. Dracul m-a pus să-i zic că prieten nu-i pot fi, că am destule păcate, dar că mincinos nu sunt. Supărat mai mult pe nevastă-sa, i-am spus că nu cred în hotărârea luată, așa că nu renunț la ea.

Atât i-a trebuit nebunului, că s-a dat peste cap și s-a mutat cu serviciul în instituția unde lucram, ținându-se de mine ca orbul de băț, având grijă să mă târască prin toate cârciumile, de fiecare dată însoțit de alte domnișoare, pescuite de pe la diverse întâlniri cu scriitori, unde uita de

poeziile sfântului partid, înlocuite cu versuri mai apropiate de cordul fetelor:

Iată-mi inima, sipet purpuriu,
Ia-o, e plină de vise,
În ea vei găsi al vieții foc viu
Și multe poeme nescrise.
Iată-mi inima, carte cu literă grea,
Ia-o, nu-i carte firească,
Am mai dat-o o dată cuiva
Și n-a știut s-o citească.

Era imposibil ca în sală să nu se găsească vreo fetișcană miloasă, să nu se îndure de bietul poet, pe deasupra și frumușel, însoțit de un alt neînțeles, drăguțul Tom - prescurtare de la Tomozei - mie revenindu-mi datoria să-i prezint creștinește. Precum vulpea la găini, ne strecuram printre ostrețe, fără să lăsăm fulgi în urma noastră. Un întreg cămin de fete, aflat pe colțul străzii mele, ne-a rămas de tocat. Clientela era alcătuită din podoabele respinse la Filologie, care se făceau bibliotecare, precum și de cele refuzate la Institutul de Arte, ce deveneau îndrumătoare de teatru. Îmi transformaseră casa în club, unde pe-o masă întinsă de douăsprezece persoane, improvizată în scenă, se produceau și viitoarele slujitoare ale Thaliei. Asta când nu ne refugiam și în casa lui Tomozei, la fel de aproape, lângă Circul de Stat.

Atât de mult ne-a cucerit joaca, încât într-o bună zi frumoasa Neli s-a văzut nevoită să-i dea ultimatum soțului:

— Îți zic pentru ultima oară: ori cu mine, ori cu el.

Ușor de zis, greu de înfăptuit. Și împotriva principiului *Tertium non datur,* Neli a rămas cu... Geo Dumitrescu.

— Despre ce mișcări de trupe e vorba? Că parcă la asta te refereai.

— De vorbit ar fi mai multe. Deocamdată îți spun că

pleacă Dumitru Popescu. E numit redactor-șef la *Scânteia,* feuda foștilor. Când a fost croită în legalitate, treaba s-o fi petrecut la templu, că, în afară de Pavel Chirtoacă - de care nu știu nimic - toți, absolut toți, au fost de aceeași culoare. Târziu, s-a încercat o schimbare de macaz cu Theodor Marinescu, dar figura n-a prea ținut.

— Omul care a rezistat ani în șir a fost Sorin Toma. De prin ’47 până acu’ vreo câțiva ani. Pe timpul lui Dej, ajunsese chiar în Biroul politic. Sculă mare! L-au scos pe ușa din dos, de se pare că l-au mătrășit și din partid.

— Știi de ce?

— Nu.

— Îți spune băiatul. Totul i s-a tras de la o vizită a gazetarilor sovietici. I-au plimbat ai noștri ce i-au plimbat să vadă ce-o fi văzut și la urmă, onoare supremă: li s-a deschis ușa redactorului-șef al organului central al partidului, la însuși Sorin Toma. Nici bine n-au intrat în cabinetul lui și un rusnac l-a arătat cu degetul, izbucnind în râs: „Naș durak” - adică „Prostu’ nostru”. Ce se întâmplase? La cedarea Basarabiei, el a ușchit-o la sovietici, unde, cu tot comunismul lui, n-a făcut purici. A mâncat pâine într-un colhoz, unde se învârtea ca socotitor cu biluțe la abac. La venirea nemților, când, evreu fiind, risca să i se pună pielea pe băț ori, ca bărbat tânăr, să fie pus la muncă, s-a îmbrăcat în zdrențe și s-a aciuit într-alt sat, făcând pe oligofrenul. Cu traista-n băț, mut și damblagiu, a înșelat privirea tuturor, chiar și a nemților. Așa până la întoarcerea roții, când marele patriot s-a înscris în divizia „Horia, Cloșca și Crișan”, din care, ca și Dragoș, a descălecat, să ne fericească. Cuibul și l-a găsit mai apoi la *Scânteia,* până a dat ochi cu rusnacul. De-aici și verificarea rezistenței sale ilegale, pe care și-o atribuise.

Înainte de a fi director, afemeiat, securist sau ce-o mai fi fost, Dumitru Pojocaru e oltean. Când îi spun că juveții au venit în București cu cobilița și-acum s-au întins peste tot,

se burzuluiește. Știe că pe jumătate glumesc.

— Dar tu ce ești? De ziceai că părinții îți sunt din Argeș, de ne desparte-o gârlă.

— Naiba știe unde mi-or fi rădăcinile, că cei cu același nume din cartea de telefon se trag din zona Aradului și Oradiei, așezări mai apropiate de Occident. Cine știe? O fi plecat vreun străbunic cu oile și s-a așezat peste munți, lâng-o fată frumoasă. Oi aveau să mulgă, turma, turmă, lâna, lână, să tot trăiască și să dea și de pomană oltenilor tăi. Eu însă m-am născut în București și, dacă o veni vreo hotărâre să vă întoarceți la casele voastre, nu văd cum vă înghesuiți în Bănie, că la țară nu cred că vă mai trage ața.

— Până atunci, ia invitația asta. Ți-a fost trimisă oficial. Ești invitat la spectacolul *Lacul lebedelor* de la Opera Română. Uite ce scrie pe verso: „Dacă muntele nu vine la Mahomed, se duce Mahomed la munte”. Tipa umblă la parabole! Ce-aveai însă nevoie de invitație nu știu, că dispunem de permise de intrare, cu locuri rezervate în loja oficială.

— Mare deosebire, Mitică. Spectacolul e ca și femeia, ea însăși o mare sărbătoare: una e să dai buzna peste ea când vrei tu, și alta când ești invitat. Deși, ca la teatru, intrarea e aceeași.

Amintiri, amintiri! Ce ne-am face fără ele? Vorba bătrânului avocat Petrovici, aflat cândva printre tineri la sanatoriul Moroieni, unde, despre ce să vorbim, dacă nu despre femei? Când i-a venit rândul să ne povestească și el ceva, ne-a spus doar atât: „Îmi pare rău că nu le-am scris într-un carnet!”

Nu vreau să pățesc la fel.

Din sfială și cutume, să le zicem pudicitate, femeile tac. Doamne, și ce-ar mai avea ele de spus?! Îndeosebi cele care au văzut multe și mărunte... Ele tac și nu atât în folosul lor, cât spre norocul bărbaților care le-au deranjat de pomană.

VIII. CĂLĂTORII SPRÂNCENATE

Călătorului îi stă bine cu drumul. Dar încotro? Că nu toate drumurile duc la Roma - cum se mai zice - și nici la cimitir, unde, mai devreme sau mai târziu, oricum ajungem, singura lege dreaptă care ne egalizează șansele în fața lui Dumnezeu, speranță la rându-i spulberată de cei care-L contestă. De data aceasta călătoream șontâc la Budapesta, în virtutea unei convenții editoriale, prin care partea ungară se angaja să ne trimită spre tipar lucrări din planul lor tematic, iar noi urma să le finisăm poligrafic, potrivit caietelor de sarcini anexate fiecărui contract. Colaborare reciproc avantajoasă: vecinii noștri scăpau de hamalâcul imprimării - îndeosebi de consumul de hârtie și cartoane iar noi dobândeam valută forte, indice de plan nou introdus în planurile economice, greu de îndeplinit prin vânzarea de cărți românești peste hotare. Atare înțelegeri mai aveam și cu alte instituții de profil, precum „Éditions Baudelaire”, căreia îi executam, în condiții ireproșabile, o prestigioasă colecție de literatură clasică universală, încă de pe vremea când lucram la „Meridiane”. Dotați între timp cu utilaje performante, tipografii noștri se dovedeau însă necompetitivi în privința expedierii mărfii, operație realizată la început rudimentar, prin folosirea unor carcase de brad, asemănătoare celor din industria sticlei la transportul geamurilor. Nu voi uita niciodată scrisoarea primită de la patronul firmei pariziene din Rue Charles Baudelaire no 30:

„Stimate domn,

Este adevărat că în învoiala noastră nu s-a prevăzut nimic în scris cu privire la împachetarea cărților. Dar

niciodată nu mi-ar fi trecut prin minte că le veți expedia în coșciuge. Nu mă deranjează că piroanele bătute în sicrie mai pătrund uneori și pe-alături în corpul exemplarelor expediate, cât faptul că lăzile dvs. au încurcat circulația pietonală de pe trotuarul din fața domiciliului nostru, motiv pentru care am fost avertizat de poliția rutieră și amendat de arondisment. Dacă veți continua să-mi expediați comanda în același mod, voi fi nevoit să-mi deschid și un atelier de tâmplărie, că de material lemnos dispun cu prisosință. Oare la București nu este cunoscut cartonul protector, cu bule de aer, ușor ca greutate și securizant?”

Între timp ne civilizaserăm și noi, mai ales de când lemnul ajunsese marfa căutată la export.

Convenția cu ungurii se desfășura fără probleme, până la ivirea unei lucrări care atrăsese atenția cenzurii, deși, prin forța împrejurărilor, atribuțiile ei se limitau la imprimatele de pe teritoriul românesc. Era vorba de un manual de literatură destinat școlilor de limbă română din țara vecină. Cum el se referea strict la valorile culturii noastre, a fost citit și recitit din doască-n doască, lectorii fiind șocați îndeosebi de cadrul istoric atribuit românilor, cu începuturi fixate în secolul 14, mai precis cu Basarab I în Țara Românească și cu descălecarea lui Dragoș în Moldova. Până la aceste evenimente, *tabula rasa,* cenzorii folosind prilejul de a-și etala cunoștințele despre daco-romani, despre desăvârșirea procesului de etnogeneză a poporului român dintre secolele 4 și 10, despre formațiunile prestatale, creștinare și romanitate, că doar „de la Râm ne tragem”. Ca și cum n-ar fi fost de-ajuns, la omisiunile incriminate s-a mai adăugat și un lung referat întocmit de Mihai Gafița, cu observații de natură istorico-literară, unele întemeiate, altele subiective prin cotele de valoare atribuite diverșilor scriitori. Numai că nu justețea aprecierilor dicta și rezolvarea lacunelor semnalate, ci decizia părții ungare, mai mult decât suverană în propria ei țară. Nu mă dumeream însă în privința rostului meu în deslușirea

cazului.

— Dacă toată tărășenia asta ne lezează atât de mult, de ce nu invitați consilierul cultural al Ambasadei Ungare să-i atrageți atenția?

— Am ridica la nivel interstatal un caz particular, care se poate soluționa amiabil între colegi din aceeași ramură.

— Și abia am deschide calea reproșurilor, pe baza unei reciprocități inoportune. Credeți că ungurii n-ar avea ce obiecta asupra cărților noastre privind istoria Ardealului? Ca să nu spun că niciun editor nu-și îngăduie să modifice textele unor autori fără acceptul acestora. Este absurd să credem că, discutând cu ei, s-ar putea stinge un conflict tacit, declanșat încă din 1919, prin Tratatul de la Versailles.

— Încercarea moarte n-are!

— Numai că îmi depășesc menirea: din editor devin dresor de circ; mă băgați efectiv în cușca leului, că nu-i văd să nu riposteze la depășirea atribuțiilor convenite prin contractul de colaborare. Și dacă, la rândul lor, vor semnala cazul mai sus, va trebui ca cineva să răspundă pentru depășirea mandatului de stat. Cu cine merg?

— Pleci singur.

Deși, în asemenea cazuri, de la tătucul Stalin încoace nici miniștrii nu se deplasau neînsoțiți. O clipă am avut impresia că vicepreședintele Virgil Florea dorea să-mi frâng gâtul, din cauza antipatiei reciproce, numai că promovarea mea în noua funcție nu ținuse de el.

— În cazul ăsta să meargă la unguri Iosif Ardeleanu de la Cenzură, ori Gafița, că tot a făcut pomelnicul cu observații. Dacă, totuși, insistați să merg, fie, dar însoțit obligatoriu de un delegat de la Externe, ori de un coleg din editură, ca de pildă Pompiliu Marcea. Nu că mi-ar fi teamă de spusele mele, ci de ce mi se va pune în cârcă. Cu el alături, am cel puțin garanția unui martor obiectiv.

Și așa a rămas, numai că, în ziua plecării, la aeroportul de la Băneasa m-am pomenit singur, deși între timp discutasem cu Marcea în detaliu ce-avem de făcut, cum ne

împărțim observațiile, după ce, firește, avusesem grijă să le mai scuturăm. Conveniserăm și motivul pentru care ne îngăduisem să citim opul respectiv: am fi dorit să comandăm un număr de exemplare pentru rețeaua internă de difuzare. La fel procedasem și cu alte cărți din patrimoniul universal sau din literatura tehnico-științifică, existând deci precedente.

— Lui Marcea nu i-a ieșit încă pașaportul, îmi spune Vasile Bihari, directorul general adjunct al Centralei Editoriale, care mă însoțise la aeroport, dar urmează să vină imediat după tine.

— Spune-i lui Virgil Florea că nu deschid pliscul despre manual, o vorbă nu spun, până nu sosește și Marcea.

La Budapesta sunt întâmpinat de un reprezentant al Ministerului Culturii, un translator și, surpriză mare, de Domokos Sámuel, șeful catedrei de literatură română de la Facultatea de Filologie din Universitatea budapestană. Îl cunoscusem în împrejurări favorabile amândurora, la Biblioteca Academiei Române, unde își completa documentarea pentru o monografie Goga. Aș adăuga „pe vremurile bune ale bătrânei instituții”, când în sala de manuscrise - socotită cea mai importantă prin natura unicatelor - te întâlneai zilnic cu iluștri membri ai Academiei Române, universitari, monografi sau editori de texte vechi, dar și cercetători străini, veniți anume să studieze bunurile culturale aparținând propriilor civilizații, între care bogatele fonduri de documente ebraice, grecești, orientale și slavone. Pe fondul unei pasiuni comune, limba română se dovedea element unificator, trecând peste toate restricțiile epocii. Se discuta liber, adesea în pauze dictate de îndrăzneala unora:

— Păzeaaaaaa! Vin turciiiiii! țipa Barbu Theodorescu, bibliograful lui Nicolae Iorga, la intrarea în sala de manuscrise a doi cercetători din Istanbul, care an de an soseau la București să studieze manuscrisele otomane.

— Lasă-i să vină, nea Barbule, că, de nu era Maria Sa

Turcu, de mult vorbeați rusește. Românii n-au plătit degeaba tribut Înaltei Porți; ea v-a asigurat protectoratul. Dacă hoardele străine sau vecinii de la nord v-au mai și ocolit, n-o făceau degeaba, ci ca să nu calce hotarul turcului, așa cum apărea pe vechile hărți.

— Tribut, tribut, dar independenți.

— Independent nu-i nimeni pe lumea asta. Hatișeriful cu pecetea sultanului era poruncă pentru toți demnitarii Imperiului Otoman, inclusiv pentru domnitorii țărilor române.

— Măi turcule, vezi că iar o iei pe coajă, ca la Călugăreni. Uită-te și tu în jur: Albania, Bulgaria, Grecia, Serbia, chiar și Ungaria, până aproape de Viena, sunt presărate cu moschei și minarete, urmele dominării voastre. La noi le cauți cu lumânarea.

— Capul plecat, sabia nu-l taie! De ce să fi devenit pașalâc, câtă vreme Sultanul dădea firman de domnie cui dorea el? În Țara Românească, trei raiale, la Brăila, Giurgiu și Turnu, erau o garanție a protectoratului, mai multe prin Basarabia, în coasta rușilor, în rest, tot ce l-a interesat pe padișah a fost monopolul asupra comerțului românesc, pe care țările române l-au călcat prin poarta Brașovului. Altfel, fiecare țară își scrie istoria pe placul ei.

— Așa zicea și Nicolae Iorga. Numai că adevărul iese la suprafață ca untdelemnul.

— Și dispare ca uleiul din candelă. Dumneata știi când a avut loc bătălia de la Călugăreni?

— La 1595!

— Știi ziua și luna?

— Nu sunt carte de telefon.

— Îți zic eu: 23 august. Îți spune ceva data asta, apropo de învinși și învingători?

— Îmi spune perfect. Îmi spune că la 1820 Imperiul Otoman s-a bătut cu Imperiul Țarist și la urmă, ca împăcare, le-ați dat plocon Basarabia, care, neam de neamul ei, n-a fost în hotare străine.

— Și asta-i adevărat. Dar și că la 24 august 1595, a doua zi după Călugăreni, când Sinan Pașa a revenit pe frontul de luptă, n-a mai avut cu cine să se bată, că după prima înfruntare românii au fugit mâncând pământul.

— S-au refugiat în munți.

— În timp ce Sinan Pașa a intrat liniștit în București, apoi în Târgoviște, pe urmele Viteazului.

— Care s-a unit cu principele Transilvaniei, Sigismund Báthory, și l-a ținut pe marele vizir în șuturi înapoi la Târgoviște, la București, unde-și făcuse fortificații, până l-a zvârlit peste Dunăre, în dizgrația sultanului.

— Vezi că în cronicile ungare victoria se atribuie lui Sigismund.

— Nu știu ce scrie în ele, *nem tudom magyar,* dar poate se zice și că, peste alți șase ani, același Mihai intra triumfător în Alba Iulia.

Brusc, conflictul româno-ungaro-otoman îl închide Petre Pascu, poet ardelean de prin părți le Aradului rătăcit prin București.

— De când știu, ceasul ăsta de perete nu merge. Ce-are?

Custodele dă din umeri, iar el, ca jurist și fost notar, se oferă să-l repare. Trage mai aproape un fotoliu din cele capitonate cu care este înzestrat cabinetul de manuscrise, își întinde brațele pe zid, desprinde ornicul din cui, numai că, în aceeași clipă, îi fug nădragii de pe el. Rămas în izmene, apucă din zbor pantalonul cu mâna dreaptă, iar cu stânga sprijină ceasul să nu-i cadă. În poziția asta, rămâne înțepenit precum limbile mecanismului stricat, ca și cum ar arăta ora 11,25. N-are ce să aleagă: ori dă drumul la nădragi și salvează ceasul, ori și-i ridică și-l scapă din mână. Dilema se rezolvă prin ieșirea din sală a funcționarei de serviciu. Pascu se crăcănează să nu-i pice nădragii până la călcâie și fixează la loc piesa buclucașă, renunțând s-o cerceteze.

Reluăm lucrul: turcul își vede de *Coran,* un exemplar scris de mână și dantelat cu superbe miniaturi, Domokos de

articolele politice ale lui Goga, eu de variantele unor nuvele ale lui Rebreanu, iar alții cu ale lor. Nutresc admirație și invidie față de cercetătorii străini. Statul îi trimite sistematic să cerceteze fiecare document referitor la istoria și cultura lor, deși, de cele mai multe ori, propria lor arhivă le satisface necesitățile. Lipsiți de prea multe înscrisuri de identitate națională, românii ar avea tot interesul să studieze cu de-amănuntul cronicile otomane și ungare, măcar cât a făcut un înaintaș ca Timotei Cipariu sau reprezentanții Școlii Ardelene.

În ce mă privește, degeaba cunosc itinerarul european al scriitorului de care mă ocup, câtă vreme țările nordice și chiar Germania, unde a conferențiat și a răspuns diverselor interviuri, îmi rămân teritorii inaccesibile. Din pricina aceasta cultiv deliberat o relație colegială cu Sámuel Domokos. Documente pe care le-am văzut cândva - precum dosarul său de ofițer în honvezimea regală ungară, privind întreaga carieră cazonă a lui Oliver Rebréan, inclusiv cauzele demisiei (în realitate demitere) - nu le mai pot consulta, pe motiv că în 1956, cu prilejul răscoalei, s-au dat peste cap și multe arhive. El n-are nicio restricție, așa că, indirect, ajung la sursele dorite, după cum, la rându-i, se descurcă prin mine la „sala 3”, cu publicații interzise, pentru că, de fiecare dată, îi pun o pilă la prietenul Gabriel Știrbu, *Oberführer* la Biblioteca Academiei. Acum, o zi întreagă a stat aplecat pe *Un răspuns scriitorilor din Budapesta,* notând toate modificările de lexic ale lui Goga, față de forma finală.

Profesorul s-a născut în Ardeal, unde a și predat, după care s-a stabilit în Ungaria. În schimb, maică-sa a rămas pe teritoriul nostru. I-a adus multe daruri, mai puțin bani românești, de care nu dispune. Mă ofer să-i dau chiar și câteva mii, urmând să mi-i restituie în forinți. Mai mult, convenim ca pentru nevoi urgente să-mi indice codificat suma pe care urmează s-o trimit bătrânei, cu decontări similare. Bani aveam destui, deoarece Editura Militară mă

potcovise cu o colecție de literatură clasică, antologii de scrieri clasice, cu aparat critic minimal și prefețe nesemnate, atribuite redacției. Ideea i-o dădusem colonelului Eugen Bantea, mai târziu general: „Să profităm că tot stă leatul în cazarmă, să citească măcar câteva cărți onorabile, doar se va mai împrieteni cu lectura!” M-a ascultat, iar de pe urma tirajelor mari a câștigat și parale frumoase, motiv pentru care mă plătea cu multă larghețe, fără ca banii să-i primesc prin Fondul Literar. Să tot cheltuiesc cu prietenii mei, între care Ștefan Bănică și Sorin Arghir aveau grija permanentă de a lărgi cercul cunoștințelor cu o sumedenie de fâțe, obișnuitele barurilor de zi și de noapte din centrul Capitalei. De aici și încununarea prieteniei cu Domokos.

Evenimentul s-a petrecut mai târziu, când același profesor, mai în vârstă decât noi - să fi avut în jur de 60 de ani -, fusese oaspetele Editurii pentru Literatură. Întruna din seri, Bănuță ne-a invitat la „Pescăruș”, restaurant și grădină de vară în Herăstrău. Plecând mai devreme de la Biblioteca Academiei, unde ne făceam veacul, am trecut cu invitatul nostru pe la „Union” să contramandez o întâlnire cu Ștefan. Atâta mi-a trebuit, că două achiziții de-ale actorului s-au lipit de noi ca scaieții, zor-nevoie să le luăm la „Pescăruș”. Mai mult, una dintre ele s-a băgat în sufletul omului, mângâindu-l la propriu cu nădejdea de a-l îndupleca măcar pe el. Chel și ciupit de varicelă pe față, s-a uitat spre mine cu atâta implorare, încât n-aveam cum s-alung Satana. Mai greu era să-i explic lui Bănuță de ce avem nevoie de-o masă mai măricică.

— P-astea de unde le-ați cules?

— Întreabă-l pe el. S-au recomandat, m-am recomandat, ș-atât. I-or fi rude, paparude, nu știu, nu-mi îngădui să-l interoghez. Dar farfuzele n-arată rău deloc!

— Farfuze? Zâne!

Și unde nu s-au pus zânele să mi-i invite la dans, de i-au trecut sudorile tot încercând să păstreze noile ritmuri, din

ce în ce mai accelerate, de se răciseră fripturile comandate și micii din farfurii. Trecerea de la sârbă și ceardaș la samba impunea un efort suplimentar, pe care berbanții, și-așa în vârstă, se încăpățânau să-l susțină. Scăpat de dănțuit, Bănuță își friza cu pieptenele smocurile de păr din dreptul urechilor, neuitând să se zgârie și pe creștetul capului, unde să tot fi avut vreo zece fire. La urmă, generos ca totdeauna, mi s-a adresat:

— Argeșene, eu zic, c-ar fi bine, *ăăăăă,* să-i facem o surpriză profesorului și invitatelor lui și, *ăăăăă,* să faceți o plimbare până la Snagov, să vedeți lacul. Vă dau Moskviciul să vă ducă, pentru că Fordul e în revizie.

Atât le-a trebuit nebunelor s-audă că are și un Ford, că de Moskviciuri, Pobede și Volgi mai avuseseră parte. S-au grăbit să-l sărute pe obraji, rămânând ca altă dată să se revadă la pădure.

L-am înjurat în gând pe Bănică și am plecat la drum cu Grigore, șmecherul numărul unu din garajul editurii. Numai că în dreptul aeroportului din Băneasa, milițianul ne-a făcut semn să oprim. Cum șoferul știa că n-are ordin de deplasare, n-a oprit, accelerând motorul. Și unde nu s-a luat după noi un „IJ” cu atașș, doar-doar să ne prindă. Grigore, nimic: gonea și mai aprig, până când, în cele din urmă, motociclistul ne-a depășit. Actele la control și înapoi la „borcanul” de la Băneasa. Adio lac și luciul lunii. Ca să se răzbune, milițianul din față abia se mișca, iar noi ca după dric. La postul de control, scot legitimația mea și pașaportul lui Domokos, rugându-l pe milițian să nu vocifereze că-s cu un demnitar străin. Zâmbind bonom, îl mai rog cu tupeu să-mi facă legătură cu ministrul de Interne, ca și cum mi-ar fi fost cuscru. De unde să-l ia? Ba să-l mai trezească și din somn! Reține carnetul de conducere, talonul de circulație și ne lasă în pace, numai că Grigore nu vrea să plece fără acte. Insist și plutonierul acceptă să-i noteze doar numele, numărul mașinii și valea! Rămâne ca Bănuță să se descurce. Și poate!

— A fost cel mai important eveniment din viața mea! Niciodată n-am avut o asemenea aventură alături de-o fată frumoasă și urmărit de poliție ca-n filme! avea să-mi repete adesea Sámuel Domokos, rămânându-i să brodeze în gând tot ce s-ar fi putut întâmpla la Snagov sub clar de lună.

Acum, bucuros de revedere, mă întâmpina la aeroport, cu glasul gâjâit cu care-și încântase prințesa, sictirită de Ștefan Bănică, când i-am imputat insistența ei: „Mai dă-o în p... mă-sii de boarfă, că mi-a șterpelit o sută din portofel! Prima oară când mai pică la așternut îi șutesc buletinul și nu i-l dau fără două cente!”

Trece-o zi, trec două și Marcea nu sosește la Budapesta. De la ambasadă, de unde vorbesc cu cei din țară, nu aflu nicio dată precisă. Aștept. La editură, unde port prima discuție despre tot și nimic, ar fi de reținut doar chipul doamnei directoare. Să tot aibă în jur de 30 de ani și folosește precar limba franceză. Încurajat de pronunția-i deficitară, vorbesc cu ea graseind. Din când în când, mai scap și câteva replici în maghiară. În copilărie, cuvântam bine în limba lor.

Totul venise de la îmbolnăvirea soră-mii Lenuța: „Înainte de-a scăpa fata de tuberculoză - spunea profesorul Urlățeanu -, trebuie izolați frații. Izolați-i cât mai departe de voi!” Unde? Atunci s-a oferit jupâneasa noastră, Marișca Gabor: „Cuconița, se lesat copil mers la mine în Macșa, case frumos și grijit la fel”. Așa am nimerit într-un sat din fostul județ Trei Scaune, unde nimeni nu știa românește. Când s-a văzut Marișca la casa ei, s-a proptit în drepturi, și-a pus pe cap o pălărie de paie cu boruri largi și a plecat la câmp. Mâncare berechet; nu știam ce-i foamea. Ce să fac cu soră-mea Tatiana? Ne-am pierdut printre copiii din jur și, în două luni, vorbeam la cinci ani ai mei ca tot satul. Când, peste un timp, am revenit în București, bietei mele mame nu-i venea să-și creadă urechilor: întotdeauna când mă sfădeam cu soră-mea, o făceam involuntar în ungurește. Ca

găina care a clocit ouă de rață, coana Profira se uita mirată cum măcăim în altă limbă. Din tot ce învățasem atunci, reținși-acum cântecele domnișoarei Lenke Benke, ce cânta și plângea, iar eu o ascultam cu brațele pe colțul pianului la care clămpănea. De asemenea, mai știu cântecele de pahar ale celor puși pe băutură la venirea serii. Târziu, la senectute, regretatul Mircea Zaciu nu uita să-mi umple cupa la petreceri, ca atunci când mă lua valul să mă pună să cânt ungurește. Pierzând timiditatea cu care m-a procopsit Dumnezeu, o făceam înciudat că-l umflă râsul:

— De ce râzi, dom'le?

— Cum să-ți zic?! Pricep tot ce zici. Absolut tot. Numai că ce spui e precum carapacea unei țestoase, care există fără să fie.

În peregrinarea ungară, aveam să-i cânt, cu același succes, și doamnei directoare. Poate încurajat de mărturisirile lui Sámuel Domokos.

— Așa cum o vezi, are o putere mai mare decât i-o arată funcția. Este amanta *en titre* a șerifului de partid care răspunde de ideologie, știință și cultură. Om în vârstă, poate de două ori mai mare decât ea și decât tine.

Uite de cine mi-era mie teamă! Păi dacă așa stau lucrurile, n-am nevoie de niciun Marcea. Cu franceza știută, cu rusa bâlbâită, maghiara uitată și ce mai rețindin ce vorbeau armenii, evreii și grecii Oborului, tot să mă descurc.

— Ce-ați dori să vedeți în afară de Budapesta? mă întreabă directoarea editurii în limbi străine, între care și româna manualului în discuție. La sfârșit de săptămână vă putem da o mașină să voiajați comod.

— Tokaj, pentru motivele bănuite!

— Numai că vinul din Tokaj nu este și cel mai bun. E cunoscut în lumea întreagă pentru că avem ce exporta. Cel mai bun se află însă la Eger, un oraș mic, de vreo 50.000 de locuitori, cu vii pe suprafețe mici. A fost vinul preferat al casei imperiale. Dacă aveți încredere, aranjăm ca în

portbagaj să existe și câteva sticle de Tokaj, sec, demisec și dulce.

Îmi lipsește tupeul lui Pojocaru s-o întreb: „Mergeți și dumneavoastră?” N-o fac, dar vârsta apropiată ne îngăduie să ne tatonăm din ochi. Mă las pe mâna lui Dumnezeu, care tace și face! Deocamdată, vizitarea Budapestei trece pe primul plan, pentru că, oficial, îmi aștept colegul din București.

Primesc ca diurnă 1.000 de forinți, suficient pentru atacarea bunelor restaurante. Separat, am un plic dolofan de la Domokos, în schimbul banilor dați de mine mamei sale. Într-una din seri, merg însoțit de translator, Mihály Gyulai, la o cârciumă faimoasă, frecventată curent și de István Dobi, președintele Consiliului Național al Republicii Populare Ungare. Vine singur, neînsoțit de gardă personală, ca orice consumator. L-am văzut și eu în același loc: un bărbat în jur de 60-65 de ani, la locul lui. Mi se spune c-a făcut închisoare pe timpul lui Horthy, din cauza convingerilor antinaziste. Mă impresionează că nimeni nu-l asaltează cu întrebări și cereri, semn că se poate și așa. Deși, ca Toma Necredinciosul, mă pot întreba dacă cei de la vreo masă vecină nu se află în misiune încă înainte de venirea lui. Prea stă liniștit. Se cântă muzică de toate felurile: de la arii populare la cântece ultramoderne și se bâțâie înfocat. Iar noi n-așteptăm sfârșitul săptămânii, cu dorul vinului de Eger, ne-apucăm să ne documentăm cu o butelcă de *Tokaj Édes,* mult prea dulce, stabilindu-ne la un alt sort, *Furmint,* cu aceeași obârșie. Bem vârtos, până ce Mihály Gyulai cheamă pe capelmaistru și-i șoptește ceva la ureche. Din românească stricată a vioristului, aflu că i-a cerut să atace și o melodie de pe la noi.

— Se fecut multe plăcere, dar mujicant *nem tudom*[1]

[1] Nu știu (magh.).

chintat. Eu chindva *hegedüs*[1] Koloszvár[2]. Se trecut timp. Se scuzat che *nem lehet*[3]*!*

Nu se poate, nu se poate! Dar într-un târziu țiganu-și aduce aminte de un crâmpei de cântec, pe care îl scârțâie cu sfială la vioară, mai aproape de microfon, s-acopere improvizația celor din orchestră, altminteri cu bune intenții. La rândul meu, abia-mi amintesc câteva cuvinte dintr-un cântec de demult:

Știi tu, mândro, știi tu știi,
Când eram noi doi copii,
Și ședeam pe pajiște
Și vorbeam de dragoste!

Mai puțin decât mine, lăutarul își amintește un singur vers - *La cules de cucuruz* -, pe care-l rostește din când în când ca o formulă sacrosanctă, rostogolită bezmetic în mintea mea în căutarea stihului pereche, încerc să-l descopăr, rostogolind rimele ce-mi trec prin minte fără nicio noimă: cucuruz, mofluz, ursuz, obtuz. Total confuz. Emoționat și bine băut - ca orice român pus să-și respecte culorile patriei, reprezentate acum de steguleț aflat pe masa noastră - mă ridic solemn în picioare, cu paharul ținut la nivelul inimii. După mine se ridică Mihály Gyulai, iar după el mesenii din jur, ca și cum cucuruzul ar fi imnul țării. Emoționat de gestul consumatorilor din jur, la sfârșitul cântării le mulțumesc cu o ușoară înclinare a capului și merg la țigan să-i dau o sută de forinți, diurna pe-o zi, suficientă pentru a trăi câteva zile. Atâta i-a trebuit vioristului, că, după alte melodii, se deplasează discret cu dibla în preajma noastră și reia cucuruzul. Nu mă supăr defel, dar am grijă să mă ridic iarăși în picioare, tot cu paharul la inimă, după mine Mihály Gyulai, iar după el

[1] Viorist (magh.).

[2] Cluj (magh.).

[3] Nu se poate (magh.).

vecinii. La fel de recunoscător, scot portofelul din buzunar și-i mai ard țiganului o sută de forinți. Mulțumesc din nou celor de la mesele vecine pentru simțirea lor și m-așez pe scaun. Mai bine zis: pe băute, numai că o fac frumos, moștenindu-l pe tata. Dumnezeu să-l odihnească, nu bea tării, decât rareori câte o țuică, și aia înainte de masă. Dar vin gârlă, fără să-l fi văzut careva să se împleticească la vorbă ori mers. Cu el se sfârșeau petrecerile, mereu atent să-și urce musafiri în birje sau mașini, după care se așeza pe un scăunel cu paharul alături, în timp ce gospodinele spălau vesela și făceau ordine în sufragerie. Spre mirarea lui, până la 30 de ani n-am prea băut, decât arareori, și-atunci puțin, să nu stric dispoziția mesenilor. Dar și când m-am pus pe recuperat... Poate doar Francisc Păcuraru, scriitor și gazetar, fost ambasador și purtător de cuvânt al Ministerului de Externe, să-mi fi putut ține companie. El cu rădăcini în Teaca, localitate bistrițeană de mare tradiție viticolă, eu din ereditate. Și a fost spre binele țărilor noastre, căci Francisc a fost adesea delegat de oficialități să însoțească delegații străine cu mari amatori de whisky, dispuși să se parfumeze de dimineața până seara, iar eu, la Moscova, alături de cioloveci care beau cu stacanul vodca, obișnuiți s-o înfrunte cu biluțe de unt, aflate mai totdeauna lângă butelcile de Stolicinaia, Moskovskaia sau Krepkaia, asta din urmă și mai tare, cu un ardei roșu vârât în sticloanță, să-ți ardă și mai aprig stomacul.

Așa că paharele de Tokaj, blând și suav aromat, veneau ca o boare, îndemnându-mă să mă gândesc mai mult la doamna directoare, prea arătoasă ca să evadeze în afara generației din care cu onoare ambii făceam parte. Nu degeaba scrie și în Decalog: „Iubește-ți aproapele ca pe tine însuți!” Faptă creștinească, neutră, care nu lezează cu nimic granițele fixate la Versailles, ci doar frontierele timidității mele. La urma urmei, dânsa aruncase mănușa spre Eger, unde, aflu de la Domokos, doamna obișnuiește să meargă la sfârșit de săptămână.

Manualul de literatură pentru care fusesem trimis încetase să mă preocupe. Numai mintea cretină a lui Iosif (fie și) Ardeleanu - cum obișnuia să zică Zaharia Stancu, în cazuri asemănătoare - putea să-și închipuie că niște autori unguri vor schimba programele școlare și istoria țării lor, de dragul cenzurii noastre. Așa că dă-l dracului de manual și pe toți mahării care mă trimit peste hotare cu o misiune imposibilă. Nu-s șovin, dar nici idiot, să merg pe mâna unor imbecili.

Între timp, lăutarul se apropie din nou de masa noastră. De data asta Mihai îl pune pe goană, vorbind prea repede pe ungurește, ca să înțeleg ceva. Reținn doar un „*Nem szabad*”[1], suficient să pricep că-l alungă pe țigan de la altă sută de forinți. Cine știe?! Poate că Mihai mă considera beat și-i era teamă să nu fac praf banii de diurnă, s-ajung să cerșesc în fața bisericii Sfânta Ana. Balta are pește, așa că pe la două noaptea, când părăsim restaurantul, abia îmi vine dorul de petrecere, pus pe fapte mari.

— Mihály Gyulai, pe cai! Mergem la bar!

Îl luasem pe nepregătite. Dacă nu mințea - și nu văd de ce-ar fi făcut-o - habar n-avea unde există așa ceva în Budapesta. Invitația i-a amintit însă de anii petrecuți la Cluj, când, odinioară, frecventa localurile de noapte. Maghiar după tată, român după mamă, ungurii îl socoteau *Mischling* - cum le spun nemții celor corciți. Numai sufletul de el. Așa că l-am scos din încurcătură, mai ales că la verificarea notei de plată se vedea clar că-l luase apa. Editura îi dăduse mandatul s-o semneze, iar el se încurca în socoteli. Nu știam că directoarea hotărâse să suporte consumația, așa că am rugat ca nota să se refacă, iar eu să suport costul băuturii. Nu puțin, deci cam fifty-fifty.

— Mihai drăguțule! De-acum eu sunt însoțitorul tău. Bar vrei, la bar te duc! Tu scoate-mă la o stație de taxi și schimbăm decorul. Trecem Dunărea la Pesta, că la Buda s-a

[1] Nu e voie! (magh.).

băut destul, nu însă îndeajuns. *Tudom, kedves baratom*?[1]

Ajunși într-un taxi, a fost suficient să spun doar: „*menie bar*”[2], în amintirea lui: „*menie hozo*”[3], cu care, în anii copilăriei, Marișca ne aduna de pe străzi la ora mesei. Plătim taxa de intrare și coborâm într-un subsol semiîntunecos, înecat în fum de țigară și asaltat de tobele ce țin ritmul unei muzici turbate. Pare să fi fost cândva o sală de teatru, cu o scenă, pe care acum se desfășoară un program de varietăți, în care dansul fetelor aproape goale primează. Rămânem profilați pe *Tokaj Furmint,* alintat cu alune și cafele, că de mâncare suntem sătui. Mihai nu-și mai ia ochii de la scenă și vinul îl ajută să arunce din cârcă povara anilor. Cheamă un chelner, îi suflă ceva la ureche, după care se ceartă, pentru ca, după plecarea lui, să adauge un „*Bosomega iștenem*”[4] - înjurătură de care iarăși mi-aduc aminte.

— De ce v-ați ciorovăit?

— I-am cerut să ne trimită două fete la masă!

— Și ce ți-a spus?

— Mi-a vorbit obraznic!

— Adică?

— Mi-o zis să le fi adus de-acasă.

Îmbucurător e că Mihai reintră în drepturi: a comandat două fufe, una și pentru el, după vechile ritualuri clujene, numai că republica populară de-acum, deși roșie, i-a stins felinarele de aceeași culoare din dreptul unor case de demult. Morala proletară a avansat și la bar: le-a despuiat cu aceeași toleranță pe animatoare în proporție de 90%, restul negociabil pe suflet și arginți.

Marcea nu vine și încep să mă bucur de absența lui: vizitez Budapesta de pe colină, de la hotelul Gellert,

[1] Pricepi, dragă prietene (magh.).

[2] Corect: *megy a bárban* = mergem la bar.

[3] Corect: *menjenek haza* (magh.) = mergem acasă.

[4] Corect: *Basszon meg Isten* (magh.) = F....-te Dumnezeu.

superbă construcție imperială, și Bastionul Pescarilor, cu faimoasele turnuri, reprezentând cele șapte triburi maghiare, până jos, la Aquincum, așezare cu urme romane. Mergem *per pedes,* poposind în mici bistrouri, unde, ca la Paris, un ins cântă la pian, nederanjat de prezența noastră, strânși în jurul câtorva mese, unde se vorbește pe mutește la o cafea. Oameni civilizați. Dar, mai mult decât orice, îmi place să colind noaptea pe podurile de peste Dunăre, nouă la număr, care unesc malurile Budei cu ale Pestei. De departe, clădirea Parlamentului, scăldată-n lumină, îți fură ochii. Pornesc pe un bulevard în potcoavă, care pleacă și ajunge la Dunăre. N-am chef de somn și-s bolnav de solitudine. Nu se poate ca în tot orașul ăsta să nu fie o nebună care, la rândul ei, să nu sufere de singurătate. Și Dumnezeu e bun, că mi-o scoate în cale. Pe un trotuar pustiit de lume, se oprește și privește vitrinele magazinelor, lipite unele de altele, toate scăldate-n lumină. Îi urmez calea, făcând același lucru, fără îndrăzneala de a mă apropia. Când ajungem la o răscruce, îmi iau inima în dinți și apelez la maghiara copilăriei, cuplată acum cu repere noi.

— *Chișason, cherem sep, hulvon bar*?[1]

După care rostogolesc câteva cuvinte în franceză pentru a-mi scuza indirect pocirea limbii maghiare. Fata mă conduce în apropiere, ba chiar intră cu mine în local, unde regăsesc același repertoriu de muzică modernă, cântece de pretutindeni, scutite de pașaport. Mai mult am stat pe ringul de dans decât la masă, în compania lui Adriano Celentano, a Ritei Pavone, apoi cu Adamo, Aznavour, Dalida și, răsucindu-ne în rockuri și twisturi, cu Elvis Presley. Să-i dea Dumnezeu sănătate și Edithei Piaf, cu al ei *Je ne regrette rien,* care, spre sfârșit, m-a scutit de orice bilanț terestru. Ce să regret? Cu nasul în părul fetei și legănați de cântec, mă simțeam acasă, ca și cum de când lumea am fi fost împreună. Sentiment comun, deoarece, la fel de

[1] Corect: *Kisasszony, kérem szép, hol van a bar?* (magh.) = Domnișoară, te rog frumos, unde e un bar?

hotărâți, plecăm mai departe, de parcă ne întorceam de unde pornisem. Insistența recepționerului din hotel de a o legitima m-a pus în hartă cu el, numai că ea, extrem de calmă, i-a aruncat buletinul fără nicio rezervă.

Se zice că gura femeii este partea care-i strică firea. Probabil când folosește aceeași limbă cu interlocutorii. În schimb, când nu pricepi ce zice și, invers, când habar n-are ce-i spui, înțelegerea-i perfectă. Atunci, într-adevăr, tonul face muzica: glasul e catifelat, iar buzele alungă orice diferend, fiind și subiect, și predicat. Dimineața, ca să pricepem și mai bine ce dorește celălalt, ne-am folosit de creion și hârtie. Am scris data zilei și am desenat un ceas, potrivind ora posibilei revederi. A corectat minutarul și a notat locul întâlnirii: „Géllert”. După care, două zile înaintea plecării la Eger, ne-am înțeles răsfoind aceeași gramatică, mereu actuală de la Adam și Eva. Niciun Traian și Decebal, niciun trib fino-ugric - așezat cam tot pe atunci între Altay și Volga -, Bălcescu sau Kossuth, nu ne-au încurcat socotelile, fiindcă peste orice trecut și, mai ales, peste inevitabila despărțire, doar flacăra prezentului putea arde neliniștea viitorului. În astfel de ocazii, orice dicționar e de prisos, întrebările-s penibile, deoarece răspunsul e același:

— Igen![1]

Și, bineînțeles, la rândul ei simte și înțelege perfect ce vrei și ce-i spui.

La Eger merg însoțit de Mihály. Orașul se află în zona de nord-est a Ungariei, mai aproape de granița noastră, pe linia Satu Mare. Pentru că dispunem de mașină, îmi propune să vizităm în prealabil și Miskolc, ceva mai la nord, după care să coborâm spre destinație. Este al treilea mare oraș după Budapesta și Debrețin, deci merită văzut. Drum ca-n palmă, prin sate curate și îngrijite. Nu-i comună în care să nu găsești o terasă civilizată, dotată cu ciupercuțe să te apere de soare, cârciumi pregătite să-ți servească o friptură

[1] Da!

sau un pește, ales de tine dintr-un bazin. Pentru că priveliștea pustei, cam peste tot aceeași, este ungară, vorba auzită așijderea, îmi exprim dorința să mănânc din bucătăria locului. Mi se propune o ciorbă de pește și un gulaș. Când sorb din supa roșie, simt că mă sufoc și-mi vin lacrimile în ochi. Parcă-i făcută numai din boia de ardei iute. După ce-mi revine respirația, continui să mănânc liniștit, pentru ca ulterior, obișnuit cu gustul ei, s-o prefer.

— Ai trecut examenul cu brio! Un american a sărit de pe scaun urlând disperat: „M-au otrăvit!”

Gulașul, dulce-picant, scăldat în smântână, catifelează gâtlejul ars de paprică, obligându-te să-ți stingi setea cu un pahar de vin.

La Miskolc ajungem spre seară și din nou ne împinge Necuratul să intrăm într-un restaurant cu orchestră, cocoțată pe-o estradă, ceva mai depărtată de masa noastră, să nu ne spargă urechile. Aici asist la o pățanie stranie, mai că i-aș zice paranormală, oricum unică în viața mea. Ne-a oferit-o cântăreața de romanțe, care, fără să aibă o voce deosebită, îți impune prin frumusețe. Ca să nu fiu bănuit de subiectivitate, adaug că primul exaltat a fost Mihály Gyulai. Aparte era și Margo, budapestana mea, prin mlădierea trupului și strălucirea tinereții. Acum însă intram în legile nescrise ale femeii diafane, zămislite să înfrunte *hors concours* orice barem. Discutam cu Mihai cât de nedreaptă e viața, ce mult contează locul unde te naști, pentru că, de-ar fi fost ouată în America, de mult s-ar fi găsit un producător s-o lanseze-n lumea filmului. Și tot jelindu-i soarta, romanțele deveneau parcă și mai duioase, iar vocea mai caldă. Mâhniți de-atâta injustețe, m-am lăsat pradă vinului de Tokaj și coșului cu flori al unei țigănci, ce mergea din masă-n masă cu echivalentul lui „Să-ți trăiască franțuzoaica”.

— Ia-ntreab-o, Mihai, cât vrea pe tot coșul?!

O fi cerut enorm, pentru că de data asta Mihai mă ferește de risipă, tocmindu-se pe rupte, vorbăraie lungă, din care

reținacelași: *tovább*[1]*.* Până la urmă, după îndelungi pertractări, femeia îi cedează.

— Dă-i 50 de forinți și dă-o în mă-sa de cioară.

Pentru distinsa dizeuză, era însă prea puțin, fără să știe măcar cine a fost încântat de prestația ei muzicală, așa că adaug buchetelor de flori și-o carte de vizită, pe care se află și firma culturii și artei, sub cupola căreia ne aflăm amândoi. Aștept pauza să-i trimit mesajul nemărginitei admirații și, impresionată de gest, zeița frumuseții se prezintă să-mi mulțumească. Brusc, uit nu doar puținele vorbe știute în maghiară, ci însăși limba română, căci rămân înmărmurit. În locul divei care la Hollywood ar fi strălucit, devenind milionară, cu zece mașini la scară, se prezintă o baborniță. Nu-mi revin din uimire și încerc să înțeleg ce spune, că la rându-i rupe nițeluș românește, ca mai toți artiștii și lăutarii plimbăreți prin Ardeal. Probabil bănuia că doar vocea-i mă determinase s-o prețuiesc, așa că văzându-mi calitatea funcționărească îmi dă de înțeles că n-ar deranja-o deloc un contract în România. După sufletul meu, i-aș asigura transferul la cenzura lui Iosif Ardeleanu, să le cânte prohodul, că doar de la el mi se trăgea bucuria de a o fi cunoscut. După alte complimentări și-o cupă de vin, diva pleacă și minunea se repetă: pe estradă revine aceeași ingenuă. Să-mi trag palme, fără să înțeleg ceva. Mult mai târziu aveam să mă liniștesc, spunându-mi că și omida se transformă-n fluture.

Cine a călătorit în Ungaria și n-a poposit la Eger va fi iertat la Judecata de Apoi, dar s-ar cuveni ca de pe-acum să bată câteva mătănii pentru iertarea păcatului. Precum o broșă cu diamante din vremuri uitate, urbea împodobește și azi decorul maghiar, transformând istoria în poezie. Veche reședință episcopală, orașul este un răsfăț al barocului arhitectural, așezare renumită de secole pentru apele sale termale și noblețea vinului. Nici până azi nu se știe dacă

[1] Mult.

clericii și-au stabilit aici sălașul din pricina generoaselor podgorii, ori mai curând ele se datorează slujitorilor Domnului, dornici să păsească mai curând pe cărările raiului. Locurile montane se pretau la construirea unui castel și fortificații de apărare, construcții supraetajate, cu kilometri de tunele subterane, rețea ce-i face pe mulți să vorbească despre „orașul de sub oraș”. Faimosul „Sânge de taur” *(Egri bikaver*) pulsează în venele „Văii femeilor frumoase” („Szepasszonyok Volgye”), care, chiar dacă n-or fi toate scăldate în lumină, nu-ți par altfel după câteva pahare de vin.

Orașul e străjuit de întinse podgorii menite să înmoaie chiar și genunchii vrăjmașilor, cum vor fi păcătuit și turcii, care au lăsat acolo cel mai îndepărtat minaret nordic. S-au simțit atât de bine la Eger, că o vreme și-au așezat de-a binelea corturile, construind băi cărora li se va duce vestea în întreaga Europă. În această uriașă stupină s-or fi strecurat și viespi, că ispravnicii Mariei Tereza s-au îngrijit să sape în stâncile de lavă vulcanică și temnițe pentru tâlhari. Astăzi, celulele răcoroase, cu gratii în loc de uși și ferestre, găzduiesc cârciumioare cu trei, patru măsuțe pentru consumatori, plus o tejghea cu un dozator de sticlă, din care vinul se servește la pahar. Un vin negru-vânăt, uleios, ce se scurge anevoie pe pereții paharelor, după cum lent pune stăpânire pe circulația sangvină a consumatorului, ce simte nevoia să-și dezlege șireturile de la pantofi. Tăria lui nu-ți umbrește mintea, ci se scurge în picioare. Mintea parcă ți se limpezește, pornită să cugete mai mult. Aici, la Eger, ar trebui să aibă loc conclavurile șefilor de state, să se dezbată neînțelegerile de tot soiul, că vinul se dovedește a fi cel mai bun mediator. Singurul necaz este că de la al doilea pahar te strâng încălțările și preferi să stai desculț precum yoghinii, într-o stare de extaz, pornită spre iluminare. Desprins de măruntele treburi lumești, plutești peste necazuri, dispus să reiei istoria de la Adam și Eva încoace. Mihai nu înțelege despre ce „păcat

originar” ar fi vorba, câtă vreme Dumnezeu i-a croit pe cei doi în mod diferit tocmai ca să se împerecheze. Dacă omul e făcut - cum zice Sfânta Scriptură - după chipul și asemănarea Lui - de ce nu i-a făcut la fel? Bărbați sau femei! Cum adică „după chipul și asemănarea Lui”? Împăratul Ceresc e bărbat sau femeie?

— Bărbat, deșteptule! Că prin om se referă la Adam, nu și la coastele din care a croit-o mai apoi pe Eva!

— Și ea nu-i om?

— Unii zic că da, alții zic că nu! După mine, atâta timp cât îi născătoare de viață, poate fi socotită supraom. Filologia însă ne încurcă. În franceză *homme* înseamnă *bărbat,* iar *femme,* ce-auzi: *femeie.*

— Și în maghiară îi la fel: *férfi* e totuna pentru *om* și *bărbat,* iar *femeii* i se spune *nö.*

— Ca și în vorbirea țăranilor noștri. Adesea i-auzi vorbind cam așa: „Am fost la câmp cinci *oameni* și două *femei*”.

După care, la al treilea pahar, picioarele ne sunt plumbuite, nu și limbariță:

— La urma urmei am intrat în viață prin plăcerea de a fi mușcat din fructul oprit - să recunoaștem: sublimă -, sau prin pedeapsa divină, căreia îi datorăm însăși existența? De unde venim și unde mergem mai departe?

— După plânsetul copiilor la naștere, ori venim dintr-o lume regretată, ori aflăm din start sentința osândirii la moarte. Oricum, n-am auzit ca cineva să verse vreo lacrimă când a părăsit viața asta. Plâng doar cei rămași s-o îndure mai departe.

— Dumnezeu să-i ierte și pe unii, și pe alții! Eu zic să ridicăm ancora și s-o șterg până la Egerszalok, la câțiva kilometri de aici, la băi, că șoferul știe casa de odihnă unde zăbovește madam director, să văd cum stau ploile pe acolo.

— Am o veste bună și una rea. Cu care să încep?

— Cu aia bună!

— Madam director se află pe poziții!

— Și vestea rea?

— Nu-i singură. E cu moșnegăria ei.

— Asta-i o știre bună, că de felul meu nu-s flușturatic. Mai curând simt lipsa lui Margo. Sunt alergător de cursă lungă, Mihai, nu azi aici, mâine-n Focșani, poimâine la Botoșani. Dacă femeia dorită nu trece nițeluș și prin inimă, sunt pe linie moartă. Să profităm de timpul liber și să vedem castelul, băile turcești și să mai poposim într-o cramă, că luni ne întoarcem la Budapesta.

Revenind în capitala ungară, am o surpriză mai înaltă decât minaretul din Eger. După o discuție protocolară cu impresii de călătorie din Miskolc și Eger, doamna director îmi taie răsuflarea c-o replică:

— Stimate coleg, în afara schimbului de experiență, noi știm de ce-ai venit la noi și-ți propunem o formulă acceptabilă. Să convenim că am discutat despre manual. Am ascultat sugestiile voastre și, cât e cu putință, vom ține seama de ele la reeditare. Acum nu se mai poate face nimic, întrucât cartea se află sub tipar. Termenul stabilit în caietul de sarcini a fost depășit de mult, așa că am dispus deja imprimarea lucrării. Peste o lună, când vă voi întoarce vizita în România, putem relua discuția. Sper ca la București să mă însoțiți, cum n-am izbutit s-o fac eu acum.

Rămân mut. Că despre carte n-am spus nimănui nicio vorbă, nici măcar celor de la ambasadă, pe care, e drept, i-am invitat, totuși, să participe când va fi cazul.

Revenind în țară, reiau formula propusă de doamna directoare și am grijă ca toată povestea s-o relatez unui singur om, confratelui Dumitru Trancă, în care am deplină încredere. Îmi este clar că cineva din interior a lătrat. Când și cui? Dumnezeu știe!

Va mai trece apă pe Dunăre și misterul se va lămuri. „Nodul feroviar” se va dovedi a fi Vasile Bihari, colegul care mă condusese la aeroport cu prilejul plecării în Ungaria, ex-șef al sectorului edituri de la Comitetul Central al P.C.R.,

apoi director general adjunct al Centralei Editoriale, transferat ca director al Editurii Litera, și, în cele din urmă, consilier al ministrului Culturii pentru probleme ale minorităților naționale, funcție din care va fi expulzat în Ungaria, unde, cu numele de Bihari László, s-a retras la pensie.

Între timp, raporturile cu „marele frate” se tulbură, pe măsură ce românii se distanțează încet, dar sigur, de monopolul moscovit asupra țărilor socialiste. Planul lui Emil Borisovici Valev[1], prin care propunea o specializare a economiei acestora, este respins cu vehemență, cu toate că tentația sovieticilor de alcătuire a unor secții pe ramuri domeniale în cadrul C.A.E.R. va persista. În principiu, ideea specializării nu era deloc rea, judecând după potențialul și tradiția țărilor cooperante: de industrie urma să se ocupe preponderent cehii, nemții și polonezii, iar de agricultură bulgarii, românii și ungurii. O România agrară și zootehnică, gata să-și valorifice relieful, inclusiv averile naturale - petrol, gaze și cărbune -, paralel cu ramificațiile specifice agro-animaliere, cu industrie alimentară și viticolă etc., contura profilul unei țări extrem de bogate, în stare să-și procure de la vecini toată mecanica necesară modernizării ei. Relieful variat, de la munte la mare, cu dealuri și văi, râuri și deltă, răsfățată cu întinse păduri și podgorii, o transforma într-o țară turistică cu un apreciabil fond cinegetic și piscicol, într-o țară a vinurilor, scutită de noxe, țară ecologică prin însăși natura ei. Dacă uriașele fonduri investite într-o industrie necompetitivă ar fi luat calea construcțiilor rutiere și canalizării satelor, civilizația românească ar fi arătat cu totul altfel, față de primitivismul multor așezări. Numai că știința conducerii fusese robită istoriei Partidului Comunist (bolșevic), potrivit căreia dezvoltarea economică a unei țări socialiste se bazează pe dezvoltarea ei industrială, îndeosebi a industriei grele

[1] Elaborat în 1964.

constructoare de mașini. De aici și pasiunea pentru coloși industriali, fie și lipsiți de materie primă, de unde nevoia unor importuri masive de minereuri de fier din India și U.R.S.S. La fel, orgoliul de a produce oțel și aluminiu, avioane și vapoare, automobile și locomotive, autobuze și tractoare, strunguri și ceasuri de mână, unelte de înaltă precizie, concurând cu toți și toate, adesea în pierdere, vândute în exterior sub prețul de cost.

La fel de adevărat e că, după politica anterioară de jecmănire dusă de U.R.S.S. - prin existența societăților mixte sovieto-române (faimoasele sovromuri) -, aveam toate motivele să suflăm și în iaurt, de teama altei spolieri. Existau și semne că marele vecin încerca să acapareze întreaga putere economică, de data aceasta sub semnul C.A.E.R. (Consiliului Economic de Ajutor Reciproc). Dorința conducerii întregului sistem aluneca aberant și în domeniul cărții, unde măcar deosebirile de limbă excludeau *ab initio* nevoia unei coordonării generale. Prima încercare de alcătuire a unui comitet editorial s-a manifestat la o întâlnire convocată în Berlin. Deliberat, din partea României n-a participat niciun reprezentant cu funcție de conducere din aparatul central, ci doi editori cu grad inferior, dintre care unul a fost Dan Grigorescu, la acea oră redactor-șef la „Meridiane”. Cuvânt de ordine: „Vă opuneți cu toate argumentele posibile creări unei comisii de ramură și, dacă se încalcă obligația unanimității, vă retrageți din conferință și cereți să vă accepte ca simpli asistenți”.

Nici nu s-a trecut la vot, când Dan și-a manifestat nedumerirea față de propunerea gazdei germane ca din fiecare țară să fie desemnat un reprezentant, iar de la sovietici doi:

— De ce doi? Și-apoi cine să conducă organismul? Dacă v-ați gândit la noi, românii nu-și pot asuma o atare răspundere. E greu să planifici procesul cărții în propria-ți țară, darămite să-l extinzi pe întreg lagărul socialist.

După care a votat împotriva inițiativei propuse de nemți.

S-a dat o pauză - care a durat șase ore, timp în care fiecare reprezentant a luat legătura cu superiorii din țara lui, aceștia cu „Glavpoligrafizdat” din U.R.S.S., de unde mai departe la Țentralnîi Komitet - și în final nu s-a creat niciun alt organism interstatal.

Iar acum, după multe bâlbâieli, eram trimis la Moscova, aparent pentru reluarea bunelor relații, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Nu era prima oară când vizitam capitala sovietică și alte urbe din „Balșaia Rossia”. Mai totdeauna, întrebat ce doresc să văd din „periferie” - expresia lor -, răspundeam la fel:

— Chișinăul.

N-am fost niciodată contrazis, dar a doua zi mă pomeneam la Kiev, Leningrad, Minsk, Odesa, Riga, Tallinn, Tbilisi, Vilnius etc.

De data aceasta călătoream cu Alexandru Georgescu, director al Editurii Tineretului, cu vizite protocolare la marile edituri centrale („Progress”; „Goslitizdat”; „Molodaia Gvardia”; „Detghiz” ș.a.) Tăcut, mereu temător să nu greșească, Georgescu părea mai mult atașat să vegheze la ce se vorbește, decât să participe la discuții. Regretam lipsa lui Alexandru Balaci, Mircea Voicana și Anton Herescu, cu care am călătorit prima oară la un 1 Mai moscovit. Plictisiți de gloata interminabilă ce se perinda prin fața mausoleului din Piața Roșie - în subsolul căruia mai coabitau Lenin și Stalin, iar la tribună Hrușciov și Nasser - am vrut să ne cărăm, ca să jucăm mai departe pocker, spre uimirea lui Nicolae Tuie, de la Editura Politică:

— Cum să plecați de la un eveniment atât de important? Poate unic în viața noastră!

— Am văzut ce era de văzut: parada militară, mii de baloane-rachete, hectare de costume și pancarte, milioane de manifestanți. Gata!

— De nu te-aș cunoaște de la U.T.M., aș zice că ești dușman!

— Ca la rișcă? Vezi să nu cadă pe plătit![1]

— Dacă plecăm de la tribună, ăsta ne toarnă la București, ne șoptește Balaci.

Am venit atunci cu ideea să ne fotografiem, având ca fundal tribuna și Turnul Spasski[2] din Kremlin, cu al cărui ornic puteam să ne apărăm la nevoie.

Poza o mai am și azi. Plafonat la minte, Tuie era și intoxicat de doctrină. Spre seară, când colindam prin Moscova, am văzut o mulțime de bețivi mergând monom spre metrou în patru labe:

— Îi vezi, Tuie? Și ăștia-s cetățeni sovietici!

Scandal până după miezul nopții, în jurul dilemei dacă sunt sau nu tipici pentru realitățile comuniste. Deși era imposibil să treci pe-o stradă fără să vezi în fața unui „Gastronom” (Alimentara) un om cu deget în sus, gest ce se traduce prin: „Cu cine cumpăr o sticlă de vodcă juma-juma?” Se bea vârtos, nu doar pe stradă, dar și în orice *stalovaia.* Se bea peste tot: pe stradă, în metrou, în parcuri, ba chiar și în biserici, multe dintre ele transformate în depozite și cinematografe, motiv pentru care, candid, întreb perevodcikul în mai fiecare dimineața:

— Azi ce rulează la Sfânta Ecaterina?

Se bea în neștire. Motiv pentru care cei căzuți în stradă sunt culeși de miliție și duși în locuri special amenajate, unde-s tunși numărul zero și cazați contra cost, c-o notă de plată achitabilă dimineața, pe loc, ori cu amendă.

Există și o știință a băuturii. Am întâlnit-o în Gruzia. Am cunoscut-o în zilele când titlul de „revizioniști”, cu care ne gratulau moscoviții, suna frumos în republicile anexate imperiului sovietic. La „periferie”, limbile supușilor se dezlegaseră în discuțiile particulare purtate cu noi: ucrainenii vorbeau despre ruși ca despre „frații noștri mongoli”, estonienii, letonii și lituanienii își evocau trecutul

[1] Banul, cu două fețe, cădea pe „luat“ sau pe „plătit".

[2] Turnul Spasski era poarta de intrare a tarului. Aici s-a instalat celebrul orologiu de la Kremlin, în secolul al 17-lea.

cu precizarea: „dinainte de ocupație”, iar gruzinii, mândri de Stalin, strângeau pumnul cu tărie, adăugând: „uite-așa mi i-a ținut pe ruși”. Într-o vizită matinală făcută în Tbilisi, la o editură condusă de un poet cu un *idze* la urmă, precum *escu* la români, fuseserăm întâmpinați cu struguri și șampanie, ceea ce mi s-a părut deplasat, ca unul ce asociam băutura cu festivitățile tradiționale. M-a corectat amicul Radu Albala, rasat în toate privințele:

— Greșești, băiete. La noi ne dregem după tradiție; țăranii c-o țuică sau o zeamă de varză acră, la oraș c-o bere, ori cu-n coniac. Lumea de salon stimează însă o cupă, două de șampanie, însă, atenție, șampanie adevărată, nu pișvaser.

Slobod la gură, poetul gruzin și-a exprimat dezinvolt bunele păreri despre îndrăzneala românilor de a-și fi reclamat independența, cu precizarea că de-acum profesia comună de editor a dobândit o valență suplimentară. Deloc ostentativ, adaug că bunele relații ne leagă de sute de ani, de când mitropolitul Ugrovlahiei a adus tiparul în Gruzia. Poetul tace, dar a doua zi năvălește în cabinetului ministrului Culturii și-i spune degajat:

— Dragă prietene, am venit să-ți fur oaspeții, să repar o gafă. Azi m-am întâlnit cu un magister și, vorbind despre musafirii noștri, i-am zis: „Că românii s-au scuturat de rusnaci, bravo lor. Dar îs îngâmfați nevoie mare. Auzi ce mi-a zis unul: că ei au adus tiparul în Georgia”. Ca profesorul să-mi răspund stupefiant: „Avea dreptate! Tiparnița a fost darul lui Antim din Iveria[1]. El l-a trimis la noi pe epidiaconul Mihail Ștefanovici, la 1710, cu teascul primei tipărituri”. Asta cu mai bine de 250 de ani în urmă. În consecință: eu am greșit, eu repar! Azi îi invit pe oaspeții tăi la bairam, cu întreaga mea redacție, să sărbătorim un sfert de mileniu.

Așezare muntoasă la granița de sud-vest a Asiei, pe

[1] Totuna cu Antim Ivireanu (cca 1650-1716), caucazian adus din Istanbul de Constantin Brâncoveanu în Țara Românească, unde va deveni mitropolit.

coasta de est a Mării Negre, Gruzia - de i se mai spune și Georgia - se învecinează cu Armenia, Azerbaijanul, Rusia și Turcia. Natura ei sălbatică, datorată îndeosebi Munților Caucaz, îi conferă un aer aparte, de mare poezie. Drumurile înguste, răsucite în munte pe marginea multor prăpăstii, îți ghemuiesc inima la gândul că, la o cotitură, te poți izbi de un vehicul venit din sens contrar. După vreun ceas de umblătură periculoasă, ajungem la o cabană unde suntem așteptați de vreo douăzeci de inși, aflați în jurul unei mese încărcate cu de-ale gurii, în preajma cărora se află un rastel cu zeci de sticle de vin și câteva de coniac, preferat în locul vodcii. Pentru conducerea petrecerii, se alege un „tamada”, persoană desemnată să respecte ritualului bahic: el dă cuvântul fiecărui mesean să închine paharul cui dorește, dispune ridicarea stacanului, urmată de pauza degustării aperitivelor, după care repetă aceleași canoane, păstrând ritmul băuturii. Se mănâncă și se bea cu întreruperi dirijate, fără pericolul îmbătării. Regula este să se toasteze o singură dată, cu aceeași destinație, oricât de importantă este instituția sau persoana aleasă. Și cum se toastează pentru fiecare dintre invitații de la masă, se ajunge în cele din urmă să se închine câte un pocal pentru tâmplarul care a făcut masa pe care se bea, ori cizmarul ce ne-a făcut încălțările de ne-au adus în acel loc, pentru rude și iubite, după cum poftește fiecare.

În ritmul acesta, nu se îmbată nimeni, numai că starea euforică crește, debordând în cântece și îmbrățișări.

A doua zi, la aeroport, auzim în megafon:

— Avionul spre Uniunea Sovietică pleacă peste cinci minute!

Ca și cum Georgia s-ar afla în afara ei. Poetul îi întârzie plecarea și vine la noi să mai bem o sticlă de șampanie.

— Liberi?

— Să sperăm!

— Așa să ne ajute Dumnezeu!

Nu ne aventurăm în discuții politice, fără să uit că Aida

Sadețki, care ne însoțește în calitate de traducătoare, este profesoară la Institutul de Relații Diplomatice, chiar dacă soțul ei, un evreu basarabean, nu se sfiește să discute cu noi fără restricții despre „ivani”. De altfel, la Comitetul pentru Tipărituri, organism ministerial nou creat, vom fi însoțiți de el.

Aici suntem primiți de vicepreședintele Bogoliubov. Spre uimirea mea, invitați la întrevedere sunt și directorii unor mari edituri moscovite, precum și conducători ai unor organe de presă precum *Pravda* și *Izvestia.* De la început, mi se pare dubioasă insistența gazdei de a mă referi la aspectele negative observate de noi pe parcursul vizitelor efectuate. Evit s-o fac, mărginindu-mă să remarc doar selecția precară a titlurilor din literatura română. Exemplific cu proza lui Al.I. Ștefănescu, *Să nu fugi singur prin ploaie,* minoră în comparație cu un roman ca *Răscoala* de Rebreanu. Atât a trebuit, ca Naidionov, șeful relațiilor externe, să scoată un lung referat, bătut deja la mașină, să-și exprime dezacordul asupra politicii editoriale românești pe tărâmul literaturii universale. Între acuzații, scăderea masivă a numărului de traduceri din literatura rusă și sovietică - ceea ce era adevărat, dacă ținem seama că, până nu demult, mai bine de 50% din volumul tălmăcirilor reprezenta o selecție preferențială. Prost informat, confundă însă tălmăcirile cu importul de carte sovietică, de unde afirmația aberantă că, din ansamblul tipăriturilor rusești, traducem doar manuale didactice. Nu intru în amănunte, dar ghinionul raportorului e că știu în detalii producția de carte, cu cifre care-l contrazic total; între altele, că în ultimii 15 ani - perioada 1949-1964 - în România s-au publicat peste 9.300 titluri din literatura rusă și sovietică. Enorm! De asemenea, că am încheiat de mult ciclurile de opere din patrimoniul sovietic, de la monumentalul Tolstoi, la Mamin-Sibiriak, deși, rușinos, n-avem încheiate serii complete din clasicii români. Cum vizita noastră urmează să fie întoarsă la București de o

delegație moscovită - în componența căruia intră și un Kasalapov, conducătorul principalei edituri de traduceri din U.R.S.S. Îi cer lui Alexandru Georgescu ca la prima consfătuire cu directorii să le solicite ca în unitățile vizitate de confrații noștri să se organizeze expoziții ad-hoc cu traducerile din literatura rusă și sovietică, să se convingă cu ochii lor de ce spun.

Bogoliubov - ulterior prim-consilier al unui prezident rus - sesizează bâlbâielile subordonaților și, reparator, invită pe toți participanții consfătuirii la un dineu în cinstea delegației române. Și, ca să rămânem cu amintiri plăcute, ni se programează o vizită la Leningrad, cu o aprobare specială de vizitare a tezaurului din subsolul Ermitajului, din afara circuitului public.

La Leningrad merg cu „Săgeata albastră” și ajung după o noapte albă. Absolut din întâmplare, sunt cazat la hotelul în care s-a sinucis Esenin (pe-atunci „Anglia”, denumire schimbată). În curând, vom păși în al 40-lea an de când s-a spânzurat. Mi se oferă să vizitez camera unde și-a pus capăt zilelor - cu două luni înainte de a fi împlinit 30 de ani -, dar refuz. Prefer să-i rostesc versurile în traducerea lui Stancu - după mine mai aproape de spiritul poeziei sale, decât versificația corectă a lui Lesnea - și să-i deplâng fragilitatea erotică (a avut cinci soții, în loc să schimbe o sută de candidate înaintea recidivei matrimoniale). Pe tema asta discut îndelung cu Aida Sadețki, mișcat de faptul că și Maiakovski, deși i-a condamnat sinuciderea, își va pune și el capăt zilelor peste cinci ani.

Leningrădenii sunt oameni cu totul deosebiți, față de amalgamul moscovit. Îi vezi după cum se îmbracă, după modul cum discută cu discreție în locurile publice, cum urmăresc și aplaudă la un spectacol, după întreaga lor conduită. Orașul de pe Neva - denumit pentru canalele lui și Veneția Nordului - este magnific, începând cu monumentele sale grandioase, între care Palatul de Iarnă, în interiorul

căruia sălășluiește Ermitajul, și sfârșind cu clădirile ecleziastice de valoare istorică, precum Catedrala Sfântul Isaac, cu o cupolă uriașă, Catedrala Kazan, de pe Nevsky Prospekt, copie a catedralei Sf. Petru din Vatican, Catedrala Sfinților Petru și Pavel, unde a fost înmormântat Petru I, dar și alți țari ai Rusiei. Vizităm Opera și asistăm la un spectacol de balet, după care privim, la miezul nopții, cum se ridică podurile de pe Neva, pentru a permite vapoarelor să navigheze.

A doua zi, spre seară, telefonul sună în camera de hotel. O voce de femeie dorește să discute cu Traian Radu. Găvărește *na rumunskom iazîke kak na russkom*[1], împerechind vorbele ca puloverele-n două culori. Dar merge. Îi spun c-a greși numărul, dar insistă. Ne mojet bîti![2]*.* Cu Traian, *haroșîi drug*[3]*,* a vorbit acum trei zile. S-au împrietenit, s-au distrat și a rămas ca la plecare să-i dea o scrisoare pentru București, unde are o soră măritată. *Net problem!*[4]*?* Un *konvert*[5] îl pot duce și eu. N-are decât să-mi încredințeze scrisoarea la hotelul unde locuiesc. Iarăși *ne mojet bîti.* N-are cum veni, c-o iau la ochi. Îmi propune să ne vedem în părculețul din fața *gastiniței*[6]*.* Când? Chiar ș-acum, că venise să-l ia pe Radu la un zaiafet de despărțire.

Mare Ți-e minunea Ta, Doamne, că nu este pentru cine se pregătește, ci pentru cine se potrivește. O șterg englezește din hotel, cât mai departe de ochii și urechile lui Alexandru Georgescu, pentru a ajunge mai repede la locul întâlnirii. Aici, surpriză: în loc de-o fată, găsesc două, ambele de vreo 25 de ani, blonde și arătoase. Cum și eu cunosc un Traian Radu, discutăm despre *haroșîi drug,* altul decât cel știut de mine, și mă bucur să aflu că-i săltat peste

[1] Pe românește precum în rusește.

[2] Imposibil!

[3] Prieten bun.

[4] Nicio problemă.

[5] Plic.

[6] Hotelului.

cei 35 de ani ai mei, mai apropiați de vârsta divelor, una vorbăreață, cealaltă mută, că, în afară de rusă, se bazează în exterior doar pe ce are din născare. Bucuros de cunoștință, le invit la *restoran.* Iar *ne mojet bîti,* că localurile se închid la ora 22, iar ele au pregătit totul la una dintre ele acasă, destul de aproape, unde se poate sta oricât, de unde cu un taxi mă pot întoarce lesne la hotel și dimineața.

Problema-i alta: se face să m-azvârl în necunoscut, să mă las pe mâna sorții? Și nu șovăi să-mi răspund prompt: Se face! Cum să reacționezi altfel la 35 de ani, când te pomenești c-o cheie de oțel, în fața unui zăvor de aur?

Mă ridic să le însoțesc, până nu se răzgândesc, și rămân uimit de-o întrebare a guralivei cu care m-am întreținut până atunci:

— De ce nu-l iei cu tine și pe colegul dumitale?

Hopa! Care coleg? Cauți la telefon un *haroșîi drug,* pe nume Traian, și dai de-un Nikalai, *toje rumîn*[1]*,* dispus să-ți care un plic la București. De unde știi tu, *devocika*[2], că nu-s singur, că-n afară de mine mai există și alt prost dispus să-ți cadă în plasă?

Trebuie să recunosc că regia din umbră a fost perfectă, numai că interpreta, pe cât de frumoasă, pe atât de neghioabă.

Le-am lăsat în parc, urmând să revin cu prietenul din hotel. Și-acolo am înțepenit, în timp ce telefonul zbârnâia fără să-l ridic, după care apelurile, disperate, i se adresau camaradului, solicitat să mă dea la telefon, deși acesta repeta întruna: *Nicevo, ia ne znaiu* nicevo[3].

Revenind la Moscova, am relatat întâmplarea celor de la ambasadă, la curent cu tot scenariul, așa cum, spre fericirea mea, n-apucasem să-l cunosc până la capăt. Îl știau de la un inginer român, care a avut curajul să relateze

[1] Și el român.

[2] Domnișoară.

[3] Nimic, eu nu știu nimic!

o împrejurare compromițătoare. Cheful chef, urmat de cuvioasele contopiri de suflet și trup, minus vizita „soțului” încornorat, care, scandalizat de ce vede, conduce pe ticălos la miliție pentru declarații, de față cu martorii ce l-au asistat și fotografiat când l-au ridicat în izmene de-acasă. De aici, posibile „angajamente” viitoare față de eventualii binevoitori ce se vor oferi să stingă conflictul.

Involuntar, îmi fuge mintea la miile de studenți ce-au învățat în măreața țară a socialismului victorios, precum și la alți delegați, dintre care, poate, unii vor fi prezentat un interes aparte în ochii unor instituții dornice de colaboratori devotați și bine retribuiți.

Vara ca vara, dar să mergi iarna în izmene pe străzile Leningradului nu-i treabă ușoară. Tuberculoză curată.

Am părăsit Uniunea Sovietică, fără să știu cine pe cine apără - și, mai ales, împotriva cui -, începând cu angajații Ambasadei Române. Pe vărul lui Tuie, cunoscut la București ca ofițer, îl găsesc la Moscova chelner. La Viena, cu un alt prilej, funcția acoperă gradul, de la portar la funcționarul care insistă să-l însoțim la o plimbare în oraș, ca între timp un coleg de-al dânsului să ne răscolească bagajele. La întoarcere, le găsim răvășite. Aristița Avramescu, editoare la „Enciclopedia”, e revoltată că, la percheziție, „diplomatul” i-a răsturnat o cutie cu nescafe peste lenjeria intimă. Tace mâlc și preferă să-și astâmpere enervarea în Prater, raiul copiilor, dar și al părinților. Cum să treci prin Viena, fără să te dai în roata uriașă, care te ridică în înălțimea cerului, ca apoi, la coborâre, cu golul în față, să ți se taie răsuflarea, pe marginea prăpastiei?! Rămân cu domnul ambasador, la acea dată Octavian Groza, dispus în toiul conversației să bea și peste norma protocolară. Rămân mai mult din pricina unui confrate editor, pilangiu de forță în țară, adventist peste hotare. Ipocrit, acoperă cu mâna paharul de fiecare dată când domnul ambasador se oferă s-

adauge un degețel de whisky peste gheața din pahare. Stăm și bem în doi, până când diplomatul - total atipic pentru așezările vremii - se hotărăște să părăsim cabinetul:

— Hai în Grinzing, să nu regreți c-ai rămas sechestrat între ziduri.

— Ăsta ce mai e?

— Un cartier la marginea Vienei, cândva suburbie, așezare pitorească, unde viticultorii țin o puzderie de restaurante intime.

Nimerim într-o grădină de vară, cu separeuri din gard viu, pe fondul unei muzici discrete. Chelnerul îl cunoaște și-l salută cordial, fără să ceară lămuriri suplimentare:

— Două pahare cu vin.

Presupun că domnul ambasador îmi citește nedumerirea pe față, că doar nu venisem la biserică să ne împărtășim c-o linguriță din sângele Domnului.

— Pe mine nu trebuie să mă vadă nimeni într-o locantă mai mult cu un pahar la masă. Stai liniștit: chelnerul știe și le înlocuiește la timp. În rest, poate să ne fotografieze și din elicopter.

Ospătarul cunoaște sortul băuturii - vin alb, cu buchet, sec, de cursă lungă - și, ca să ne îmbie la drum, ne aduce și un coșuleț cu pateuri mici, cu carne, brânză și ciuperci. După câteva rânduri de pahare, limba ni se dezleagă și-i povestesc cum l-am văzut de aproape pe tatăl său. Eram pe debarcader la Herăstrău, în costume de baie, când dânsul, venind pe furiș, a îmbrâncit-o pe Silva, o fată de vreo 18 ani, superb croită, să-i placă și lui Dumnezeu. Din apă, s-a uitat peste umăr și l-a recunoscut pe domnul prim-ministru. A revenit la mal și, tot din spate, l-a îmbrâncit în lac. A râs și n-a zis nimic. Aș fi vrut să adaug că, deși în fruntea guvernului, era un om de paie. Dar nu se cuvenea să dezgropăm morții. Mai ales că fusese îngropat creștinește la Bellu, unde toată lumea a primit o chiflă țărănească, mai ceva decât cele aflate-n comerț. La băutură, mi-aduc aminte de cutia de nes a Aristiței și nu renunț la bobârnacul

cuvenit subalternilor săi:

— Bem, vorbim și râdem, domnule ministru, fără să deranjăm pe nimeni. Ce bine ar fi dacă și personalul dumneavoastră s-ar comporta la fel.

— Adică?!

— Fără comparație e greu de înțeles. Noi ne întoarcem de la un colocviu de literatură enciclopedică, invitați de Institutul Treccani. Venim dintr-o Italie c-o vigilență sporită de când sar gările în aer, grație Brigăzilor Roșii. Ce s-or fi gândit carabinierii și poliția lor secretă? După culoarea aleasă, cu siguranță că teroriștii sunt susținuți din afară. Deci, ochii pe maimuță. Ei bine, nici n-am ajuns la Roma și, între Tarvisio și Veneția, la toți trei delegații ne-au dispărut agendele de buzunar, cu nume de persoane și numere de telefon. Ni s-au volatilizat precum boaba de rouă la razele soarelui, fără ca manglitorii, artiști în branșă, să se atingă de altceva din inventarul fiecăruia. Docenți în prestidigitație, nu glumă, deși cuvântul nu-i cel mai potrivit, că aici nu-i vorba de iluzionism: punct ochit, punct lovit! La Viena, amatorism total, sub nivelul șuților din tramvaie! Au umblat atât de grosolan, că au răsturnat și cutia cu nescafe peste combinezoanele și chiloții colegei mele, pe care, dacă va transpira la consfătuire, n-o văd bine.

— Asta nu-i nimic, față de ce pățesc eu. Băieții mă urmăresc pas cu pas.

— Paza bună ferește primejdia rea.

— Și când nu trebuie. Eu nu-s căsătorit, dom’le, dar nici impotent. Așa că uneori mai simt și eu nevoia să mă pierd în anonimat. E însă imposibil să scap de umbră, chiar și-n toiul nopții. Dar i-am și driblat, mulțumită unui lector de la universitatea vieneză. El mi-a indicat formula magică: o stradă și un număr, o curte cu două ieșiri, dintr-o uliță într-alta. Băieții m-au urmărit și m-au așteptat toată noaptea să ies din vizuină, până când au alergat la ambasadă să dea alarma c-am dispărut în condiții suspecte. Mare le-a fost mirarea când m-au aflat în cabinet.

— S-a întors lumea pe dos, dacă delfinul se ferește de-un biban ce se ține scai să-i știe toate cotloanele. În schimb, el, ditamai cetaceul, habar n-are unde-i și ce face fiecare oblete.

— Nu-i așa: când nu se află în ambasadă, orice lucrător trebuie să spună secretarei unde se află și unde poate fi găsit.

— În condițiile astea, secretara este nodul feroviar unde se întretaie toate drumurile, de n-o fi programată să vă scutească de evadări nocturne. Oare nu-i fata drăguță care ne-a întâmpinat când am intrat în cabinetul dumneavoastră?

— Ba da! Numai că una n-are legătură cu alta!

— Așa gândeam și eu. Însă greșit! Că de cântat tot ne cântă. Nimeni nu vine cu secretarele de-acasă; le primim plocon. Iar dacă nu-și văd de filaj zboară. Așa că s-ar cuveni să le privim și ca femei - o zic de principiu, c-altfel numai gura-i de mine -, câtă vreme „rob cu rob să ne unim” se poate intona și-n doi. Iar pentru azi, boier dumneavoastră, zic c-am băut destul.

Mă înțelesesem cu Georgescu ca, la revenirea în țară, să nu ne prezentăm imediat la serviciu, să nu scoatem capul două zile din casă. Mare ne-a fost mirarea când la aeroport ne întâmpină Pojocaru, directorul secretariatului, cu vestea că suntem așteptați de doamna ministru. Lăsăm bagajele în mașină și virăm direct la Casa Scânteii, unde constatăm că șefa era corect informată de incidentul din Moscova, etichetat drept provocare. Dorește, totuși, s-audă totul din gura noastră, deși n-adăugăm nimic esențial peste ce știe, semn că cei din ambasadă au ciulit bine urechile la ceea ce le-am spus, c-au raportat exact direcției culturale de la Externe. Ba mai mult, știe și ce nu cunoaștem noi: delegația rusească va veni la București în ultima decadă a lunii decembrie, în frunte cu Kasalapov, directorul general al editurii de traduceri, personaj important în aparatul de

propagandă sovietic. De la Pojocaru aflu că doamna ministru e la curent și cu picanterii de la masa de adio. Curioasă treabă, deoarece acolo n-a participat nimeni de la Ambasada Română. Sursa de informare nu putea fi decât confratele Georgescu - de l-o fi luat gura pe dinainte, în discuții colaterale cu românii noștri din Moscova, de hahaleră sau din datorie - ori, cine știe, vreun rusnac, piele de drac, tăbăcită pe ambele fețe.

De fapt, ce se întâmplase: între invitații la masa de despărțire, Bogoliubov chemase și pe șeful departamentului de edituri politice, Melnikov, participant - zicea el - la lupta de eliberare a Ploieștilor, despre care, ca bucureștean, nu știam nimic. Acesta și-a umplut cu vodcă un pahar, mie de asemenea, dându-l dintr-odată pe gât, după nelipsitul: *Na zdrave!* Când a pus paharul pe masă, i-am repetat figura, golind butelca de „Stolicinaia", cu același *Na zdrave,* de data aceasta în amintirea eliberării Bucureștilor, prin forțe proprii, după întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste. O sticlă de vodcă are jumate de litru, așa că pentru un om antrenat, 250 de grame nu-i de speriat, chiar dacă, luate în grabă, te scutură nițeluș, de simți nevoia să-ți mângâi repede gâtlejul cu untul nelipsit de pe masă. Numai că, de-a lungul ospățului, ostașul a perseverat, până am simțit că, dacă mai beau o picătură de vodcă, dau la boboci. Profit că a doua zi, duminică, magazinele vor fi închise și propun să luăm o pauză de-un ceas, ca să pot face mici cumpărături la „Gum"[1], cadouri pentru cei de-acasă, să nu rămân cu diurna în buzunar. După care promit să mă întorc, să-l însoțesc pe tovarășul Melnikov în luptele împotriva nemților, despre care nu contenește să vorbească. Mai avem puțin și înfigem steagul pe Reichstag. Sus în hotel - căci locuim în aceeași clădire cu restaurantul -, vâr două degete pe gât și elimin trotilul din pântece, după

[1] Magazin universal în centrul Moscovei, unde găseam întotdeauna tacâmuri de melhior, ce păreau a fi de argint, precum și o variată aparatură electrică.

care bag ceafa sub robinetul căzii din baie, înfruntând frigul moscovit. Pe timpul iernii, ferestrele hotelurilor nu se deschid, fiind căptușite pe margini cu hârtii adezive. Jos, în restaurant, festinul continuă, ceea ce, la întoarcere, m-ar obliga să reiau dialogul cu Melnikov, pe care-l văd congestionat. Afară e ger cumplit, iar viscolul ne șfichiuiește obrajii cu firicele de gheață. După noi se ține aceeași coadă uscătivă, observată și-n alte prilejuri, când colindam prin magazine. Nu degeaba Bogoliubov mă îndemnase să vorbim rusește. Îi spun că aș face-o bucuros, dar nu cunosc limba, ca apoi, pe stradă, Sadețki, traducător ce participase la consfătuire, să mă ironizeze:

— Nu cunoști limba lui Pușkin, dar știi să ceri la „Gastronom” *sasițki!*

— Îmi plac crenvurștii și am învățat cum să-i cer, alături de alte alimente obișnuite.

— Dar când comanzi și *garcița,* dă voie ivanilor să nu te creadă, că mușțarul nu mai face parte dintr-un vocabular elementar. Sigur!

— Mai sigur e că cineva umblă după mine, curios să afle cu cine vorbesc și ce zic!

În drum spre hotel, mă gândesc la supliciul mesei de adio. Din fericire, la întoarcere nu mai găsim pe nimeni. Excepție o cutie, frumos ambalată, lăsată la recepție, cu trei sticle de vodcă, sorturi diferite, legate la fălci cu panglicuțe colorate, în locul belicosului Melnikov, ieșit din ring prin abandon.

La București, mult zgomot pentru nimic. Ni se cere să facem un raport detaliat spre informarea lui Emil Bodnăraș, care, în calitate de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, avea în colimator și problemele artei și culturii. Trecut în tabăra din jurul lui Gheorghiu-Dej, se declarase ostil fracțiunii kominterniste. Aflu că-i mulțumit de comportarea noastră la consfătuirea provocată de moscoviți și că ne cere ca, la contravizita din București, să le scoatem ochii cu pogonul de traduceri din literatura rusă și sovietică,

realizate de-a lungul anilor, chiar dacă acum raportul fusese inversat în favoarea literaturii universale.

Peste ani, ni se spune că Bodnăraș, șef de promoție în școala militară, a fost spion sovietic, cu antecedente indiscutabile. Nu și de când până când, fiindcă cine a trădat o dată o poate face și a doua oară. Dovadă însuși Ghiță Dej, servitor de ultimă speță al Kremlinului, ca în final să-i întoarcă spatele. Și-apoi, de unde până unde atâta consecvență la români? Atâta timp cât geopolitica și tăria lor de caracter (aproximativ) le-au mutat fundul în toate bărcile.

De unde și expresia: „Vin ai noștri, pleac-ai noștri!”

IX. MUTAȚII

Dacă în 1968, când condamna invadarea Cehoslovaciei, Nicolae Ceaușescu ar fi murit subit sau asasinat, azi un bulevard din Capitală i-ar fi purtat numele. Apărând ideea suveranității naționale, îl aclamaseră toți românii adunați în Piața Palatului, după cum o lume întreagă îi admirase curajul de a se opune Kremlinului. Cu mult înainte, ostilitatea lui față de acțiunile C.A.E.R. sau ale Tratatului de la Varșovia fuseseră luate la ochi de sovietici. Omul intrase în hora asta de pe vremea când Gheorghiu-Dej schimbase macazul și-acum era conștient că o altă poziție l-ar fi tras pe linie moartă. Teama ca România să nu cadă victima unei agresiuni similare îl determinase să nu permită manevre militare pe teritoriul țării, să nu îngăduie trecerea unor forțe armate, însoțite de muniție, ci doar separat, după cum, invitat la Moscova sau în alte capitale mai mult sau mai puțin frățești, folosea ca dormitor sediul ambasadelor române și bucătari cărați după el. Lumea occidentală se obișnuise să vadă în el un conducător independent, isteț, pus pe fapte mari. Spre deosebire de celelalte meleaguri socialiste, își îngăduia să întrețină relații diplomatice cu Republica Federală Germană, Israelul și Comunitatea Europeană, efectua călătorii peste hotare, unde era primit cu onoruri de regi și președinți de state, după cum este gazda multor cârmuitori iluștri. Mareșalul de Gaulle vine în România și-l decorează cu Legiunea de onoare. Mai târziu, președinții S.U.A. Ford și Nixon îi vor călca pragul cu aceleași gânduri bune, iar regina Elisabeta a II-a îl va întâmpina la aeroport, după care îl va însoți cu trenul regal

la gara Victoria, de unde, în calești și cu mare alai, îl conduce la Palatul Buckingham și-i conferă cea mai înaltă distincție, Ordinul Imperiului Britanic, în grad de cavaler. România va fi inclusă pe lista țărilor favorizate din Comunitatea Europeană, iar printr-un tratat special i se va permite schimburi de produse industriale în cadrul organizației, fără restricții bancare. Prestigiul statului crește și pe plan diplomatic, rolul lui de mediator fiind prețuit în aplanarea conflictului egipteano-israelian ori în facilitarea contactelor occidentale cu China.

Din păcate, succesele înregistrate pe plan extern nu sunt însoțite și de măsuri de liberalizare în propria țară. Conflictele din interiorul puterii sunt tacite: prim-ministrul Maurer, înclinat să dezvolte industria bunurilor de larg consum, nu și Ceaușescu, atras de industria grea. Diferendul, soluționat din păcate în favoarea „iubitului conducător”, nu afectează la început și viața culturală, care, în primii ani de după 1965, își schimbă înfățișarea în bine.

La ședințele de partid din C.S.C.A., unde în discuții apar și probleme editoriale, se constată că absentez, ceea ce, cred unii, s-ar explica prin probabila apartenență la organizația de bază a Uniunii Scriitorilor. Decizia Constanței Crăciun sună clar: „Să-și facă mutația la noi. Aici, prezența lui e mai importantă!” Așa se bagă de seamă că nu-s membru de partid și sunt invitat să-mi corectez statutul politic. Discuția cu doamna ministru pare s-o contrarieze, dar în final îmi lasă impresia că mă înțelege.

— Ce să caut într-un partid în care Mihail Ghelmegeanu, pe vremuri ministru la Interne, ar avea o vechime mai mare decât mine, atâta timp cât, la 15 ani, eram legitimat în mișcarea socialistă? La majorat am fost confirmat membru de partid, din care nu m-a îndepărtat nimeni, ci m-am exclus singur, când mi-am dat seama pe ce lume mă aflu. După unificarea P.S.D. și P.C.R., am renunțat la carnetul

P.M.R., „uitând” să-l ridic, odată cu părăsirea vechiului loc de muncă. Nu nevoile materiale mă împinseseră în politică, ci credința în dreptate. Dezamăgirea a fost amară. Am revenit la școală, când niște ariviști mă îndrumau să mă fac bobinator, pe motiv că „ar da bine la dosar”. Din 19 milioane de români, marea majoritate nu-s membri de partid, așa că pot figura mai departe printre ei, iar dacă funcția ce-o ocup în administrație presupune și o altă calitate decât cea profesională, nu-i nicio supărare să fiu înlocuit. Rămân cu meseria de editor, deloc dezonorantă.

— Lucrurile s-au schimbat și abuzurile la care te referi s-au corectat și se corectează în mers. Vezi bine cum e apreciată România în lume, de când toate forțele din interior s-au coalizat pentru consolidarea independenței naționale. Până și porțile închisorilor au fost desferecate. A sta acum deoparte e o lașitate. În situația dumitale, sunt de rezolvat două lucruri distincte: o nouă adeziune de intrare în partid și, ulterior, revendicarea vechimii în mișcare. Simple formalități.

Cum, într-adevăr, se schimbaseră multe, am acceptat propunerea, primind recomandări de la acad. Alexandru Balaci, abia numit vicepreședinte al C.S.C.A., și de la Cornelia Filipaș, secretară de consiliu la Așezămintele Culturale. Primul mă știa încă de pe vremea când lucraserăm împreună la E.S.P.L.A, mai apoi la Editura pentru Literatură, iar a doua încă din adolescență, ca una ce locuise pe aceeași stradă cu mine. În timp ce ea se minuna că nu-s încadrat în partid, parafrazând parabola întoarcerii fiului risipitor, Balaci, cu gravitate solemnă, începuse să-și amintească și de ce nu trebuia:

— Am fost demult împreună cu el în Uniunea Sovietică!

Să mi se taie picioarele, nu altceva. Într-adevăr, între primele călătorii peste hotare fusese și vizitarea țării vecine. Ne trimisese Paul Cornea în cadrul acordului cultural, să ne documentăm în privința seriilor editoriale, cu și fără aparat critic, în vederea consfătuirii pe care urma s-o

avem pe marginea planului de perspectivă din domeniul clasicilor români. Deplasare de prisos, căci, fără modestie, în privința transcrierii vechilor texte eram cel puțin la fel de pricepuți, iar italienistica profesorului îl așeza cu zece capete mai sus, începând cu arta copierilor antice. Ajunși la Moscova, scurtaserăm mult programul deplasărilor în edituri și foloseam vremea mai mult prin muzee. Eram însoțiți de o tânără absolventă a Institutului de Diplomație, Irina, cu care m-am înțeles din priviri de când ne-a întâmpinat la Vnukovo[1]. Tinerețea își are legile ei, aceleași pe tot mapamondul, și, cum mai îndrugam câteva vorbe pe rusește, limbă străină de urechile profesorului, era tocmai bine. Ca să nu se simtă singur, Irina venea cu invitații pentru patru persoane la „Balșoi Teatrî", ori la M.H.A.T.[2], ca să putem pescui la intrare încă o femeie drăguță, dintre cele venite la un bilet în plus, adesea după întrebarea: „*Vî gavarite pa italianski ili pa franțuski?"*[3]*.* Ca în pauze să putem merge în coloană, doi câte doi, precum caii în manej, cum este obiceiul în foaierul marilor teatre rusești, când nu te retragi la bufet să mănânci o *marojaia ili limonada*[4]*.*

Bătuserăm multe drumuri, poposind la Galeriile Tretiakov, Muzeul de Artă Pușkin, în catedralele din Kremlin, ori în biserica Vasile Blajenîi din Piața Roșie. Ideea de a ne despărți de profesor și de a rămâne singuri-singurei ne-a venit în ziua când Alexandru Balaci a vrut să viziteze și să discute cu colegii italienișți din Universitatea Lomonosov, colosul după care s-au inspirat și constructorii Palatului Culturii din Varșovia, precum, în proporții mai reduse, arhitecții Casei Scânteii. Pofta vine mâncând, astfel că seara, când m-am reîntâlnit cu regretatul Balaci la „Komsomolskaia gastinița", unde eram cazați, l-am întrebat după alte pălăvrăgeli:

---

[1] Aeroport moscovit.

[2] Teatrul Academic Maxim Gorki din Moscova.

[3] Vorbiți italiana ori franceza? (rus; transcriere fonetică latinizată).

[4] Înghețată sau limonadă.

— Magister, vi s-a-ntâmplat vreodată să vă pierdeți capul, să vă urmărească întruna imaginea femeii iubite, iar gândul despărțirii să vă chinuie? Oare starea asta ține de iubire sau de psihiatrie?

— Dragă prietene, adevărata dragoste îi boală curată. I se cunosc simptomele, nu și remediile, atâta timp cât pe unii îi conduce la altar, pe alții în balamuc sau streang, în cimitir sau la închisoare. Shakespeare îți oferă întreaga ei enciclopedie, cu o cazuistică demnă de un tratat medical, de la Romeo și Julieta, la Othello și Desdemona.

Profesorul tocmai se însurase cu Mimi Botta, una dintre divele „Naționalului”, a cărei fotografie nu uita s-o prezinte tuturor, uitând să spună că poza îi făcută cu vreo zece ani în urmă. Mă așteptam să-mi vorbească despre dânsa, mai ales că era una dintre actrițele mele preferate. Aș! Răscolirea amintirilor l-a împins în trecut:

— Păcat că n-ai cunoscut-o pe Dolores, prima soție. Nici eu nu mă recunoșteam, dacă în locul preocupărilor didactice mă apucasem să scriu versuri. Puțini știu că întâia mea tipăritură a fost o plachetă de versuri care îi poartă numele. Aveam pe atunci 25 de ani și asta explică totul.

„Cam pe-aproape de vârsta mea”, îmi spuneam în gând, mărturisire ce-mi convenea de minune:

— Atunci vă rog să mă înțelegeți și pe mine. Mai dați-mă absent de la întâlnirile protocolare, că pe Dolores, chiar de se muta la Oradea sau Constanța, nu vă oprea nimeni s-o vedeți, pe când eu și Irina vom trage barca pe uscat. La „Balșoi Teatrî” știți s-ajungeți, iar invitațiile le aveți în plic pe toată săptămâna. De altfel, Moscova e de văzut, nu obligatoriu și de comentat, așa că nu vă trebuie mai mult de zece cuvinte să vă descurcați în oraș. Vi le scriu pe hârtie: *Sliușai, tavarișci* (= Ascultă, tovarășe); *Gde stanția metro?(=* Unde-i stația de metrou?); *Vperedi?* (= Înainte?); *Na pravo?* (= La dreapta?); *Na levo?* (= La stânga?); *Spasibo!* (= Mulțumesc!). Și numai în cazuri mai aparte: *Șto vî delaite?* (= Ce mai faceți?) ori *la tibia liubliu! (=* Te

iubesc!). *Vsio!* (Asta-i tot!). *Huia* contează!

— Asta ce mai e?

— Unealta esențială, dar nu se pronunță în conversație. Se folosește.

Ceea ce nu cunoșteam atunci era că timpul întâlnirilor protocolare se va lăbărța în trei zile și trei nopți, de nu știa bietul om ce s-a întâmplat cu mine, de nu mi-oi fi ales azil politic în țara socialismului victorios (ațâțătoare la un nou război, cum i se mai spunea în derâdere). S-a liniștit abia la aeroport, când, cu o oră înaintea decolării, târâm după mine un geamantan și-o rusoaică cu ochii roșii, care din Nikolușko nu mă scotea. Cinci ore am dormit în avion, de mi se înfundaseră urechile, fără s-aud nimic la aterizarea din Băneasa.

Ș-acum, la primirea în partid, Balaci socotise că-i momentul să-mi plătesc datoria pentru zilele cât l-am lăsat să orbecăiască prin Moscova, chiar și în căutarea hotelului unde locuia, că pleca omul dintr-o stație și revenea într-alta, cu același nume, dar cu decor și amplasament schimbat, ambele aflate pe magistrale diferite.

— Am fost împreună - cum spuneam - la Moscova, unde se descurca destul de bine în limba rusă, încercând să mă inițieze și pe mine cu vocabularul rutier și uzual. O vreme am lucrat laolaltă, după care s-a angajat într-o acțiune personală, destul de riscantă. Tot ce vă pot spune e că acolo, în împrejurări dificile, a apărat cu cinste culorile drapelului nostru.

Plată cavalerească, achitată cu umor, în contul eternei tinereți, trăite cu folos, dar și risipite din belșug, pe care mulți o acuză azi cu ipocrizie sau cu blegeala vârstei.

Cu Alexandru Balaci m-am înțeles perfect din ziua când a preluat funcția de vicepreședinte la C.S.C.A. Ne cunoșteam de mult - cum am mai scris -, de pe vremea când lucra ca redactor-șef la E.S.P.L.A. Într-adevăr, nu avea aplecare spre treburi administrative, dar se bucura de concursul unor

colaboratori specializați în macroeconomie editorială, între care, la Centrala Editorială, Dumitru Trancă, Valeriu Deciu și Ion Marinescu, iar la minister autorul acestor însemnări. Cunoscând mersul lucrurilor și al lucrăturilor, am încercat de la început să-i asanez locul, dându-i ca șefă de cabinet pe secretara mea, propunere acceptată de Cadre, precum și pe șoferul meu, refuzat de aceeași rețea, deoarece le-aș fi stricat, presupun, aranjamentele. În activitatea curentă, toată corespondența editorială mi-o transmitea direct, el ocupându-se strict doar de relațiile externe ale tuturor compartimentelor culturii și artei. Practic, îmi acordase mână liberă. Cum în atribuțiile consiliului intra și controlul presei literare, am refuzat să mă implic însă în relațiile cu periodicele de profil, ceea ce l-a determinat să păstreze legături directe cu conducerea acestora. Nu și cu Uniunea Scriitorilor, mai precis cu Zaharia Stancu, pe care amândoi îl cultivam cu mare încredere, spre deosebire de Eugen Barbu, extrem de recalcitrant și orgolios în raporturile cu alți confrați, în cap cu Marin Preda. Cum zilnic eram asaltați de scriitori, făcusem o înțelegere: profesorul urma să se ocupe de monștrii sacri - Arghezi, Camil Petrescu, Victor Eftimiu, Jebeleanu, Philippide și alții de același calibru -, iar eu de tinerii autori, adesea mai nemulțumiți decât maeștrii lor. Extrem de politicos, Balaci nu mă chema niciodată la el în cabinet: când era nevoie, se deplasa la mine, încăleca un colț al biroului meu și discuta ce-l interesa. Uneori, o făcea din plăcerea de-a pălăvrăgi pe marginea bârfelor din târg. Alteori, venea de-a dreptul șocat:

— Te rog, vino să mă salvezi. Au venit peste mine Fănuș și Velea beți criță. Sunt adamici. Fănuș tună și fulgeră, cazan gata să explodeze, iar Velea e paralizat total; nu-i în stare nici să dea din cap, s-aprobe, ori să nege ceva din ce-l întreb.

Profesoral disperat, eu mai calm ca niciodată. Mă lega de ei o prietenie sigilată de-a lungul multelor zaiafeturi și frecventării acelorași așezăminte precum „Grădinița”,

„Podgoria”, „Katanga” și „Casa Scriitorilor” - adevărate filiale ale instituției în care lucram. De-acolo aveam perspectiva întregului șantier literar, obligatorie pentru alcătuirea planului de apariții, căci din nicio revistă nu puteai cunoaște mai bine pulsul vieții scriitoricești. Nici n-am pus bine piciorul în birou și Fănuș m-a luat în primire:

— De ce nu-i dați, bă, casă lui Nicu? Tu nu știi că-i încurcat cu „tânăra Lala”[1] și n-au unde să locuiască?

— I-am dat de două ori, Fănuș, și le-a mătrășit.

Așa era. Prima dată locuise singur, până l-a oploșit în casă pe Ilie Constantin, care, într-o zi, n-a mai venit singur, ci însoțit de-o iubită. După spusele lui Nicu, atunci și-ar fi luat catrafusele, părăsind puntea: „Trebuie să recunoști că Ilie se află într-o stare mai gravă”. Cu aprobarea Constanței, am mai luat un apartament din fondul rezervat pentru artiști, numai că, neplăcându-i plasamentul, Velea a făcut imprudența să refuze în scris repartiția, în loc să urle la funcționarii Spațiului Locativ: «Mie să-mi dați casă în oraș, nu la periferie!»”

Deși gălăgios, cu Fănuș te puteai înțelege, mai ales când i-am promis că vom încerca să reînnodăm lucrurile.

— Și-acum închidem prăvălia că mergem la recepția consulatului francez.

— Mergem împreună, că-s invitat și eu.

Bucuros c-a scăpat de gălăgie, Balaci a plecat înainte, urmat mai apoi de Fănuș și de mine, după ce ne-am căznit să-l urnim din fotoliu pe Nicu Velea, lăsat în cele din urmă să-și continue somnul în cabinet.

Ținuta brăileanului nu era deloc potrivită; în loc de sacou, purta un pulover croșetat din lână groasă, strâns pe gât. Când am intrat târzior în clădirea de pe Bulevardul Dacia, l-o fi deranjat privirea lui Stancu, uimit, poate, de îmbrăcămintea mult prea lejeră a tânărului confrate, așa că s-a și grăbit să-l admonesteze:

[1] Viitoarea soție a lui Nicolae Velea, denumită ca atare de el înainte și după căsătorie.

— Contează pe mine, maestre. Eu o să-ți scriu necrologul.

— Mulți s-au lăudat, Fănuș, că mi-l scriu și uite aici i-am dus - i-a răspuns calm conu Zaharia, bătându-se cu două degete pe umăr.

Ce necrolog?!... Rar mi-a fost dat s-aud cuvinte mai frumoase despre Stancu, precum cele rostite de Fănuș după moartea acestuia. Îl evoca mereu ca pe un boier al breslei scriitoricești, slujite cu demnitate de amândoi. Și asta pentru că, aparent bădăran, Fănuș era de-o rară finețe sufletească, rivalizând cu dantelăria cuvintelor sale. Duritatea cu care intervenea în discuții, îmblânzită între colegi de bonomia unui zâmbet copilăresc, caracteriza parcă și mai pregnant dialogul său cu puternicii zilei. Tranșant, n-a ezitat niciodată să fie sincer cu el însuși. Pe vremea când toți cursanții erau seminarizați - materia de bază alcătuind-o cuvântările lui Nicolae Ceaușescu -, nu s-a jenat s-o spună în gura mare:

— Ce ne frecați cu întrebări de școală primară? Că nu suntem analfabeți. Citim ziare, auzim emisiuni la radio, ba mai și scriem. Veniți să ne vorbiți despre ce nu știm, să vă punem noi întrebări, nu invers, că ce-avem de spus o facem în cărțile noastre. Sau nu citiți defel?

Și-așa aveau să se desfășoare seminariile, cu vorbitori dintre conducătorii de instituții și de partid, mai emoționați decât auditoriul. Numai că Fănuș nu era un interlocutor comod, poate unde venea la ședințe și după un pahar, două de vin. A sosit însă odată bine afumat, arând o întreagă adunare, după ce ochise un scaun liber în fundul sălii. Oratorul, Ion Popescu, secretar la C.C. al U.T.M., își oprise expunerea, până când, în sfârșit, Fănuș și-a găsit locul. După care a încercat să continue:

— Pe plan extern...

N-a apucat să continue:

— Aaaaaaa! La externe stăm minunat!

— Stăm bine și pe plan intern, tovarășe Neagu!

— Stăm pe dracu!

— Se știe că procentual...

— Ce se știe, dom'le? Spune-mi dumneata o uzină, o fabrică, o prăvălie, unde lucrurile merg bine, un atelier de croitorie, o cofetărie sau cârciumă și al dracului să fiu dacă nu scriu despre ea. Ce mă iei pe mine cu procente, că nu-s idiot!

Și cum pe ușă băgase capul și Guță Băiețu, făcându-i semn să iasă, Fănuș s-a ridicat să plece, răscolind din nou cu „pardon, pardon" toată adunarea.

Profund jignit, Popescu l-a turnat unde l-o fi turnat și hotărârea n-a întârziat: „să fie prelucrat la sectorul 1". Invitația i-a făcut-o prim-secretarul Dumitru, care, politicos, i-a trimis o mașină acasă să-l aducă în Banu Manta. Doritor să împace lucrurile, tovarășul găsise leacul: aplanarea conflictului pe motiv că la ședința de partid deviatorul venise băut. Dar, cum nu-i venea să rostească vorba asta, a folosit un îndulcitor:

— Tovarășe Fănuș, să convenim că atunci „ați luat"!

— Nu, nu! N-am luat nimic. Îți repet și dumitale ce-am spus acolo și te invit să mergem când socotești în orice unitate din cele păstorite de sector să vedem cum se muncește și ce zic oamenii despre munca și traiul lor. Discuții libere, nu cu milogi dresați.

Aceeași comedie s-a repetat și la Capitală, unde Gheorghe Pană, descurcăreț, a cerut secretarei să nu-i deranjeze nimeni, după care a umblat în bibliotecă și din spatele unor volume din clasicii marxism-leninismului a scos o sticlă de whisky, a turnat în două pahare și s-a pronunțat scurt:

— Fănuș, te-am chemat să te critic. Hai noroc și consideră-te criticat!

Când Belu Zilber spunea despre comunismul din România că se situează între Marx și Caragiale, avea dreptate.

La rândul său, Alexandru Balaci era ființa cea mai puțin

convențională din ierarhia înconjurătoare. Între timp, la conducerea Comitetului fusese înscăunat Pompiliu Macovei, om cult, manierat, dar extrem de prudent în relațiile cu mai-marii de partid, fie și ocazionali, precum Ion Stoian, șeful secției de știință și cultură de la C.C. al P.C.R., ulterior ministru la Externe, pauper intelectual din toate punctele de vedere. Impostura acestuia nu-l împiedica pe domnul ministru să-l aștepte pe scările Comitetului, lângă portarul instituției, stânjenit să vadă ditamai comandirul cum îi dublează funcția. Situație penibilă, mai ales că mitocanul avea obiceiul să întârzie, timp în care domnul Pompiliu era obligat să stea în calea tuturor, deși se ferea de audiențe. Stoian avea o ură funciară împotriva celor care-l așteptau, obsedat de carența studiilor sale: în tinerețe urmase o școală profesională, de pe urma căreia obținuse calificarea de strungar, nici măcar practicată ca lumea, sărind apoi peste studiile liceale într-o facultate muncitorească de doi ani, completată cu studii la Universitatea de Partid și la Academia de Științe Economice. Spre rușinea mea, mă număram printre puținii care izbuteau să obțină de la el bunăvoința necesară, motiv pentru care Macovei sau Balaci mă trimiteau la el și pentru aprobări în afara treburilor editoriale. Explicația era simplă: în Oborul copilăriei mele, cunoscusem șarlatani cu duiumul, pe care îi lăsam să creadă că mă păcălesc. Arta o învățasem mai mult de la evrei și de la armeni, mai ageri la cântărirea din ochi a clienților. (Și-acum cred că mulți din escrocii epocii noastre ar fi murit de foame în cartierul meu natal. De unde și concluzia că ne meritățm soarta, apropo de aleși.)

Primul contact personal cu înaltul aparatcic al științei și culturii l-am avut pentru obținerea unor pașapoarte ce întârziau să apară. Ne puteam aștepta la repetarea situației când Radu Beligan, la Praga, a fost nevoit să interpreteze două roluri în aceeași piesă, purtând un dialog cu sine însuși, pentru că un coleg de scenă n-a primit viza de ieșire din țară. Când m-am adresat tovarășului cu „Domnule

Stoian”, parcă l-aș fi scuipat, după care, brusc, până s-apuce să mă apostrofeze, am sacadat: „Proletari din toate țările, uniți-vă!”, de-a crezut c-am înnebunit de-a binelea:

— Care unire, domnule Stoian? Dumneavoastră nu vedeți ce dihonie este între sovietici și chinezi? Care proletari? Eu cred și într-o unire a intelectualilor. Sunteți profesor universitar și în calitatea aceasta apelez la dumneavoastră. Nu se poate, ca om de carte, să nu înțelegeți ce se petrece cu niște confrați care n-ajung să vă bată la ușă.

— Sau prost informați de ce dorim să înfăptuim!

Profesor universitar! Nici mai mult, nici mai puțin! Nu știu despre ce gazete de perete, agitatori sau relații tovărășești preda la Școala de partid „Ștefan Gheorghiu”, unde parcă ajunsese chiar și rector, dar apelativul meu i-a mers la inimă. Îl las pe cititor să creadă ce vrea despre acest machiavelism, dar s-a dovedit mai util și mai demn decât să-l aștept ca un lacheu la poarta ministerului. Din cartierul meu, până și Herșcu boccegiul îl băga în buzunar, vânzându-i și-o găină moartă, darămite să cumpere ceva de la Stoian.

Peste ani, când - după perioada de dezgheț - Securitatea va reveni în forță la vechile practici, l-am găsit pe „dom’ profesor” aplecat pe un dosar, acuzați fiind scriitorii Constantin Abăluță, Valentin Berbecaru și Barbu Cioculescu, pentru „discuții cu caracter contrarevoluționar”. Dintre ei, îl știam bine doar pe primul - pe atunci în jur de 25 de ani -, dintr-un cerc de prieteni adunați în casa lui Toni Abramovici, unul dintre campionii boemei noastre, unde versurile lui Abăluță și Iosif Naghiu se întreceau perfect cu proza iubirilor noastre ocazionale, pe baza patrimoniului aflat în căminul de studente „Carpați”. Citeam și reciteam din Esenin, uneori și în cor, cu mintea la orice, nu și la politică.

— Dom’ profesor, ne punem mintea cu niște copii? Pe Abăluță-l cunosc personal. Nu-l interesează nimic peste poezia lui, iar al doilea, Barbu, e băiatul unui magistru al

literaturii noastre! Nu lor li s-ar face rău, ci regimului care îi victimizează.

— Dar și purtarea copiilor trebuie controlată. Am să dau dispoziție să vină cu părinții la o ședință specială. La ea să participe și factori responsabili din Uniunea Scriitorilor și C.S.C.A.

Nu știa că, în afară de Abăluță, băieții se apropiau de 40 de ani, așa că mobilizarea bătrânilor suna hazos. Rezervat, Macovei l-a delegat să participe la „ședința cu părinții" pe Balaci, iar acesta pe mine. Cum nu-mi convenea defel postura, nu m-am dus, așa că, în afară de inculpați, au asistat Ioanichie Olteanu, secretar al Uniunii Scriitorilor, Șerban Cioculescu, ambii amintiți de conu' Zaharia, fără să mai reții numele altora.[1]

Teama de a nu greși cu nimic îl determina pe Pompiliu Macovei să fie extrem de atent la orice indicație venită de la instanțele superioare de partid, deși adesea erau contradictorii. Aceasta se datora faptului că viața literară se polarizase în jurul unor personalități distincte. După alungarea lui Mihai Beniuc din fruntea breslei scriitoricești, majoritatea autorilor s-au simțit mai ocrotiți de Stancu, știindu-l cu un cuvânt greu în fața conducerii de stat și de partid. În treacăt fie zis, fusese omul din umbră care regizase întreaga schimbare de macaz la Uniunea Scriitorilor, în pofida aparentei neutralități. Parcă-l aud și-acum, intervenind blajin în ultima ședință a adunării generale, la care președintele Mihai Beniuc a refuzat să mai participe:

— Ce-aveți, fraților, de unde atâta zarvă și ură, câtă vreme avem o conducere de partid care ne înțelege și ne-

[1] Mai aproape de zilele noastre, Barbu Cioculescu mi-a confirmat desfășurarea faptelor, bănuind că turnătoria aparținuse unui fost deținut „reeducat la Pitești". Fiind vorba de-o ipoteză, nu-i dau numele. În același lot a mai fost și un contabil, Georgescu, de la C.C. al U.T.C., singurul dat afară din serviciu.

ajută?[1]

După cum la fel de ipocrit era și când îi spunea aceluiași stăpân:

— Scriitorii vă iubesc, da, vă iubesc, tovarășe Ceaușescu, dar nu vor să mănânce rahatul lui Dumitru Popescu.

Care, în treacăt fie zis, refuzase să adere la Uniunea Scriitorilor. Bineînțeles, nu mi-l pot imagina atât de naiv pe Ceaușescu încât să și creadă aceste declarații de dragoste, dar îi cădeau bine. De cealaltă parte, tabăra croită în jurul lui Eugen Barbu se întrecea în mărturisiri de iubire, mergând până-ntr-acolo încât propunea înființarea unei Uniuni a Scriitorilor Comuniști. Probabil că în paranoia iubiților conducători ideea nu suna rău, dar deranja numărul adepților: pentru moment, doar 24. Între combatanții de bază din jurul lui Eugen Barbu se aflau Paul Anghel, Ion Lăncrănjan, Alexandru Oprea, Dinu Săraru, Vadim Tudor, Mihai Ungheanu, Dan Zamfirescu și alții. Evit orice etichetare în bloc, nu doar din pricina valorii individuale a fiecărui participant, ci și pentru motivația lor diferită. Peste ani, agresivitatea unor forțe din afara breslei scriitoricești va inflama și mai mult spiritele. Nu se poate uita, de pildă, că, hodoronc-tronc, rabinul Moses Rosen va protesta la editarea volumului 9 din ediția de tip academic a operelor lui Mihai Eminescu, aflată în îngrijirea unor iluștri confrați. Totală imprudență, care avea să agite spiritele „de la Nistru, pân' la Tisa". Vorba unui prieten din copilărie, plecat de mulți ani în Israel: „Mare tâmpit! N-aveam noi destui antisemiți, acum s-a găsit să ni-l pună-n cap și pe Eminescu!"

Divide et impera![2]*,* dicton latin ce le venea mănușă guvernanților români. N-aveau nevoie de solidaritatea unei bresle, care, cel puțin teoretic, era liberă de constrângeri, în

[1] Reproduc cu inevitabila aproximație din cuvântarea finală, de dinaintea alegerilor. Dar acesta era sensul luării de cuvânt, când Z.S. avea în față și un microfon cu difuzor la Comitetul Central al P.C.R.

[2] Împarte și stăpânește (lat.).

stare să-i deranjeze prin libertatea de gândire a membrilor ei, cum adesea s-a și dovedit. Indiferent cine și cu ce temei o făcea, vrajba dintre scriitori dăuna profund intereselor autorilor, întotdeauna ca și acum. Personal, am evitat să ader la vreo gașcă, cultivând raporturi colegiale cu toți confrații. Neoficial, am păstrat însă apropiate relații cu Zaharia Stancu, convenind cu Alexandru Balaci să-l informăm cu discreție despre toate manevrele și actele normative referitoare la viața scriitorilor. Și asta pentru că mediocrii din conducerea ideologică a gloriosului partid îi zâmbeau curtenitor, punându-ne pe noi să scoatem castanele din foc, când li se năzărea că liber-profesioniștii o duc prea bine. Politică periculoasă, câtă vreme ne aflam mereu între ciocan și nicovală. Situația materială a scriitorilor impunea măsuri care, inevitabil, ne obligau să ne situăm fie de partea oamenilor de condei, fie a contabililor ce drămuiau francul cu ifosul administrării culturii. Din păcate, Pompiliu Macovei continua să stea cu fundul în două luntri: nota în carnețel toate indicațiile structurilor de partid - pe care ni le trasa ca sarcini -, la fel și când Stancu i se plângea de avalanșa nemulțumiților ce-i băteau zilnic la ușă cu cereri de ajutoare și împrumuturi, fără ca C.S.C.A. să miște un deget. Duplicitatea, moștenită din vechile sale atribuții diplomatice, se răsfrângea însă negativ asupra întregii instituții. În aceste condiții, am hotărât cu Alexandru Balaci să ne vedem regulat cu Stancu, la restaurantul din Săftica, să ne informăm reciproc, de regulă înaintea întrevederilor sale cu Ceaușescu. Cum acuzația ce ni se aducea viza o presupusă risipă a banilor prin plata drepturilor de autor, am convenit ca prin Fondul Literar să se întocmească o statistică a veniturilor lunare din anii 1959 și 1966, pentru a avea un termen de comparație. Rezultatele dădeau peste cap toate reproșurile: 20% dintre membrii Uniunii Scriitorilor nu realizau niciun venit (în special bătrânii), 14% aveau câștiguri brute între 300 și 500 de lei (mai puțin decât salariul unei femei de serviciu) și

doar 6% între 500 și 1.000 de lei. Sărăcie lucie. Din situația pe care o prezentăm statistic în subsol, rezulta că doar 12 condeieri (1,3%) încasau între 10.000 și 30.000), la care se mai adăugau două excepții, cu sume lunare peste 30.000 lei: Tudor Arghezi și Eugen Barbu.[1]

Desigur, nimeni nu se gândea la vreo absurdă egalizare a drepturilor, după cum, la fel se știa, nicăieri în lume nu se trăiește de pe urma scrisului, excepțiile întărind regula. Numai că situația jalnică a multor scriitori, care o viață întreagă își împărțiseră traiul între condei și călimară, era strigătoare la cer.

Saltul următor a fost întocmirea unui proiect de lege prin care scriitorimea era aliniată la regimul funcționarilor de stat. Un pas înainte, dar minor în comparație cu drepturile prevăzute pentru alte profesii favorizate de stat, precum forțele militare, ale Ministerului de Interne etc. Era firesc să-l informăm pe Stancu, singurul care își putea îngădui să-l abordeze direct pe Ceaușescu și să răstoarne situația creată.

— Maria Ta - cum se obișnuise Balaci să-l răsfețe pe

---

[1] **VENITURILE LUNARE (BRUTO) ALE MEMBRILOR U.S.R.**

Suma	**1959**	**1966**
Fără venit	93 membri (22%)	100 membri (20%)
Venit până la 300 lei	81 membri (18%)	75 membri (14%)
Venit între 300 și 500 lei	37 membri (9%)	32 membri (6%)
V enit între 500 și 1 000	51 membri (12%)	64 membri (12%)
Venit între 1000 și 1 500	39 membri (9%)	40 membri (7%)
Venit între 1500 și 2 000	28 membri (7%)	41 membri (8%)
Venit între 2000 și 2 500	25 membri (6%)	36 membri (7%)
Venit între 2500 și 3 000	12 membri (3%)	29 membri (5%)
Venit între 3000 și 4000	23 membri (6%)	39 membri (7%)

Stancu -, uite cum arată multașteptata lege a pensiilor, insistând zeflemitor asupra pragurilor materiale (ieri socotite derizorii, astăzi de invidiat).

Am relatat cu un alt prilej dezamăgirea și înjurăturile venerabilului președinte al Uniunii Scriitorilor, așa că reținem doar spusele sale după vizita făcută la Comitetul Central:

— L-am rugat, de la început să ne lase săraci, dar să nu ne umilească, să nu ne pună alături de funcționarii cu mânecuțe, cum vor mai-marii lor, care au o ură viscerală împotriva scriitorilor. L-am întrebat direct: dumneavoastră ce pensie dați unui ministru de care vreți să vă descotorosiți? A tăcut. I-am zis mai departe: țara asta a avut și va mai avea mulți miniștri, de care nici dracu' n-o să-și amintească, dar nu și scriitori, pe care numai timpul îi va cerne. M-a ascultat și a fixat pe loc pragurile: „4.000 de lei pentru membrii Uniunii Scriitorilor, 2.000 pentru membrii Fondului Literar".

Atunci, la Săftica, Stancu nu s-a lăudat, fiindcă după câteva zile toată legea avea să fie refăcută, plafonul maxim de pensionare al membrilor Uniunii Scriitorilor (între 2.000 și 4.000 lei) depășind adesea nivelul de salarizare a multor directori din sistemul instituțiilor culturale. (Cum fusese interzis cumulul de funcții, Vladimir Streinu a refuzat inițial să accepte postul de director la Editura de Literatură Universală, pentru că salariul ce i se acorda - în jur de 3.400 de lei - era mai mic decât pensia ce-o primea de la Uniunea Scriitorilor. Pentru perfectarea angajării sale, a fost nevoie de-o derogare specială.)

Într-o situație și mai proastă erau membrii Fondului Literar (161 în 1959, 488 în 1966). Din cei existenți, mai mult de jumătate erau fără venit sau cu încasări lunare până în 300 de lei.[1] Ca și în cazul lui Sadoveanu, Goga sau

[1] **VENITURILE LUNARE ALE MEMBRILOR FONDULUI LITERAR**

Suma	**1959**	**1966**
Fără venit	46 membri (28%)	172 membri (35%)
Venit până la 300 lei	44 membri (27%)	101 membri (20%)

Rebreanu, prestigiul unui mare scriitor - cum era socotit la vremea respectivă și Stancu - conta mult în ochii puternicilor zilei. Mai ales că „Desculțul” - cum îl mai onora Arghezi în particular - nu se ocupa doar de bătrâni, ci și de tinerii confrați. Tot el venise cu ideea reintroducerii timbrului literar aplicat pe cărți, practică folosită în perioada interbelică (falimentată în zilele noastre)[1]. Cum operația era anevoioasă în tipografii, din pricina milioanelor de exemplare, am convenit să încărcăm prețul de vânzare cu procentul dorit și să-i returnăm sumele trimestrial prin Centrul de Librării și Difuzare a Cărții, decontare posibilă, atâta timp cât întregul comerț se realiza prin rețeaua de stat.

Dihonia dintre scriitori deranja însă mai mult decât mijloacele materiale de care dispunea Uniunea - sume neînsemnate, în raport cu cele mai modeste investiții din bugetul țării. Încercarea, fie și simulată, a lui Nea Nicu de a aplana ciondăneala - întreținută îndeosebi de cei din jurul

Venit până la 500 lei	19 membri (13%)	38 membri (8%)
Venit între 500 și 1 000	18 membri (12%)	75 membri (15%)
Venit între 1000 și 1 500	16 membri (10%)	38 membri (8%)
Venit între 1500 și 2 000	6 membri (4%)	20 membri (4%)
Venit între 2000 și 2 500	1 membru	15 membri (3%)
Venit între 2500 și 3 000	2 membri (1%)	4 membri (1%)
Venit între 3000 și 4000	2 membri (1%)	12 membri (3%)
Venit între 4000 și 5000	1 membru	4 membri (1%)
Venit între 5000 și 10000	6 membri (4%)	8 membri (2%)
Venit între 10000 și 20000	-	1 membru
TOTAL	161 membri	488 membri

La recalcularea pensiilor, li se vor acorda drepturi lunare între 1000 și 2000 lei.

[1] În condițiile actuale, aplicarea unui timbru ca la alcool și țigări ar pune capăt evazionismului reclamat de financiarii Uniunii Scriitorilor, plata sau neplata timbrului literar fiind controlabilă până la ultimul chioșc sau tarabă de cărți și ziare, posibila falsificare de timbre sancționându-se penal.

revistei *Luceafărul* de sub pulpana lui Eugen Barbu - eșuase lamentabil. Nu pot uita ziua „concilierii” - comentată de Balaci, în prezența lui Pompiliu Macovei, când s-au întors de la Comitetul Central -, unde protagoniștii fuseseră Stancu și autorul romanului *Groapa.* În cuvântul său, acesta din urmă și-a exprimat convingerea că viața literară va rămâne viciată câtă vreme la conducerea Uniunii Scriitorilor se va afla un escroc. Stancu - să înnebunească! Gesticulând, a izbit necontrolat ceașca de cafea din fața sa, răsturnată dumnezeiește pe costumul imaculat al lui Ceaușescu. Îngrozit de ce izbutise să facă, Stancu s-a repezit spre fereastră, țipând „mă omor”, urmărit de „iubitul conducător”, care-l invita să se liniștească, să revină la masă, cu intenția de a-l îmbuna.

Și mai de râs era mutra nedumerită a șefului de cabinet - parcă Manea -, chemat în ajutor, cu urechile ciulite la ce părea că n-a înțeles:

— Niște prosoape!

Socotelile din spatele cortinei nu erau în defavoarea lui Barbu. Nu vreau să fac supoziții - considerate de alții a fi certitudini -, dar este aberant să crezi că acționa de capul lui. Ca-n *Conu Leonida față cu reacțiunea,* se trăgea din pistoale cu voie de la poliție. În afara mesei de scris, Patronul - cum i se adresau intimii - reacționa la fel și cu alți confrați, precum Marin Preda, nici el ușă de biserică. Numai că adversitățile, până la un punct firești în legile sportivității, se manifestau și pe stadioane străine, unde, vrând-nevrând, urmau să joace în aceeași echipă. La un conclav în Germania - la care participau și cei doi romancieri, însoțiți de Pop Simion, vicepreședintele Uniunii Scriitorilor -, ambii s-au luat la harță în plin restaurant. Lasă că refuzaseră să zboare cu același avion, dar ajunseseră să nu se suporte nici la aceeași masă, fixată cu tricolor de nemți. Deranjat de discuția pe care Pop o purta cu Barbu, Preda s-a simțit ofuscat:

— Am să vă rog să-mi respectați tăcerea!

— Ce face? Tu vorbești, jidănitule?

Prilej ca Barbu să-i amintească de noua soție, Etta - de-a lungul discuției și Ettica, Etticuța -, punându-l la curent cu ce nu știa despre dânsa, despre cercul în care „Moromete" s-a învârtit și se învârtea - în cap cu Crohmălniceanu, principalul său consultant -, și de tot neamul sfintei scripturi.

Iar dacă limbajul mahalagiilor din Cuțarida se revărsa voios, cine-și putea închipui că țăranii din Siliștea-Gumești s-ar fi lăsat mai prejos? Și pentru că venise vorba despre neveste, discuția s-a extins și asupra altor membri de familie. Căci, bune sau rele, soțiile se mai schimbă, dar și tații, de unde concluzia că „Nea Jenică" s-ar cuveni să renunțe la porecla de Barbu, când numele de Cristea i-ar explica și mâzgăleala hârtiei, ca fiu nelegitim al lui N. Crevedia[1]. Până aici, nimic infamant, nu și la amintirea mamei. Că toată încurcătura i s-ar fi datorat, fiindcă pe ambii tați îi chema Nicolae, de unde îngăimăceala femeii la ceas de taină și așternut. Clar ca vaca! Dovadă că, prin toate zicerile lui, odrasla îl moștenește întru totul pe tăticu' Crevedia, colaborator fascist de nădejde la *Porunca vremii,* un timp chiar și director la *Sfarmă-piatră.* Or, de când lumea, ce naște din pisică șoareci mănâncă.[2]

Desigur, istoria literară nu se scrie după auzite, deși adevărul îl mai întrevezi și printre rândurile ei. Totalmente dezinteresat și în afara oricăror rivalități, poetul Ion Larian Postolache (1916-1977) îmi relata cum Crevedia îl rugase

---

[1] Pseudonimul lui Nicolae Ion Cristea (1902-1978), găzduit în tinerețe în casa tâmplarului Nicolae Barbu, tatăl legitim al lui Eugen.

[2] Menționez că sursa de informare privind voiajul berlinez provine de la Alexandru Balaci, care, oficial, avea relații pe linie de stat cu Uniunea Scriitorilor. Reamintesc că, potrivit reglementărilor oficiale, orice deplasare a unei delegații peste hotare (chiar și individuală) era urmată de un raport către șeful de instituție (în cazul de față Zaharia Stancu). Oficiul de documente secrete de la C.S.C.A. ar putea oferi surprize și mai mari.

să i-l prezinte pe Barbu, pe vremea când acesta trăia înghesuit de pe urma unui debit de tutun, iar apoi ca umil corector la tipografia „Cartea Românească”, încălțat cu niște teniși, până în prag de iarnă. Postolache afirma că le-ar fi înlesnit această întrevedere, surprins că, fără să-l fi cunoscut până atunci, Eugen știa de existența presupusului tată, „după certurile din casă”. De asemenea, de uimirea lui Crevedia când a auzit că băiatul are morbul scrisului. Gurile rele au mers mai departe, insinuând că farmecul romanului *Groapa se* datorează restilizării lui Crevedia, cu argumentul prăpastiei dintre această operă, publicată în 1957, și *Șoseaua Nordului,* proză anostă, în două tomuri, apărute la distanță de doi ani, în 1959. Argument șubred, ca și cum diferențe de nivel artistic n-ar exista și în creația majorității scriitorilor fecunzi. Nu mai departe al confraților de generație Petru Dumitriu sau Marin Preda, ca să nu mai vorbim de Stancu.

În pofida caracterului vulcanic și a unui acut spirit polemic, cultivat cu voluptate împotriva adversarilor din sânul aceleiași bresle, acțiunile lui Barbu erau bine cotate la bursa oficialității de partid. Deși în iunie 1968 este scos de la conducerea revistei *Luceafărul* și înlocuit cu Ștefan Bănulescu, peste un an va fi săltat în grad, fiind ales membru supleant al Comitetului Central la Congresul al XI-lea al P.C.R., iar în 1970, readus în publicistică prin înființarea revistei *Săptămâna,* unde va fi consecvent cu el însuși, apelând la vechii colaboratori. Puterea-i crește, odată cu agresivitatea publică. În noul context, era greu ca cineva să-și fi manifestat ostilitatea față de el, exceptând comitetul Uniunii Scriitorilor, care-l acuză și de plagiat (cazul romanului *Incognito*). Și, totuși, un anonim își pune mintea cu el și izbutește să realizeze mai mult decât toți membrii de conducere a breslei literare.

Polemist de forță, înzestrat cu un har artistic de înaltă clasă, ce amintea de verva stilistică a unui Arghezi sau Pamfil Șeicaru, tipul înțelesese că-n conjunctura de-atunci

este suficient să fii citit de zece oameni, factori de putere și de decizie, în cap cu Nicolae Ceaușescu, urmat de prim-ministrul I.G. Maurer, de conducătorii principalelor departamente de stat și de partid, organe de presă și culturale. Grație Poștei Române, fiecare dintre aceștia primea în fiecare luni o epistolă către Eugen Barbu, hazna răsturnată săptămânal în capul celui care, în temeiul polemicii, făcea același lucru cu mulți confrați luați în tărbacă. Cu aceste misive - așternute cu o peniță de aur, muiată în vitriol - se deschidea viața înaltelor cabinete, deranjate când poșta își întârzia rostul:

— Ați primit plicul? Că la noi n-a sosit. Trageți rapid o copie și trimiteți-o urgent la noi, că-mi cere șeful scrisoarea.

După numele „șefilor”, am înțeles că ministrul Pompiliu Macovei era printre ultimii beneficiari. Numai că xeroxul își făcea datoria și în favoarea altora, înscriși la coadă pentru citirea slovelor, prețuite ca un coniac franțuzesc la cafeaua de dimineață, cu care ne începeam săptămâna de lucru. După harul și gura spurcată dovedite la scrierea textelor, autorul părea să fie Adrian Păunescu, pe-atunci în proaste raporturi cu Barbu, numai că poetul-pamfletar se jura pe ce-avea și ce-i lipsea că, în afară de femei, n-a atacat pe la spate nicicând pe careva. Atent, expeditorul răvașelor se îngrijea ca plicurile să fie expediate de alte persoane, mereu din alte cutii poștale, ca băieții cu ochi albaștri să nu depisteze sursa. Cert e că vreme îndelungată Barbu a fost jucat la babaroase mai bine decât în Cuțarida lui, rămânându-i în gât otrava răspunsurilor pe care niciodată nu știa încotro s-o reverse.

Nimic nu rămăsese uitat despre supleantul Comitetului Central, de la anii petrecuți în Școala de Jandarmi - întreruptă la căderea regimului antonescian - la fundul agitat al consoartei - între timp cam veștejită -, de la faima intelectuală ce încerca să și-o croiască prin cei care-i fișau cărțile necitite și introduse în jurnalul său de lector, la havuzul din holul casei, menit, după expeditorul

blestemelor, să se ușureze continuu pe norocul lui. Nu datele în sine frapau, multe cunoscute, ci cascada zeflemelei rostite cu haz. Țigănie dorise, de-o șatră avea acuma parte.

Eugen Barbu rămânea descoperit și prin unii colaboratori vremelnici, care fie că-l turnau pe considerentul „obiectivității" lor, fie că dădeau Patronului informații neverificate, de cele mai multe ori acte de răzbunare personală. Printre cei atacați mă numărasem și eu, terfelit într-un amplu foileton, intitulat *Peștele cel mare și problemele editoriale,* semnat, incredibil, de un amic comun. Cauza? Autorul articolului, auzind c-a fost înșelat de nevastă-sa cu *Lucian Pintilie* - ce-o fi fost adevărat nu știu l-a confundat cu *Petre Pintilie*, cu care, întâmplător, mă îndreptam spre casa lui, când ni s-au încrucișat drumurile.

— Tu veneai cu el la mine acasă?

Cu aceeași „obiectivitate", le-am achitat datoria, în legile Oborului natal - unde nimic nu se vindea și se cumpăra fără plată. Reține și-acum acel P.S., din dreptul la replică, adresată mai mult cititorilor și mai puțin celui care mă atacase: „Petre Pintilie, prietenul meu, nu-i totuna cu Lucian Pintilie, amicul dumitale". Oricum, mai cinstit, comparativ cu parșivenia zâmbăreață a domnului ministru Macovei, diplomat *par excellence.*

Domnia sa ajunsese la perfecțiunea de a-ți sugera să faci un lucru, fără să și-l asume. „Vorbea fără să spună" - dacă se poate admite o atare aserțiune -, îndeosebi după schimbarea temperaturii politice.

Perioada de „dezgheț" era pe sfârșite, iar cel mai iubit fiu al poporului, „care transformase biroul de lucru într-un mare șantier", se dorea acum și primă vioară în ideologie, ajutat de capelmaistrul Leonte Răutu și de trei opere fundamentale, pe care le știa pe dinafară: *Bazele leninismului* de Stalin, versurile lui Bolintineanu și poeziile

lui Vasile Militaru[1], poeme de suflet, până când, într-o ședință, Eugen Jebeleanu, sătul de repetarea aceloraşi stihuri, i-a spus că autorul lor a fost legionar. Din clipa aceea nimeni nu l-a mai auzit fredonând „*A venit aseară mama din sătucu-i de departe*”. Așa că temelia politică rămânea Lenin, și el mediat de Stalin. Pe scurt, încet, dar sigur, reveneam la proletcultism.

Scandalul a pornit de la ansamblul Operei de Stat, fluierat la Paris, după reprezentarea baletului *Le Marteau sans maître (Ciocanul fără stăpân*) de Pierre Boulez. „Decadență totală, dacă și parizienii ne-au huiduit” - gândea conducerea propagitului[2], care a ordonat convocarea tuturor ispravnicilor culturali la „reconstituirea crimei”. Spectacolul s-a rejucat într-o dimineață, cu ușile închise pentru simplii spectatori, invitații întrecându-se în a râde cât mai zgomotos, când bieții artiști executau stranii mișcări coregrafice, pe fondul unei muzici dodecafonice, inovații insuficient intrate în calendarul avangardismului european. Ochii și urechile realist-socialiste ale întregului aparatcic n-aveau cum să nu fie șocate. Atunci, decizia demiterii directorului general[3] al Operei părea inevitabilă, ca să nu spun comandată.

---

[1] (n. 19 septembrie 1885, Dobreni, județul Ilfov - d. 8 iulie 1959, închisoarea Ocnele Mari) a fost un poet și scriitor român naționalist, fost deținut politic sub regimul comunist din România, care a publicat și sub pseudonimul Radu Barda. După anul 1933, se apropie de Mișcarea Legionară și dedică legionarilor mai multe poezii, printre care *Purtătorii torței* și *Bucură-te țară*. Poeziile legionare se vor publica în volumul *Temelie de veac nou*, apărut în aprilie 1938 la Editura Cartea Românească, sub pseudonimul Radu Barda.

[2] Abreviația sintagmei „propagandă și agitație”.

[3] Mihai Brediceanu (1920-2005), conducător al Operei de Stat între 1959 și 1966. Îndepărtat din funcție, va fi angajat în anul următor ca director muzical al orchestrei Syracuse din New York, apoi profesor universitar în S.U.A., director general al orchestrei filarmonice din Istanbul, director general al Filarmonicii George Enescu, iar după evenimentele din decembrie 1989, reînscăunat director general al Operei de Stat din Bucureşti.

Mă aflam în biroul domnului Macovei când Anton Vârlan, directorul Cadrelor din C.S.C.A., a intrat să semneze decizia demiterii. Nici bine n-a părăsit biroul când una dintre secretare, Zoia Bexa, a întredeschis ușa cabinetului:

— La telefon Mihai Brediceanu; vrea să vorbească cu dumneavoastră.

Ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, l-a ascultat cu răbdare și, ce m-a uimit, își lua notițe școlărește, să nu care cumva să uite comentariile ce se impun, răspunsurile cuvenite. Nici nu se uscase bine cerneala semnăturii sale de pe actul de demitere, când, grijuliu, domnul ministru a început să-l îndrume, nu doar pentru perioada imediată - ca de pildă revizuirea tematică a planului anual, cu accente pe valorile clasice ale repertoriului universal, după o discuție prealabilă cu Uniunea Compozitorilor -, ci și în perspectivă, pentru alcătuirea unui plan de largă respirație, care să aibă ca țintă și promovarea creației românești. Poate că astfel intenționa să-i sugereze că decizia de a-l demite nu-i aparținea, că, la rându-i, aflase de ea ulterior. Mă bucur că la data evocării acestei împrejurări[1] același personaj se mai afla în viață, martor al evenimentelor narate. La fel ca și în cazul relatării funeraliilor lui Tudor Arghezi, având ca principal regizor din umbră pe însuși Nicolae Ceaușescu.[2] Am regretat că nu mai trăia și Alexandru Balaci, prezent cândva în vălmășagul situațiilor descrise. Din această pricină, am delimitat amintirile personale de relatările sale, surprinse imediat după consumarea unor situații aparte.

În seara zilei de 16 iulie 1967, mă aflam în sediul instituției, mai precis în cabinetul demnitarului amintit, la sfârșit de program (de două ori pe săptămână, cadrele de conducere lucrau și după-amiezile). Ne pregăteam să

[1] Cf. Pe urmele „*Ciocanului fără stăpân*“, foileton publicat de mine în „*Adevărul literar și artistic*”, XII, nr. 654, 18 febr. 2003.

[2] Cf. *A murit Tudor Arghezi*, foileton publicat de mine în „*Cultura*", la 2 febr. 2006.

plecăm, când telefonul ne-a întrerupt discuția. La capătul firului, Baruțu Arghezi anunța moartea „Tăicuțului”. Nu rețin prea multe din cele discutate, ci doar rugămintea de a fi anunțate presa și alte instituții oficiale. În acest context, Alexandru Balaci s-a grăbit să-l mai prindă la Comitetul Central pe Ion Stoian, amintit mai sus. A ascultat și a hotărât pe loc:

— Să se dea cu litere mari: „A murit academicianul Tudor Arghezi”.

— Cum academicianul Arghezi? a sărit ca ars Balaci. În conștiința literară n-a fost și nu rămâne drept academician. E suficient să se scrie numele lui, cel mult: poetul Tudor Arghezi!

— Nu, nu! Se va da cel mai mare grad pe care l-a avut.

Ca la armată, fără drept de recurs.

A doua zi, Ceaușescu și-a convocat ispravnicii de resort: Manea Mănescu - care, ca secretar al C.C., coordona între alte secții și domeniul culturii -, pe amintitul Stoian și pe dirijorul secției de presă, Sion Bujor (de negăsit atunci în sediu). Între invitați, Zaharia Stancu, președinte al Uniunii Scriitorilor, Pompiliu Macovei și Alexandru Balaci, în calitatea lor de președinte și, respectiv, vicepreședinte al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă.

Fără să-i invite să ia loc în jurul mesei de lucru, Ceaușescu a luat ziarul în mână, recitind cu voce tare știrea laconică. După care, știind că presa nu intră nici în competența Uniunii Scriitorilor, nici a C.S.C.A., și-a îndreptat privirile către aparatcicii săi:

— Cine-i cretinul care a dat această știre?

— Eu, tovarășe secretar general, ar fi răspuns prompt Ion Stoian -, fără ca replica lui să fie urmată de vreo dojană.

De fapt, pe Ceaușescu îl deranjase doar caracterul lapidar al știrii, simțind nevoia unui necrolog, cu date semnificative despre om și opera lui.

Zis și făcut. Pe loc, s-a stabilit ca necrologul să fie întocmit de-o comisie alcătuită din Manea Mănescu, Ion

Stoian, Zaharia Stancu și Alexandru Balaci, urmând ca versiunea pentru tipar să fie văzută și de Ceaușescu, la Snagov, în seara aceleiași zile. De pregătirea funeraliilor urma să se ocupe C.S.C.A. și Uniunea Scriitorilor, instituții care i-au aruncat în foc pe Mihai Alexandru, secretarul general de la Cultură, și, cum se putea altfel, pe Ion Stoica, încă de pe atunci regele neîncoronat al dricarilor de marcă, aflat la a treia generație în branșă. Îl adusese Stancu de la Protocolul de Stat, apropiindu-l de-o lume aleasă, deși mai săracă, numai că Stoica era convins că, la o adică, nu-l poate înlocui nimeni, pompele funebre continuând să aibă vad și în clanul demnitarilor. Oare nu el îl va tencui pe Chivu Stoica, după ce un glonț iertător de păcate lăsase urme de care partidul n-avea nevoie? Cine oare îi montase catafalcul ceva mai sus, ca niciun vizitator să nu-l poată vedea de-aproape? Nu degeaba avea să pășească țanțoș în jurul decedatului, ce fusese fardat peste măsură:

— Vă place? Sigur că vă place! Vedeți ce ziceți, c-acum îl fac la loc, striga la foștii colegi de Protocol, agitând la vedere o batistă, ca și cum ar fi șters un geam.

(Dacă mă gândesc bine, nu exclud ca, în vara anului 1967, Ion Stoica să nu fi părăsit culoarele vechiului Protocol, ce-l ținea mult prea aproape - în ochii paznicilor - de viitorii lui clienți.)

Potrivit ceremonialului programat să aibă loc la Ateneul Român, ministrul Culturii urma să țină o alocuțiune, dl Pompiliu Macovei însărcinându-mă cu redactarea textului.

— Cât timp vi s-a acordat?

— Cinci minute!

— Asta înseamnă trei pagini!

— Maximum!

— Mai vorbește cineva?

— De Stancu știu sigur. S-ar putea să fie însă și alții!

— Vorbiți primul sau...?

— Nu știu.

Acest răspuns m-a încurcat, deoarece, din prima clipă,

gândul mi-a fugit la *Testament,* ispita unui comentariu pe marginea știutelor versuri putând s-o aibă și alți cuvântători. Nu puteam exclude că un condeier dibaci, precum Radu Popescu - folosit de Stancu la redactarea multor discursuri -, nu va merge pe același făgaș. Trebuia să fiu prevăzător, ca nu cumva, în ultimul moment, să mi se ceară o nouă versiune. Prudent, m-am îndreptat spre Editura pentru Literatură, unde, din proprie inițiativă, am încredințat aceeași temă lui Mihai Gafița, unul dintre redactorii-șefi, precum și lui Vasile Nicolescu, șeful secției de poezie, critică și teatru. După care m-am retras acasă cu grija aceluiași extemporal, simțind nevoia să recitesc pe diagonală volumul *Litanii* - închinat de poet soției sale, Paraschiva, decedată cu un an înainte -, precum și placheta de versuri *Noaptea,* unde moartea era privită, deloc mistic, ca o intrare în întuneric. Ambele cărți apăruseră de curând, în 1967, când Arghezi împlinise vârsta de 87 de ani.

Dumnezeu fusese bun cu mine. În ziua funeraliilor - când, brusc, s-a decis ca discursul domnului Pompiliu Macovei să fie de 15 minute, fără panegiricele lui M. Gafița și V. Nicolescu nu m-aș fi descurcat. Puse cap la cap, paginile se completau miraculos, ca și cum ar fi aparținut aceluiași autor.

Mai puțin noroc a avut Balaci. Cum era de așteptat, scrisul în patru se dovedea imposibil. Reîntors de la Comitetul Central, îl întreb:

— Gata cu necrologul?

— Cum să fie gata?!

— Și ce-ați făcut până acum?

— Vocalize, potrivire de gânduri. Stancu a sărit în sus, când propuneam notația c-a murit cel mai mare scriitor din zilele noastre, replicând că s-ar înțelege c-am rămas fără căpătâi. La rândul său, Manea Mănescu a înlemnit, în fața unor detalii biografice: - „Cum călugăr? Cum să spunem așa ceva?” - „Dar monah?” - „Așa merge!” Nebunie curată. A rămas să prezint o formă închegată pe baza celor

convenite.

Nu știu dacă versiunea finală i-a aparținut italienistului nostru, dacă n-a consultat și el pe altcineva. Îndoielile mele pornesc de la faptul că n-avea facilități de peniță, fiind obișnuit să vadă și să revadă din scrupul o pagină încredințată tiparului. Cert este că, în seara aceleiași zile, toată ceata lui Pițigoi s-a prezentat cu necrologul la Snagov. Citit incantatoriu de Balaci, textul l-a mulțumit pe supervizor.

Scos din pepeni se dovedea însă a fi Ion Stoica, venit la Ateneul Român cu o întreagă trupă de ciocli. Aici, corpul neînsuflețit al poetului fusese depus mai târziu, pare-mi-se în dimineața zilei de 18 iulie, fiind însoțit de Baruțu Arghezi.

— Cum se poate așa ceva? Nu l-ați ținut la frigider? Doar suntem în toiul verii!

— Am vrut să-l ducem la Elias, dar n-au vrut să-l primească, pe motiv că nu-i în nomenclatură. (La acea dată - adăugăm noi - spitalul ținea exclusiv de rezervația C.C. al P.C.R.)

— Lasă că-l facem noi frumos, o să vă placă - a adăugat Stoica împăciuitor. Chem îndată machiorul meu de la Teatrul Național, care face minuni.

Și s-a îndreptat spre administrație să dea un telefon. În liniștea împietrită a holului, fiecare pas răsuna îngrozitor. Trezit din somn în toiul nopții ca să mă prezint urgent la Ateneu, pășeam buimac, când, după o coloană de marmură, mă trezii brusc cu o arătare stranie, cu o privire rătăcită și-o barbă până la buric. Ne speriasem reciproc.

— Ptiu, bătu-te-ar Dumnezeu să te bată - i-am zis, recunoscându-l pe Gheorghe Pienescu, editorul operei argheziene, ce-și pierduse stăpânul, ochii săi înlăcrimați scutindu-mă de orice comentariu. Păstra aceeași venerație față de poet, împinsă acum până la ridicol. Când, peste câteva ore, niște tineri confrați se sfădeau în preajma catafalcului, i-a mustrat cu blândețe:

— Fiți buni și vorbiți în șoaptă. Acum el aude totul.

Credeți-mă!

Între timp, Stoica își terminase treaba. Îi rămăsese doar grija de a-și privi isprava cu ochii marelui cârmaci. Postase în stânga și în dreapta poetului câte o calfă, el situându-se la doi metri de catafalc, de unde își scruta cu un singur ochi opera. Fiind înăltuț, se crăcănase în așa fel încât să dobândească scurtimea lui Ceaușescu. Ordinele sunau scurt:

— Ridică stânga... prea mult... așa, așa... o picătură din dreapta mai jos. Foarte bine, foarte bine!

Acest „foarte bine” îmi zgârie și azi creierii. Dacă, totuși, Pienescu avea dreptate când spunea că Arghezi continua să audă și pe năsălie, sunt convins că s-ar fi amuzat copios la ora marelui bilanț, ca unul ce niciodată n-a fost lipsit de umor.

Știrea că Ceaușescu va participa la adunarea solemnă de la Ateneul Român - programat în ultima gardă de onoare, alături de prim-ministru, președintele Uniunii Scriitorilor și de ministrul Culturii - obligase direcțiile de specialitate din C.S.C.A. (muzica, teatrul și plastica) să lustruiască și mai bine vacsul lui Stoica, atente la scenografie și la fondul muzical. Examen trecut cu brio.

În ziua cea mare, șeful statului a sosit șchiopătând: își scrântise piciorul la o partidă de volei, în weekendul de la Snagov. Ca pe un peron de gară, în clădirea Ateneului se circula liber. Încă nu se strecurase spaima de mai târziu, când la asemenea ocazii se participa spontan-organizat, cu treceri prin multe filtre. Cum nu puțini scriitori, artiști de scenă și de șevalet, muzicanți și muzicologi, bașca neprevăzuții anonimi se aflau în preajma înalților funcționari de stat, tentația de a vorbi cu ei, urmată și de strecurarea unor memorii, era mare.

S-ar zice că Arghezi le purtase noroc. La vremea decesului său, întâmplarea făcea ca toate cadrele de conducere din ministere și alte instituții - minus membrii

guvernului - să nu mai aibă dreptul la mașini de serviciu. Din această pricină, cortegiul funerar s-a mișcat, șontâc, șontâc, *per pedes.* Timp berechet pentru explicarea nemulțumirilor și a unor cereri „la botul calului” Numai că, până la Mărțișor, cale lungă.

A doua zi, în multe cabinete din ministere, de la Comitetul Central, edituri și ziare, teatre și muzee, nu s-a lucrat. Temporarii lor deținători, atunci mari, acum mici, aveau febră musculară.[1]

Deși cult și civilizat, lustruit în profesia de arhitect - fusese ucenic al lui Octav Doicescu -, Macovei rămânea un om anost, lipsit de personalitate, anchilozat în raporturile sale ierarhice cu puternicii zilei. Învățase de mult că unui șef mediocru nu-i face plăcere să se înconjoare cu oameni mai deștepți decât el și, în consecință, păstra orbește distanța impusă de grad. Îi devenisem colaborator în urma unei întâmplări stupide: fusese ras de pe lista vorbitorilor programați să latre la Marea Adunare Națională, unde nu ceruse cuvântul, dar organizatorii de la partid hotărâseră că

[1] P.S. Vremurile s-au schimbat și se schimbă. În bine pentru unii, mai rău pentru păstoriții lor. La timpuri noi, oameni noi. Nu se putea ca printre marii învingători să nu se numere și Ion Stoica, spre mândria străbunilor săi cu șase cai mascați. Dintre toate personajele amintite în povestea noastră, este singurul ce-avea să-și clădească un nume și-un prestigiu după Marea Gălăgie din Decembrie. Ce Protocol de Stat, câtă vreme prin filialele lui putea concura cu cele mai vestite case de pompe funebre?... Era de-ajuns să mori, că nu-ți mai trebuia nimic. Bani să fi avut, că om te făcea. Își lărgise aria de preocupări, de la procurarea actelor de deces, la parastase. O fărâmă de inimă îi rămăsese și pentru amărâții de scriitori, până deunăzi confrați de pahar la doamna Candrea și Șapira din Calea Victoriei 115. Deunăzi, la înmormântarea unui bun confrate, e vorba de actorul, dramaturgul și prozatorul Alexandru Lungu - unde, spre rușinea foștilor colegi de scenă și de breaslă, s-au adunat vreo 15 inși, cu popă, dascăl și gropari la un loc -, vajnicul Stoica a rămas nedumerit, văzând că nimeni nu spune un cuvânt de adio sau la revedere. Nu uit vorbele lui: „O să mă ocup și d-asta“. Pe scurt: dispărut și el între timp, a fost un om pe care se putea conta!

nu-i rău ca printre muncitori, țărani, ingineri și alți reprezentanți ai nației, să cuvânteze și ministrul Culturii.

— Mai mare rușine ca asta n-am pățit vreodată, să fiu invitat să vorbesc și apoi îndepărtat ca necorespunzător.

— Cine v-a scris cuvântarea? l-a întrebat Balaci.

— Iordăchescu și Kirmaier, care se ocupă de conferințe în cadrul Consiliului de Răspândire a Științei și Culturii.

— Trebuia să solicitați Consiliul Editurilor, mai aproape de așezările din domeniul culturii și artei.

— Nu-i nici acum târziu.

Și rău n-a fost, numai că rugămințile ocazionale s-au repetat, uneori cu o grabă ce presupunea abandonarea altor activități. Ca de pildă, vizita delegației Uniunii Scriitorilor din Ungaria, condusă de József Darvas, pentru comemorarea lui Petöfi Sándor, despre care se spunea că ar fi căzut în luptele cu trupele țariste, la Albești, în iulie 1949, cu prilejul Revoluției.

— Nu este sigur că ar fi murit acolo; cert e că la Albești a fost văzut ultima oară, lângă un pod. În epocă, a circulat ipoteza că ar fi căzut prizonier în încercuirea rusească. Dar dacă tot ne vizitează scriitorii unguri, ar fi bine să vadă Careiul, unde poetul și-a cunoscut viitoarea soție, precum și Colțăul, unde au locuit un timp împreună și unde Petöfi a scris cele mai frumoase versuri de dragoste.

— De unde știi toate astea?

— De la Mihai Gavril, cu care am bătut meleagurile Târnavei, cu ocazia unor manifestări literare.

— Vrei să-mi faci un spici de câteva minute pentru Albești?

— Cu plăcere!

Și mi-am făcut-o cu mâna mea, căci m-am pomenit transferat în funcția de consilier general al ministrului, cu atribuții de care domnul arhitect se scutura voios. Timp liber berechet, prilej de a umbla forfota prin țară, pentru înscăunarea comitetelor județene de cultură și artă, de a participa la manifestări festive ori de a însoți personalități

artistice și ministeriale din străinătate, de a fi prezent acolo unde, invitat să participe, domnul Macovei simțea nevoia să lipsească.

Din când în când, mă păștea bucuria unei cuvântări.

— Am fost programat să vorbesc la Cluj despre tradiție și inovație și mi-ar trebui un material de bază. Un text pe care să lucrez.

— Despre tradiție e ușor de scris. Lecție cunoscută. Greu de explicat experimentul din domeniul artei. Ați văzut ce s-a întâmplat cu *Ciocanul fără stăpân.* Stăpânii noștri ar dori - vorba lui Nenea Iancu - să se modifice totul, dar să nu se schimbe nimic.

— Nu-i chiar așa: una este inovația care servește la ceva și alta jocul steril, moftul.

— Când trebuie să conferențiați?

— Peste o lună.

Timp suficient de meditație și de compilație, mai ales în privința ipocriziei în artă, unde organele teoretice ale partidului de avangardă fundamentaseră mersul înainte cu baterea pasului pe loc. Numai că domnul ministru m-a invitat să-l însoțesc în capitala Ardealului. Cum nu mă atrăgea drumul alături de un om care prefera să citească ziare decât să discute, am plecat cu avionul, motivând că, până sosește dânsul cu mașina, am vreme de rezolvat diverse probleme curente. Și, într-adevăr, până la sosirea ministrului am avut vreme să trag un chef cu Lungu și Oarcășu, editorii noștri clujeni, ba să și dorm. Seara, la casa de oaspeți a partidului, am luat masa cu domnul ministru și cu Duca, prim-secretar la județ, ambii taciturni și ipocriți, vorbind fără să spună nimic și sorbind din pahare ca și cum ar fi înghițit otravă.

A doua zi, conferința la fel de plictisitoare, ținută în sala Bibliotecii Universitare, în fața factorilor culturali de răspundere, dar și a mediului universitar. În pauză, mă pomenesc cu un scriitor maghiar, care, vorbind românește, mă obligă să stau cu fruntea încrețită să înțeleg ce vrea să

spună. Cu greu pricep că a scris o carte, acceptată, dar și mereu amânată de Editura Tineretului. Pus pe șagă, îi zic:

— Vă promit că la București vorbesc cu Veronica Mihăileanu, de care vă plângeți, și vă introduc volumul în plan. Am însă și eu o rugăminte: acum, la discuții, să rostiți și dumneavoastră câteva cuvinte.

— Dar se borbit reu romînește!

— N-are importanță. Gestul contează. Vă rog mult.

A fost cel mai scurt discurs auzit vreodată, mai ales din cele ce se doreau politice:

— Bine borbit Ciușescu: fere vizuine deologiche... (sala izbucnește în râs) Ce ris, tovareș? Vezut cur gol?

După care oratorul coboară de la microfon în aplauzele asistenței, în timp ce Beu, secretarul cu propaganda, îl bombăne, iar el mă arată cu degetul.

În județe, i-a tunat și i-a fulgerat. În principiu, președinții și vicepreședinții comitetelor de cultură și artă sunt numiți de departamentul nostru. În realitate, domnul Macovei parafează, fără nicio rezervă, deciziile organelor locale de partid. Rar să întâlnești printre ei persoane mai răsărite. Prezența unor universitari ca Cezar Apreotesei la Timișoara, Mircea Braga la Sibiu, Alexandru Huszar la Iași a ridicat pe-alocuri miza jocului în favoarea unor autentice acte de cultură, numai că festivismul rămânea propriu activității generale. Cum e turcul și pistolul. „De zece ani fac în cultură!” - mi se laudă vicepreședintele de la Teleorman, când îl întreb ce tangențe are cu domeniile coordonate de el. Șeful său, un profesor oarecare, se mândrește la rându-i că, în tinerețe, nevastă-sa s-a iubit cu Dumitru Popescu. Mă mir, în sinea mea; speram să aibă gusturi mai bune. La selectarea subordonaților avem însă un cuvânt de spus. Asta în cazul când delegații ministerului își iau rolul în serios și nu se supun orbește acelorași organe locale. Asist la examinarea candidaților din Râmnicu-Vâlcea și le pun aceeași întrebare: „Ce-ai face dumneata, dac-ai fi numit președintele comitetului de cultură și artă?” Îi asigur că nu

există acest pericol, deoarece a fost deja desemnat profesorul Roman, și-i ascult. Ca și cum s-ar fi înțeles între ei, majoritatea consideră că principala lor menire ar fi să asigure însușirea cuvântărilor tovarășului Ceaușescu, aplicarea cât mai fidelă a documentelor de partid. Un singur candidat îmi reține atenția.

— Aș întreține cele mai cordiale relații cu președintele gospodăriei de stat de la Corcova, care de departe bate viticultorii din regiune. Acolo vița se culege târziu, când zici că boaba de strugure, de-o lași, se stafidește. D-aia și vinul e uleios, tare. Nu degeaba ceceul partidului d-aici ridică un butoiaș pentru tovarășul Hrușciov, care, când ne-a vizitat țara, la vinul de Corcova s-a oprit. Licoarea face minuni la concursurile artistice unde candidăm pentru premiul întâi. La celelalte, bun e și vinul de Drăgășani, slăbuț în putere, dar gustos. Bei din el o zi și-o noapte și n-ai nici pe dracu'. Pentru onomasticile și aniversările șefilor, indicat e vinul de Orlești, și el piesă grea.

Este singurul candidat cu care intru în vorbă. Nu se lasă rugat și-mi explică.

— La vizita de lucru a tovarășului Ceaușescu în Vâlcea, de la centru ni s-a zis ca, la intrarea dânsului pe meleaguri oltenești, să fie întâmpinat de oastea lui Tudor Vladimirescu. Pân' la urmă beleaua a căzut pe capul meu, după ce de la tovarășu' prim a alunecat la secretaru' cu propaganda și de aici la cultură. Ce să fac? Să dezgrop cimitirele? Am vorbit imediat cu șefii din Drăgășani, c-aveam acoperire, să-mi dea două butoiașe de 50 de litri, din care pe unul îl doseam la noi pentru alte acțiuni viitoare. Nici n-am ajuns în audiență la București și polobocul a bătut la ușa directorului administrativ de la Studioul Buftea. Căci acolo se turnase filmul cu Tudor, iar figurație câtă frunză și iarbă. Cum să mă refuze, când era vorba de conducătorul țării? „Cum le iei, așa le-aduci." „Bineînțeles! Se poate altfel?!" Și am venit la Vâlcea c-un camion plin de cămeși, izmene și căciuli. Numai că vizita

tovarășului a întârziat, iar oastea, care și-așa fusese cărată cu două ore înainte la marginea județului, s-a tolănit pe pajiște, iar țoalele s-au înverzit de iarbă. Le-am dat noi la „Nufărul”, dar degeaba. Am scos atunci din pivniță al doilea butoiaș și conflictul s-a aplanat.

— Ce școală ai?

— Liceul și vreo doi ani de facultate!

Profesorul Roman se apleacă peste umărul meu și-mi spune că n-a primit avizul de la secția de propagandă a județului, că s-a luat în furcă de prea multe ori cu ei. Nu sunt încântat de ce face individul, dar nu pot să nu-i apreciez sinceritatea. În cazul recrutării personalului, este obligatorie viza ambelor organe, de partid și de stat, așa că-l întreb dacă secretarul cu propaganda, în jurul căruia se învârte totul, are vreun preferat anume. Îmi dă numele a trei domnișorele, dintre care una n-are, la rându-i, studiile terminate. Mi-e clar ce am de făcut: nu acord viza la două dintre ele, iar apoi, la discuția finală, facem schimb de prizonieri. Ceea ce se și întâmplă.

Peste tot aceeași fanfaronadă. Pe plan local, fiecare prim-secretar se vrea conducător suprem și dă dispoziții ca atare. La Craiova, parcă Fulger ori Băbălău, îl cheamă pe Florea Firan la ordine:

— Dacă la parada de 23 August n-am o fanfară de cel puțin 50 de muzicanți, o încurcați.

Nicio încurcătură, ci numai bătăi de cap. Regimentul are fanfară, dar nu cu 50 de inși. În oraș sunt niște lăutari, numai că puțini sunt suflători. Noroc că regimentul dispune de instrumente, iar comitetul de-o stație de amplificare, așa că la tribună se vor înșira 50 de gradați cu liră pe epoleți, între care mulți au trompetele și tromboane înfundate cu prosoape. Nu contează că mimează, ci c-au ieșit la număr.

Nu mai puțin adevărat e că eradicarea analfabetismului, realizare deosebită a profesorimii române, a obligat statul să se aplece și asupra activității educativ-artistice, alocând fonduri substanțiale instituțiilor de profil, de la căminele

culturale și bibliotecile sătești, la rețeaua orășenească de muzee, teatre, filarmonici, studiouri cinematografice, edituri etc. Mai fiecare județ se străduiește să aibă în capitala lui un teatru profesionist, adăugat caselor de cultură, sălilor de cinematograf, librăriilor și altor unități specifice. De pildă, în afara marilor centre culturale, precum București, Cluj, Iași, Timișoara, funcționează teatre subvenționate la Arad, Bacău, Bârlad, Botoșani, Brăila, Constanța, Craiova, Galați, Petroșani, Piatra Neamț, Pitești, Reșița, Sibiu, Turda ș.a., unele dintre ele, puține la număr, cu activitate notabilă și-n zilele noastre. Fără îndoială, nu toate s-au ridicat la un nivel artistic superior, dar **existau**, cu porți deschise trupelor afirmate venite în turneu. Desigur, dăinuirea cenzurii le-a frânat inițiativele, ori le-a alterat rostul prin tendențiozitatea mesajului, dar, de bine, de rău, **funcționau**, precum suratele lor din Germania lui Hitler sau Rusia lui Stalin, unde, în pofida blocajului ideologic, mecenatul a dus la crearea unor adevărate Academii de Artă.

Mândria locală îi determină pe amfitrioni să organizeze zile ale orașelor, precum și ale oamenilor de seamă născuți pe meleagurile lor, zile de chiolhanuri, dar și de simpozioane, permanentizate anual, la care adesea participau și cele mai autorizate personalități ale domeniilor abordate. Aceste manifestări au oferit cadrul multor dezbateri serioase, unde fiecare ins putea vorbi liber despre evenimentele sau personalitățile aniversate. Că din umbră erau filate, nu ne îndoim, numai că lipsa cenzurii imediate îngăduia bunul mers al comunicării directe.

Inevitabil, apăreau și situații ridicole, care te trezeau la realitate. La Craiova - cu prilejul împlinirii a 110 ani de la nașterea lui Macedonski -, după colocviul consacrat vieții și operei Poetului, la care participau între alții Adrian Marino, Mihnea Gheorghiu, Alexandru Piru, ne-am deplasat la Pometești, unde oltenii ar fi vrut să așeze o placă memorială pe conacul Macedonskilor. Pe ea nimic alarmant,

doar câteva date biografice, prăvălite indirect și-n lirica sărbătoritului: „Iată Pometeștii, iată Adâncata”. Dorința se izbește însă de un veto partinic:

— Nu e voie. Am cerut permisiune de la cece și n-am primit încă aprobarea. Or, ni s-a atras atenția să nu ridicăm nicio statuie sau placă memorială fără aprobarea secretariatului.

Președintele Comitetului Județean de Cultură și Artă profită de prezența lui Mihnea Gheorghiu, membru al Comitetului Central, și-i cere încuviințarea. Nu i-o dă, spunându-i că decizia îl depășește. De râsul lumii: datele de pe placa memorială se află și-n manualele școlare. Disciplină oarbă! Până și primul secretar de partid, satrapul județului, n-are cutezanța să aprobe „nelegiuirea”. După un chef monstru, ținut la sediul gospodăriei de stat - unde până și un inveterat antialcoolic ca Marino s-a cherchelit buștean îi spun lui Florea Firan s-așeze placa pe zid. Ar pune-o, dar e de față și secretarul cu propaganda de la județ, care a vorbit personal cu cei de la centru, de unde știe că placa n-a intrat încă în discuția secretariatului.

— Pune-o, dom’le, cum îți spun!

— Și dac-o pățim?

— Nu pățim nimic, iar la județ dai vina pe mine. Spre deosebire de ei, știu de ce s-a dat dispoziția cu pricina. N-are nimeni ceva cu Macedonski, mulți nu știu nici măcar cine e. Pe șefi i-a deranjat apariția plăcilor memoriale închinate Haiei Lifșiț, lui Bernat Andrei, Olgăi Bancic *ejusdem farinae.* D-aia n-a apărut nici până azi o istorie a Partidului Comunist din România. „Era pe când nu s-a născut, azi o vedem și nu e!”

Faptul trece neobservat, iar a doua zi, când revenim la sesiunea de comunicări, mai importantă este lipsa lui Marino. Doamna Lidia Bote îi motivează absența: toată noaptea a zăcut la pat, legat pe frunte cu felii de cartofi cruzi. De când îl știe, n-a băut atât de mult. Indispus e și profesorul Piru. În ziarul local, *Înainte,* a apărut un articol

injurios la adresa lui. Deși prorector al Universității București, a acceptat să fie decan la Facultatea de Filologie din Bănie, chiar și pe gratis. Tribut adus unui amor tomnatic. Studenții se revoltă și vor să spargă geamurile redacției. Piru află și fuge la ziar, să-i păzească ferestrele. Băbălău, prim-secretarul județenei de partid, îl invită pentru conciliere. Profesoral nu se plânge de articol, ci că la hotelul unde locuiește înfundă încuietoarea ușii cu hârtie și o găsește mereu desfundată. Renunță la decanat ritos: „Dacă părăsesc Facultatea, puteți s-o închiriați la bulgari”. Băbălău îl roagă să uite incidentul și-l cheamă pe șeful Securității să înlăture orice posibilă urmărire. Profesorul profită de prilej și intervine pentru acordarea unui pașaport doamnei Gabriela Pintea, cooptată de dânsul în personalul universitar. Îl va primi mai târziu, iar dânsa va rămâne definitiv în Occident - ca și în paginile romanului *Cearta,* scris cu năduf de același Alexandru Piru. În rest, ca la șah: unii joacă cu piese negre, alții cu albe. Le înlocuim consecvent cu vinuri de aceleași culori, din Corcova, Segarcea și Drăgășani, în preajma unor farfuze, deloc urâte, ce se țin scai de Grigore Traian Pop, adjunctul profesorului la *Ramuri,* bistrițean adoptat de olteni. Cară cu ele versuri și proze de mântuială, citite înainte și după, încântate de succes. Cum și de ce să le refuzi? Vorba profesorului: „E o crimă, dragă, să respingi o fată frumoasă! Eu și la facultate le trec pe toate, indiferent cum arată, că, oricum, tinerețea le înnobilează!”

Vremuri tragicomice. S-ar zice că domnul Caragiale ne-a scris istoria și în perspectivă. Bărbații, robi ai inefabilului feminin, vor avea parte de soții, dar și de sosii ale eternei coane Joița, tentate mereu să țină în mâini frâiele guvernului. Datorită unui mecenat generos, instituțiile culturale au avut parte de-o masivă bază materială, deși, paradoxal, deloc prielnică unor adevărați oameni de cultură. *Panem et circenses.* Odată cu trecerea de la „ce-a fost a fost” la „nu va mai fi”, buzunarul statului s-a

scuturat, iar circul s-a mutat în politică, mulți dintre îmbogățiți preferând cazinoul și arena de fotbal, cu achiziții de jucători cumpărați cu milioane de dolari, care îi scutesc să citească și să-și încânte ochii în fața unui spectacol sau opere de artă. Bietul Dinu Păturică îi compromite total prin manualele școlare. Îi plângi de milă, când îl raportezi la urmași.

— Da, dar am câștigat libertatea de a ne exprima!

Într-adevăr, mare lucru. A dispărut teama de a deschide gura, de a spune ce crezi. Deși la fel de adevărat e că teama de a nu fi îndepărtat din serviciu pentru ce gândești, riscul de a-ți pierde pâinea pentru credințele sau aderența politică te pot duce și la o cruntă autocenzură. Sau, cum zicea pe vremuri Herșcu boccegiul, ajuns între timp și portar la un teatru particular:

— Libertatea? Sigur că-i bună. Da' ascultă ci-ți zic: nu face două parale când ți-i buzunaru' gol. Ai bani, ai cultură! N-ai? Îți ștergi nasu' cu mâneca și belești ceaprazu'! Dijaba schimbi placa, dacă patifonu-i uzat.

X. LA MATCĂ

Mergând să las câteva cărticele la o dactilografă din cartierul Gării de Est, nu puteam uita recomandarea lui Gheorghe Pienescu:

— Dacă vrei să n-ai nicio surpriză, du-te la doamna Maria Manoliu. Tariful e 80 de bani pe pagină, pe care, la predarea manuscrisului, ți-i restituim. Dar tu fii boier și dă-i un leu de filă, după care capul nu te doare; n-ai să descoperi o singură literă greșită, ca să nu-ți spun că, la transcrierea textelor, nu numai că îți va aplica noua ortografie, dar nu va confunda niciodată o formă de limbă cu alta dictată de uzanțele vremii.

După un telefon prealabil, mă îndreptam spre locuința doamnei însoțit de Petre Pintilie, bucureștean prin adopție, după ce-și terminase osânda la Canal. În fața casei de pe strada Amiral Murgescu ne aștepta un bărbat de vreo 60 de ani, de statură mijlocie, uscățiv și jerpelit, ca și cum abia fusese scos din etuvă. Mai mult ca orice, mi se împietrise privirea pe multele petice colorate de pe tot pantalonul ce-i conferea un aer de arlechin. M-am trezit când a intrat în vorbă, înroșindu-mi obrajii, ca și cum m-ar fi prins cu mâna în buzunarul său:

— Vă plac nădragii mei? I-a bătut cu palma prietenește, adăugând: Sunt călduroși, iar vremea-i aspră. V-aș invita înăuntru, dar n-aveți măcar un scaun pe care să stați. Am vândut tot ca să ne luăm cărbuni. Dacă învârți de coadă în casă o pisică, n-are de ce să se prindă.

În loc să vorbească precum toți oamenii, mitralia, luându-ți posibilitatea să strecori un cuvânt. În plus, graseia c-un

farmec deosebit, păstrând o ușoară coloratură moldovenească, perceptibilă pentru urechile unui bucureștean get-beget.

Ne-am despărțit lăsându-i câteva volumașe de dactilografiat, peste care a plutit cu privirea ușor uimit:

— Rebreanu? *Nuvele*? Hm! L-am cunoscut personal; falnic bărbat, dar greoi. Mimi, nevastă-mea, l-a prins bine; la o petrecere i-a spus-o și lui: „Știți cum sunteți dumneavoastră, domnule Rebreanu? Ca un stejar falnic care a căzut la examenul de botanică!”

Am zâmbit și am tăcut, nedumerit pe cine am în față, urmând să revenim la o anume dată. Pe drum, Petre Pintilie mă întrebă:

— Știi cine e? Nedumerirea din ochii mei îndemnându-l să continue: E Petru Manoliu, scriitor fecund în epoca interbelică, gazetar de prima mână, despre care, la începuturi, Lovinescu spunea că e cel mai talentat critic dintre tinerii de-atunci.

Îmi vorbea de Petru Manoliu într-o vreme când nici numele lui Lovinescu nu revenise în circulație, amintindu-mi cărțile publicate, revistele inițiate de el, exemplara sa pregătire filosofică, fără să uite pe cei de care se atașase, între care Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran sau Petra Comarnescu. Vorbele îmi alunecau pe lângă urechi, imaginea peticelor de pe pantaloni continuând să mă obsedeze.

Ajuns acasă, am căutat să aflu mai multe despre el, numai că sărăcia de instrumente biobibliografice mă împingea spre vechi surse, precum *Enciclopedia Cugetarea* a lui Lucian Predescu, de unde am reținut date utile, sau *Istoria literaturii române* a lui G. Călinescu, mai generoasă, cu informații prețioase în capitolul *Noua generație. Momentul 1933,* subintitulat *Filosofia neliniștii și a aventurii. Literatura experiențelor.* Mult prea sumar - adăugat, cu siguranță, la sfârșitul marelui banchet -, discursul criticului nu-mi oferi destule informații, după cum n-o face nici cu alți

candidați la nemurire, precum Emil Cioran sau M. Blecher. Eterna soartă a tinerilor abia intrați în joc, cu care adesea se încheie „lista de bucate”. Mai darnic s-a dovedit fișierul Bibliotecii Academiei Române, care, luat în seamă, mi-a umplut masa de cărți. Între ele, patru romane: *Rabbi Haies Reful* (1935), *Tezaur bolnav* (1936), *Moartea nimănui* (1939), *Domnița Ralu Caragea* (1939) și o monografie *Creangă* (1939). Nu m-am grăbit să le citesc integral, nu pentru asta venisem în documentare, ci mai curând să știu de ce-și duce crucea-n spinare. Nu puteam trece ușor nici peste puzderia de articole publicate de același autor în cele mai importante periodice ale vremii, legitimând, din toate punctele de vedere, un spirit creator. Frunzărindu-i cărțile și, parțial, gazetăria, alungasem temerea că, prin ce scrisese, s-ar fi dovedit „ostil”. Exceptându-i romanele - pentru gusturile mele de atunci mult prea încâlcite în latura lor metafizică -, publicistica mi se părea, dimpotrivă, bine așezată, atingându-și mai totdeauna ținta. Oricum, bilanțul global nu-i justifica zdrențele democrat-populare. Explicația mi-a dat-o același Petre Pintilie, care mi se părea că știe totul și ceva pe deasupra. Răspunsul a fost scurt:

— Pușcăria!

— De ce?

— De pomană. Obișnuiește-te cu gândul că mulți au cunoscut-o și pe degeaba.

Cum știam că de temniță mai avuseseră parte și alții, pentru ca apoi să li se ridice proscrierea, că printre cei interziși la tipar se număraseră cândva scriitori cu biografii încurcate, precum foști legionari, excluși din partid, aflați și ei o vreme pe listele negre ale cenzurii - ca în cele din urmă să-i văd că zburdă voios în țară și peste hotare, cocoțați chiar și în înalte funcții ministeriale, obștești, ba chiar și la patriarhie - l-am invitat pe domnul Petru Manoliu la o discuție, convins că unde merge mia, merge și suta. În drum spre Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă, l-am luat cu mașina, pentru a-l scuti să-și plimbe peticele prin

fața celor de la Informații și Registratură, portari și secretare, care nu l-ar fi scutit de întrebări. Eram sigur că-i pot pleda cauza, știind de existența multor cazuri asemănătoare.

— Domnule Manoliu! Petre Pintilie ți-a vorbit despre mine; ți-a spus ce pot și ce nu pot face. Pleacă de la convingerea că vreau să te ajut. Dar vorbește-mi ca la popă. Vreau să cunosc măcar ce știu cei care te țin sub obroc. Nu de alta, dar când vor spune că ai omorât zece oameni, să-i pot corecta: doar unul. Deci: pentru ce ai fost condamnat și ce pedeapsă ți s-a dat?

— Pedepsit am fost, cu mult amar de închisoare, dar condamnat niciodată. Nu m-a judecat niciun tribunal, nicio instanță, nu există un act de condamnare oficială. M-au săltat de câteva ori de-acasă, m-au uitat în celulă, după care mă zvârleau afară. Bine și-așa, decât să-mi putrezească oasele p-acolo.

Să fi fost, să nu fi fost adevărat ce spune, nu știu până în ziua de azi, mai ales că, în literatură, mitomaniei i se mai spune și ficțiune. În consecință, am insistat:

— Nu se poate! Un motiv, oricât de stupid, trebuie să existe. E imposibil ca în scenariul acesta, film mut de-ar fi fost, să nu fi intuit dumneata de unde ți se trage năpasta.

— De știut știu. Dar cine mă crede? Și, mai ales, la ce mi-ar folosi? Nu pot să mă lupt cu brontozaurii. Vezi pe cineva să și-i ia pe ruși în cap? Da, da, da! Pe ruși! Că totul mi se trage de la Katin, de la povestea celor 4.300 de ofițeri polonezi împușcați în 1940 de sovietici. În 1943, când nemții au descoperit groapa comună de lângă Smolensk, în pădurea Katin, am scris un serial pe tema acestui masacru. Atunci mi-am îngropat și eu toate vederile de stânga.

Hopa! Când i-am auzit ultimele vorbe, l-am și văzut scăpat pe jumătate. Întrevăzusem scorul de 1-1, de la care se putea rejuca partida.

Neîndoios, discuția începută cu Petru Manoliu alunecase pe făgașul deplinei sincerități. O convorbire similară

avusesem cândva cu Petre Pintilie și nu exclud ca, scăpat de necazuri, tocmai el să fi fost acela care să-mi fi girat buna-credință. Evident, după atâția ani, nu am pretenția ca discuțiile purtate atunci să le reproduc acum întocmai, dar în privința fidelității conținutului n-am niciun fel de îndoială. De altfel, existența mai multor documente olografe - între care și scrisoarea reprodusă mai departe în subsolul unei pagini - le atestă autenticitatea.

— Despre ce „stânga” e vorba, domnule Manoliu?

— Adevărata stângă trăiește doar în partea inimii. Numai că, văzută din față, ea se află în dreapta dumitale.

— Sofism!

— Nici vorbă, cel puțin pentru cine îndrăznește să privească trecutul „așa cum a fost”, fără a mai implica prezentul în vreun fel. De pildă, pentru voi, Grivița Roșie e un simbol: roșie dintotdeauna. În realitate, ea a fost și verde. Ca și la Malaxa, ca și la S.T.B.[1], Gaz și Electricitate ș.a.m.d. De tinerii intelectuali nu mai vorbesc. Mărșăluiau cu toții în aceeași direcție, sătui până în gât de rotația acelorași partide istorice. Se căuta o altă cale, și unii, și alții vorbind de nevoia unor oameni noi, animați de idealuri nobile. În momente decisive, se aflau pe aceeași balanță. Ciondăneala despre clase și rase avea să vină mai târziu.

— Și dumneata pe ce taler te-ai așezat?

— Eu? Pe niciunul. În publicistică, mi-am revendicat o independență totală, mesianică, niciodată cantonat în rigorile vreunui partid. Mereu de partea celor amărâți, lipsiți de apărare. Repet: până la Katin, când am închinat steagul. De altfel, ca și Zaharia Stancu.

— Stancu?

— Da, Stancu. Nu ți se pare curios că într-o vreme căzuse în dizgrație? Țăranul mersese și mai departe: total dezamăgit, a dezvăluit numele adevărate ale colaboratorilor roșii din presa antifascistă, decriptându-le pseudonimele. Adevărat plocon pentru cei de la Siguranță.

[1] Societatea Tramvaielor București.

Fără să-și propună, îmi dădea la mână probe în favoarea propriului dosar. Mi s-a părut deci firesc să-l întreb:

— Din ce-ai scris dumneata atunci, mai ai ceva ziare prin casă?

— Pe dracu'! Mi-au ridicat totul la percheziție. E o minune că ne-a mai rămas mașina de scris, ca să ne câștigăm pâinea. Nu ușor: Mimi, nevastă-mea, are coloana spinării înțepenită și nu-și poate folosi degetele decât pe claviatură. Fără mine n-ar putea face nimic: eu îi dictez, eu manevrez mașina la capăt de rând, tot eu schimb hârtia; viață de câine, bucuros că nu-i în lanț.

Am hotărât să mergem împreună la Stancu. După alungarea lui Beniuc din conducerea Uniunii Scriitorilor (1966), fusese ales în fruntea breslei, dovedindu-se mai totdeauna un om de bine. Ca secretar al Consiliului Editurilor, aveam cele mai bune relații cu el - cum am mai spus -, fiind atent la solicitările sale, exprimate, de regulă, în urma diverselor audiențe acordate scriitorilor, pentru a interveni la o redacție sau alta. Fără să coboare la nivelul editurilor vizate, găsise o cale scurtă, mai ales că pe drumul acesta mersesem de mult împreună. Îl cunoșteam de prin 1962, când, cochetând cu ideea unei morți apropiate (avea să mai trăiască 12 ani până la trecerea Styxului), mă invitase împreună cu Sorin Arghir să ne ocupăm de ediția postumă a operelor lui. În timp ce bea filtru după filtru de cafea, convenisem și structura seriei de scrieri, el optând s-o începem cu poezia originală și tradusă, urmată de proză și publicistică. Cum al doilea compartiment îl vedea deschis prin *Desculț,* a rămas interzis când i-am amintit de *Oameni cu joben,* roman cam pornografic. Efectiv i-a căzut țigara din mână, ca și cum nu l-ar fi scris vreodată.

— A fost un accident, ca multe altele în viața oricărui artist, carte pe care o puteți omite, că nici la Brăescu n-ai reprodus romanele, mult prea veștejite față de schițele lui satirice.

— Ba de ce nu, magister! interveni Arghir, care tocmai publicase o micromonografie a operei lui Stancu. E un roman scris cu nerv, la fel ca *Amantul doamnei Chatterley* și, slavă Domnului, nimeni nu-l exclude pe Lawrence din literatură, iar opera a făcut epocă. Mamă, mamă, ce s-ar mai citi!

Cum între timp în braseria de la Athénée Palace apăruse și Victor Eftimiu - mic, gras, crăcănat și sprijinit în baston, dar însoțit de o superbă domnișoară de maximum 20-21 de ani -, Stancu schimbă cursul discuției:

— Păcat de-acest boier al spiritului. Bărbații adevărați trebuie să rămână în picioare până la moarte, nu să stârnească milă.

— E ceea ce și face, magister. Mie nu-mi stârnește milă, ci invidie. D-asta o să merg să-l și salut, că fata-i de folos obștesc.

De-atunci, onorat de noua relație, aveam grijă ca în fiecare an să introduc sistematic reeditări din operele conului Zaharia, să mă interesez de soarta lucrărilor inedite, așa cum nici el nu putea s-o facă mai bine, îndeosebi în privința fixării tirajelor. Cu alte cuvinte, calea putea fi bătătorită și de la celălalt capăt al ei, mai ales când interveneam pentru alții. Acum reveneam după câteva zile de când insistase să fac ceva pentru un gazetar de la *Sfarmă-piatră,* cândva extrem de agresiv în susținerea unor idei totalitare. Nu mi-am putut reține uimirea:

— Dar v-a fost ostil dintotdeauna, domnule președinte, ați consumat o tonă de cerneală unul împotriva celuilalt!

— Am luptat cu el cât timp a ținut o spadă în mână. Dar azi, când dușmanul îmi bate la ușă să-mi ceară pâine, nu-l pot goni ca pe un câine!

I-am spus tot ce ne aduce la dânsul, fără să bag de seamă că, tiptil-tiptil, Petru Manoliu părăsise cabinetul. Stancu și-a dat acordul, sfătuindu-mă să fac toate demersurile la Editura pentru Literatură Universală.

— Numai că acolo te izbești de Ilca Melinescu, în stare să-

l sfâșie, dacă află de foiletoanele antisovietice din timpul războiului, deși omul i-ar putea face niște traduceri colosale. Mai curând renunță la etnia ovreiască, decât la sacramentele bolșevice. Uită-te la picioarele ei: la Siguranță i le-au băgat într-un cazan cu apă clocotită, dar a tăcut mâlc. Nenorocirea e că de-atunci vede în jurul ei numai dușmani.

— Nu-i și cazul meu; mă știe de pe vremea când, trimis de mama la farmacie, mă ridicam în vârful picioarelor să ajung la tejgheaua din dosul căreia vindea în prăvălie.

— Ea?

— Cu mâna pe inimă vă spun că da. Pe mama o durea întruna capul, așa că eram abonat la farmacia Vasserman din strada Ardeleni, colț cu Moșilor. Îmi vindea pe datorie, mă trecea în condică, iar tata trecea din când în când să plătească. Aveam credit.

— Poate că îl mai ai și-acum și-i dați lui Manoliu medicamentul de care are nevoie...

Pe acesta l-am găsit în curtea Uniunii din Kiseleff, plângând în hohote.

— Iartă-mă, domnule, iartă-mă!... E un ticălos. N-am mai putut răbda. Să dea el mâna cu dumneata și cu mine nu? E un ticălos, un țăran nenorocit. Să nu-mi întindă mâna?... Mie?... I-am fost adjunct la revista *Azi*, am colaborat ani în șir; mai mult: între 1935 și 1937, am condus singur revista. Să nu-mi dea mâna, să nu mă recunoască?

— De ce vă necăjiți? Poate că de vină sunt eu. Hodoronc-tronc, s-a găsit în fața unui martor inoportun. Dovadă că n-a avut nimic contra revenirii dumitale în arena literaturii. Dimpotrivă.

Cu Ilca bolșevica - așa cum era alintată de cei care nu îndrăzneau să-i calce pragul - m-am descurcat și mai simplu. Mă obișnuisem să intru în cușca leoaicei fără să mă zgârie defel. Respectam însă o condiție primordială, de la care nu trebuia să te abați: să-i spui adevărul, să n-o minți,

să știe exact despre ce este vorba. Înțelegere de la care nu m-am abătut. În prealabil, avusesem grijă să procur câteva pagini de ziare din arhiva Bibliotecii Academiei Române, lăsând ca gaj depozitarului un pachet de „Kent” și cuvântul de onoare că le aduc intacte în 24 de ore. Treabă dificilă, fiindcă presupunea desprinderea câtorva foi dintr-o colecție legată și o reașezare ulterioară, sacrilegiu motivat prin „salvarea unei vieți”, în locul oricărei pledoarii, am rugat-o pe Ilca să citească foiletoanele despre mișcările sociale din 1933.

Le-a citit cu interes, răspunzându-mi, indirect, la o întrebare nepusă:

— În mod normal, acest autor ar trebui să primească o pensie din partea Federației Internaționale a Luptătorilor Antifasciști (F.I.A.P.). O primesc și eu, ca fostă deținută, dar și alții, care n-au făcut altceva decât să asculte prin pivnițe emisiunile radiofonice din Londra și Moscova. De unde și vorba: puțini am fost, mulți am rămas.

Peste toată povestea masacrului de la Katin și reverberațiile acestuia în conștiința gazetarului a trecut fără niciun comentariu, făcându-se că n-aude, în timp ce frunzărea un proiect editorial.

— Îi dau să traducă *Muntele vrăjit* de Thomas Mann. Scap în felul acesta și de Eugen Barbu, care lucrează cu negri, mai precis cu Andrei Deleanu, care mă f... la cap toată ziua (conjuga uneori verbul facerii și desfacerii mai mult ca să șocheze, să-și justifice pantalonii). Sparg încă un monopol și mă bucur, mai ales că, în materie de traduceri, Barbu e priceput să tălmăcească doar din românește în grivițeană.

La aflarea veștii, lui Petru Manoliu nu i-a venit să creadă, repetând două vorbe, ca și cum le-ar fi auzit întâia oară:

— Thomas Mann..., Thomas Mann..., Thomas Mann!... Academie, nu altceva!

Și credea ce spune, căci, vizitându-l cu timpul acasă - acum cât de cât înzestrat cu noi veștminte -, l-am găsit la masa de lucru, verificându-și cadența frazei cu un ciocănel,

la fel de important precum penița. Ca și cum ar fi scandat din *Eneida,* rostea textul german aproape silabisit, controlându-i ritmul cu ciocănelul, pentru ca apoi, citind din traducere, să folosească aceeași unealtă, cu scopul de a releva o cadență similară. Nu degeaba tot lui avea să i se încredințeze tetralogia biblică *Iosif și frații săi* a aceluiași autor.[1]

---

[1] După apariția *Muntelui vrăjit* - eveniment petrecut la sfârșitul anului 1967 aveam să primesc următoarea epistolă, datată 15 ianuarie 1967. O reproduc pentru a da mai multă credibilitate amintirilor mele, îndeosebi fragmentului inedit, omis dintr-o mai veche relatare: «*Iubite domnule Gheran*, iată traducerea *Muntelui vrăjit*. E primul volum [exemplar, *n.n.*] și mă grăbesc să vi-l dăruiesc. Puținele cuvinte cu care-l întovărășesc nu spun nici a mia parte din recunoștința și dragostea ce vi le port. Fără dumneavoastră, fără ajutorul pe care mi l-ați dat cu atâta încredere, această „Summa“ a unui geniu n-ar fi fost încetățenită în limba noastră. Acum, însă, veți putea în cunoștință de cauză - cu imparțialul dumneavoastră spirit critic - să vedeți dacă și cât am reușit. Vă rog să fiți încredințat că de-a lungul muncii de câte șaisprezece ore pe zi, pe parcursul a doi ani, gândul de a nu vă dezamăgi m-a călăuzit cerându-mi să mă depășesc pentru ca, astfel, limba noastră românească să dovedească somptuos că poate face față oricăror exigențe supreme ale spiritului. Mă mângâi că măcar „atât” va rămâne după mine, fiindcă Editura Tineretului nu se arată dispusă să tipărească pe Descartes. Mă folosesc, însă, de acest prilej ca să vă spun și dumneavoastră ceea ce i-am afirmat domnului Buzatu: peste douăzeci de ani felul cum îl văd eu azi pe Descartes va fi un truism. Sunt perfect conștient de valoarea acestei cărți, dar Editura Tineretului consideră că toate referatele „bune” ce i s-au făcut sunt complezente. Regret doar că, datorită atâtor impedimente, nu voi putea fi în situația să vă ofer și un Descartes. În ceea ce privește *Muntele vrăjit*, consider că și traducerea mea ar merita, ca și în cazul *Doctorului Faustus*, nu 800 lei coala, ci 900 lei. Dar, cum nu știu ce trebuie să fac pentru a realiza miracolul făptuit de Eugen Barbu, mă mulțumesc doar să vă spun că, în absolut, eu cred că *Muntele vrăjit* a fost plătit cu maximum de tarif și persist în această iluzie, deși realitatea mă dezminte.
Domnule Gheran, iubite domnule Gheran, vă mulțumesc pentru tot ce ați făcut până acum ca să mă ajutați. Vă sunt și voi rămâne recunoscător și sper că voi primi un semn după ce veți răsfoi traducerea./ Cu toată dragostea, Petru Manoliu/ Telefon 35216, Str.

*

Moartea soției îl debusolează, izgonindu-l din casă la propriu. Trăind 73 de ani (1903-1976) și răsplătit cu generozitate abia la sfârșitul vieții, el încearcă să recupereze tot ce se mai putea recupera din vraiștea inimii, mult prea tăbăcită ca să-și refuze tocmai acum plăcerea de a bate și altfel. Peticirea sufletului se dovedise la început dificilă... Afirma peste tot că nu poate dormi în casa în care nu mai există Mimi, că tot ce-l înconjoară îi amintește de Mimi, că în tăcerea nopții aude pașii lui Mimi, după care urma un șuvoi de amintiri despre Mimi, până când un om de suflet de la Biblioteca Academiei Române, unde magistrul își făcea veacul, l-a luat o vreme în casa lui, să schimbe decorul, să uite de Mimi, să-și poată reveni. Și n-a trecut prea mult ca să-și revină, de-a fost nevoit să se mute în Palatul brâncovenesc de la Mogoșoaia, devenit între timp casă de creație. Hotărârea n-o luase singur, ci împreună cu cel care îl găzduise. Uitându-și cheile de la birou acasă, acesta se întorsese după ele, aflându-l pe nea Petrică în pat cu nevastă-sa, ființă generoasă, ce depunea toate eforturile să-l facă să uite de Mimi, profitând că era cu vreo 20 de ani mai tânără decât răposata.

Rememorând, activitatea pe lângă ministrul Culturii nu era obositoare. Dar nici atrăgătoare. Atras prea mult în bucătăria curentă a instituțiilor subordonate, în ședințe și hârțoage, demnitarul îmi acorda timp berechet să mă ocup de treburile mele, știindu-mă la biroul de manuscrise al Bibliotecii Academiei, aplecat pe slovele lui Rebreanu, ori în casa doamnelor Fanny și Puia, cu aceeași preocupare. În rest program de voie, fără restricții și prejudecăți în materie de condică, semnată de altfel diurn la bibliotecă și, seară de seară, la Casa Scriitorilor, ambele situate în aceeași zonă. Mă cuplasem editorial cu Nicolae Liu cu intenția de a

Amiral Murgescu, no 20, /raion 23 August, București.»

publica seria de opere ale marelui romancier. Cum trecusem cu brio examenul reproducerii integrale a nuvelisticii sale[1], anticipată de volumele închinate lui Gheorghe Brăescu[2], profesorul Alexandru Piru este cel care stăruise să editez întreaga creație rebreniană. Mi se părea însă o căciulă mult prea mare pentru capul meu. În plus, sobrietatea ardeleanului nu rima cu structura mea sufletească. Poate unde avusesem și prilejul neplăcut de a-l fi auzit și văzut la o conferință despre *Răscoala,* când vârsta mea, prea fragedă, mă împiedica să am discernământul necesar. Deși mici, profesorul de română, Dumitru Mazilu, ne înșiruia pe două rânduri și ne ducea la Ateneul Român, unde, din când în când, aveau loc întâlniri cu scriitori. Acolo s-au perindat Arghezi, Brătescu-Voinești, Octav Dessila - scriitor de mare vogă în epocă - Camil și Cezar Petrescu, Victor Ion Popa, Ionel și Păstorel Teodoreanu ș.a. Dintre ei, la anii pubertății preferasem să-l citesc în ascuns pe autorul *Medelenilor,* să fiu în apropierea „fetei cu miros de portocală", multiplicată olfactiv în mai toate romanele lui. Îi măcinasem toată opera, adesea și cu lanterna sub plapumă, la fel ca pe *Aventurile submarinului Dox,* ori *Excentric Club,* faimoase colecții de aventuri, dar deloc senzuale. Deși necitit, l-am ascultat cu plăcere pe Arghezi, cu toată vocea lui pițigăiată, fiind șugubăț, fascinant în rostogolirea vorbelor acide. La fel pe Păstorel Teodoreanu, spumos ca o cupă de șampanie. Nu și pe Rebreanu, extrem de sobru, mai grav decât un popă la înmormântare. Deși

---

[1] Trei volume de nuvele și povestiri, publicate, în 1963, la Editura pentru literatură, în colecția „*Biblioteca pentru toți*". Luând ca pretext aprecierea lui Călinescu, potrivit căreia *Ciuleandra* ar fi o nuvelă mai lungă, am inclus-o în sumar, într-un op de sine stătător. La sfârșitul acestui tom, adăugam o serie de *Lămuriri asupra ediției* - enunțând în detalii criteriile de transcriere a textelor rebreniene -, reluate cu minime modificări în seria celor 23 de tomuri.

[2] Cf. Gheorghe Brăescu, *Opere alese* (două volume), Editura pentru Literatură, 1962. în anul următor am publicat și o monografie consacrată aceluiași scriitor, la aceeași editură.

citea - ceea ce presupunea cursivitate în expunere -, se proptea uneori în cuvinte, ca și cum era nevoie să le împingă de la spate. Poate că și acest mod greoi de a înainta în acțiune l-a făcut pe Arghezi să afirme, în *Cum se scrie românește*[1], că la citirea lui *Ion* n-a putut să treacă peste vreo 25 de file. După cum Aderca, entuziast lector al aceluiași roman, declara că autorul devine interesant doar după ce străbați 50 de pagini din operele lui. După mine, ambii exagerau, deși nu mai puțin adevărat este că vioara artistului se transformă în orgă pe măsură ce înaintează în partituri.

Cea mai mare greutate rămâneau însă blasfemiile aduse operei sale. După încetarea din viață a romancierului (1 septembrie 1944), corul sicofanților s-a întrecut în găsirea celor mai otrăvite invective, pentru a sărbători moartea „trădătorului de neam". Cele mai turbate voci sunt ale lui Nicolae Carandino, Ion Caraion, Miron Radu Paraschivescu și Ion Călugăru, oameni spălați, dar nu și limpeziți de zoaiele oportunismului. Carandino se va grăbi să ocupe scaunul rămas liber la Național, Caraion să înghită flăcări roșii, să ardă urmele credințelor verzi, M.R.P. și Călugăru aciuindu-se în redacția organului *Scânteia,* cu care vor călări ani buni întreaga suflare culturală de valoare, în virtutea „artei cu tendință", totuna cu gazetăria de partid. Vor trece aproape zece ani, până când Ov. S. Crohmălniceanu va izbuti să aducă la mal tripticul *Ion, Pădurea Spânzuraților* și *Răscoala* - nescutite de ciupiturile moliilor -, restul creației, dominantă ca întindere, fiind considerată un tribut adus ideologiei fasciste.

— Nae, sănătos la cap nu ești, dacă te iei după Piru să te slobozești împotriva vântului - îmi spune Radu Albala. Omu-i luat cu pluta, dacă nu simte pe ce lume trăim. Tu ce crezi? Oare până acum noi să fi stat cu mâinile-n sân? Să nu fi încercat să reeditäm în „Opere alese" și altceva din Rebreanu? De fiecare dată proiectele s-au izbit însă de zidul

[1] Cf. „*Cuget românesc*", I, nr. 1, febr. 1922, pp. 99-104.

cenzurii, opacă la boli incurabile, socotite după diagnosticele lor: *Adam și Eva,* roman metafizic, dăunător educației materialiste; *Crăișorul Horia,* roman naționalist, păgubitor instrucției internaționaliste; *Jar,* roman bulevardier; *Gorila,* otravă legionară; dramaturgia, putreziciune erotică; publicistica, arsenal fascist.

— Uiți, Radule, că nici *Ciuleandra* n-a fost etichetată altfel și am tipărit-o, uiți că între timp au apărut multe studii de reevaluare a operei, peste baremul fixat de Crohmălniceanu.

— Iar tu uiți că una e să regulezi și alta să scrii despre natalitate, ori cum se fac copiii.

— O fi și cum spui tu, numai că la contractarea ediției critice m-am angajat doar cu îngrijirea textelor, nu și cu alcătuirea aparatului critic. Lasă că la cenzură mai cunosc și ceva oameni, că în grajdul ăla se află și cabaline de rasă, în special muieri frumușele, cărora, de fiecare 8 Martie, nu uit să le trimit câteva sticle de șampanie și trufe, uite-așa, de amorul artei, că un domn ca Rebreanu merită pe deplin. Lasă că pe una am și cotcodăcit-o. Trăim în România, țara tuturor posibilităților. Nu uita că și acolo sunt oameni interesați să aibă plasament când îi mătură pentru lipsă de vigilență. Vezi cazul lui Vasile Nicolescu.

— Mai bine îl lăsai să zacă acolo, că-i un cameleon de clasă, iar participarea ta într-un colectiv redacțional nu te scutește de griji. Pleci în larg, fără să știi unde acostezi. Majoritatea edițiilor critice au fost lansate și abandonate. Unde pui că erau girate de personalități ca Cioculescu, Perpessicius, Rosetti, Tudor Vianu. Bașca regula de a nu începe o ediție academică, până nu vezi toate operele din cuprins tipărite separat. În câte volume o vezi?

— Douăzeci.

— În câți ani?

— În șapte! Destul de mult. Nu o săptămână, cât i-a trebuit lui Dumnezeu să facă lumea.

— Numai că în a șaptea zi s-a odihnit. Tu însă ai nevoie

de mai multă zăbavă înainte de a te apuca de lucru. Deocamdată zic să mergem la Jerca să bem o vodcă, să-ți mai limpezești mintea, că, vorba ardeleanului: „nu-i tătă bună”. Tac-tu ce mai face?

Ce să facă. Trăgea targa pe uscat. Părinții noștri, ambii cerealiști, făcuseră afaceri împreună, în câștig, pe când noi ne descurcam oarecum, dar și în pierdere, unde aveam mână bună.

Socotisem greșit, deși, ca mai totdeauna, pusesem răul înainte. Din dorința de a simplifica procesul elaborării, studiasem cu migală toate edițiile academice începute și abandonate, pentru a înțelege unde și de ce s-au oprit. Credeam sincer că un pitic pe umerii unui uriaș vede mai departe. Mai ales că prejudecata de a încredința mai toate seriile unor personalități consacrate, dar vârstnice, se dovedise a nu fi în consonanță cu ritmul maratonului de lungă durată, unde doar tinerețea cercetătorilor era chemată să le asigure o respirație amplă, și-așa sugrumată pe drum de lipsa instrumentelor de lucru și, în primul rând, a bibliografiilor analitice. Or, din acest punct de vedere, ne aflăm și azi într-o situație ridicolă: în arhivele Ministerului de Interne există kilometri de dosare cu actele turnătorilor și bravilor securiști, fără ca pe palierul culturii să se afle o înseriere similară cu creațiile scriitorilor de același neam, risipite în noianul celor peste 50.000 de periodice ale tiparniței românești (după alții mai multe).[1] Oricum, grija

[1] Cifră reactualizată, după noile date ale Serviciului de periodice al B.A.R., prezentate pe site-ul instituției. Cândva, neinventariate, publicațiile periodice erau estimate între 10.000 și 20.000 (cifre vehiculate și în publicistica mea). Enorm, depozit pentru a cărui consultare o viață de om este insuficientă. Din acest motiv, clienții de bază ai bibliotecii se învoiau între ei, pe bază de reciprocitate: urmăreau în periodice o listă comună de nume și, la sfârșitul zilei, schimbau fișe între ei. Dintre colegi, cel mai generos se dovedea a fi Dimitrie Vatamaniuc, care făcea aceeași treabă și în lipsa noastră. Am căutat să-l răsplătesc cu aceeași generozitate, asistându-l redacțional la

stabilirii textelor și alcătuirii aparatului de variante - pe baza comparării zecilor de ediții antume, numeroaselor versiuni manuscrise, a colaționării dactilogramelor și paginilor tipografice - rămânea în sarcina mea. În rest, circulația cărților și ecoul lor în epocă cădeau în atribuțiile confratelui. Știind că judecata obiectivă a operelor nu putea fi atunci decât vremelnică, am evitat să ne aventurăm cu redactarea unui studiu de sinteză, reluând, cu mici modificări, micromonografia profesorului Piru, care revenea în mare la judecata de valoare a lui Călinescu. Apariția concomitentă a trei volume, în 1968, era un început promițător, urmat, din păcate, de-o ruptură de ritm. Cert e că socoteala de-acasă nu se potrivise cu cea din târg.

— Sunteți în centrală sau în oraș? mă întreabă, Zoica, una din secretarele domnului Macovei.

— La Academie.

— Vă convoacă la ora 13.

— Voi fi în carne și oase. Nu știi de ce?

— Nu!

Zoica mă informează de multe și îmi acoperă lipsa când nu dă de urma mea. Odată m-a căutat și în provincie, luând la rând comitetele județene de cultură și artă, de la Alba la Vrancea, de m-a găsit tocmai în Vâlcea, unde i s-a spus că mă aflu la un motel vizavi de Mănăstirea Cozia, că omul mai trage din când în când să se odihnească. Deși, de regulă, îi spun cu discreție pe unde umblu, să știe unde mă poate găsi. La început, Zoia a fost secretara mea, după care, cum am relatat, i-am recomandat-o lui Balaci, să-l feresc de șulfe, apoi, nu știu prin ce minune, a alunecat la cabinetul ministrului. Ea frumoasă, eu nătâng. Când s-a pomenit părăsită de soț, mi-a căzut în brațe, udându-mi cămașa cu lacrimi. Fiecare avea ce-i lipsea celuilalt. Mă uitam însă disperat la ușă, să n-o deschidă careva, văzând că în

---

editarea biobibliografiilor *Agârbiceanu*, *Arghezi*, *Blaga*, *Slavici* și a volumului *Fragmentarium*, cu manuscrise eminesciene.

anticameră nu-i nimeni. Ce să creadă? Cam bătut-o, c-am certat-o? Că ceva trebuie să se fi întâmplat între noi. E fată cuminte și plânge de durere, iar eu, la fel de cuminte, o consolez cu vorbe. Din păcate, la fel și mai târziu. Se piaptănă întruna, ca și cum n-are altceva de făcut. Până când și Dumitru Popescu, care lasă impresia de misogin, nu ezită s-arunce o privire în secretariat, când ușile birourilor rămâneau deschise. Atât, căci după câteva clipe își îndreptă privirea și merge țanțoș înainte, nu departe de consiliul nostru. Cu toate că stă cu ochii-n pământ, Zoica vede și pozează fără prihană. Deși mereu pieptănată, o va ciufuli un contabil cu buza răscroită și cu vreo 20 de ani mai mulți decât dânsa, care o ia și de nevastă. Experiența îndrăznețului își spunea cuvântul. Proștilor ne revenea plăcerea să-i felicităm.

Domnul ministru e în toane bune, ușor îngrijorat după audiențele acordate unor oameni de cultură, eliberați din închisori după amnistia din primăvara lui 1964. De regulă, prima audiență se obține ușor, nu și a doua, când s-ar cuveni ca domnul Macovei să dea un răspuns solicitărilor. Exceptând tergiversările, politețea îl caracterizează. Părăsește scaunul și se așază colocvial pe fotoliile din fața biroului său, notează ce i se spune și promite să se intereseze, să vadă ce poate face. Bieții oameni, după schingiuirile de care au avut parte la anchete, după bastoanele și sudalmele gardienilor, vorba caldă, binevoitoare și zâmbetul domnului arhitect îi ridică deasupra norilor. La fel de zâmbitor îmi spune:

— Dacă domnii mă mai laudă prin cafenele, precis mă dau afară din guvern și din Comitetul Central. Așa că de mâine încolo îi vei primi dumneata.

— Domnule ministru, dumneavoastră nu umblați prin cafenele, baruri, pe la terase - pe la Casa Scriitorilor și Casa Ziariștilor nici atât -, așa că vorbele măgulitoare v-au ajuns la ureche pe aceeași linie ocrotitoare. Într-adevăr, sunt exacte. Întrebarea este alta: ce se poate face și ce nu în

astfel de situații! Ion Dumitrescu, președintele Uniunii Compozitorilor, a ridicat bariera și a mers până la angajarea unora, ca Emil Manu, de exemplu. Nu și Uniunea Artiștilor Plastici, unde un pictor ca Gigi Tomaziu a rămas până mai deunăzi pe tușă, fără drept să expună. De la caz la caz, Stancu i-a pensionat, cum s-a întâmplat cu Vladimir Streinu, Nicu Carandino și alții. Eu nu am calitatea să le dau dispoziții, iar solicitanții, ca să iasă de sub obroc, își pun nădejdea în dumneavoastră, ca instanță superioară. Și asta motivat: pe un gazetar de mare vocație ca Mircea Grigorescu abia l-a putut lua Ivașcu la *Lumea* ca secretar tehnic. Să te crucești! Cine pe cine? Că însuși Ivașcu a fost clientul penitenciarelor. În redacțiile noastre nici vorbă de angajare. Te miri că rezistă Raul Șorban, dat afară c-a făcut pușcărie și reprimit la ordin. Sion Bujor e un apucat care în niciun chip nu vrea s-audă de încadrarea vreunui fost deținut. La mine a venit un coleg de liceu, Mihai Zoner, premiantul clasei, care dorea un post de redactor într-o editură. Cum să-i spun că angajarea este avizată de secția de propagandă a Comitetului Central, totalmente refractară în astfel de cazuri? Mă văd zilnic cu el la Biblioteca Academiei și nu-l pot ajuta. Cu greu a obținut un post mărunt la Institutul de Istorie al Academie. Sper să nu vă spun o noutate, dar cu astfel de plasamente și derogări se ocupă nenea Secu, „tunde oaia și berbecu”. Gazeta *Glasul patriei* n-a fost înființată de noi și - surprinzător pentru naivi -, îl are ca redactor pe Nichifor Crainic și colaboratori cu duiumul din rândul foștilor deținuți, foaie adresată cititorilor de peste hotare, cu îndemnul de a se repatria. Capcană în toată regula. Un fost deținut ca Ivasiuc, altminteri scriitor talentat, ajunge slujbaș la Ambasada Americană, deși angajările românilor în instituții străine se fac exclusiv prin O.D.C.D.[1], organism albastru. În schimb, o tânără absolventă de filologie - Doina Doru, fiica unui tehnoredactor și vecin de bloc -, n-are voie să dea meditații

[1] Oficiul de Deservire a Corpului Diplomatic.

de engleză unui plod al ambasadorului Japoniei. E vorba ca și Aurel Martin - umil redactor de gazetă înainte de arestare -, să primească o funcție superioară: director sau director general. Iată că se poate, numai că astfel de numiri nu s-au hotărât la noi. Ce să mai spunem de fostul vicar al Patriarhiei, și el deținut politic, care este trimis să conducă biserica românească din America! Acolo a înființat o publicație, pe care o primim și noi, adesea cu accente critice despre realitățile din țară - a fost vizat, de pildă, ministrul de Externe, Macovescu -, niciodată însă conducerea supremă. Dar, ca fost ambasador, am convingerea că toate astea le știți mai bine decât mine.

— Atunci de ce mi le spui?

— Pentru că dumneavoastră m-ați chemat, n-am venit din proprie inițiativă. Pentru că mă băgați într-un joc impropriu calificării mele editoriale. Dar, pentru că n-am pus niciodată la îndoială onestitatea dumneavoastră, vă anunț că singurul lucru pe care l-am făcut și-l pot face este să dau de lucru unora pe numele altora, cum am făcut-o cu Alexandru Hodoș, după cum la fel a procedat și Petru Dumitriu cu traducerile lui Ion Vinea din Shakespeare.

— Deci se poate! Nu contează calea, ci destinația!

Din nou vorbea în dodii. Să-mi fi spus simplu: „Și asta vrei s-o fac eu?” Că, de înțeles, l-aș fi înțeles. Bine însă și așa. Mai ales că după 1964 se dezghețaseră apele în multe privințe.

Ceea ce nu mă grăbisem să-i spun domnului ministru era că, de la mine putere, mai introduceam titluri și, implicit, autori interziși în planul editorial. Cine ce să zică? Erau atâtea instanțe care se dublau și triplau în atribuții, încât, la nevoie, mă puteam eschiva că nu țin minte cine și când mi-a indicat introducerea unei lucrări în plan.

N-am mințit însă pe nimeni. Președinții uniunilor de creație mă cunoșteau, așa că atunci când solicitările depășeau perimetrul Comitetului, nu evitam, de față cu împricinații, să folosesc numele ministrului, solicitând

bunăvoință în soluționarea cazurilor.

Că unii vor fi luat rugămintea ca indicație, cu atât mai bine. Trăiam într-un stat birocratic, unde răspunderea - cum se spunea - este a mea, a ta, a lui, a lor, este a noastră, a tuturor.

Am rămas însă înfiorat de ce-mi auzeau urechile. Din cârciumă știam multe, în special de la Petrică Pintilie, cu care devenisem prieten, și de la Ivan Deneș[1], recent eliberat, după o nouă încarcerare, numai că o vreme ambii nu-și descărcaseră sacul. Au devenit mai vorbăreți după ce s-au convins că între timp se cam desființaseră restricțiile în privința activității oamenilor de creație cu caziere politice. Porțile rămâneseră baricadate la solicitările foștilor gazetari, cu precădere legionari, ori colaboratori la gazetele de extremă dreaptă.

— Tu fii atent ce vorbești cu ei, ce le spui - îmi atrage atenția Deneș -, ascultă-i ce zic și ține-ți pliscul. Mulți dintre ei sunt atomi marcați. E de datoria lor să se spovedească cu ce aud mai deosebit. Dacă n-o fac de bună voie, sunt întrebați. Asta a fost și condiția la eliberare: să fie devotați patriei, s-o servească atunci când se impune.

— Cu tine s-a petrecut la fel? Ca să știu ce vorbesc.

— Tu întreabă-mă mai puțin și ascultă ce-ți zic! Decretul cu grațierea din primăvara lui 1964 a fost gândit și elaborat încă de prin toamna lui 1963, la presiunea Occidentului, condiție ca România să revină în structurile civilizate ale Europei. Vreme de șase luni a existat o activitate febrilă în închisori, un freamăt fantastic, după un scenariu diabolic. Peste noapte ne-am pomenit cu inspecții din afară, cu scurte interogatorii: cum te cheamă, cine ești, de ce-ai fost condamnat, la câți ani și-așa mai departe. Brusc, ni se

[1] Ivan Alexandru Deneș (în ortografie maghiară Iván Dénes și în cea germană Ivan Denes, n. 16 septembrie 1928, Timișoara - d. 16 ianuarie 2011, Berlin), a fost un scriitor, jurnalist și traducător român, evreu bănățean maghiarofon, stabilit și naturalizat în Germania. A fost o personalitate controversată din punct de vedere politic și literar.

vorbea cu „dumneata”, nu cu „banditule”. Ce ziceam se nota în carnet, după care auzeam: „Dacă, într-adevăr, așa stau lucrurile, dumneata stai aici degeaba”, ori „Prea mult pentru o abatere prea mică”. Și într-un caz, și într-altul: „Nu-ți promit nimic, decât că voi verifica și voi reveni”. În șase luni avea tot timpul. După care, „omul bun” se întorcea cu o propunere demnă de luat în seamă: să faci imediat o cerere de eliberare către șeful statului și să completezi o hârtie, formular de mântuială, că de-acum încolo te angajezi să fii credincios patriei. În cazuri mai grave, se antedata, ca ei, chipurile, să poate susține că de mult ai fost în slujba țării. S-au găsit și unii să întrebe: „Ce înțelegeți prin servirea patriei?” „În primul rând să nu te ridici împotriva ei!” „Ce patrie?” „Republica Populară Română! Știi dumneata alta mai bună? Nu te oprește nimeni s-o aștepți să te elibereze. Astălaltă, de bine, de rău, atât îți poate oferi: să te întorci acasă între ai tăi, să muncești cinstit și să nu ridici brațul împotriva ei!” Discuție scurtă, precisă. Tu spune sincer: ce-ai fi făcut? Ai fi stat pe gânduri, în fața singurei porți deschise spre libertate?

— Lasă-mă dracului. Și te scutesc să-mi spui ce-ai făcut tu, că de mințit tot m-ai minți. Să mă ferească Dumnezeu de asemenea opțiuni. Nu pricep însă de ce foști deținuți - dintre cei cu personalitate, nu inși care-au spus bancuri la cârciumă, ori au înjurat stăpânirea în tramvai -, de ce, când s-au aflat peste hotare, liberi de orice constrângere, n-au rămas în lumea lor.

— Depinde la cine te referi. Dacă Mefisto i-a cumpărat pe aur și dresat ca pe niște prepelicari, nu doar că i-a ajutat să plece, ba chiar le-a facilitat „fuga”, cu sfatul să rămână acolo, să adulmece vânatul și să latre împotriva comunismului, să bage zâzanie în colonia transfugilor. Ca la noi, la nimeni, amice. Politicește, tot exilul maghiar de după 1956 este în divorț cu Budapesta, dar ambele tabere sunt în slujba Ungariei mame. Noi, urmașii dacilor, rămânem cum i-a văzut Herodot: viteji, leneși și incapabili de unire.

— Noroc că ești evreu, că nu te tragi din strămoșii daci.

— Iar tu că nu te tragi din romani, căci trupele lui Traian proveneau din toate părțile Imperiului Roman, chiar și din Africa. Poate d-aia unii români neaoși sunt mai balaoacheși, ca să nu-ți amintesc de „Iudaica”, legiune care s-a așezat pe meleagurile Olteniei. Nu degeaba jucătorilor li se spune și „evreii românilor”. Vezi să nu fim rude care cumva. Deocamdată, repet: fii atent cu cine și ce vorbești. Tăcerea-i de aur, iar gura bate curu’. Vorbă mare. O vreme, am stat în celulă cu unul care tăcea mormânt.

— Probabil până a intrat la pensionare.

— Asta-i și problema: tăcea și se gândea cine l-a turnat. La anchetă, unde îl luase pe „nu” în brațe, i s-a pus la magnetofon o înregistrare, în care și-a recunoscut vocea, cu referiri la o situație știută doar de el. Tăcea, tăcea și-l chinuia aceeași întrebare: „Când și cu cine avusese acea convorbire?”

— Un idiot. Omu’ putea fi ascultat la telefon, ori înregistrat în propria casă.

— Asta nu anula întrebarea lui, că era un fragment dintr-o discuție, nu cântase în baie când se bărbierea. A trecut ce-a trecut, până într-o noapte, când ne-a trezit din somn:

— „Știu cine m-a turnat, arză-l-ar focu’ de popă, cu tot neamul lui cel adormit!”

— Care popă?

— Preotul de la biserica din Paris, sub patrafirul căruia m-am spovedit. Avea microfonul în crucea legată la gât sau vârât sub sutană.

— Băi Deneș, cum se face că în toate poveștile tale ne întâlnim doar cu preoți creștini, nu și cu rabini? Măcar cu un haham, ori prin Ardeal nu se tăia nicio gâscă?

— Cum se face că ești atât de deștept? Când ți se întâmplă să gândești te doare capul ori doar transpiri? Cu excepția episodului parizian, din tot ce-am zis n-am lezat defel memoria clericilor creștini, în special greco-uniți. În rest, va fi funcționat și legea proporțiilor. Nu și la Auschwitz,

unde mulți deportați ar fi preferat să zacă în pușcărie decât să fie cobaii lui Mengele și să se transforme în fum.

— Crime oribile ce nu reclamă nicio vendetă. Te întreb: evrei existau îndărătul gratiilor? Că în fruntea galonaților erau cu duiumul. Vrei să-ți spun câțiva?

— Nu-i nevoie, că maiorul care m-a condamnat la ani grei de muncă silnică se numea Emil Hirsch. Singura dovadă a etniei comune a fost reproșul unui anchetator c-o țin langa c-o stupidă autoapărare, că nu procedez ca ceilalți. Căci, pentru aceeași abatere, fusesem arestat cu încă doi confrați, iar în boxă am rămas solo. Dacă mă dovedeam ceva mai suplu - ca să nu zic lepră -, poate că azi eram și eu ca ei.

— La cine te referi?

— Povestea-i lungă; s-o lăsăm pe altă dată. Dar pentru că veni vorba de iudei, am să-ți spun o pățanie cu un jidov, că nenorocitul nici acolo nu scăpase de alintări, poate unde Dincolo Dumnezeu are grijă să ne așeze pe nații, ori pe culte. Parcă-L aud: creștinii la dreapta, mozaicii la stânga, mahomedanii la peluza din dreapta, brahmanii la aia din stânga, încet, încet, nu vă înghesuiți. Cu noi, treacă să meargă, că la templu suntem mai uniți. Dar să vezi lărmălaie la creștini, cu ortodocși, catolici, romano-catolici, greco-catolici, protestanți, reformați, evangheliști, unitarieni, neoprotestanți, baptiști, penticostali, adventiști, martorii lui Iehova, care mai de care să se așeze în primele rânduri. Cred că până la urmă vom fi ordonați tot alfabetic, prin tragere la sorți.

— Lasă Judecata de Apoi, că nu știi unde treci sălbaticii, care habar n-au de Dumnezeu, de Budha, de Iisus, Mahomed sau Moise, de Sfântul Ioan Botezătorul și mai puțin. Că n-or fi apucat toți să mănânce din misionarii trimiși să le salveze sufletele. Vor fi fost printre ei și impotenți neprihăniți, care au primit o săgeată în motoraș. Zi cu ovreiul din celulă.

Un amărât, numai piele și os, care-și trăgea sufletul.

Pușcăria te abrutizează și cu timpul te obișnuiești cu imaginea oamenilor decrepiți. Lui Ivan îi fusese greu să asiste la moartea primului condamnat. Pe urmă se mai obișnuise să vadă cum își dă duhul un om sau altul, ba chiar odată, când i se umpluse paharul, să-l și invidieze. O vreme, în încăperea mare, cu paturi suprapuse, se aflase și un medic, de le mai ușura din suferință. Pe urmă l-au mutat la infirmerie. Văzându-l pe individ, apucase să-i avertizeze că mult nu mai are de trăit. Bărbatul nu țipa, nu se jelea defel. Se chircise și zăcea în tăcere. Ivan îi mai da din pâinea lui, și-așa puțină. N-o făcea degeaba. Îi oferea în schimb cinci țigări, rația de tutun, din perioada mai blândă a detenției. Ce-l minuna era credința individului în libertate, când toți se așteptau să închidă ochii pentru totdeauna:

— Ascultă ce-ți spun: pentru pâinea asta, n-o să te uit niciodată. După ce mă eliberez vei avea parte de recunoștința mea. Îți jur!

Poate în cer, că de la o zi la alta omul se simțea și mai rău, până într-o zi când și-a auzit numele strigat de-un gardian, cu porunca să-și ia catrafusele și să-l urmeze. Prăpăditul nu s-a putut da jos din pat, așa că l-au cărat în pătură. Unde l-au dus Dumnezeu știe, că și-așa încărca bugetul închisorii c-o porție. După care vremea a trecut, a urmat grațierea și apoi fericirea traiului pe sponci. Mult mai târziu, Ivan a aflat că domnul Iancu, camaradul de osârdie, nu murise. Cu milostenie, Securitatea l-a preluat din velința gardienilor, l-a îngrijit omenește și livrat contra cost peste graniță, fără nicio semnătură; a fost suficient doar ca banii să le fie virați prin bancă, după care - cum spune francezul: „conturile perfecte întăresc prietenia!” Omul fusese recuperat de departe și expediat în condiții civilizate - ras, tuns și frezat iar el, ca om de onoare, nu și-a uitat promisiunea pentru codrul de pâine: a făcut tot posibilul să-i ajungă la ureche lui Ivan că-l va strânge de pe drumuri, fie și drum al socialismului victorios. Numai că tocmeala era dificilă; marfa nu se livra *en-gros,* ci la bucată, nu ca în

cazul evreilor, sașilor și șvabilor de rând, vânduți la grămadă. Pentru un Ionel Jianu, critic de artă, ori Ivan Deneș, tânăr intelectual care știa și ce nu trebuie despre pușcăria eliberatoare, se cerea mai mult, iar târguiala dura. Așa că bătrânul evreu din S.U.A. trebuia să găsească o soluție temporară, convenabilă tuturor. Și a găsit-o: ziarul *New York Times* oferea tânărului Ivan Deneș posibilitatea de a livra lunar cinci știri despre actualitatea românească, contra unei sume onorabile în dolari, transferabili legal în bani românești. Totul oficial, prin direcția de resort a Ministerului de Externe. Adevărată afacere: patru știri bune despre România, într-un cotidian tipărit în milioane de exemplare și răspândit pe trei continente. Târg rentabil pentru oameni responsabili, nu și pentru slugile unui regim bazat pe frică.

Deneș nu mințea defel. Venise la mine cu oferta ziarului, după ce amicul din America îi vorbise la telefon de condițiile colaborării. Luase legătura cu externiștii noștri, fericiți la prima vedere și opăriți la obligația de a viza știrea proastă despre România. Pentru nimic în lume nu se încumetau să facă așa ceva. Și, de reținut, nu toți erau săraci cu duhul. Personal am vorbit atunci cu Francisc Păcuraru, scriitor onorabil, fost ambasador în Argentina și purtător de cuvânt al Ministerului de Externe. Îl cunoscusem prin Petre Pintilie, care lucrase cu el și cu Vasile Dumitrescu la *Glasul Ardealului.* După cinci ani de detenție - eroare judiciară suportată de brăilean -, Francisc îl primise cu brațele deschise, pe când Vasile, devenit între timp director general al Agerpres-ului, înghițise ipsos și într-o audiență, în loc de „Ce faci, Ricule?” l-a întâmpinat cu „Despre ce este vorba, tovarășe Pintilie?”, ca la plecare, aflând că trecuse doar să-l vadă, să-i paseze câteva hârtii de-o sută, cu degetul pe buze să nu scoată o vorbă, să nu se audă. Frică, frică, frică, teamă de toți și de toate. Francisc, gură spartă, m-a ascultat și a înjurat.

— Am să vorbesc cu Macovescu și, la nevoie, cu Sion

Bujor!

Degeaba. N-au făcut nimic.

Povestea omului căzut la pat, netransportabil din pricina bolii, mi-a amintit de alte relatări cutremurătoare, auzite din gura comandorului Ion Coșoveanu, tatăl Crinei și al Doranei, care, presupun, mă vorbiseră de bine, câtă vreme dânsul mi se confesase într-un concediu la Olănești, cum refuzase s-o facă altora ce-l invitaseră în același scop. Stătuse în celulă cu doi unguri care se certau toată ziua. Fiecare îl acuza pe celălalt că zace în pușcărie din cauza celuilalt, după care se luau la bătaie. Într-una din zile, unul din ei s-a stins, s-a curățat de bine și de păcate.

— A murit, ’tu-i mame de turnetor! De la el se putrezit aice! vocifera ungurul cu năduf.

— Îl vezi? În maximum două zile crapă și el!

Cel care-i adusese vestea era un fost comis-voiajor, acuzat și condamnat pentru spionaj, om colindat mult în Orient.

— Ce te face să crezi?

— Semnele morții apar din vreme. Trebuie doar să știi să le citești. Nu în palmă, cum mă vezi că mă uit la unul și la altul, deși nici chiromanția nu-i de joacă.

— Într-adevăr, în a doua noapte, și-a dat sufletul și al doilea ungur. Să vezi și să nu crezi. Altă dată, când același voiajor mi-a dat o cană cu apă, s-a uitat la mâna mea și mi-a zis: „Vai, ce palmă interesantă! Vrei să-ți ghicesc?” Mi-am tras iute mâna și-am refuzat. Și-așa trăiam de pe-o zi pe alta.

În multe privințe, comandorul mă luase ca un cobai. După atâția ani de închisoare, îl interesa cu siguranță cum gândește un tânăr din generația ce venea din urmă. Încrezător în ziua de mâine, începusem să-i vorbesc de schimbările intervenite, de restabilirea valorilor. În însiruirile mele, mă mândream cu faptul că puțini dintre vechii scriitori n-au fost editați, amintind pe Aron Cotruș, Radu Gyr și Nichifor Crainic. La amintirea ultimelor nume, s-

a întunecat:

— Tinere, va trebui să treacă o generație să șteargă urma ticăloșiilor. Să-ți spun o întâmplare: peste noapte ne-am pomenit în închisoare cu o grămadă de copii. Să fi avut în jur 14-15 ani. Toți, elevi la o școală profesională, citiseră o carte, *Tânăra gardă,* altminteri rusească, și se gândiseră să facă și ei o organizație asemănătoare. Copii! Cum s-a aflat și ce-or mai fi dres nu știu, dar au fost vărsați iarăși în temniță. Auzeai peste tot: „mamă, mamă”, înghesuindu-se sub păturile noastre. Printre noi, se afla și Radu Demetrescu, Gyr, cum e cunoscut de voi. Fiecare i-a învățat pe de rost o poezie și, ajunși afară, băieții i-au alcătuit un volum. A trecut ce-a trecut și i-a prins, de ne-am pomenit iarăși cu ei după gratii. În tot timpul ăsta, legionarii nu se lăsau de-ale lor. Țineau adunări în fundul încăperii, numai că niciodată împreună; se strângeau separat: codreniștii, simiștii și steliștii, acuzându-se reciproc de trădare.

— Ăștia din urmă cine mai erau?

— Adepții lui Mihai Stelescu, disident legionar. Se retrăsese din legiune și formase o mișcare proprie, „Vulturii albi”, transformată ulterior în „Cruciada Românismului”. Prin 1936 a fost căsăpit cu topoarele de legionari, când era internat la Spitalul Brâncovenesc din Capitală. Făcuse prozeliți, de vreme ce existau și în temniță. Cum ți-am zis, fiecare grupare ținea ședință separat, iar eu, țintuit la pat, auzeam fără să vreau tot ce vorbesc între ei. Singurul admis la toate ședințele era Radu Gyr. Numai că ducea vorba, spunând fiecărei părți ce zic unii despre alții. Până într-o zi când i-am aruncat-o de la obraz: „Se poate, dom’le Demetrescu? Nici închisoarea nu ne-a vindecat de josnicie?” De Crainic, ce să mai zic?!

— Se spune că poeziile scrise în închisoare sunt extrem de frumoase.

— Pot să fie capodopere, bătute în diamante, dar imaginea omului cocoșat, ghemuit la picioarele plutonierului, care-l punea să-i curețe bocancii cu mânecile

vestonului și să-l înjure continuu pe Dumnezeu - fără să repete aceeași sudalmă, la fiecare periere, că altfel o pățea rău -, n-am cum s-o șterg din memorie.

Vai de capul lui - m-am gândit, îngrozit că soarta îl adusese în situația asta. După relatările altor deținuți, degradarea psihică a poetului, nevoit să se umilească la fel pentru un polonic de mâncare, o explica prin hiperglicemia de care suferea, cu senzația de leșin și pericolul de a intra în comă diabetică.

— Asta-i floare la ureche față de „experimentul" de la Pitești - avea să-mi povestească mai târziu Puiu Petrescu, prieten din copilărie, ieșit și el la lumină după grațierea din 1964. Acolo bătaia făcea parte din programul zilei și se aplica pe baza celor mai înalte standarde sovietice. Anton Semionovici Makarenko[1] - fie-i țărâna ușoară ca piatra de moară -, fundamentase cadrul științific al procesului educațional, fixând cotonogeala ca ultimă treaptă a poemului său pedagogic. Era indicată ca metodă finală de redresare educativă, dar cum încarcerații, considerați odioase lepădături ale unei lumi muribunde, se situau pe ultima treaptă a degradării sociale, se putea trece direct la folosirea ei. Numai că, în România, experiența sovietică a fost practicată creator, cu un surplus de zel, pe care nici asiaticii nu-l dobândiseră: „bandiții" nu mai erau bătuți de gardieni, ci puși să se maltrateze între ei. O singură dată păzitorii ordinii sociale și-au schingiuit în grup condamnații dintr-o celulă, până când nenorociților, scăldați în sânge, li s-a acordat o șansă: „Vreți să vă lăsăm în pace? Mergeți la

[1] MAKARENKO, Anton Semionovici (1888-1939), pedagog și scriitor rus. Unul dintre fondatorii metodei de educație comunistă bazată pe exigențele colectivității; primul care a condus mai multe colonii de muncă pentru reeducarea delincvenților minori. A considerat că munca productivă obligatorie, disciplina, autocontrolul, simțul datoriei și al onoarei, spiritul de emulație sunt elementele fundamentale pentru coeziunea unui grup („*Poemul pedagogic*", „*Cartea pentru părinți*", „*Steaguri pe tunuri*").

etaj, luați pulanele astea și bateți-i p-ăia de vi-i spunem noi! De nu loviți ca lumea, nicio problemă, vă învățăm noi cum se bate, dacă nu v-a fost suficient.” De-atunci, planul de muncă al penitenciarului se alcătuia matematic: celula 12 bate celula 14, celula 14 bate celula 2, în așa fel ca fiecare bătut să bată, de jos în sus și invers, până când și celor de la infirmerie le venea rândul s-o încaseze zdravăn și să rupă oasele altora, pe care tot ei trebuiau să le oblojească. Important era ca niciun deținut să nu scape de binefacerile reeducării, devenind victimă și călău în egală măsură. Marii regizori Boris Grunberg (alias Alexandru Nikolski) și Timofei Bodnarenko (alias Gheorghe Pintilie, zis și Pantiușa), secondați de colonelul Czeller de la Direcția Generală a Penitenciarelor și de ofițerul politic Ițicovici, și-au găsit un executant român de nădejde în persoana studentului Eugen Țurcanu, fost legionar, la rândul său deținut, care și-a alcătuit o trupă de ortaci cu grija reeducării prin interogatorii demențiale, prin torturi și pedepse abominabile. Îmi venea să vomit numai când mi s-a spus cum, la cea mai mică nesupunere, osânditul era obligat să mănânce din hârdăul cu excremente și, dacă se eschiva, alți deținuți trebuiau să-l înfunde cu capul în fecale, să-l țină apăsat, să repete pedeapsa, până când, amenințată să se sufoce, victima ceda. Executanții - cum ți-am zis - erau deținuții, care, dacă ar fi refuzat ordinul, suportau același supliciu. Nu te mira că unii dintre foștii deținuți aveau să fie exportați cu misii democrat-populare peste hotare, revenind la mal ca soldați disciplinați ai regimului comunist. Nu contează că Țurcanu și ai săi au fost osândiți peste ani la moarte, ca agenți ai spionajului american și misionari ai Gărzii de Fier, puși să compromită regimul comunist. Fotografiile și filmulețele realizate de pe margine, înregistrările interogatoriilor luate de „educatori”, cu prilejul „experimentului”, au rămas și, la nevoie, vorba lui Nenea Iancu: „Pac la *Războiul*”.

La fel de gravă mi se părea racolarea unor confrați aflați

în funcții înalte. Despre unul, colaborator al Uniunii Scriitorilor, apoi promovat la partid în secția de propagandă, mi se spusese c-a fost filat la Roma și avut la mână cu o găinărie măruntă. Intrat în anchetă la București, fusese eliberat la intervenția lui Beniuc, dar că tot atunci băiatul a intrat în cantonament la Dinamo, cum se spunea pe șest celor angajați să servească patria din urmă. Altuia, surprins „fetiță” în cercul unor homosexuali puși să-l ademenească, a fost propulsat diplomat de vază. Nu le dau numele, că oricând m-ar putea acționa în judecată și n-am putința să probez cu acte aflate și azi în dosare secretizate. Și-apoi cine îmi garantează că zvonul reflectă întru totul și realitatea? Chiar și despre Ivan Deneș mi se atrăsese atenția să fiu cu ochii-n patru, că băiatul a făcut parte din „educatori” la Gherla, că, supus la grele încercări, a fost nevoit să cedeze. Și totuși, condițiile în care a fost arestat, iar apoi condamnat la 20 de ani închisoare, erau exacte. Ca să nu greșesc, îl las pe el să se mărturisească:

> «În seara zilei de 20 septembrie 1957 trei prieteni - Constantin Chiriță (*Cireșarii),* Titus Popovici *(Străinul)* și cu mine (*Păpușarul)* - ne-am instalat în așa-numitul bar american al hotelului Athénée Palace: aflasem că în ziua aceea se putea bea pentru prima oară în România Cognac Metaxa. Chiriță tocmai încasase un onorariu substanțial de la redacția pentru copii a Radiodifuziunii.
>
> Seara târziu, nu mai eram în încăpere decât noi și un grup de studenți de la Institutul de Artă, când apărură doi străini. Unul își trăgea piciorul și avea brațul în ghips. Cei doi s-au dus întâi la masa studenților, apoi au venit la masa noastră. Cel cu mâna în ghips ținea o bancnotă de 20 de lire sterline și întreba dacă nu cumva putem să o schimbăm în lei. Tocmai sosiseră de la Londra și ar fi vrut să bea ceva. Le-am răspuns că nu schimbăm bani, dar,

dacă au chef să bea, simt bine-veniți la masa noastră. Și am comandat cea de-a doua sticlă.

Astfel a început calvarul.

Cel cu mâna în ghips era lordul St. Oswald (Nostell Priory, Weakfield Yorkshire), conservator catolic, rănit la picior în războiul civil din Spania, unde luptase de partea lui Franco; dreapta era nevătămată, dar lăsase, înainte de călătorie, să fie bandajată în ghips, ca „să nu fie nevoit să dea mâna cu asasinii". Era membru în prima delegație parlamentară britanică venită să viziteze România.

Cel de-al doilea era Anthony Rhodes, strănepot al lui Cecil Rhodes, corespondent al cotidianului *The Daily Telegraph,* care însoțea delegația.

Toți trei eram pe vremea aceea „opozanți" înverșunați ai regimului. Învăluiți în negurile cognacului, am dat deoparte prudența obișnuită și am început să le relatăm celor doi amănunte relevante din cotidianul politic românesc.

Titus Popovici s-a întreținut cu lordul în spaniolă, eu am vorbit cu Rhodes englezește. Chiriță nu cunoștea nici engleza, nici spaniola - spre norocul lui.

Când, într-un târziu, barul american trebuia să se închidă și am fost somați să plecăm, am luat un taxi și ne-am dus la Titus acasă. Înainte însă ne-am abătut pe la mine, de unde am cules o sticlă de palincă ungurească - Titus nu avea nimic lichid acasă - și un manuscris, intitulat *Angor pectoris.*

În zorii zilei, când ne-am despărțit, lordul a făcut un ocol pe la ambasada britanică, unde a lăsat manuscrisul. Câteva zile mai târziu, *Angor pectoris* a plecat prin curier diplomatic la Londra.

A fost ziua de naștere a primului samizdat[1]

[1] Ansamblu de mijloace folosite în fosta URSS pentru difuzarea operelor interzise de cenzură; Operă astfel difuzată.

românesc. În acest sens - și numai în acest sens - textul de față a devenit piatră de mozaic în istoria literară românească. Și acesta este motivul care mă îndeamnă ca acum, la ceas târziu, să-l încredințez tiparului, ca să rămână încă o urmă a celor ce s-au întâmplat în anii de restriște.

Eu m-am întâlnit de două ori cu St. Oswald și cu Rhodes.

Întors la Londra, St. Oswald n-a avut altă treabă decât să-mi trimită o telegramă acasă, cum că după primele contacte are mari speranțe să mi se publice nuvela în Anglia. Consecințele sunt lesne de înțeles.

Chiriță nu a fost incriminat de ancheta ulterioară, deoarece nu a participat la discuții. Actele lui Titus au fost „separate din dosar urmând să facă obiectul unei anchete ulterioare", care nu a mai avut loc niciodată. Într-un moment de relaxare, spre sfârșitul anchetei, ofițerul mi-a acordat grația unei țigări și mi-a spus că sunt un tâmpit dacă nu urmez exemplul lui Titus, care, cu siguranță, va ajunge la Academie: în cursul interogatoriului, s-a declarat de acord să „colaboreze". Până la ce grad a urcat în cursul deceniilor următoare, nu știu. Dar știu că a făcut mult rău altora.

Am revăzut un alt exemplar al textului în ziua procesului, 30 ianuarie 1959, pe masa maiorului Emil Hirsch, președintele completului de judecată al Tribunalului militar al Regiunii militare 2, unde, pe lângă numeroase elemente incriminatorii, constituia un corp delict major.

Am fost condamnat la 20 de ani de muncă silnică.»[1]

---

[1] Cuvintele însoțesc cărticica autorului, *Angor pectoris*, subintitulată *Studiu psihologic*, apărută la București, în 1980, sub auspiciile Editurii Meditații, text datat „Februarie-aprilie 1957" (112 pagini).

Azi cine pe cine condamnă? Și cu ce credibilitate, în lipsa dosarelor secretizate, ori masiv triate? Și-apoi, să fie colaborări singulare? Nu de alta, dar, între negru și alb, persistă o mie de nuanțe de gri, pe care doar o pisică le poate distinge. Ca să nu spun că una e judecata de-acum, despovărați de teamă, și alta de-atunci, când ți-era frică și de umbra ta. Darămite foștii deținuți, supuși unei crunte opresiuni, groaznicelor schingiuiri?

O întâmplare îmi justifică întrebările, fie și retorice. Mă aflam cu mulți ani în urmă la Alba Iulia, împreună cu Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Marcel Petrișor și Nedeea Burcă, invitați de Liceul Militar din localitate. La un moment dat, nu știu cum a venit vorba de Alexandru Ivasiuc și-atunci mi-am exprimat îndoielile în privința neutralității lui - formulă eufemistică - față de puterea din umbră a celor neștiuți. Petrișor - implicat în procesul studenților din 1956 și condamnat în același lot la ani grei de pușcărie - i-a luat apărarea, fapt ce m-a determinat să-i înșir motivele îndoielilor mele, deloc fragile. La cele amintite, menționam modul cum fusese eliberat din lagărul de muncă de un I.M.S. al Miliției, după care restul condamnaților nu l-au mai văzut; de asemenea, insistența Securității de a i se da o funcție responsabilă - după ce fusese mătrășit din zona Uniunii Scriitorilor -, obținută o vreme ca director al unei case de filme din Studioul Buftea ș.a. Nu pot uita replica lui Petrișor, pe care încerc s-o redau cât mai exact, mai ales că se află în viață și mă poate amenda:

— După cele spuse de tine, ar trebui să fiu primul care să-l acuz. Înainte de proiectata manifestație din noiembrie 1956 - organizată după evenimentele din Ungaria -, a venit la mine să iau parte la acțiune. L-am întrebat cine mai știe de ea și, la auzul unui nume, l-am rugat să uite pentru totdeauna că mi s-a adresat. Manifestația a eșuat, iar el a fost arestat. Peste un timp, am fost la rându-mi priponit și luat la întrebări în privința colegului meu. Am negat că-l cunosc, profitând de faptul că Ivasiuc fusese student la

Filosofie, iar eu la Filologie. Am negat cu vehemență orice legătură, până într-o zi când m-au dus în beci, unde pe ciment zăcea un om scăldat în sânge. Am crezut că mi-l arată să mă sperie, să știu ce m-așteaptă. „Îl cunoști?” Efectiv nu-l cunoșteam, așa c-am răspuns că nu. I-a turnat apoi o găleată de apă pe cap și-abia atunci, deși tumefiat de bătăi, l-am recunoscut pe Ivasiuc. „Tu îl cunoști?” I-a îndreptat cu piciorul capul spre mine și a repetat întrebarea. Abia putând să îngaime ceva, nenorocitul a rostit: „E Marcel Petrișor”. După care m-au luat pe mine la poceală. La eliberare, m-am pomenit iarăși vizitat de Ivasiuc. Înainte de a-mi spune un cuvânt, i-am retezat-o: „De ce mă mai cauți? Nu ți-ajunge cât am pătimit?” La care el mi-a zis doar atât, apropo de ce învârtea pe la Ambasada Americană: „Arată-mi un om care a avut de suferit din pricina activității mele de-acum!” Ce să adaug? E loc de vreo acuză?

Am tăcut, auzind-o pe doamna Bușulenga, în timp ce-și făcea cruce:

— Doamne Dumnezeule, ferește-ne și iartă-ne de păcate!

Doar cei care au pătimit și s-au aflat în flăcările iadului concentraționar pot să dezlege nodurile existenței lor, ce i-au făcut pe unii să cedeze în fața celor mai sălbatice și, arareori, „educative” presiuni. Până când și un om versat ca Petre Țuțea - care a parcurs treptele marilor ispite de la stânga la dreapta, cantonând în final alături de Eliade, Vulcănescu ș.a. - la sfârșitul detenției din Aiud a fost fascinat de conferințele unui mare comandant legionar, ca Nicolae Pătrașcu, dresat să vorbească deținuților de foloasele noii orânduiri socialiste. Ca și alții, Țuțea a primit atunci hârtie și creion să scrie în acest spirit, a bâiguit ceva în introducere și cam atât. Căci, după sumarul manuscrisului, demonstra că tot în istoria filosofiei cantona,

cu tributuri conjuncturale impuse de apăsarea pușcăriei.[1] O făcea și la Casa Scriitorilor, unde, în anii din urmă, venea să mănânce. Când n-avea loc la masă, se retrăgea la bufet, unde, de regulă, stăteau șoferii Uniunii, cărora le spunea cu patos:

— Dumneata nu știi la ce rafinament psihologic ajunseseră presocraticii!

— Aoleo, nea Petrică, ce spui?

Ce contează? Important era că el și alții reveniseră la matcă. În jur, se discutau vrute și nevrute. Abia după Marea Revoluție din Decembrie, gurile românilor aveau să se desferece. Numai că vorba lungă, sărăcia omului; la pălăvrăgeală nu ne întrece nimeni.

Important e că generalul Alexandru Nicolschi (1915-1992), zis Șobolanul - care a condus întreaga operă de teroare (arestări, deportări, întemnițări), ca și Timofei Bodnarenko (1902-1985), zis Pintilie și Pantiușa -, a murit de bătrânețe în patul lui, într-o locuință somptuoasă, nicidecum pe vreun prici de temniță, asistat medical de aceeași policlinică a spitalului Elias, frecventat astăzi deopotrivă de călăii și victimele aceluiași regim concentraționar.

Ca el, mulți alții.[2]

---

[1] Manuscris de circa 120 de pagini (format A4), însemnări cu creionul, aflat azi în mâinile unui colecționar.

[2] La data „bunului de tipar", citesc în revista „22“ din 15 nov. 2011 articolul *Cei mai scârboși informatori*, scris de Neculai Constantin Munteanu. În vizor: Alex. Mihai Stoenescu, Nicolae Balotă, Ivan Deneș, Constantin Bălăceanu-Stolnici și Emanoil Valeriu. Desigur, nu am calitatea să mă pronunț în privința acurateței informațiilor oferite de autor. Știu doar că el însuși a fost demascat pentru același păcat. S-a apărat, amintind că a fost șantajat din pricina deviației sale sexuale, după cum la fel de adevărat e că și-a plătit toate polițele prin atitudinea exemplară de la „*Europa liberă*”, când îl ascultam cu toții. Nu cunosc cum, la rândul lor, s-ar putea apăra și alții, mai ales că unii dintre ei sunt în viață. Ivan Deneș e mort. Ceea ce știu este că nimic din relatările lui Deneș, referitoare la ancheta la care a fost supus, nu sunt

XI. ÎNCURCĂTURI

„Când plouă la Moscova, la București se deschide umbrela” - se spunea pe vremuri, deși sintagma „faci guturai” ar fi fost mai potrivită. Asta până când luptele intestine din partidul bolșevic au îngăduit frățiorilor din țările satelit să reclame mai multă libertate, deși, principial, toți se aflau în aceeași horă. Cu un glonț bine ochit, Hrușciov scăpase de Beria, criminalul numărul unu din lumea Kremlinului, numai că, la rândul său, va cădea victimă lucrăturilor din culisele puterii. Țărănoiul se dovedise mai deschis la schimbări politice - în realitate, zugrăveală nouă pe aceleași clădiri igrasioase -, și mai puțin la cele care priveau libertatea și traiul omului de rând. Atent la confruntarea belicoasă cu adversarul american, ajunsese la performanțe uimitoare în industria spațială și handicapat în producția bunurilor de larg consum. Devenise obicei ca, plecat în U.R.S.S., să te întorci cu un televizor, un aspirator de praf sau un spălător de rufe, dar și fără lenjeria din geamantan, de la chiloți și ciorapi, fără „kostium i palto”. Viața culturală prospera pe scenă, nu și în tipar. Să nu uităm că excluderea lui Boris Pasternak din Uniunea

---

inexacte. De la Constantin Chiriță, implicat în povestea relatată de el, ca și de la Francisc Munteanu, martor în procesul intentat, rezultă că prin atitudinea adoptată de el a rămas singurul acuzat, refuzând colaborarea cu Securitatea. În schimb, confratele Titus Popovici „s-a descurcat": nu degeaba avea să ajungă membru al Comitetului Central al P.C.R. și al Academiei Române. Ce s-a petrecut ulterior cu Deneș în dosul zăbrelelor nu știu. Dumnezeu să-i ierte pe amândoi (mai ales că relațiile personale avute de Titus cu Ceaușescu l-ar fi îndreptățit să-l elibereze pe Ivan din temniță).

Scriitorilor și determinarea lui să refuze Premiul Nobel s-au petrecut pe vremea bătrânului Nikita Sergheevici, mai atent la cultivarea porumbului în pătrat. Înlocuirea sa cu Leonid Brejnev va aduce și mai multă stagnare. Iluzia schimbării îl va conduce pe un scriitor sovietic - nu-i reținn numele - în arestul poliției. Asta în timp ce la București, între 1964 și 1968, asistasem la o destindere culturală. Și în China poetului Mao, s-a jonglat pentru scurtă durată cu lozinca „Să înflorească toate florile”, adevărată cursă de șoareci, căci avea să fie reprimată prin faimoasa „Revoluție culturală”. Uniunea Scriitorilor intenționase chiar să trimită o scrisoare de protest la Moscova, dar a fost sfătuită de direcția lui Leonea Răutu să-și vadă de treabă, inițiativa fiind cotată amestec în treburile interne ale unui stat străin. După eliberarea deținuților politici, oficialitățile de stat și de partid s-au mulțumit să repete, în stânga și dreapta: „Așa ceva nu s-ar fi întâmplat în România! Măcar să fi avut și noi un candidat la Nobel”.

În acest climat de populism găunos s-a găsit și Sever Dan să încerce publicarea amintirilor din închisoare. Amânat continuu de Mihai Gafița, pe motivul că lucrarea nu figurează în planul de apariții pe anul în curs, autorul i-a răspuns jovial:

— Dragă, eu nu mă grăbesc să public cartea la Editura pentru Literatură. Puteți s-o preluați ulterior. Mi se părea însă normal să apară mai întâi în țară, întrucât mi s-a oferit șansa s-o tipăresc în Italia.

Gafița a ieșit la raport, iar Balaci l-a informat imediat pe Macovei. Ca urmare, a doua zi mă aflam în biroul domnului ministru, unde toți trei citeam lucrarea la aceeași masă, pasând câte-o filă de la stânga la dreapta. Mă bucuram că sunt ultimul la rând, cu putința de a citi și reciti diverse pasaje în voie. Cartea avea ca motto o mărturisire, pe care o citez din memorie: „Toate cele povestite au fost. Ca să le uit, le-am scris!” Ceea ce suna frumos, numai că sfârșitul ultimei pagini era cutremurător: „Și-acum să mi se

desferece cătușele de la mâini să pot aplauda o cuvântare despre libertate!” Evident, cuvintele citate, ca și cele dialogate, n-au pretenția unei transcrieri desăvârșite, dar sensul acesta era.

Atunci l-am văzut pentru prima oară pe domnul arhitect cu haina așezată de speteaza scaunului și cu mânecile cămășii suflecate, ca la tarabele târgoveților din piață. Masa de prânz ni s-a adus în cabinet, iar până seara terminaserăm lectura. De prisos să spun că întreaga narație respira autenticitate, că autorul nu se ferise să spună lucrurilor pe nume.

— Ce facem, domnilor? a întrebat ministrul, îngrijorat că însemnările din penitenciar pot vedea lumina tiparului în Italia.

Cum Alexandru Balaci a dat din umeri, mi-am spus părerea ca editor:

— Dacă nu vrem ca jurnalul să apară mai întâi în Italia, există o singură cale legală: să fie contractat imediat și acceptat provizoriu cu plata a 50% din drepturi. În felul ăsta, editorul român dobândește *copyright* în privința eventualelor traduceri. Și mai e ceva: tipărit peste hotare, volumul poate fi interpretat ca un protest, publicat în țară are valoarea unui act democratic, dovadă a schimbărilor mult discutate. *Tertium non datur!*

Cartea a fost acceptată și avea să apară, numai că în pertractările lui Gafița cu Sever Dan a fost tunsă *à la garçon,* ceea ce l-a îndreptățit pe autor să-i schimbe titlul, *Jurnal de noapte* devenind: *Dintr-un jurnal de noapte.*

O vreme, expresia „mătura nouă mătură bine” părea să justifice speranțele în normalizarea vieții publice, mai ales că apăruseră semne clare ale unui divorț public dintre ce fusese și părea să nu mai fie. Ancheta comandată de Ceaușescu în legătură cu procesul intentat lui Pătrășcanu, culminat cu osândirea acestuia la moarte, scosese la iveală multe monstruozități. Numai că noul conducător nu era interesat să dezgroape morții de dragul aflării adevărului,

cât pentru îngroparea monștrilor sacri ai partidului ce se aflaseră la data execuției în Biroul comitetului central al P.C.R. Și, de unde Prâslea - cum i se spunea de greii partidului - plânsese la moartea predecesorului ce-l crescuse în branșă, acum ajunsese să afirme ritos că „Gheorghiu-Dej a avut mâinile mânjite de sânge”, acuzând indirect pe cei căruia îi fuseseră alături. Încetul cu încetul, semnele dezghețului dispăreau, marotele artei cu tendință amenințând să revină pe firmament, în favoarea mesajului prioritar de partid. Indirect, Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă devenise un zid al plângerii. Nu puțini confrați profitau de relațiile amicale cu cei aflați în conducere și le băteau la ușă cu cele mai stranii litigii, solicitându-i să intervină în favoarea lor pe lângă autoritățile de stat. Uneori preferam să fiu ocolit, ca în următoarea împrejurare.

Intru în cabinetul lui Balaci pentru o semnătură, cer scuze că-l deranjez în discuția ce-o poartă cu poetul A.B. și dau să plec. Îmi cere să rămân, spunând interlocutorului:

— Prietene, cred că-i bine să asiste și el la discuție, că nota către Maurer el o va redacta, după un anume tipic.

Mult spus tipic, în realitate obligația ca relatarea să nu depășească jumătate de pagină, maximum trei sferturi, în situații mai complicate. Poetul, un bărbat frumos, extrem de elegant, ușor exagerat prin podoabele de aur purtate cu ostentație, șovăie o clipă, după care se înnourează la chip și reia povestea începută în lipsa mea.

— Domnule, după cum știi, glumele în lumea scriitorilor sunt tradiționale și au farmecul lor. Deunăzi, primesc o citație de la judecătorie ca pârât într-un proces de paternitate. Am zâmbit și l-am bănuit imediat pe colonelul Tăutu, campionul de netăgăduit al farselor. Mi-am văzut de treabă, numai că peste vreo lună se repetă aceeași figură. Evident, n-am luat gluma în serios și mi-am văzut de treabă. A treia oară, citația era însoțită de un avertisment, iar un amic m-a sfătuit să mă prezint neapărat, că altfel pot

fi adus cu miliția. Printr-un amic avocat, am aflat că nu-i vorba de nicio glumă și că, într-adevăr, am fost acționat în judecată de o individă al cărei nume nu-mi spunea absolut nimic. Mult mai târziu, aveam să-mi amintesc că, totuși, pe acea doamnă o cunoscusem cu un anume prilej, de față fiind și Clara, soția mea. Ei bine, domnilor, dacă sărutând mâna unei femei o poți lăsa și gravidă, în clipa când ți-a fost prezentată, procesul ce-mi fusese intentat s-ar justifica întru totul. M-am gândit de zece ori și n-am ajuns la altă concluzie decât că-i mâna Securității. Ce urmărește, ce intenționează să facă, habar n-am! Dar, dacă această presiune continuă, voi declara greva scrisului și, la nevoie, mă voi adresa unor instanțe internaționale.

Scurt, clar și precis.

Ceea ce m-a impresionat în mod deosebit a fost jurământul că între el și necunoscută n-a existat nicio intimitate, darămite o relație extraconjugală. Totalmente diferit de ce auzisem în Târgul Moșilor, unde mai tot ce se cumpăra și se vindea era girat de-o juruință, de la „pe viața mea” și „să n-apuc ziua de mâine”, la „să-mi sară ochii” sau „pe morții mei”. Poetul B., nobil în scris și în întreaga lui ființă, domn născut, iar nu făcut, nu putea coborî în lumea miticilor, așa că găsise formula care, repet, pe mine m-a dat peste cap: „Jur pe hârtia albă pe care o am în față!”

De prisos să spun că l-am crezut. Poate fiindcă și-n viața literară se manifestase solar, generos la conducerea unei reviste de prestigiu, neimplicat în potlogării de culise și, în plus, prieten bun cu Petru Dumitriu, pentru care nutream o admirație deosebită.

Am redactat o notă scurtă către I.G. Maurer, pe atunci prim-ministru, semnată de ministrul Macovei: „Recent scriitorul A.B. ne sesizează...” etc., etc. Știam că în asemenea cazuri autoritatea de stat este foarte sensibilă și eram optimist în soluționarea cazului. Cu doi ani în urmă, când cenzura nu dăduse viză romanului *Risipitorii*, Marin Preda reacționase oarecum la fel, făcând o petiție către

același departament și rugând să i se ofere un serviciu în administrație, întrucât s-a hotărât să se lase definitiv de scris. Pe vremea aceea, lucram la Centrala Cărții și mi-amintesc cum, la un sfârșit de săptămână, am primit un telefon de mai sus că lucrarea a primit viza de imprimare, cu indicația ca editura să meargă urgent la D.G.P.T., în strada Stanislas Cihoschi, să i se ștampileze filele manuscrisului.

În ambele situații, cele relatate poartă întru totul girul realității, prin însăși prezența mea în miezul lucrurilor. Mai departe, relatarea se bazează pe informațiile căpătate de la Alexandru Balaci, fără să pun la îndoială onestitatea lui, neavând niciun interes să fabuleze de florile mărului.

În urma sesizării transmise prim-ministrului, acesta a îndrumat conducerea C.S.C.A. să ia legătură cu Alexandru Voitinovici, la acea dată președinte al Tribunalului Suprem, dar și veleitar în domeniul literaturii, unde, ca dramaturg, și-a prescurtat numele în Voitin. Cu siguranță, o atare invitație era consecința intervenției lui I.G. Maurer, el însuși jurist. Informat asupra cazului, magistratul a oferit spre consultare un dosar secret, cu scrisori ale lui A.B. către „necunoscuta” ce figura în proces ca reclamantă, epistole de înaltă vibrație lirică, prin care poetul, zămislit a fi mereu sub aura artei, o înnobila cu misiunea de a-i crește un urmaș, fiind, la rându-i, om ca toți oamenii. Știu că înlănțuirea acestor cuvinte sună caraghios, dar ridicol era și scenariul celui care cocheta cu dumnezeirea. Din spusele lui Balaci, scrisorile nu fuseseră atașate la dosar - cel puțin în acea fază -, motiv pentru care nedumerirea s-a cerut explicată.

— Nu s-au atașat, fiind o obligație de onoare ce ne-am asumat-o față de doamna care l-a asigurat pe pârât că acțiunea din tribunal n-a fost inițiată de dânsa, ci făcută la presiunea bărbatului cu care trăiește.

Nedumerit de toată povestea, l-am întrebat pe profesor:

— Și dacă poetul are dreptate? Cine garantează că

epistolele îi aparțin? Sunt singurele falsuri de care ați auzit? La Congresul P.S.D., Vasile Ionescu a citit o scrisoare compromițătoare atribuită lui Titel Petrescu, pe care prezumtivul autor a contestat-o. Cine l-a crezut?

— Imposibil! Textele sunt scrise cu un asemenea har încât niciun plastograf din lume n-ar fi putut să le conceapă. Sunt ale lui mie în sută.

Ceea ce nu pricep astăzi este: de ce acest epistolar se afla în seiful lui Voitinovici? Să fi primit o însărcinare specială, care l-a obligat să sară peste instanțe, ori A.B. venise la noi într-o fază ulterioară a procesului? Magistratul era - cum am spus - președintele Tribunalului Suprem, instituție la care, procesual, nu se putea ajunge decât după epuizarea căilor de atac la judecătoria de sector și la Curtea de Apel a Tribunalului București. Dar ce nu se putea întâmpla în justiție?!... Același Alexandru Voitinovici fusese mai înainte procuror general al Republicii, răsplata meritului de a fi condus instanța supremă care l-a judecat și condamnat la moarte pe Ion Antonescu. Numai că acum una n-avea de-a face cu alta.

Procesul s-a judecat, copilul legitimat, fie numele Domnului binecuvântat! Credincios promisiunii sale, ani de zile poetul n-a mai apărut în librării.

Discuții de taină au loc la Balaci, fără opreliști și invocări de grade. Între vizitatorii obișnuiți se află și Mihai Șora. Plecat la studii în Franța, l-a prins războiul în Paris, după care, odată cu înaintarea nemților, s-a retras la Grenoble. Se afirmase editorial la Gallimard, în redacția căruia a și lucrat, înaintea altor români din exil. Spre deosebire de prietenii săi Eugen Ionescu și Emil Cioran, cu motive să nu se întoarcă în România democrat-populară, Mihai a făcut imprudența ca, în 1948, să revină în țară să-și vadă tatăl. Deși membru al Partidului Comunist Francez și luptător în Maquis - cum am relatat în tomul anterior - a fost reținut de autorități și determinat să-și cheme familia, fără să le ofere

vreo explicație, că bieții oameni au crezut că taica popa, socru și bunic, o fi pe moarte. O vreme a lucrat la Ministerul de Externe, sub comanda Anei Pauker, după care a fost transferat la Editura în Limbi Străine, redactor-șef la Editura pentru Literatură, director în Ministerul Învățământului și Culturii, ca apoi să revină în vechea funcție sub comanda lui Ion Bănuță. Faptul că fusese prins cu arcanul în România va determina instituția militarilor în civil să-l țină în evidență, fără să i se îngăduie să plece nici peste gârlă, la Budapesta și Praga, unde se înscrisese într-o excursie editorială. Confrații săi, inclusiv câțiva subordonați, primiseră cu toții vize în pașaport, nu și el. Cam tot pe atunci, cărările pariziene erau bătute de câțiva „oameni de încredere", cu regretul de a nu vorbi limba franceză și păcatul de a nu cunoaște problemele pentru care se deplasau. Un asemenea specimen era Crăciun, șeful relațiilor externe din Centrala Cărții. De la Paris se întorcea mereu revoltat că timpul nu i-a permis să găsească toate adresele caselor de editură unde s-ar fi cuvenit să ajungă:

— Oameni extrem de ciudați. Îi întrebam de străzi, de una, de alta, ajutat și de dicționar să nu greșesc, iar ei parcă se vorbiseră înainte că dădeau din umeri și-mi ziceau același lucru: „Padetu, padetu"[1], expresie mai aparte de-a lor, că n-o pricepeam.

Altul, Ionaș, dintr-un serviciu economic, mai cunoscător în materie, era nedumerit că într-un restaurant a cerat puțină sare, iar chelnerul, și mai nedumerit, nu l-a servit. (Băiatul ceruse „un peu sable"[2].)

Criticați că frecventăm edituri de mâna a patra, i-am spus mai-marelui Stoian - ce convocase toată conducerea operativă a Comitetului -, că oamenii trimiși peste hotare nu fac totdeauna față cerințelor, cu firească întrebare: de ce nu-l trimitem la Paris pe Șora, care știe la ce uși să bată? Ideea a reluat-o Balaci, cu mai mult aplomb, fiind

[1] De la fr. *pas du tout* (deloc).

[2] Puțin nisip (fr.).

apostrofat:

— Și dacă se face căruță?

— Răspundem cu capul! Cum se duce, așa se întoarce.

Cu această condiție a și plecat, pentru cinci zile, la un sfârșit de an, însoțind o expoziție de carte românească. Mai interesante au fost discuțiile purtate înainte și după deplasare lui Șora:

— Ce fac la Paris, de Crăciun, când toate editurile sunt închise? E ca și cum nu m-aș duce.

— Deschizi expoziția, după ce te-ai îngrijit să participe câțiva invitați mai deosebiți, donezi cărțile Sorbonei, că altfel aducerea lor în țară e mai scumpă decât prețul lor, și te-ntorci acasă.

— Numai că de la Centrala Editorială am primit o listă de recomandări, cu titluri de cărți propuse spre traducere. Ca să fac o treabă ca lumea, s-ar cuveni să stau cel puțin zece zile.

— Numai că banii de cazare și diurnă sunt numărați pentru cinci zile.

— N-am nevoie de bani; stau la Eugen Ionescu, fără probleme, că doar mi-e naș.

— În regulă, i-a replicat Balaci, fără să știe ce cuie își bate în talpă, în zilele când ni se va reproșa că Șora nu se întoarce.

— O întrebare: pe Cioran am voie să-l vizitez?

— Da! i-a răspuns Balaci, deși - sincer vorbind - atunci credeam că-și depășește mandatul. Era momentul când se făcuse mare vâlvă în jurul unei replici - „mi-e rușine că sunt român” -, scoasă dintr-un context în care Cioran amenda nesimțirea unor diplomați români, lipsiți de reacție la propaganda exilului maghiar în favoarea Ungariei Mari. Mai mult: din proprie inițiativă anihilase ademenirea unor oameni de cultură francezi de partea unor false credințe.

Longeviv, Șora trăiește și poate relata marea aventură în care s-a lansat la Paris, unde, fără Eugen Ionescu, nu s-ar fi descurcat. Atunci, autorul *Rinocerilor* a dat un cocteil în

cinstea editorului român, biroul său de lucru devenind un stand al tipăriturilor recomandate spre publicare. Prezentat elogios marilor editori parizieni, i-a fost dat s-asculte și replica fostului patron de la „Gallimard”:

— Pe Michel Sora îl cunosc de mult și-l prețuiesc cum se cuvine. Când lucram împreună, mi-a cerut să-l învoiesc câteva zile să-și vadă tatăl și, precum mușchetarii lui Dumas, s-a întors după douăzeci de ani. Rămân deschis și-acum la propunerile sale, c-o singură condiție: să-i aparțină lui, nicidecum altora.

Se ivise o cale, un drum pe care se putea merge în continuare, cu atât mai mult cu cât Mihai era redactorul-șef al unei edituri implicate în valorificarea creației noastre literare, știind ce s-ar potrivi cititorilor francezi. Această cale nu doar că n-a fost umblată, a fost chiar obturată. Ajuns la București, a avut parte de reproșuri și sancțiuni, provenite de la niște încurcă-lume ce s-ar fi vrut primordiali. Ofuscat, ambasadorul României din Paris, în loc să fie mulțumit că Eugen Ionescu devenise gazda unei manifestări proromânești, reclamă că „n-a fost implicat în acțiune”, iar amintitul Crăciun, deranjat personal că nu însoțise expoziția de pe malurile Senei, i-a imputat lui Șora suma de 5.000 de lei, reprezentând valoarea unor obiecte decorative, ce însoțiseră exponatele. Pentru că, din punct de vedere economic, trimisul nostru ar fi trebuit să fie mai clar în exprimare, ca de pildă:

— Dăruim Sorbonei această expoziție, cu excepția carpetei oltenești de sub microfon, celor șase farfurii de ceramică, din Hurezu de Vâlcea, așezate pe pereți, ulciorului de Maramureș, a fluierașelor de soc, mult cântă cu foc, precum și a maramei de borangic, a cărei proveniență am uitat-o, dar prezentă și ea în actele contabile. (Delimitarea bunurilor n-ar fi afectat cu nimic și posibila concluzie: *Vive la France et la Roumanie!)*

5.000 de lei, la vremea aceea leafa lui Șora pe-o lună și jumătate. Bine că s-a găsit formula salvatoare: am propus

să-l premiem cu 5.000, să încaseze banii de la casierie, după care, tot acolo, să-i verse în contul datoriei. Repet: Mihai trăiește[1] și poate fi întrebat oricând de pățania asta.

Ceea ce enervase mai mult era deplasarea unui om care putea să intre și să iasă nestânjenit în felurite cercuri, fără „acoperirea” necesară. Altminteri, la deplasările colective, soluții se găseau pe loc, când din echipele călătoare lipseau ochii și urechile de resort. După cum se știe, nu pleca peste hotare nicio formație artistică din vreun județ fără măsuri de securitate. „Reparațiile” se făceau la vizionare:

— Taraful e bun, dar trebuie întărit pentru sonoritate. Mai băgăm un contrabas.

Bașii erau de preferat, fiind scutiți de cunoașterea repertoriului. Dar și dacă taraful ar fi fost înțesat de contrabasiști, apăreau alte necesități obligatoriu de rezolvat.

— Om de cortină aveți?

— Ce cortină?

— Cortină de scenă, că nu cântați în piață. Ăl de vă oferă sala nu știți dacă vă asigură și mașiniști. Ca să nu spun că odată i-am găsit în grevă.

Maistrul de ceremonii era Vasile Florea, directorul relațiilor externe, școlarizat la Moscova, unde plecase solo și se întorsese c-o rusoaică pursânge, de presupus ea însăși contrabas la casa omului.

Urmăriți erau și cei din conducerea superioară, fără excepții, în așa fel încât se știa mai tot ce se petrecea cu ei și în jurul lor. Nu prietenii care frecventau casa lui Gogu Rădulescu mi-au vorbit de întâlnirile lor „secrete”, ci Victor Ciuhurezu, de la aceeași direcție:

— Să-l vezi pe Zigu cum se plimbă printre mese, ca la el acasă; Gogu îl privește mai ceva decât pe Dobrogeanu-Gherea.

---

[1] Mihai Șora (n. 7 noiembrie 1916, Ianova, județul Timiș) este un filosof și eseist român. Din 24 octombrie 2012 este membru de onoare al Academiei Române.

— Ai fost tu acolo să vezi?!

— Nu, dar ne-au spus băieții, că lui Gogu îi place muzica lăutărească și mai cheamă să-i cânte de inimă albastră.

Când i-am reproșat lui Mircea Zaciu că umblă prin vecini și tace, s-a scuzat că nu era secretul lui, că i s-a atras atenția să nu vorbească în târg. Secret? Secretul lui Polichinelle. Urmăritorii, ei înșiși urmăriți, își făceau datoria, cu discreția meseriei intrate în sânge. Mai toți erau crescuți la școala lui Pantiușa, criminalul numărul 1 al Securității sovieto-române, de numele căruia se leagă soarta a circa 400.000 de arestați, condamnați la închisoare și deportare, la instituționalizarea fricii de la vlădică până la opincă. Insomniac, generalul Timofei Bodnarenko, alias Gheorghe Pintilie, nu-și scutea nici propriile slugi să-i știe de frică. În miezul nopții, cerea ofițerului de serviciu să-i convoace angajați din sistem, chiar și cu grade mărunte. Reține mărturia colonelului Filaret Țintaru[1], exclus din Securitate de Gheorghiu-Dej și reangajat de Ceaușescu:

— Să fi fost vreo trei noaptea când Pantiușa m-a convocat pe mine și pe Stan, amândoi locotenenți. Ne-a ținut în anticameră aproape un ceas, timp în care ne întrebam ce treabă urgentă are cu noi, dacă ne lasă atâta vreme la ușă?! Când ne-a primit, avea biroul plin de dosare, peste care plutea lumina gălbejită a unei lămpi, singura aprinsă în toată încăperea. Ca și cum n-am fi înăuntru, a rămas cocoșat peste hârtii, lăsându-ne în poziția de „drepți”, fără să ordone „pe loc repaus”, într-un târziu, și-a îndreptat privirea spre noi, a tras sertarul din fața lui, de unde a scos un pistol pe care l-a așezat alături. Ne-a privit lung și, după câteva clipe de tăcere, a ridicat trăgaciul și a catadicsit, în sfârșit, să ni se adreseze: „Când un ofițer de Securitate trădează, tot ce i se cuvine este să fie împușcat pe loc!” A tras un glonț pe țeavă și a îndreptat revolverul spre noi. Mă știam nevinovat, așa că mă întrebam înfricoșat ce-o fi făcut Stan. Pintilie s-a uitat insistent la noi, rămași

[1] Personaj amintit în tomul anterior, p. 115.

smirnă în fața lui, după care, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, a tras cortina cu un „Sunteți liberi!”. Am mers cu Stan din Calea Victoriei până la cinematograful „Aro” fără să schimbăm o vorbă. Ne era frică să ne privim și-n ochi.

Că acest psihopat, criminal notoriu, s-a dovedit o sculă oarbă a dictaturii instaurate de puterea Kremlinului a fost deja dovedit. Mai greu de înțeles este însă traiectoria sa de viață după ce se părea că ne scuturasem de jugul moscovit. La plenara Comitetului Central din 1968 - când a fost reabilitat postmortem Lucrețiu Pătrășcanu și s-a analizat asasinarea lui Ștefan Foriș[1] - generalul Pintilie a fost exclus din partid. În cursul anchetei întreprinse de comisia Patilineț, însărcinată să cerceteze condițiile în care se petrecuseră ambele crime, Pantiușa, pensionat în anul 1963, mărturisise la interogatorii că participase direct la uciderea lui Foriș, în casa din Aleea Alexandru, dar și cum, înainte de a-l omorî, îi săpase personal groapa în subsolul clădirii. De asemenea, fiindcă mama lui Foriș continua să-și caute băiatul, i se legaseră pietroaie de picioare și fusese aruncată în apa Crișului. Tot atunci ni se șoptea la ureche că fostul comandant al Securității a fost retrogradat soldat, de unde până atunci fusese general-maior. Poate c-o fi fost și așa, dar, ajuns pe cai mari, Nicolae Ceaușescu îl va decora la semicentenarul partidului din 1971 cu Ordinul Tudor Vladimirescu, ca și pe nevastă-sa, Ana Toma (fostă soție a lui Sorin Toma), care a primit titlul de Erou al Muncii Socialiste. Sau, cum s-ar mai zice: morții cu morții, viii cu viii.

Stării de continuă nesiguranță, de permanentă urmărire a telefoanelor, corespondenței emise și primite, valabilă pe toate palierele existenței sociale, i s-a adăugat și instabilitatea locului de muncă. Exista o obsesie a reorganizării, profilării și reprofilării activității, a unificărilor

[1] Ștefan Foriș (1892-1946), inginer, fost secretar general al P.C.R. în ilegalitate (1940-1944).

și revizuirii organigramelor, de unde pericolul reducerii de personal. La nivelul conducerii instituțiilor și vieții de partid a apărut o expresie-slogan: „rotația cadrelor”, impusă ca necesitate a unui nou stil de muncă, inovație ce presupune schimbarea periodică a unei treimi din personalul superior. Pentru administrație, o atare fluctuație a cadrelor afecta major consolidarea unei experiențe deja acumulate. Cum în lipsa unei prese libere bancurile circulă voios, pe tema asta apăruseră și glume:

— Ce-ai în desagă, moșule?

— Șoareci, tăicuță, mai mici și mai mari, cenușii și albi, de toate felurile.

— Și de ce scuturi întruna desaga?

— De nevoie, c-altfel rod sacul la fund și-și fac de cap!

După atâtea critici că scriitorii își cam fac mendrele, că editurile au ajuns sat fără câini, trebuia aduși dulăi pe care se putea conta. Pojocaru mă avertizase din vreme că bate vânt de înnoiri. Vestea și-a găsit adeverirea în gura lui Balaci:

— M-a chemat azi la el Dumitru Popescu. Vorbea cu mine de la înălțimea unei catedre de mucava. Pe scurt: a sosit momentul să se facă schimbări și în structurile de conducere ale Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, ca instituția să se transforme în organism de partid și de stat, să intervină mai eficace în viața literar-artistică, să se pună capăt liberalismului. Fiecare să scrie ce vrea, dar și noi să publicăm cu discernământ politic doar ce se cuvine. Pentru asta se va înființa o direcție literară, cu oameni care să ia la puricat cărțile trimise în tipar.

— Asta înseamnă reînființarea cenzurii! adaug eu.

— Bineînțeles. Îmi vorbea cu o suficiență agasantă, ca spre sfârșit să mă consoleze cu numirea în funcția de director la Accademia di Romania din Roma. Îmi vorbea de sus, de ziceai că mă numește papă la Vatican. Am refuzat și i-am răspuns pe același ton, cu intenția de a-l umili: „De ce vă faceți probleme cu schimbarea locului de muncă? Și-așa

am convenit cu domnul Maurer, când l-am condus în Grecia la casa regală, să lucrez la Comitet doar doi ani și, iată, a trecut mai mult decât atât. Nu-i nicio problemă, cu atât mai puțin de protocol: n-o să mai apară pe cartea mea de vizită: „Vicepreședinte al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă”, ci: „Profesor doctor docent, șef de catedră la Universitatea București, ori „Membru al Academiei Române și membru de onoare al Academiei Italiene”.

Cum atare numiri nu se făceau fără consimțământul lui Nea Nicu, profesorul a fost invitat de comandantul suprem, unde rotatul a schimbat registrul la muzicuță:

— Cum să nu merg, tovarășe secretar general, acolo unde au fost Vasile Pârvan și alți cărturari de seamă? Problema e alta: la Roma am o seamă de prieteni, colegi de academie și de scris, personalități proeminente ale culturii italiene, fapt ce reclamă un nivel superior de reprezentare și de relații responsabile. Or, acum, aș intra în aria de preocupări a unui atașat cultural mediocru - mi-a fost student și știu ce vorbesc -, precum și a unui ambasador căruia ar trebui să-i explic la fiecare pas ce și de ce fac un lucru sau altul. Bătăi de cap care mă vor ține în loc. M-a ascultat cu atenție și a spus că va da dispoziții ca Accademia să dobândească un grad mai înalt de reprezentativitate, iar eu să țin legătură directă cu Ministerul de Externe. Ceea ce este cu totul altceva. I-am vorbit și de nevoia de a-mi selecta câțiva colaboratori pe care să pot conta. Te iau cu mine, ca secretar al Accademiei, și plecăm în exil. Habar n-ai ce va însemna pentru viitorul tău o baie de cultură la Roma - și încă de câțiva ani. În plus, tu știi să conduci o mașină și ne-am mișca în voie prin Italia - un adevărat muzeu, oriunde pui piciorul -, n-am fi întruna sub ochii albaștri ai șoferului. Apoi îți dai doctoratul cu mine și rămâi la catedră. Ani în șir am lucrat împreună la editură ș-apoi în minister, uneori în condiții de iad, așa că ce urmează-i paradis.

— Și Rebreanu?

— Lasă-mă cu Rebreanu în pace. Abia îl vei putea încadra ca lumea în cultura universală, ai ridica privirea la cer, n-ai sta cu ochii în jos, să ciugulești prin ogradă.

Cu Rebreanu, treacă să meargă. Dar la 40 de ani ai mei, aveam o iubită care făcea cât toată Roma. Când iubești, iubești! Uiți de toate și de toți, nu te gândești la viitorul tău în detrimentul prezentului, nu dai vrabia din mână pe cioara de pe gard. Cioară? Nu știu cine a opus bietei vrăbiuțe imaginea croncănitoarei. S-o fi înlocuit-o măcar c-o rândunică. O visam ziua și noaptea, făceam totul ca să-mi justific locul lângă ea, cât timp n-o puteam duce în fața ofițerului stării civile. Ajuns în Havana, o sunam la telefon în miezul nopții, la ea fiind dimineață, să se trezească și să plece la serviciu. Numai ca să-i aud glasul.

Și-ajunge! Ș-așa am vorbit prea mult în preajma unui cavou cu lespede de marmură.

— Dom'le profesor, o să vă dezamăgesc, dar n-am cum să vă însoțesc. Rămân în șatră. Știți și de ce.

— Treaba ta. Dar merită?

— E ultimul lucru la care mă gândesc. Mai devreme sau mai târziu, tot în groapă ajungem. Important e să te bucuri de prezent, să nu renunți la ce ai, de dragul a ce-ar putea să fie. Amintiți-vă cum îmi vorbeați la Moscova despre Dolores. Ca până la urmă totul să fie fum și amăgire.

— Și-acolo ai căzut cloșcă! Ai uitat de Irina Timofeevna?! Joci mereu în aceeași piesă, doar că schimbi distribuția.

— Că nu m-oți fi luat atunci în serios! Decât să-mi pierd timpul prin editurile rusești, cu „*kak u nas, kak u vas, toje situația*[1]*,* mai bine la umbra nucului bătrân, c-o rusoaică, *krasivaia maladaia*[2], o *devușka*[3] vaporoasă, care să-mi arate casele de lemn din jurul Moscovei, bisericile din curtea Kremlinului, dispusă să mă despăgubească și pentru ceasul din vesta tatălui meu, șterpelit cu lanț cu tot de

[1] Ca la noi, ca la voi, aceeași situație (rus).

[2] Tânără frumoasă (rus).

[3] Fată (rus).

glorioasa Armată Roșie, cu prilejul Marii Eliberări.

— Ăștia care vin pe urmele lor te vor înghiți cu ornic cu tot.

— Și-o să le rămân în gât.

— Mi-a zis Macovei că voi fi înlocuit cu Ion Dodu Bălan.

— Să fie sănătos. El are nevoie de mine, nu eu de el. Una-i să fi lucrat în redacția unei reviste săptămânale de șaișpe pagini și alta să răspunzi de macroeconomia tuturor editurilor și librăriilor din România. E ca și cum ai trece de la creșterea a două-trei capre din prispa casei, la păstorirea unei turme cu opt mii de oi. Nu știe ce-l așteaptă! Repet: îi plâng de milă și vă dau mutările în plic de pe acum: unde și când se va încurca, odată cu schimbarea anotimpurilor.

Frumoasă țară ne-a dat Dumnezeu, dar și multe lepădături. Dacă de-a lungul istoriei zicala „capul plecat sabia nu-l taie” ne mai ajută să explicăm unele momente de lașitate și trădare - cu scuza așezării neamului la răscrucea dramurilor, în coasta a trei imperii -, conviețuirea nevertebrată a multor oameni de carte în vreme de pace nu se justifică defel. Omul mărunt, veșnic umilit, s-a obișnuit să rabde, cu speranța oarbă că odată și-odată îi va veni și lui rândul să ridice capul. Te-ai fi așteptat în schimb ca omul școlit, ajuns pe-o treaptă superioară a ierarhiei sociale, să aibă mai multă demnitate. Nici bine n-a pus piciorul noul căprar în incinta Casei Scânteii și directorii editurilor au făcut coadă la ușa lui să-l firitisească de bun-venit. Îmbrăcați de duminică, s-au înșirat să pupe papucul sultanului, fie el doar bulibașă. Precipitata lui evoluție i-a uimit pe mulți, mai ales de când și-a ornat cartea de vizită cu un superior grad universitar și altul semiacademic, prin crearea unei academii în papainoage de științe social-politice. La coadă stau și câțiva scriitori, veniți să-și felicite confratele, cocoțat în fruntea bucatelor. Mă vizitează și pe mine profesorul Piru, venit cu Grigore Traian Pop să punem de-o escapadă la Craiova, „cuibușor de nebunii”.

Vânzoleala de pe coridor îl face pe Grigore să-l atace direct pe conu Pirache:

— Dom'le profesor, cum v-ați îndurat să-l ridicați pe Dodu pe aceeași treaptă universitară cu dumneavoastră? Dați-o naiba de treabă! Profesor universitar? Dacă-l scuturi nu rămâne din el decât o gazetărie măruntă, cu multă lătrătură de partid ș-atât.

— Nu-i chiar așa, dragă. S-a apucat să publice scriitori cu probleme; pe Goga, dragă, iar acum pe Cotruș. Să știi că nu-i de colea.

— Ca el, câtă frunză și iarbă!

— Nu te pricepi la politică, dragă, și n-ai umor!

— Unde vedeți dumneavoastră umor în toată bulibășeala asta?

— Mai mult decât crezi. Ca și dumneata, câțiva m-au criticat pentru c-am ridicat în grad o liotă de conferențiari, câtă vreme alt'dată numărai pe degete profesorii universitari din București, Cluj sau Iași. În particular, îmi imputau că mulți sunt evrei, deși, să știi de la mine, știau carte, dragă. Or, mi-am zis: unde pot fi atâția israeliți încape ș-un țigan.

— Lăsați-o, dom'le profesor, că-i ardelean din părțile Hunedoarei, de prin Vaideeni!

— Nu pronunți corect, dragă: nu-i Vaideeni, că la origine-i *Vai-de-ei.* Ș-apoi cine ți-a spus că pe balaoacheși nu-i găsești și-n Ardeal? Acolo-s mai de rasă, li se zice „țigani de mătase" ș-au niște pălării cu boruri mari, că te scutesc de umbrelă. Sunt țigani de soi, cum sunt sefarzii printre evrei, nu totuna cu galițienii. Uite cum arată Albala, adevărat lord, față de Zigu Orenstein, un cocoșat puchinos ca un ceasornicar aplecat continuu pe mașinărie. Cum sunt, cum nu sunt, trebuie să recunoaștem însă că și unii, și alții sunt solidari și știu ce vor. Nu ca noi, care ne bucurăm de răul ăluilalt. Au o perseverență diabolică. Cine-ar fi zis, de pildă, că, după toată tărășenia cu Arghezi, Sorin Toma ar fi avut îndrăzneala să pună piciorul la Universitate?! Nu la

Politehnică, dragă, unde se pare că urmase ceva cursuri când era bunica fată, ci la Filologie. Ai auzit bine: la Filologie, unde-a mâncat lupu' oaia. Ei bine, n-ai să crezi: a dat examen cu mine și l-am examinat foarte serios și corect. Ei bine, i-am dat ovreiului nota 10; știa perfect tot ce i-a căzut pe bilet și, în plus, se plimba c-o rară ușurință în literatura universală. Deloc prost!

— I-ați dat zece?

— Cum auzi! Țiganii-s și mai și. Ia-te de unul, că într-o clipă se adună-n jur o sută de baragladine, de te lasă-n izmene. Cu alfabetul sunt certați, c-au învățat să facă bani din piatră seacă și fără carte.

— D-aia au ajuns profesori universitari.

— Las-o baltă, dragă. Dodu nu-i om rău. Mi-a promis că mă duce la Ștefan Andrei. Ăsta din când în când mai dă o masă, iar pe la partid se-nvârte bine. Treaba la Externe merge pe bile. Olteanu-i amator de cărți rare și sare în ajutorul multora. Nu-i rău să-l vizitez și eu.

— Ce-aveți nevoie de el, când nu vă lipsește nimic?

— Nu-i chiar așa. Mă gândesc să-l rog s-o bage pe Gabriela Pintea în partid. Un telefon de la el face la Craiova cât nu te duce capul.

— Ce nevoie are ea să intre în partid?

— Da' eu și Cioculescu ce nevoie aveam? Ne-au chemat și ne-au invitat să semnăm o adeziune. Aici e politichia. După câte am tras, să nu-și mai facă alții nevoile în capul nostru. Așa și cu Gabriela.

Printre vizitatorii lui Dodu se numără și Alecu Ivan Ghilia. În virtutea prieteniei ce ne leagă, trece și pe la mine. Între mulți confrați, interesați îndeosebi de propriile interese, este un exemplar rarisim. Nu pierde ocazia de a face bine, deschizând ușa și în folosul altora. Coborât de pe meleagurile Botoșanilor - din satul Ghilia, cu care și-a lungit onomastica -, a fost studentul lui Corneliu Baba, până când scrisul i-a devenit a doua profesie, mai apropiată de existența diurnă. Și cum poligamia este interzisă, a rămas

credincios literaturii, rătăcindu-și pașii prin redacțiile revistelor *Contemporanul, Gazeta literară,* apoi ca redactor-șef la publicațiile pentru copii, *Luminița* și *Arici Pogonici,* ori director de studio cinematografic la Buftea. Romanul *Cuscrii* - scandalos la acea oră, că sărea peste baremele sanctificate ale epocii -, îl procopsise cu premiul Uniunii Scriitorilor și al Academiei. Scriitor controversat, cultiva o frondă curajoasă în narațiile sale, în concordanță cu multe amărăciuni ale lumii rurale, fundalul unor frumoase povești de dragoste. Atipic printre noi, își împărțea timpul între masa de lucru și biserică, precum un practicant fervent. Mergând pe scurtătură, îmi bătea la ușa casei târând după el un om necăjit, certat cu oficialitatea, cum fusese într-o vreme Constantin Chiriță, zburat de la *Scânteia* în urma unui conflict cu Sorin Toma, ori mă lua după el la vreun scriitor căzut la pat:

— Mergi cu mine la „Salvare”, unde-i internat Octav Pancu-Iași. Nenorocitul a făcut un infarct după ce i-au respins o carte la Editura Tineretului. Ai să-i spui c-o să te interesezi de manuscris și o să-i treacă nebunia din cap. Tot ești doctor în literatură.

— Ai să râzi, nu-s. Am cele mai bune relații, pot zice prietenești, cu Piru, Ciopraga sau Zaciu, dar doctoratul nu m-a interesat, deși susținut cu ei ar fi fost o simplă formalitate. Prea mulți doctori pe metrul pătrat și, dacă o țin tot așa, în curând vor depăși numărul bolnavilor.

Acu îi venise rândul lui Alecu să-mi poarte de grijă.

— Ai fost la Dodu?

— Nu!

— De ce?

— Pentru că era de datoria lui să mă cheme. Prilej de bune urări și de întrebări. În primul rând, să mă fi întrebat care sunt problemele la zi, ce e bine, ce e rău, ce cred c-ar trebui făcut. Să se informeze de stadiul proiectelor aprobate ș-apoi să gândească cu mintea lui, că, oricum, l-aș fi trezit la realitate, în locul lozincilor de mântuială. De ce

să-l vizitez eu? N-avea rost să îngroș șirul pupcuriștilor. Niște nemernici. O dată nu i-a deranjat Balaci cu ceva. Dimpotrivă. Ei mă rugau pe mine să le obțin aprobarea să-și ia nevestele cu ei, când mergeau peste hotare, ori să le vizeze diverse pantahuze, iar acum s-au dus în păr să-și exprime bucuria c-au scăpat de-o povară. Ce să le fi oferit mai mult decât să-i lase în pace, să se descurce cum se cuvine cu editurile lor, să țină spatele la toate criticile, îndreptățite sau nu. Ce-ar mai fi trebuit să facă? Neam de servitori, dispuși să pupe mâna celui care-i bate.

— I-am vorbit lui Dodu de tine și i-am zis că pe Balaci nu l-a durut capul, cât te-a avut alături.

— Nu doar pe mine, că oameni buni sunt și la Centrala Editorială, ori în edituri, pe care aud că vrea să-i schimbe.

— Mi-a spus că știe ce poți, dar că-l persiflezi.

— Aiurea! Ce să am eu cu el, mai ales de când s-au strâns șuruburile și va trebui să danseze legat de picioare. Toate oalele i se vor sparge în cap, lui și noii echipe, că măsurile coercitive vor duce la creșterea presiunii în lumea literară. Mai devreme sau mai târziu va sări capacul de pe oala de noapte pusă acum pe pirostrii.

— Bă, nebun nu e, trebuie să-i fi făcut tu ceva. Când și unde v-ați întâlnit ultima oară?

— Ne-am văzut acu vreo două zile la WC, că el n-are cabinet cu dormitor, duș și closet ca ceilalți vicepreședinți. Eu stăteam în fața oului sanitar, iar el a venit după mine să se ușureze de obligații. M-a văzut și, zâmbitor, m-a întrebat ce mai fac. Întrebare prostească: el nu vedea ce fac?

— Și ce i-ai răspuns?

— Ce să-i spun?! I-am zis amical: „construiesc socialismul”. Am tras fermoarul și am plecat, că doar nu intra în caietul de sarcini să-l văd cum și-o scutură.

— Promite-mi c-ai să te duci. Găsești tu un motiv să-ți faci drum la el.

— Bine!

Și nu m-am dus, așteptând să fiu chemat. Nu de alta, dar,

fără să fiu invitat, nici la femei n-am dat buzna vreodată, darămite să umblu ca popa cu botezul, cu căldărușa după el. De chemat, nu m-a chemat.

Aveam toate motivele să cred că schimbările poartă semnul provizoratului. Oricum, luate în grabă, măsurile n-aveau șanse să rânduiască lucrurile ca lumea. La operațiile de rutină, nu zgândărești un neg, fără să te gândești că poți stârni un cancer. În prima linie de partid dăinuiau și oameni tineri, nou promovați, solidari cu contingentul lor, inși ce nu-l vedeau cu ochi buni pe Dumitru Popescu, sosit ceva mai târziu în harem. Deșănțatul cult al personalității, declanșat și susținut de el până în pânzele albe, îl apropiase mult de inima preaiubitului conducător, obligându-i pe toți ispravnicii din jur să i se prosterne la picioare, numai că durerile lor de genunchi îi făceau să-l aștepte pe Miticuță din Teleorman la cotitură. Între altele, din trecutul neînfricatului partid reținuseră că azi ești și mâine dispari, că o minimă înțelepciune te îndeamnă să nu te lepezi de cei cu care ai pornit la drum, că azi îți sunt subordonați, iar mâine stăpâni. Mai ales de când cu rotația cadrelor, un joc de alba-neagra ce ținea și de toanele padișahului. Or, Mitică-fără-frică, un solitar obraznic, umblând ca vodă prin lobodă, călca inevitabil și prin străchini. Dispozițiile sale, bune și rele, nu puteau să anuleze un mai vechi sistem de relații, de care, ca nou venit, n-avea cunoștință. Privind în jurul său, aș fi spus precum Lăpușneanu: „Proști, dar mulți!”, numai că nu toți erau săraci cu duhul ori hoți de drumul mare. Mai existau și oameni cu doxă, pe deasupra și cinstiți, nu mulți, dar verificați în toate privințele, dovadă că unii dintre ei aveau să fie și scuturați din pomul făgăduinței.

Întâmplarea a făcut să fiu de față la discuția pe care ministrul Macovei a purtat-o cu secretara Consiliului Așezămintelor Culturale, Cornelia Filipaș, femeie simplă, dar de bun-simț. În locul marilor festivități, paradelor costisitoare pentru cinstirea celui mai iubit fiu al poporului,

se luptase și reușise ca în mai toate comunele din țară să ridice un cămin cultural și o bibliotecă. Venirea noii echipe la C.S.C.A. îi scrisese numele pe răbojul remanierilor de personal. Câtă vreme a trăit, ea mi-a interzis să-i pomenesc numele, deși, în fugă, am amintit împrejurarea în tomul precedent. O reiau acum, când nu se mai află în viață, eliberat de povara prejudecăților, convins că lupta dintre bine și rău nu presupune cotații globale, părtinitoare, indiferent pe ce parte a barierei te afli. Creștin, mozaic, musulman, budist sau liber-cugetător, liberal, socialist, conservator, ori radical, din România sau Tanganyika, alb, negru sau galben, poți fi deopotrivă un suflet curat, bun și generos, ori un nemernic. În egală măsură, deștepți și proști, cinstiți și hoți. Nu firma sub care te-ai aflat sau te afli te condamnă sau te apără în fața lui Dumnezeu, ci faptele tale, bune sau rele. Cornelia era o ființă luminoasă, devotată credinței că nimic nu-i mai presus decât să-ți dăruiești viața în folosul celor mulți, umili. Cu această smerenie, înălțătoare sau naivă, a și fost îndepărtată din hora başbuzucilor, când a îndrăznit să spună Marelui Pitic și ce nu dorea să audă.

Încercând să fie în pas cu noii culturnici, Macovei o invitase la un rămas-bun, în loc de preaviz. Prezența mea nu-l incomoda, fiind chemat acolo în legătură cu reclamația unei actrițe din Pitești împotriva directorului de teatru. Artista, femeie căsătorită, fusese salvată după încercarea de a-și fi pus capăt zilelor și-acum, la îndemnul soțului, dorea să se răzbune pe cel care, sucindu-i mințile, o împinsese la gestul nefast. Treabă de ministru, pus să vegheze la bunul mers al culturii, guvernată în subsidiar și de codul unei desăvârșite morale proletare.

— După cum veți fi auzit, am fost criticați de conducerea de partid că reținem prea multe cadre de bază în aparatul central și lăsăm descoperite instituțiile subordonate. Acum, cu prilejul rotațiilor de personal, ne-am gândit să vă transferăm la Comitetul de Cultură și Artă al Municipiului

București, ca șefă de serviciu.

Retrogradare de trei niveluri, cu atât mai mare, dacă se avea în vedere că în funcțiile de președinte și vicepreședinte la Comitet se aflau niște orfani de carte, nu scriitori, artiști, intelectuali mai răsăriți, ci activiști desemnați de comitetul orășenesc de partid. Cornelia n-a replicat în niciun fel, doar că și-a dus mâinile la spate, observând că-i tremură. Calm, Macovei a adăugat:

— Vă rog să vedeți în această mișcare un act de prețuire a muncii depuse, pentru care vă mulțumesc.

— Nu vă cred, domnule ministru. Dacă eu v-aș spune că drept mulțumire pentru activitatea depusă în fruntea ministerului vă transferăm ca președinte al sfatului popular din Ciulnița, m-ați crede?

— Remarc că nu sunteți lipsită de curaj!

— Curaj? Ce înțelegeți prin curaj? Curaj că stau de vorbă cu dumneata? Știți cum arată temnițele din România? Nu vă impacientați, că nici eu n-am stat după gratii. Dar în timpul războiului, când cei care încercau să ia legătură cu deținuții erau supuși unor suplicii, ori arestări, s-au căutat patru copii curajoși să meargă la Aiud, Gherla sau Caransebeș, să ducă haine și de mâncare celor întemnițați, chipurile rude, în realitate necunoscuți. Ei bine, mă mândresc c-am fost unul din cei patru copii, cu toată amărăciunea de atunci: copil orfan, crescut de un unchi care, în sărăcia lui, visa la o lume mai dreaptă. Dumneata știi ce înseamnă să ți se pună un rucsac în spinare, pe deasupra să fii și fată, să pornești dintr-o gară mereu bombardată, cu imaginea unui om văzut doar într-o fotografie? S-ajungi la temniță și să nu te pierzi când ești luată la întrebări și descusută, până când plânsul îl mai poate înduplеca pe cel ce te interoghează? Am să mă duc la cei cărora le-am dus pâine și-o să le spun cum te porți dumneata cu oamenii-oameni și, dacă n-o să mă înțeleagă, o să-i scuip în ochi.

Nu știu ce va fi simțit atunci Pompiliu Macovei, dar mie

mi se făcuse pielea ca de găină. Locuind cândva pe Făinari, îl cunoscusem și pe unchi-su, după ce o adusese din Lechința Bistriței. Amărât fusese înainte, amărât rămăsese și-n zorii socialismului, acum și-n vecii vecilor. Aș zice că nici domnul ministru nu se simțea bine, că, de unde stătuse până atunci liniștit la birou, venise acum să-i dea mâna.

— Îmi exprim nădejdea că vom mai avea prilejul să lucrăm împreună.

— Eu nu!

Și-l lăsă pe Macovei cu mâna întinsă, fără să i-o mai strângă.

Cum pe vremea aceea încă mai aveam relații urbane cu domnul Macovei, mi-am îngăduit să-i tulbur tăcerea în care se cufundase.

— Dacă tot m-ați numit consilier general, vă interesează părerea mea? Și, fără să mai aștept vreun răspuns, i-am adăugat: Vă bateți cuie în talpă. Dacă nu dumneavoastră, cel care a hotărât îndepărtarea ei. În comparație cu unii care ard gazul de pomană, lăutari ce pozează în oameni de cultură, ea este un om harnic ce se zbate pentru amărâții de la sate, s-aibă și ei o sală unde să joace, să se zgâiască la un film, să citească o carte. Și-apoi nu știți un lucru: prin 44-45, când tot U.T.C.-ul încăpea într-un blocșor din strada Slătineanu, iar Ceaușescu era acolo prim-secretar, ea s-a numărat printre puținii lui instructori. Din conducerea de partid, Miron Constantinescu le era dascăl. N-au murit toți. Tot pe-atunci, cu grad egal de instructor, era și Niculescu-Mizil, azi ditamai membru al Comitetului Executiv, care se ocupa de tineretul studios. Ion Iliescu, acum secretar la propagandă, era și el pe acolo, mai mititel, subordonat lui Paul Cornea și lui Ion Florea, bărbatul Corneliei Filipaș. E o întreagă încrengătură, un labirint în care te rătăcești. Și-apoi, femeia nu s-a mărginit cu ce i s-a predat la școala de partid, și-a tocit coatele la Institutul de Științe Economice și Planificare, unde a dat examene pe bune, n-a purtat discuții tovărășești cu Manea Mănescu. Iar sufletește, este de o

cinste și bunătate desăvârșită. N-a bătut la ușa ei vreun necăjit să plece cu traista goală. Rugați-vă să nu-și facă un nod la batistă.

Plecând de la Macovei, urc la Cornelia, unde secretara, Marilena, oprește pe toți ce vor să ajungă la ea. Nu și pe mine, care intru în voie. O găsesc plângând și cu hotărârea de a nu părăsi biroul.

— E o prostie. Dacă te încăpățânezi să rămâi în Comitet până nu ieși mai sus la raport, coboară la mine, unde ai și secretară, birou ca lumea, că ceilalți consilieri, ca Florian Potra și Arnold Hauser, ș-așa nu vin decât să-și încaseze leafa. În rest, n-ai motive de îngrijorare. Dacă ai fi o societate în faliment, eu ți-aș cumpăra toate acțiunile.

— Du-te naibii. Eu nu știu de unde voi mânca o pâine, iar tu îți bați joc de mine. Ce-ai face în locul meu?

— În primul rând, n-aș ține morțiș să revin pe aceeași funcție. Dragoste cu sila nu se face. Pe de altă parte, noii promovați miros a mort. Indicația, repetată din ce în ce mai mult în ultima vreme, să se termine cu dezmățul din cultură și artă, nu ține. Tendința e să se strângă șurubul - și ăsta n-are cum să nu crape. Ca de obicei, la urmă nu cel care a dat dispoziția să fie strâns va răspunde de belele, ci sluga nepricepută, că „nu s-a orientat cum trebuie”.

— Și ce să fac? Să stau cu mâinile în sân?

— Nu! Îi dai telefon lui Otobâcu, șeful de cabinet al lui Mizil, să te înscrie în audiență.

Brusc, Macovei își schimbă decizia și o numește inspector în corpul său de control, cu același salariu. Vechi diplomat, a înțeles de unde i se poate trage. Între timp, audiența la Niculescu-Mizil întârzie. O sfătuiesc să revină la cabinetul său, cerându-i să-i comunice șefului că renunță la convorbire. Va fi primită în aceeași seară, dar la ora 22. Când pătrunde în birou, ofițerul de securitate aprinde luminile din cabinet, iar Mizil, orbit de cascada becurilor de neon, încrețește fruntea. „În clipa aia am înghețat și m-am

oprit la mijlocul camerei”- îmi va spune a doua zi.

— Vino, vino, mă uit chiorâș la tine, că nu te văd bine.

— Nici eu nu mă văd. D-aia am și venit aici.

Nu voi lungi povestea, spunând doar că la o primă evaluare a fost cooptată în Comisia de Control Muncitoresc, aflată în subordinea lui Miron Constantinescu.[1]

Legenda Meșterului Manole ne-a urmărit și ne urmărește continuu. Orgoliul românului îi trezește pofta nesăbuită de a dărâma înainte de a construi, obsedat ca istoria să înceapă cu el. Nu contează că zidurile de dinainte sunt groase de jumătate de metru, că au rostul și trăinicia lor, important e să le culce mai întâi la pământ, să curețe terenul, și abia apoi să vadă dacă dispune de ce-i trebuie pentru o nouă construcție, de cărămidă, de lemn sau din chirpici, după posibilități. La naționalizare, fuseseră îndepărtați toți vechii editori, înlocuiți cu oameni noi, culeși de pretutindeni. Nu conta că erau ageamii în materie. Importantă era schimbarea, să nu mai fie ce-a fost, după care „vom trăi și vom vedea, patria vom apăra”. Trecuseră aproape două decenii până la refacerea breslei. Acum îi venise și ei rândul să fie măcinată. Sunt ochiți editorii mai vechi, cu experiență acumulată. Unul din ei era Șora, care se descurcase perfect în sectorul redacțional pe care-l coordona, respectiv valorificarea patrimoniului național, plus răspândirea tezaurului universal prin restructurarea „Bibliotecii pentru

[1] Mai târziu, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, cu responsabilități peste competența și posibilitățile ei de mișcare - aș zice ale oricărui demnitar: comerțul, sănătatea și turismul. Doar Cultele lipseau din domeniile aceleiași armate de zi și de noapte. A fost eliminată din Comitetul Executiv, din Comitetul Central și din Consiliul de Miniștri, după ce a încercat să atragă atenția iubitului conducător asupra scăderii masive a volumului de alimente destinate populației, precum și a nemulțumirilor din teritoriu, iscate de noua repartiție. Avea să moară în condițiile unui trai modest, în timp ce alți colegi de partid își măritaseră fetele cu zestre de bogătași, cu gineri miliardari peste hotarul Marii Revoluții din Decembrie.

toți”. Clintit din loc e și Dumitru Trancă, directorul general al Centralei Editoriale, transferat la Editura Enciclopedică și Științifică. „Se scutură toți trandafirii”, cum spune și cântecul, mai toți fiind înlocuiți cu flori de plastic, ce nu trebuie udate. Printre cei care au zburdat în anii dezghețului mă număr și eu, alături de alții cu funcții mai mici, dar dubioși din punct de vedere ideologic. „E timp de plecare”, cum zice alt cântec. Mă întâlnesc cu Șora, care-mi spune:

— Nu știu ce-ai de gând, dar eu mi-am găsit un loc sub soare, tot în domeniul cărții, dar la învățământ, unde a venit un ministru nou, Mircea Malița, un ardelean de ispravă, un om subțire.

— Mihai Șora, astăzi, cu cât ești mai subțire, cu atât te rupi mai ușor!

— Nu-l cunoști. E pus pe fapte mari și are proiecte colosale. Dacă vrei, poți veni și tu la minister.

Pe Mircea Malița îl știam din anii studenției lui, fără să-i fi fost apropiat, de pe vremea când frecventa sediul U.T.M. din strada Nikos Beloianis, unde mai toți purtam șepci ca șoferii. El tocmai se întorsese dintr-o delegație de studenți ce vizitaseră Parisul, îmbrăcat cu un falaizer franțuzesc de ploaie, cu o pălărioară din același material, de la care nu-mi luam ochii. La 19 ani nu scapi nimic din tot ce contrastează cu decorul obișnuit. În plus, șlefuiala minții n-aveai cum să n-o observi, fie și din pricina distincției intelectuale ce-i înnobila discursul. Aveam să-l revăd, după ce terminase Facultatea de Matematică, director la Biblioteca Academiei Române, în mediul cărții. Așa că n-am șovăit, însoțindu-l pe Mihai Șora la una din ședințele de pe strada Popov, totuna cu mai vechea și noua stradă Berthelot. Cum nu o dată departamentul Culturii făcuse casă bună cu învățământul, nu mi-erau străine nici sala unde se ținea adunarea, nici mulți participanți, pe care mă feresc să-i caracterizez în vreun fel, fie și pentru că, în douăzeci de ani, nu se despărțiseră încă de șapca adolescenței mele.

Mircea Malița - neschimbat. În zilele când mai toți reformatorii își susțineau proiectele lovind cu pumnul în masă, când cuvântul *educație* se împerechea, precum câinii în văzul lumii, cu *politică, ideologie, marxism* și *partid,* noul ministru, parcă intuind vidul din capul unora veniți să-l asculte, încerca să se descurce, metaforic, cu mijloace aritmetice. Astfel, vorbind despre nevoia revederii sistematice a programei școlare - operație obligatorie, câtă vreme progresele științei și tehnologiei, dobândite pe parcursul a cinci ani, anulează competitivitatea vechilor cunoștințe -, s-a referit, inevitabil, și la necesitatea trierii cunoștințelor. Va fi fost impresionat de fruntea încrețită a unor participanți la ședință, dacă a simțit trebuința unor exemple pe măsura luminației lor.

— Tovarăși, într-o sticlă de un litru nu încap mai mult de 1.000 de mililitri; tot ce încerci să introduci în plus se varsă pe dinafară. Nu te ridici la cer cu un balon, fără s-arunci din nacelă greutatea ce prisosește.

Să înțeleagă și cursanții școlilor de handicapați. Nu și toți dascălii din Popov, căci în pauză, la bufet, m-am pomenit lângă un grup zgomotos, care nu se sfia să vânture replici de tipul:

— Voi ați priceput ce-i cu litra și balonul? Carevasăzică, ne facem cârciumari sau aviatori?

Am înțeles atunci că locul meu nu poate fi în Ministerul Învățământului, deoarece rămâne în proprietatea celor care, cu cât vor pricepe mai puțin, cu atât vor moșteni mai lesne împărăția cerurilor. Așa că i-am spus prietenește lui Șora:

— Ascultă, Mihai: ăștia vă vor înghiți cu fulgi cu tot. N-au mamă, n-au tată. Sunt legați între ei ca-n „Lanțul Sfântului Anton”. Ei fac jocurile, nicidecum domniile voastre. Ascultă-mă pe mine, că-i cunosc. Au mâncat capul multor miniștri, deschizând mereu ușile școlilor cu aceleași șperacle învechite.

Am avut gura pocită, întrucât, nu după multă vreme, atât

Mircea Malița, cât și Mihai Șora părăseau scena huliți, spre bucuria acelorași trepăduși.

Hotărăsc să rămân înregimentat în oastea lui Gutenberg, indiferent de redacția în care ar urma să lucrez. Numai că - după spusele directorului de secretariat Pojocaru - Dodu Bălan dorește să fiu repartizat cât mai departe de viața literară și-mi fixează ca loc de muncă Editura Ion Creangă, cu povești pentru cei mici, cu arici și șoricei, să aibă parte de ei, în vorbă și ciorbă.

Îi trimit o scrisorică domnului ministru Macovei, prin care îl anunț că execuția a avut loc, și-i cer de pe celălalt tărâm, „unde mai devreme sau mai târziu...”, să-mi acorde câteva minute.

Laș, ori rușinat de ceea ce acceptase, face rătăcită scrisoarea. Dumnezeu să-l ierte. (Când, peste un an, va fi debarcat cu cântec și retrogradat ca șef al Direcției Monumente Istorice, în loc să-l acuz - în plenara convocată special pentru destituirea sa, la care am fost invitat cu speranța că-i voi trage scăunelul de sub picioare -, l-am apărat, spre deosebire de cei ce stătuseră sluj în fața lui. Oricum, o făceam degeaba, căci șireangul îi fusese deja legat de gât. Era însă un mod subțire de a-mi plăti o poliță, de a-l croșeta frumos, în legea lui de vechi diplomat, două pe față, două pe dos.) La Editura Ion Creangă am refuzat să merg, spunându-i răspicat lui Anton Vârlan, șeful direcției de cadre:

— Toni, cel care a insistat să fiu secretar la C.S.C.A. este acum pe cai mari la partid. Pe vremea aceea, ca șef al unui sector din cadrul propagandei externe, a fost impresionat de albumele scoase la „Meridiane”, când nimeni nu credea să mai apară. Îl știu și mă știe, nu de ieri, de azi. Drept e că, de când e mare și tare, nu i-am călcat pragul, dar pot s-o fac oricând, în contul zilelor când făceam foamea pe lângă aceeași cantină. Adevărat este și că drumurile ni s-au despărțit, dar, crede-mă: dacă bat la ușa lui, zboară balaoacheșul mâncând pământul. Atrage-i atenția să se

potolească. Nu mă interesează niciun post de conducere. Nu-mi purtați însă de grijă, c-o să-mi reclam toate drepturile legale, că sunt mutat în interes de serviciu, nicidecum îndepărtat ca incompetent. Din punctul ăsta de vedere, transferul e mană cerească. Vine o perioadă de îngheț cumplit și venirea iernii ți-o anunță noii tăi șefi, care umblă cu paie-n gură. Se vor aduna nori negri deasupra lor, deși, miopi, cred c-au prins pe Dumnezeu de picior. Acum instituția-i năpădită de metastaze, iar băieții vor să se însoare cu ea pe viață. Nu mă deranjează gradul de ostaș. Cu mine încep toate cuvântările comandantului suprem: soldați, ofițeri și generali. Plec ca redactor, dar nu la „Ion Creangă”, ci la Editura Enciclopedică. E clar?

Ș-așa a rămas. Cel mai bucuros a fost noul director, Dumitru Trancă, retrogradat la rândul său:

— Bătrâne, bine-ai venit, nu contează că ți-au rupt epoleții: în ochii mei rămâi același editor și-ți voi semna orice act prin care iei vreo decizie! Gândește-te la structurarea producției. Eu ș-așa vreau s-o șterg de-aici. Plec la Externe.

Prima bucurie ce m-a așteptat a fost liniștea așternută în jurul meu. De unde de dimineața până seara suna telefonul ca la Gara de Nord, cu mulți care se interesau ce fac, cum mă simt, dacă m-au lăsat durerile de cap, ce medicamente iau, cu cine m-am văzut și când ne putem vedea - bineînțeles, fără să uite să-mi ceară ceva -, acum liniștea domnește atotstăpânitoare.

A doua satisfacție e că mă aflu între oameni de carte, unii mai vechi, precum Aurora Chioreanu, economistă, știută de pe vremea când, puștancă fiind, sărea câte trei trepte pe scările Editurii de Stat din Brezoianu, Gheorghe Rădulescu, istoric cu doxă - ambii redactori-șefi Gheorghe Pienescu, împătimitul arghezofil, Gheorghe Firea, muzicolog respectat de confrați, coleg de rară delicatețe sufletească, Victor Mașek, estetician cu dus și-ntors în potriveala subtextelor,

dar și mulți tineri spălați și limpeziți la minte, precum Gabriela Adameșteanu, Dinu Flămând, Nora Iuga, Marcel Popa și mulți alții, care fișează continuu cărți, dicționare și periodice, românești și străine, pentru alcătuirea glosarelor în vederea publicării a două lucrări de interes național: *Enciclopedia României* și *Marea Enciclopedie Română,* mori de măcinat în gol, dovadă că n-au apărut nici până în ziua de azi. Editura e și un cimitir al elefanților, unde au fost depuse cu pioșenie moaștele lui Sorin Toma, pe aleea unei colecții de răspândire a științei și culturii, Septimiu Ijacu, fost externist pe la Comisia Dunării, acum îngropat în molozul glosarelor enciclopedice, urmând ca în apropiere să-mi sap singur locul.

Spre liniștea lui Pienescu, însărcinat cu partea literară a enciclopediilor amintite, îl asigur că nu-l voi concura defel, că nu-mi deschid nicio prăvălie pe ulița lui. Pentru moment, mă gândesc să inițiez câteva serii de instrumente de muncă intelectuală în domeniul literaturii, de tipul unor dicționare de autori, cronologii, biobibliografii și indici bibliografici, de mare utilitate în cercetare.

A treia bucurie este că zilnic editura este frecventată de oameni de carte, de la universitari tineri, la membri consacrați ai Academiei, colaboratori de marcă ai feluritelor redacții, că poți respira o atmosferă curată, eliberată de miasmele acrite din ministere, robite continuu altor „indicății”.

A patra satisfacție și nu ultima sunt vecinătățile. În subsolul clădirii din Calea Victoriei s-au aciuit frații Chivu, mandatari vestiți, cu un local pe a cărui firmă scrie „Mignon”, unde, în interes de serviciu, se poate mânca bine și bea un vin pe cinste. Pentru mai multă intimitate, aici au loc discuțiile cu autorii, cu manuscrisul pe masă și c-o licoare blândă care încălzește spiritele și face „ca tot românul să prospere”. La terminarea serviciului, mergi după cumpărături în Piața Amzei, după ce ai aprins o lumânare la biserica de-alături pentru iertarea păcatelor,

căci lipit de clădirea noastră e și un cămin de studente, onorate când sunt invitate și ele la masă. Ca pandant intelectual, la doi pași se află Biblioteca Academiei Române, iar seara, după osârdie, te poți retrage la Casa Scriitorilor. Schimbarea serviciului mă face să-l parafrazez iarăși pe Brăescu: „Nu prietenii care mi-au dorit binele mi l-au și făcut, ci dușmanii ce mi-au dorit răul”. Să le dea Dumnezeu sănătate, motiv pentru care mă abțin să le fac portretele, mai ales că, de când mă știu, n-am aruncat cu piatra într-un câine mort.

Reiau mai regulat drumurile la Biblioteca Academiei, abandonată o vreme, de când cenzura s-a încăpățânat să nu dea viză de imprimare pe textul integral al romanului *Ion.* A fost de acord să renunțe la multe ciupituri din vechile reeditări, nu și la sintagma: *Răpirea Basarabiei,* titlul piesei în care doamna Herdelea și-amintește în carte c-ar fi jucat în tinerețe. Le spun că n-am mandat de la Rebreanu să-i tund textele și opresc ediția de *Opere.* De unde inițial publicasem trei volume cu Nicolae Liu într-un singur an, de doi ani țin hora în loc. Până când și Șora încercase să mă înduplece, susținând întemeiat că o carte nu stă în două cuvinte. E adevărat, numai că nu vreau să creez un precedent. Azi admit să-mi taie două cuvinte, iar mâine mi se va cere să elimin un întreg alineat. Mă hotărăsc să merg la Gheorghe Pană, care e pe val, cu puteri nebănuite, iar cei de la Cenzură îl știu de frică încă de când era adjunct al secției de propagandă. Îl asistasem nu o dată la discuțiile intelectuale cu cei de la D.G.P.T.: „Hai, n-o mai frecați pe uscat și dați drumul la carte!”

Pe Pană îl știam de tânăr, de când să fi avut vreo 20-22 de ani, strungar adus la București în activul Uniunii Tineretului Muncitoresc de la o rafinărie din Ploiești. Urmase sau urma să facă cursurile Universității Jdanov. Cred că aici i s-au oprit și studiile, de n-o fi absolvit între timp și alte forme de învățământ, mai înghesuite ca durată, pentru nevoile dosarului. Mereu pus pe șotii, își îngăduia să facă și

lucruri după capul său, nu doar dictate. Șmecher, găsea mai totdeauna calea să împace și capra, și varza, cu grija de a nu călca pe picioarele unui om de carte de dragul unui funcționar. Asta nu-l împiedica să fie cinic printre cei de-o seamă. Numit prim-secretar la județeană de partid Brașov, când a aflat că trei bonzi din Prezidiul Comitetului Central se întâlnesc în orașul său, fără să fi fost anunțat în prealabil, a pus mâna pe telefon să-l anunțe pe Ceaușescu, chipurile că nu știe cu ce protocol să iasă în față. Cum omul numărul 1 habar n-avea ce-i determinase pe cei trei să se vadă la față departe de ochii lumii, paranoia l-a făcut să vadă în băiat un om de încredere, aducându-l de-a dreapta sa. La Congresul X din 1969 îl trage și pe el în Prezidiu.

Lichelismul a fost dintotdeauna la modă, fiind o cale sigură de promovare. Și mai slugarnic, Emil Bobu, servitorind partidul pe la Suceava, a zăbovit noaptea pe scările casei de oaspeți unde se odihnea neîntrecutul secretar general. Impresionat de devotamentul celui care, alături de garda personală, zăcea să-l păzească, a fost întrebat de insomniac:

— Ce-i cu tine, Bobule? Du-te acasă și te culcă!

— Dumneavoastră să dați dispoziție la București. Aici eu răspund de datorii și-mi cunosc obligația față de viața conducătorului meu.

Bine zis, frumos auzit, că în 1974, la Congresul al XII-lea al partidului, a fost săltat secretar al Comitetului Central, după cum, la congresul următor, din 1979, va fi tras și mai sus, în biroul Comitetului Executiv. Înscăunat cu puteri discreționare peste multe departamente, procurorul cu patru clase primare era adormit din naștere. La început, muncise cinstit într-o fabrică din Iași, de unde fusese selectat într-o școală juridică de doi ani, terminată ca șef de promoție, calitate ce-l va propulsa la Procuratura Generală. Cu mintea leșinată, nu se putea compara cu Pană, neschimbat în felul său de a fi. Știind că nu cunoaște limba rusă, luasem cu mine un exemplar din *Ion,* tipărit cu litere

chirilice, așezând pe la mijloc un bilețel de tramvai, ca semn de carte. Discuție scurtă.

— Rău a ajuns cultura românească dacă un scriitor ca Rebreanu a rămas la discreția unui prăpădit de cenzor și la protecția unui amărât ca mine. Îmi taie fără rost două cuvinte, *Răpirea Basarabiei,* ca și cum cartea ar sta în ele!

— Măi băiete, ești nebun? Cum fără rost?

— Uite aici, în ediția sovietică: expresia e tradusă aidoma. Și nu degeaba: din roman nu rezultă cine a răpit Basarabia. Rușii sau românii? Fiecare să creadă ce vrea. De ce să fim mai catolici decât papa?

S-a uitat ca mâța-n calendar în exemplarul adus de mine și a ridicat embargoul. Așa că, spre dezamăgirea cenzurii, textul romanului se tipărea fără nicio omisiune.[1] După care discuția a revenit la pălăvrăgeala de altădată, când jucasem în aceeași echipă:

— Tu ce mai faci? Tot la Comitetul de Cultură?

— Care Comitet? M-au dat afară!

— Cum te-au dat afară?

— Cum auzi! Pe ușă, în mod civilizat: nu m-au zvârlit pe geam. Rotația cadrelor n-au inventat-o ei.

— Vorbesc acum cu Macovei.

— Te rog să n-o faci. Dacă vrei să-mi faci un serviciu, spune-le să aplice legea transferurilor în serviciu, care-i obligă să-mi asigure măcar vechiul salariu. Îi las pe ei cu grija a opt mii de oi, iar eu, ca redactor responsabil de

[1] Din ziua aceea, n-am mai avut vreo opoziție la cenzură, convenind cu Elena Doxănescu de la D.G.P.T. reproducerea integrală a textelor, cu obligația ca în subsolul unor pagini litigioase să se facă amendările de rigoare. Așa am procedat în cazul romanelor Crăișorul, Gorila și al unor interviuri ale scriitorului, preferând să mi se impute mie inutilitatea adnotărilor, decât forfecarea operelor în cauză. De regulă, mă foloseam de afirmațiile aceluiași autor, adesea contradictorii. Și, totuși, de-o omisiune n-am scăpat. E vorba de dedicația de pe romanul Crăișorul, făcută lui Iuliu Maniu. Marele ardelean murise în închisoarea de la Sighet, fără să se știe până azi unde-i este mormântul. Rana era mult prea vie pentru a dărâma un tabu.

carte, îmi păstrez câteva mioare, pe care le păstoresc cu grijă, le duc la verdeață, le tund, le iau după mine la „Frații Chivu” și, la nevoie, le car și la bibliotecă. Dar, apropo: pe Macovei când îl schimbați?

— Ce-ai cu el? Deocamdată-i foarte bun. Trebuie revăzută legea drepturilor de autor? Trebuie! Trebuie făcută legea teatrelor? Trebuie! Vor fi vociferări în târg? Vor fi! Trebuie să răspundă cineva? Trebuie! Așa că fii deștept și nu-i purta de grijă.

Au trecut de-atunci 40 de ani. Între timp s-au schimbat vremea și vremurile, dar rotația cadrelor continuă. Ca la moară, vin unii după alții, își fac suma și pleacă. Mereu avem tentația s-o luăm de la capăt, fără să terminăm nimica. Chiar și la Jilava, premierul Dăscălescu mergea cu un dosar prin camera de spital, convocând Consiliul de Miniștri. L-o fi învățat cineva să facă pe nebunul, să scape de pușcărie? Ori, într-adevăr, se mai vedea premier. Pașnic, dar luat la rându-i cu pluta, Gheorghe Pană mergea liniștit pe stradă și, când întâlnea un cunoscut, îi cerea cinci lei. După cum arăta, nu părea să-i lipsească. Oricum, mai cinstit decât mulți alți colegi de-ai lui, presărați în toate partidele, rotați și rodați, îndreptățind zicala: bordel nou cu ștoarfe vechi.

XII. FECIOARE ȘI SCORPIONI

— Îl vezi pe tipul ăla în jerseu, cu bască îndesată pe cap și cu fularul înfășurat în jurul gâtului, de zici că-i bolnav de gâlci? Ăla ce stă cocoșat peste grămada de ceapă!

— Ce-i cu el?

— E noul nostru coleg. Tu nu prea vii la serviciu, dar, cât ai lipsit, a călcat p-o coajă de pepene ș-a alunecat la noi.

— Nu-l știu. Nu cred să-l fi văzut vreodată.

— De zărit, l-ai zărit, dar nu în ipostaza asta. L-ai văzut în ziare și la televizor, înconjurat de-o gardă imperială, cu coifuri de paradă, pe cai albi, într-o caleașcă aurită, cu regina Elisabeta a Marii Britanii, alături de Ceaușescu, ambii cu fața înainte, numai el înaintând de-a-ndoaselea, cu curul în *marche-arrière,* pe bancheta din față. L-ai văzut și pe scările Palatului Buckingham, ba chiar și la dejun cu altețele lor, fără să-l tragă pe nea Nicu de aripă, când se ștergea la gură cu fața de masă.

Era Sergiu Celac, fostul traducător al președintelui nostru, translator din mai multe limbi, îndeosebi engleză și rusă. După ce terminase Facultatea de Filologie din București, secția engleză, fusese recrutat în Ministerul de Externe, cu dosar beton: tata primar sau prefect pe la Craiova, după lovitura de stat din ’44, mama gruzină. De foarte tânăr a cunoscut o evoluție diplomatică spectaculoasă, după care a fost împins în apropierea șefului cel mare, unde, și după opiniile altora, a făcut treabă bună, știind ce să traducă și ce nu din bâlbele oratorului. Potrivit propriilor spovedanii - târzii, căci ani în șir fusese mut -, mărturisea că după convorbirile din S.U.A. cu Jimmy Carter,

acesta i-ar fi mulțumit personal pentru serviciile aduse. Cu siguranță că discuțiile fuseseră înregistrate, iar cancelaria l-a informat pe președinte ce i s-a spus și ce i s-a tradus.

Acum, cuminte, Sergiu culegea ceapă de ceapă, îndepărtând partea putredă de mijlocul care mai putea fi folosit la armată sau la vreo cantină. În jur, o putoare îngrozitoare, să te oblige să-ți speli mațele c-o tărie, să-ți mai taie din greață. Fără intenția de a-l jigni, m-am apropiat și i-am spus:

— Senior, păcat că n-am un aparat de fotografiat să-ți fac o poză. Am lua bani buni pe ea la *New York Times* sau *Herald Tribune.* Nebuni cum sunt, ți-ar vărsa niscai ceapă și-n landoul coanei Elisabeta!

Transferul la munca de jos, acum și voluntară - „să clădim o nouă țară" îi fusese semnat după ce Mihai Pacepa o roise definitiv și irevocabil în Occident. Atunci fuseseră luate la puricat toate numirile și avizările fostului adjunct al Direcției Informațiilor Externe, care, între 1972 și 1978, a fost consilier pe lângă Ceaușescu, după ce o vreme apucase să fie și secretar de stat la Interne. Mare încurcătură de mațe, dacă nici după patruzeci de ani de la voiajul său în Occident nu s-au dat în vileag preliminariile intempestivei plecări. Firește, nu ne propunem să intrăm în amănunte, mai ales că tot ce-aveam de spus am scris în postfața *Moștenirii Kremlinului,* carte apărută la București, în anul 1993. La data aceea, Dan Ciobanu, directorul editurii Venus, i-a trimis autorului comentariile mele, din inițiativă proprie, primind un aviz sec: „Înțeleg că acesta este prețul publicării cărții mele în România", fără ca domnul Pacepa să se refere la întrebările incomode pe care orice cititor i le-ar fi pus. Nu de alta, dar, în ierarhia cazonă, nimeni nu dobândește gradul de general pe degeaba, cu alură de fecioară rătăcită în drum spre sfânta biserică. Ca și alții, virgina ajunsese țață de bordel după un lung stagiu pe orizontală și-n patru labe, între profesioniste de lux, încă din ziua când, înainte de-a termina facultatea de chimie

industrială, fusese selectată să practice spionajul. În meseria de bază n-a ținut în mână nicio eprubetă, lăsând polimerii în grija coanei Leana, „doctoră și ingineră”, cum îi plăcea să i se mai zică, titlul de membru al Academiei Române părându-i-se prea scurt. Că băiatul jucase la două-trei capete, în relațiile cu K.G.B. și C.I.A., ținea de meseria lui delicată. Cert e că, alimentat cu informații secrete, șoptite oportun de ambele agenții cu câteva zile înainte de a fi date oficial în vileag, i-a crescut prestigiul și i-a facilitat creșterea în grad. A jucat o carte mare și a izbutit să zdruncine din rădăcini infrastructura Securității, mai mult decât visase. Numai că plecarea s-a impus peste socotelile sale, deoarece, când nu se aștepta, Ceaușescu fusese informat de sovietici că în preajma lui se află un spion. Bine strecurați în rețeaua americană, rușii dăduseră și de această relație, urmând s-o nominalizeze. Rezolvarea sesizării fusese încredințată tocmai lui Pacepa, consilier personal pe problemele securității naționale. Fără această amenințare de la o oră la alta, generalul ar fi avut timp să-și asigure fiica și ginerele (băiatul generalului Dămăceanu), printr-o croazieră, vacanță sau scurtă plimbare, concomitent cu deplasarea lui, dacă nu chiar să-i însoțească oriunde-ar fi dorit. Motivând că pleacă în R.F.G să-și plătească rețeaua, Pacepa a dispărut în beznă. Or, Dana Dămăceanu, graficiană la „Animafilm”, și soțul ei au rămas zălog în țară, supravegheați pas cu pas, doar-doar se va da de urma lui tetea, pe capul căruia se pusese o recompensă de un milion de dolari. Dracul a mai dat de el, neștiindu-se cum arată, de mai aduce la înfățișare cu el, cu Popeye marinarul, ori cu vreo călugăriță din vechiul schit. Scărmănați au fost toți colaboratorii din preajma sa, prin dosarele cărora s-au aflat și semnături de-ale lui, ori bănuiți c-au avut legătură cu el. Atunci a căzut în dizgrație și Sergiu Celac, deși în preajma lui Ceaușescu se dovedise foarte util, fiind agreabil și în avionul prezidențial, unde juca șah cu șeful, lăsându-se din politețe și înfrânt.

La editură, Sergiu a lucrat în serviciul de relații externe, procurând materiale referitoare la români pentru enciclopediile străine. Inteligent și ordonat în tot ce făcea, s-a dovedit un bun coleg și capabil în munca redacțională. Extrem de prudent, nu se lăsa furat de tentația de a vorbi mai mult decât se cuvine. În situații mai delicate, cu bătaie în actualitate, prefera să zâmbească și să tacă. Rudimentari și mitocani se dovediseră cei din armata nevăzută, care, nopți de-a rândul, după venirea lui în editură, ne răscoleau sertarele, nu atât să caute ceva, cât mai de grabă să ne atragă atenția că-s cu ochii pe noi. Altminteri, ce rost să fi avut răvășirea actelor?

Între timp, în editură mă bucuram de un regim preferențial, sub oblăduirea tacită a directorului, ca și a celor doi redactori-șefi, de numirea cărora nu fusesem cândva străin. Luni de zile refuzasem să primesc leafa amputată, iar acum intrasem în drepturile salariaților transferați în interes de serviciu. Același Gheorghe Pană, devenit prim-secretar și primar la București, se oferise demult să mă garnisească în partid c-o funcție care să mă ferească de haita din jurul lui Dumitru Popescu, pe care nu-l putea suferi, obsedat că se așezase ca o bomboană pe colivă la spartul târgului. În mintea lui, rămăsesem același adolescent pe aceleași metereze din anii tinereții. O întâmplare avea să fie de bun augur, nu atât pentru mine, cât pentru colegii mei. Fusesem invitat la sala de festivități a Palatului C.F.R., împreună cu Gheorghe Trandafir, director general al Centralei Cărții, un ardelean de treabă, știind când să vorbească și când să tacă. Ne cunoșteam de mult și nu ne călcasem niciodată pe bătături. Dimpotrivă, era un om descuiat la minte, deloc robit lozincăriei uzitate. Semnaserăm de prezență și ne așezasem strategic pe ultimul rând, ca la prima urare - „Ceaușescu, P.C.R., bastion al păcii e” -, când toată lumea se ridică în picioare s-aplaude, să ne înălțăm și să plecăm. Stăteam la marginea rândului dinspre coridor, când, conform unui protocol

nescris, au intrat Gheorghe Pană și Dumitru, primul secretar al sectorului 1, urmați, la doi-trei metri, de secretarii aceluiași sector, după care, distanțați la fel, membrii biroului de partid. Numai că trecând pe lângă mine „omul numărul trei în partid”, cum prin tradiție era cotat primul secretar de la București, mi-a dat țărănește o palmă pe spate.

— Ce faci, bă?

— Nu la fel de bine ca dumneata. Ești neschimbat!

— Pă dracu. Fost-ai, lele, cât ai fost!

După care m-a onorat iarăși c-o palmă pe spinare:

— Treci și tu pă la mine! N-aștepta să te chem!

Om m-a făcut în ochii cohortei. Cum adică: „treci pe la mine”? C-asta poate să fie și de bine, și de rău... Cine știe ce-i trece ăstuia prin cap să zică despre noi?!

Din ziua aceea niciun coleg de-al meu n-a mai ieșit la muncă voluntară și nici la manifestație. A fost suficientă o singură discuție cu Săveasca, secretara cu propaganda pe sector:

— De unde douăzeci de oameni? Marea majoritate sunt în vârstă și bolnavi. Mobilizați mai mulți din Combinatul Poligrafic, unde sunt peste două mii de suflete. Efectiv le faceți un bine; îi scoateți din mirosul de plumb și cerneluri. Dacă insistați, vorbesc cu tovarășul Pană.

— Nu, nu! Lăsați! Se aranjează.

Ba mai mult, m-au invitat și la ședințele de comitet, cu teme cultural-educative. Să te umfle râsul: la ordinea de zi - „Educarea educatorilor”. Că nu era suficient cât se scria în ziare, cât se vorbea la radio și televiziune, de-ar fi doar aceste forme de propagandă. Venise timpul ca redactorii din presa scrisă și vorbită să fie și ei oțeliți din punct de vedere politico-ideologic. N-am crezut niciodată că ispravnicii unor comitete de partid să-și critice oastea cum o făceau acolo în virtutea invitației de a fi autocritici. Viorel Sălăgean, mai coerent în expunere, o făcea de la tribuna *Scânteii,* arătând că munca e spinoasă și presupune un

studiu aprofundat, pentru a-i scoate din inerție pe cei ce se mulțumesc deja cu ce-au învățat. Marxismul nu e o dogmă, ci presupune creativitate în aplicarea tezelor sale, în timp și spații diferite. Vorbe de tinichea, rostite cât de cât gramatical. Dar podoaba de la Radiodifuziune, o hahaleră de zile mari, un ins împleticit la vorbă, sub nivelul unui reporter de mică publicitate, cu vânzări, cumpărări și anunțuri funebre, s-a apucat să facă albie de porci personalul instituției, și nu c-ar mânca prea mult rahat, ci, dimpotrivă, că nu prezintă cum s-ar cuveni minunatele realizări, obținute sub conducerea mărețului partid. Cinstit vorbind, nu lătrătura cu care eram obișnuit de dimineață până seara, din ziare și de la radio, mă deranja, ci primitivismul omului. De mic învățasem legea solidarității, bălăcindu-mă după ploaie la rigola străzii, alături de copiii din mahala - ei desculți, eu la fel, dar cu sandalele în mână. De când jucasem sub tricoul unei echipe de maidan, eram trup și suflet de partea ei. Și acum, uite: râde ciob de oală spartă. De unde plăcerea, aproape perversă, de a-i contrazice:

— Când mă trezesc dimineața și aflu de la radio ora exactă înseamnă că cineva s-a sculat înaintea noastră, comunicându-ne ultimele știri, aflate și redactate de alții în cursul nopții. La cinci dimineața, călătorii din Gara de Nord cumpără de la chioșc ziarele deja apărute. Deunăzi s-au deschis școlile, iar elevii și-au găsit pe bănci manualele proaspăt ieșite din tipar. Plouă nu plouă, săptămânal apare un alt număr în „Biblioteca pentru toți”, la prețul unui pachet de țigări. Librăriile sunt doldora de cărți, pentru unele făcându-se chiar cozi la vânzare. Dacă și în alte domenii ale activității economice ar exista aceeași punctualitate și abundență, ar fi excepțional. Personal, mă mândresc că sunt redactor.

Cu bun-simț, dacă nu și pentru inoportunitatea amintirii, aș fi uitat-o, de n-ar fi avut o urmare neprevăzută. Brusc, de la masa prezidiului s-a ridicat Nicolae Gârceag, redactor-șef

al ziarului *Informația Bucureștiului,* participant la conferință, în calitatea de membru al biroului de partid al Capitalei:

— Tovarăși! Și eu mă mândresc că sunt redactor. Dimineața, când nu o dată m-am întâlnit cu tovarășul la „Cabinetul 2”, am simțit satisfacția muncii și mândria datoriei împlinite.

Ca și cum n-ar fi fost de-ajuns, simțise nevoia să-mi rostească și numele. Un șmecher de zile mari, „băiat de cartier” de prin Grivița, cu care n-aveam nici un fel de comerț, darămite să colind cu el noaptea pe la vreun cabinet, nici măcar dentar. Ș-apoi ce să caut eu la coana Leana, dis-de-dimineață? Când, cu siguranță, nici ea nu era sculată din somn, ostoindu-și bătrânețea. Și la ce oră? La cinci, când nici copil nu m-am trezit din somn la cutremurul cel mare din 1940, de m-a lăsat mama să dorm sub salteaua acoperită cu moloz. Să mă scol în miezul nopții și unde să plec de nebun? Tocmai la coana Leana, savantă mondială, deși, de când mă știu, fusesem certat cu chimia, fizica și matematica.

În ochii băgătorilor de seamă, șarlatanul de Gârceag împușca dintr-un foc mai mulți iepuri: le dădea de înțeles că-i ceva mai mare decât s-ar crede, că nu degeaba face parte din biroul de partid municipal. Discret, nici nu rostise numele savantei, ceea ce făcea să i se remarce modestia. La rândul lor, colegii de breaslă trebuiau să înțeleagă că jumătatea de gazetă ce apare în buricul zilei nu-i chiar de colea, că-i prima zvârlită în focul evenimentelor, de unde și existența unui sistem de relații cu totul deosebit. În plus, mă luase ca martor, dovadă, chipurile, că afirmația lui era exactă.

Dar și eu... Nu păream a fi o cunoștință oarecare, un fitecine. Modest la rându-mi, nu suflasem o vorbă de „cabinetul 2”, cum din greșeală îi scăpase lui Gârceag. Nu era suficient că primul secretar pe București mă invitase pe la dânsul, acum, hodoronc-tronc, se mai afla că și noaptea umblu prin cabinete superioare, unde și-acolo pot scăpa

cine știe ce vorbă, de la care, iarăși, li s-ar putea trage vreun bucluc.

Oricum, pe zi ce trece, construirea socialismului se dovedește un șantier rentabil pentru mulți aleși, majoritatea numiți, puși pe căpătuială. Credințele mor în fața interesului personal. Excepțiile există, dar le numeri pe degete. Până când și Gârceag nu se ferește s-o recunoască, după ce se uită în jur să se asigure că nu-i auzit. La prima ședință de partid cade peste noi incognito. S-o fi așteptat să-l vizitez la redacție? Nu știu, dar mă podidește râsul când, în pauză, după o intervenție „mobilizatoare", în care cuvântul „politic" îi explodează în gură la fiecare frază, îmi vorbește fără perdea, ca și cum ne-am cunoaște de-o sută de ani. Oful și-l varsă pe olteni și țărani.

— Mai dă-i în mă-sa de juveți. Până deunăzi veneau cu cobilița-n spinare, cu ridichi, ceapă, și dovlecei, cu garnițe de lapte și dulăpioare cu iaurt, de ți se făcea milă cum săltau în mers sub greutate, în picioarele goale, iar acum s-au cocoțat în capul nostru. Se trag unul pe altul în sus și se-ntind mai rău ca pelagra. Tu știi de unde-i Croitoru[1]? Din Scornicești, sălaș transformat în Academie politică. Au dat cu toții năvală în București, că nu știi cine-o să mai are pământul. În loc să-i lase să-l scarmene, să păzească oile și să zacă pe cuptor, i-au mutat la bloc, că s-a întins Capitala ca o plăcintă. Se înmulțesc ca păduchii. N-a rămas niciun țăran care să fi băut la cârciuma lui Briceag din Petrești[2] fără trese pe umăr. Ia mai ducă-se dracului. Dac-ar apărea un ordin ca toți marțafoii să se care la sate, ar fluiera vântul pe străzi. Eu îs băiat de birjar, de lângă Podul Grant, iar tata a dus în caleașcă doar târgoveți, când neam de neamul ăstora n-a pus piciorul în trăsură. Căruța și roaba le-au fost mamă și tată. Iar acum nu se mai dau jos din automobile. M-am uitat în dosarul tău ș-am văzut că ești din Târgul

[1] Secretar cu propaganda la Comitetul municipal de partid.

[2] Satul natal al Elenei Ceaușescu, unde taică-su, zis și Briceag, avea o cârciumă.

Moșilor. Eu îs din Cuțarida. N-avem voie să fim proști, nici măcar în timpul liber, că-n rest suntem ocupați. Nu zici că duminica trecută m-au cărat geanabeții la o baltă cu circuit închis, doldora de pește. Sanchi, mergem la pescuit. Băieții au tras direct la cherhana să ridice ploconul. Eu la volan, ei cu sticloanța de țuică pe genunchi. Lasă că v-o coace mândel, mi-am zis. Și de unde se piliseră de dădeau la boboci, i-am trezit la datorie. Am răsucit cheia în contact, mașina s-a oprit, m-am dat jos, ridicat capota, scos fișa din delco - să nu dea scânteie -, și ce să vezi? Pană de motooor! Ca s-o luăm din loc, i-am pus pe olteni să mă împingă, tată, nu glumă. Din când în când mi se făcea milă de ei, îi mai lăsam să-și tragă sufletul, după care la treabă, băieți, cu forță și nădejde. Apoi, iarăși, puțină odihnă și, din nou, repetir. Leoarcă i-am făcut. Când i-au lăsat geamparalele - c-așa dădeau din picioare -, au zbughit-o de șmecheri c-un camion, lăsându-mă baltă cu toată pescăria. Să nu audă de pește, c-abia se mai țineau pe butuci, deși mă oferisem să le dau câte-o punguță, s-aibă ce pune-n tigaie acasă, căci le-am atras atenția că la mine n-am un' să bag atâta marfă, iar pe căldura asta se-mpute. N-au vrut, n-au vrut. Pe gât nu le puteam vârî nici un baboi. Am lăsat să treacă puțin timp, am pus fișa la loc, răsucit cheia și valea! Peștele l-am împărțit încoace și-n colo, plus ce s-a gătit și intrat în congelator, să am până la revelion. Noroc c-au vomitat, c-altfel nu se alegeau cu nimic.

Zicala „Când tot răul e spre bine" se verificase din nou, odată cu transferul în editură. Rămânea general valabilă: bați la o ușă care nu ți se deschide, pentru ca apoi să se prăbușească zidurile peste cei dindărătul ei (cazul lui Iordan Chimet, refuzat cu delicatețe de Veronica Porumbacu să participe la o sărbătoare de Purim, unde, în afară de Mihai Petroveanu, se mai aflau soții Gafița și Baconski, cu toții victime ale cutremurului din 1977); pierzi un tren și afli că a deraiat la Chitila; plângi după o iubită rătăcită în ceață, și

Dumnezeu, bun și înțelegător, te despăgubește cu două, una de zile mari și alta de rezervă; izgonit dintr-o instituție avariată de-o conjunctură nefericită, te pomenești, n-ai fi crezut, într-un mediu prielnic propriei tale dezvoltări. Adevărat noroc în ghinion, petrecut mai totdeauna la granița dintre tragic și comic.

Nici viața literară nu este scutită de accidente similare, mai ales în privința tiparului. O carte nepublicată la timp este ca un coșciug uitat între pereții casei în care a fost zămislită: până nu scapi de catafalc, n-ai loc de nuntă sau de botez. Ca editor, mi-a fost dat să oficiez astfel de ritualuri și la noua răscruce de drumuri, în preajma unor cărturari de aleasă condiție intelectuală. Pe unul l-am cunoscut, indirect, din prima zi când am pus piciorul la Editura Enciclopedică și Științifică, grație unei lucrări căreia îi pierduse urma. După relatările sale, o predase demult la Editura Minerva (sau E.P.L.), de unde fusese mătrășită din portofoliu și transferată bezmetic cu intenția de-a se descotorosi de ea. La rândul meu căzusem ca musca-n lapte într-un colectiv redacțional, preluat de la Editura Politică, aplecat - cum am mai amintit - peste *Marea enciclopedie română* și *Enciclopedia României,* adevărate himere, atâta timp cât se resimțea lipsa instrumentelor pregătitoare, de tipul cronologiilor, bibliografiilor, dicționarelor și enciclopediilor domeniale.

Nimerisem într-un birou cât o hardughie, împărțită cu Gabriela Adameșteanu, Dinu Flămând, Andu Chiriacescu, Nora Iuga, Gheorghe Firea, Mihai Pădureleanu, Gabriel Marcusohn, încăpere în care mai târziu s-au așezat, de asemenea, Victor Ernest Mașek și Rodica Pandele, megieși sub cupola artei cu cineastul Gheorghe Rado, de artele plastice ocupându-se Elena Hanciu, Smaranda Popescu și Alexandra Teodorescu, unii plecați de mult în Franța, Italia și Israel.

Mi se oferise un loc privilegiat, lângă fereastra cu vedere spre Calea Victoriei, stând pe aceeași parte cu Mihai

Pădureleanu, bărbat de-o rară distincție sufletească, tobă de carte și total inactiv, precum și cu Marcusohn, fost ilegalist și - se zicea - colaborator al lui Pătrășcanu și Roller, coleg tăcut și posac, dar bun latinist. Nu mă pot lăuda c-am fost primit cu bucurie. Dimpotrivă, chiotele fetelor și zbenguiala din redacție se curmau brusc la intrarea mea în încăpere, dintr-o prudență dictată, cu siguranță, de locul de unde proveneam. Nu mult, căci, odată cu dezlegarea limbilor, ne-am vărsat pâraiele în același râu. Vor fi contribuit, poate, și vizitele multor confrați, care veneau la mine ca la cimitir, s-aprindă o lumânare, între ei și cunoștințe comune, de unde puteau afla ce poamă eram. În plus, ne legau aceleași năzuințe: Gabriela bătea la porțile prozei, Nora și Dinu asaltaseră poezia, eu le ciocăneam capul toată ziua cu Rebreanu etc., etc.

Nu pot uita însă că în prima zi de activitate, aflându-mă în biroul cât o debara al bărbosului Pienescu, am văzut pe masa lui un imens manuscris de peste 1.400 de pagini: *Mihail Kogălniceanu.* O biobibliografie critică.

— S-a întors acum de la cenzură fără viză de tipărire.

Vorbind cu mai vechiul meu coleg și prieten despre toate și nimic - revenind mereu asupra marotelor noastre: Arghezi și Rebreanu frunzăream lucrarea pomenită, al cărei autor, Alexandru Zub, nu-mi spunea nimic.

La vremea respectivă, puțini știau rostul „îndolierii” paginilor încredințate tiparului. Mai precis: peste noapte, se hotărâse ca textele dactilografiate să fie încadrate într-un chenar cu 31 de liniuțe marginale, motivația oficială fiind, chipurile, stabilirea unui mijloc de calculare exactă a volumului cărții, printr-o paginație-tip (31 de rânduri a 65 de semne). În realitate, noua grafică îngăduia cenzorului să marcheze cu un punct discret rândurile (pasajele) căzute în păcat.

Cum discuția amenința să nu se mai termine, alunecasem cu privirea peste toate semnele cerberului. Multe, dar nu de speriat.

— Lasă-mă două săptămâni cu ceaslovul ăsta acasă și ți-l aduc cu „bun de tipar”.

— N-ai cum, Niculae. De două ori a fost la D.G.P.T. și de fiecare dată s-a întors cum a plecat. Observații de detaliu nu s-au făcut, peste eticheta de „inoportun”.

Am insistat să-mi dea manuscrisul acasă și-n cele din urmă am plecat cu balotul sub braț, pentru ca apoi, la termenul fixat, să-l restitui însoțit de un referat în care argumentam rostul editării și oportunitatea câtorva intervenții redacționale. În prealabil, avusesem grijă să discut pe îndelete cu Elena Doxănescu de la instituția amintită, o femeie care, pe parcursul anilor, îmi dovedise că știe s-asculte și peste lătratul câinilor din ogradă. Mi s-a părut normal ca, după primirea vizei, să-l chem pe autor la telefon, explicându-i toată situația.

— Ați tăiat din text?

— Nu mi-am îngăduit. Au rămas în carte toate posturile bibliografice, numai că pe-alocuri am intervenit în adnotări, schimbând o bancnotă de o sută în patru a 25, mai uzuale. Vă aștept să veniți de la Iași să vedeți despre ce e vorba.

La București avea să se convingă, surprins, că uneori schimbasem aceeași bancnotă de 100 în șase a 25. De pildă: adnotarea „Protest către Rusia țaristă cu privire la răpirea Basarabiei” o înlocuisem cu „Mesaj către Rusia vecină asupra unor probleme de vie actualitate”.

— Domnule, mi-ajung anii de închisoare pe care i-am făcut. Ștergeți „de vie actualitate”.

Am revăzut apoi împreună textul, unde tradusesem din română în românește aceeași informație. Ocolisem cuvintele tabu de tipul „Basarabia”, precum și tot ce-ar fi pus într-o lumină defavorabilă istoria marelui frate. Astfel, la capitolul dedicat relațiilor româno-ruse, adnotarea unui titlu care privea împușcarea câtorva ofițeri români de către militarii țariști, aflați în trecere prin capitala Prahovei, s-a redus la: „Despre incidentele din Gara Ploiești”. Suficient pentru o notă încadrată într-un capitol privind relațiile

româno-ruse. Cititorul interesat asupra acestor raporturi va deschide ziarul și va vedea despre ce este vorba. În rest, datele bibliografice se reproduceau integral.

Cartea a apărut în anul 1971, reliefând prin comentarea celor peste 8.000 de titluri profunzimea studiului și, implicit, spiritul critic al unui istoric de largă respirație, ce debuta editorial spectaculos, oferindu-ne un etalon de cercetare aplicată.

— Și-acum ce ne mai dai?

— Nu-i suficient, după ce *Kogălniceanu* a zăcut ani de zile în sertarele editurilor până i s-au îngălbenit foile?

Am insistat și-mi place să cred că siguranța intervenției mele a avut ecoul scontat:

— Vă dau un *Xenopol!*

— Când?

— Să zicem un an!

Așa a fost, deși, sincer vorbind, nu l-am crezut, fără să știu că autorul nu se dezlipea de la masa de lucru, oficiind de dimineața până seara în același altar al singurătății.

Nu știu prea bine de ce, dar atunci mi se părea extrem de tânăr, aflat miraculos în prelungirea unei sublime adolescențe, cu toți cei 36 de ani înscriși pe răboj. Avea o puritate neobișnuită în priviri și un zâmbet dezarmant, cu care abia îndrăznea să te contrazică sau să sublinieze o idee ieșită din comun, mai mult ca o scuză, lăsând mereu comunicării o fereastră deschisă. Niciun rid nu-i marca trecerea prin infernul detenției, iar părul blond-auriu îi luminau și mai pregnant trăsăturile juvenile. Doar fruntea, nefiresc încrețită continuu, îi trăda neliniștea interioară, făcându-te uneori să simți că, deși alături, cotrobăie cu mintea pe alte coclauri. Alergând mereu contra cronometru, se încăpățâna parcă să recupereze un timp pierdut. Viață de sihastru, împlinită prin carte și pentru carte, într-o lume ostilă celor hărăziți să rămână în istoria neamului prin înălțimea minții și nu prin agoniseala lor.

— Și-acum, că a apărut *Xenopol,* ce ne mai dai,

Alexandre?

— Un *Pârvan,* boierule!

Apelativul, neobișnuit în epocă, intrase în vorbirea noastră pe ușa din față; vom fi fost noi subțiri la buzunare, dar boieria spiritului nu ne lipsea. După ce ne dumiriserăm de unde ne tragem în gândire și ce vrem, nimic și nimeni nu ne împiedica să ne considerăm mai așezați decât toți avuții din jurul nostru, damblagii, atunci ca și acum, pe cărările culturii.

— *Pârvan* să fie, Alexandre, dar, rogu-te, fixează-te bine la un număr de pagini, că avem de-a face cu o administrație bolnavă. Te anunți cu o carte cât o cărămidă - e perfect; dar dacă te pune naiba să te programezi cu 300 de pagini și dai 312, e jale. Lasă o marjă.

— Să zicem 400 de pagini.

Și, bineînțeles, spațiul s-a dovedit meschin, obligându-ne pe amândoi să tundem adnotările.

Primul care avea să valorifice aceste instrumente biobibliografice a fost autorul lor, semnând ulterior monografii prestigioase, precum *Mihail Kogălniceanu istoric* (1974), *Vasile Pârvan - efigia cărturarului* (1974) ș-a.

În istoria cărții noastre, biobibliografiile lui Zub au oferit un prototip pe care, ca editor, l-am impus într-o colecție de profil cu concursul lui D. Vatamaniuc *(Ion Agârbiceanu, Lucian Blaga* și *Ioan Slavici* - ultimul tom în colaborare cu T. Bugnariu și I. Domșa), Ion Bălu (*G. Călinescu*) ș.a. Era firesc ca existența unor atari instrumente de lucru să impulsioneze lansarea unor serii de *Opere,* lăsate acum în paragină. Apariția monumentalei biobibliografii *Tudor Arghezi,* datorată lui D. Vatamaniuc, nu este altceva decât un ecou prelungit al activității de odinioară. Mă îndoiesc ca astăzi să se mai găsească vreun amator dispus să lucreze ani în șir de amorul artei, atâta timp cât se risipesc miliarde cu ediții așa-zis bibliofile, majoritatea făcute la ciocan și nicovală sub pulpana unor făptași cu luare de mână.

N-a fost niciodată cazul lui Zub, Vatamaniuc, Ștrempel,

Bălu, Nestorescu-Bălcești și al altor cărturari de marcă, obișnuiți să lucreze mult și să numere mai puțin.

În raport cu legile economiei de piață, Zub este un personaj anacronic. Invitat pe vremuri peste hotare, el a revenit în țară, spre tristețea celor care până atunci nu-i acordaseră un pașaport. De-acolo s-a întors cu lăzi de cărți, reviste și documente, nicidecum cu o mașină de la cimitirul frecventat de mulți ipochimeni. Neavând acasă loc de depozitare, le-a cărat la institutul unde lucra, să fie de folos și altora. Oferindu-i-se sub regimul Convenției un post de ambasador, a mulțumit de intenție și a refuzat. Diplomați pe toate drumurile, nu și oameni de știință de talia lui. Și, ca să nu pară o vorbă aruncată în vânt, să ne imaginăm cum ar arăta cultura românească dacă toți diplomații sau miniștrii noștri de ieri și de azi ar fi lăsat în urma lor măcar o carte asemănătoare celor semnate de Zub sau de alți confrați, nuferi crescuți în mocirla sfintei indiferențe față de trecutul și prezentul culturii, temelie fundamentală a oricărui edificiu social.

Păstrez în sertarele mele vreo 50 de epistole de la prietenul meu din dulcele târg al leșilor. Mărturisesc că, inițial, cu ele aș fi dorit să pornesc la drum, îmbogățind o rubrică de evocări și documente. Paradoxal, recitite azi, m-au întinerit și îmbătrânit de la o scrisoare la alta. Parcă acum mi-au fost aduse de poștaș, numai că au poposit prea mult pe drum, îmbătrânindu-ne. Multe înscrisuri au valoarea unui jurnal intim și, în joacă, am vrut s-o probez cu pasaje datate. Ar fi fost, totuși, o nedelicatețe, atâta timp cât însemnările îi aparțin. Doar el și-o poate îngădui și - cine știe? -, o va și face cândva.

Între timp, credincios sieși, tânărul de ieri a reușit să-și respecte multe dintre angajamentele cu care se împovărase singur, intrând pe poarta din față a Academiei Române, străin de subsolurile ei dubioase. Asistându-l de departe, mă bucur că sufletește a rămas același, întreaga lui evoluție amintindu-mi de replica lui Lăpușneanu:

„— De mă voi scula, pre mulți am să popesc și eu!”

Nimic din calitățile sale n-avea să-i lipsească viitorului coleg de Academie Dimitrie Vatamaniuc. Cum inițial Editura Enciclopedică avea sediul la doi pași de Biblioteca Academiei Române, ne vedeam zilnic, făcând parte din aceeași tagmă a călugărilor benedictini, aplecați de dimineață până seară pe slovele tiparului. El a făcut un pas hotărâtor în desțelenirea presei interbelice, uriașe. Lui îi datorăm - cum pomenisem în treacăt - câteva cercetări istoriografice fundamentale, precum biobibliografia *Ion Agârbiceanu* (1974) - cumulând 6.516 informații despre opera acestuia -, biobibliografia *Lucian Blaga* (1977), cu 8.780 poziții similare, iar mai târziu biobibliografia *Tudor Arghezi,* cu 15.910 titluri, depistate în 577 ziare, reviste și fonduri de arhivă. Numai cine n-a avut răbdarea să parcurgă o publicație de la primul la ultimul ei număr - uneori cu mai multe serii - nu-și poate da seama ce presupune răbdarea de a foileta, ani în șir, mii de periodice, pentru ca în cele din urmă să faci bilanțul câtorva sute - enorm! - în care ai descoperit urmele pașilor pierduți.

Pe bună dreptate se spune, metaforic desigur, că acolo unde pune Vatamaniuc piciorul nu mai răsare iarbă. Rade tot, lăsând puține speranțe urmașilor de a mai adăuga ceva documentării întreprinse. Desigur, este o exagerare, numai că în ea poți întrevedea acribia fantastică a celui care, fără a-l fi condamnat cineva, s-a întemnițat singur în bibliotecă, făcând parcă parte din inventarul ei. Așa ne-am obișnuit să-l vedem la Biblioteca Academiei Române, cu stativul ziarului în față și cu maldărul de fișe alături. Când i-am cunoscut și soacra, pe cât de bună gazdă, pe atât de guralivă, mi-am reamintit de dictonul latin *tertium non datur,* definitoriu pentru confundarea bibliotecii cu propria-i locuință. Extrem de generos, nu ezita să noteze și pentru alți confrați diverse colaborări sau informații de care erau interesați. Posed și azi zeci de fișe în arhivă, cu scrisul său,

grafii sucite pe stânga și pe dreapta, ce mă fac să regret puținele cunoștințe avute într-ale grafologiei.

Cu mulți ani în urmă, dădusem un examen cu dânsul la Facultatea de Filologie a Universității București. Pe cât de exigent, pe atât de bun. Exigent, pentru că își formula astfel întrebările pe bilete, încât n-aveai cum să te abați de la subiect, să găsești un culoar spre un teritoriu cunoscut. Bun, pentru că, văzându-te că te îneci, îți arunca un colac de salvare, la nevoie intrând în apă să te scoată la suprafață. Își fixa chestionarul plecând de la sumarul volumelor de versuri, povestiri sau eseuri, pe care ori le știai, ori ba. Din această pricină, am crezut că terminasem examenul înainte de a-l începe.

— Ce ți-a căzut?

— *Au mai pățit-o și alții.*

— Și?

— Cum au pățit-o alții, o pățesc și eu.

Numai că D. Vatamaniuc nu m-a lăsat să plec, m-a invitat să rămân, încercând să m-adune de nicăieri. Ce să zic? Din vorbă în vorbă, după ce bătusem din poartă-n poartă pe ulița lui nea Costache Negruzzi, *Păcatele tinereților* acestuia l-au determinat pe profesor să mi le ierte și pe-ale mele. Mai ales când a auzit că știam câte ceva despre vodevilul *Doi țărani și cinci cârlani* - Dumnezeu știe cum se lipise în memoria mea și despre *Alexandru Lăpușneanul,* al cărei motto - „Proști, dar mulți” - îl rostesc și azi la tot pasul.

Iar timpul avea să treacă. Peste ani mi-am răscumpărat păcatele lucrând la editură pe manuscrisele lui D. Vatamaniuc, căutând împreună cele mai ascunse cărări spre o informare integrală, prin învăluirea cenzurii, gripată la auzul unor nume sau expresii tabu. Numai așa am putut înșela vigilența unor cerberi la bibliografierea scrierilor religioase ale lui Agârbiceanu - omițându-le titlurile, dar inventariate integral, cu denumirea periodicelor unde se află, cu data aparițiilor etc. -, la citarea lui Nichifor Crainic

(pseudonim înlocuit de noi cu numele adevărat, Ion Dobre), a lui Radu Gyr (înlocuit, la fel, cu Radu Demetrescu) ș.a.m.d.

În epoca aplauzelor în cascadă închinate „mărețului corăbier”, ne-a fost dat să reproducem o remarcă a lui Mihai Eminescu, din volumul *Fragmentarium,* ce te înfioară și azi când o citești:

„De mult aud lăudându-se inteligența extraordinară a românului, deși poate nimic nu-i mai neadevărat decât această laudă. Căci pe ce se bazează o asemenea supoziție? Un popor, căruia-i este silă de orice muncă științifică, a cărui prisos de inteligență se consumă în lucrarea desigur cea mai ușoară a minții omenești, în suduituri sau ridicarea în cer a guvernanților săi, nu poate fi numit un popor inteligent.”[1]

— Cam tare!

— Și de fantastică actualitate, domnule profesor, dar îi dăm drumul, căci nu văd un cenzor care să îndrăznească să facă o asociație între remarca lui Eminescu și iubitul conducător de azi.

Și, de milă, de silă, cu privirea crucișă, cenzorul s-a îmbunat, iar îndrăzneala unora a dat curaj altora, care, la rândul lor, au adăugat domeniului bibliografic lucrări esențiale. Perseverenții acestui ingrat sector de cercetare rămân însă Alexandru Zub și Dimitrie Vatamaniuc. Numai că între timp administrația culturală de dinainte de revoluție și-a scăzut interesul pentru părțile „nerentabile”, chiar dacă valoarea lor patrimonială presupunea cheltuieli minime de la buget, în comparație cu uriașele pierderi provocate de susținerea unor industrii parazitare. Din rău în mai rău, cercetarea bibliografică s-a volatilizat aproape total, de-atunci până-n prezent. Și nu este vorba de neapariția unor cărți care, de când lumea, se pot edita și postum, ci de consecințele netipăririi lor. Între ele, întârzierea deliberată a marilor ediții, a seriilor cu adevărat

[1] Loc. cit., pp. 233-234.

complete, nu făcute de azi pe mâine, fardate violent, să ia ochii finanțatorilor cu ifose cărturărești. Pentru că, odată și-odată, va trebui să ne obișnuim cu gândul că în țintirimul presei românești continuă să zacă un patrimoniu literar inestimabil, care, în multe cazuri, poate dubla creația editată a scriitorilor, cel puțin sub raport documentar.

De regulă, astfel de lucrări se pregătesc în cadrul unor colective, încadrate în institute special constituite. Peste hotare, ele au fost salutate cu salve de tun. Pentru *Voltaire, bibliographie de ses oeuvres* - publicată, la Paris, de George Bengescu, între 1882 și 1890 - autorul a fost premiat de Academia Franceză încă de la apariția primului tom, la propunerea lui Taine și Renan. La doi ani după terminarea lucrării, Societatea de Istorie Literară a Franței îl va alege membru, devenind coleg cu Émile Faguet, Ernest Lavisse, Jules Lemaître, Gaston Paris și Émile Picot.

Prin valoarea lor, scrierile amintite nu sunt cu nimic mai prejos. Când va mai apărea vreuna la fel - alcătuită de un cercetător dispus să investească numeroși ani de muncă, risipiți de amorul artei, mulți dintre noi vom fi departe.

Și dacă tot mă aplecasem asupra instrumentelor de muncă intelectuală, am deschis și seria indicilor bibliografici, în ajutorul cercetătorilor, scutiți astfel de anevoioasa foiletare a diverselor publicații, îndeosebi a celor de lungă durată. Unele lucrări cuprindeau o arie tematică mai largă, precum *Reviste de filosofie și sociologie,* alcătuită de Grigore-Traian Pop, două volume dense, solicitate și de Mircea Eliade, prin Georgeta Dimisianu, cu prilejul vizitei efectuate de ea la Paris, semn că utilitatea unor atare bibliografii se resimțea și la case mari. În aceeași ordine de preocupări s-a înscris și lansarea unei serii de cronologii, botezate impropriu „dicționare cronologice”, pentru a putea fi remunerate mai bine autorilor, cărți cu deschidere spre literatura română, italiană și americană. Tuturor acestor instrumente de cercetare urma să le adăugăm o serie de dicționare literare,

în afara celor bilingve deja existente. O primă încercare o făcuse D. Trancă, la plecarea sa în Occident, unde perfectase cu editorii Laffont-Bompiani traducerea dicționarelor de autori și de opere, cu îngăduința de a le îmbogăți cuprinsul cu scriitori și oameni de artă români. Ca să ne facem mâna, le-am fărâmițat pe țări, precum desfaci un pulover în bobine de lână, separate pe culori. Statistică dezarmantă, în favoarea culturii franceze și italiene, în detrimentul creației literar-artistice a altor țări, de mare tradiție, spre pildă cea germană. Ne-am gândit atunci la profilarea unei serii de dicționare mai organizate, pe baza unui criteriu editorial, fie și arbitrar, dar echitabil. Pentru depozitarea informației, am luat drept cadru cifra 100, denumind colecția „Centum", pretabilă la antologări de autori, de opere, de state etc., etc. Colecția a fost acceptată, dar nu și denumirea, ca și cum cifra ar fi fost nocivă. Important e că lansasem prototipul, prin *Scriitori francezi* (coordonator Angela Ion), urmat de dicționare trase pe același calapod, cu autori greci și latini (coordonatori N.I. Barbu - Adelina Piatkovski), iar mai târziu români (colectiv condus de Mircea Zaciu, în colaborare cu Marian Papahagi și Aurel Sasu). În paralel, redacția editurii păstra caracterul unui institut de cercetare, fiind concentrată asupra marilor sale obiective. Numai că, în cazul *Enciclopediei Române,* dorința elaborării unei lucrări pe criterii alfabetice se izbea de tentația realizării ei pe structuri tematice, cale mai lesnicioasă, bătătorită cu mulți ani în urmă de Dimitrie Gusti, însărcinat de Carol al II-lea să realizeze o operă similară. Diversitatea opiniilor împărțise colectivul în două tabere, grupate în jurul celor doi redactori-șefi: Aurora Chioreanu, cu vechi state editoriale, și Gheorghe Rădulescu, istoric mai tânăr, dar care izbutise cu alți colegi de-o seamă, precum Nicolae Nicolescu, Horia Matei, Marcel Popa și Alexandru Stănculescu, să se remarce prin apariția unor cronologii apreciate (*Istoria lumii în date, Istoria României în date* ș.a). Adesea, dorința adoptării uneia

dintre cele două formule amintite era fisurată și de orgoliul exacerbat al ambilor conducători de redacție, generând conflicte colaterale.

Sincer vorbind, mă lăsa rece toată zăpăceala stârnită în jurul unei false probleme, ambele opțiuni fiind legitimate în istoria cărții. Deși, în condițiile date, cu o cenzură care te obliga să elimini numeroase personalități din istoria țării, evitarea unei enciclopedii alfabetice se dovedea mai potrivită, publicarea unui indice de persoane anulându-i oarecum lacunele. Aflat în afara jocurilor de culise din interiorul editurii, eram bucuros să-mi văd de treburile mele, mai ales că, fiind la doi pași de Biblioteca Academiei, izbutisem să înaintez și cu ediția critică Rebreanu. Îi adăugasem încă două volume, romanele *Pădurea Spânzuraților* și *Adam și Eva* împreună cu dosarele lor. Dacă vreodată mă încântase locul ocupat în ierarhia editorială, acum eram vindecat complet. În sfârșit, îmi intrase în cap adevărul că, orice funcție ai ocupa în administrația culturii și artei, nimic nu este mai trainic decât ce lași în urma ta. „Poți sau nu poți”, aceasta era întrebarea hamletiană, de neocolit când ești tentat să dai vina pe alții, apropo de neîmplinirile tale. Lecția mi-o însușisem perfect, deoarece în acele zile mi s-a făcut o ofertă ispititoare pentru mulți confrați. Venea din partea lui Constantin Părăluță, numit vicepreședinte al Ministerului Turismului, care m-a invitat să-i fac schema de organizare a unei edituri de sport și turism, în calitate de viitor director. Schema i-am făcut-o, i-am mulțumit pentru aducerea-aminte și oferta de a-i fi iarăși colaborator, dar mi-am văzut de treabă:

— Cu administrația am terminat-o. Dacă e ceva de capul meu, urmează s-o dovedesc. Și nu gândeam deloc rău. Decât să fiu la cheremul unor imbecili, să fiu înjurat de pomană de confrați pentru prostia altora, era de preferat să rămân în atelierul domnului Rebreanu, patron serios, mai viu decât mulți muribunzi sus-puși, să cantonez într-o lume

mai apropiată ca spirit decât tot ce mă înconjura. În plus, rămăsesem singur pe coverta corăbiei. De unde inițial mă angajasem cu alegerea și stabilirea textelor - exclusiv din creația editată a romancierului, nicidecum din periodice și sertare -, acum îmi revenea și grija alcătuirii aparatului critic. Nicolae Liu întârziase sistematic predarea notelor și comentariilor, Lucică Raicu s-a retras, necunoscând laboratorul de creație al scriitorului, dar, mai ales, din pricina voluminoasei arhive lăsate moștenire posterității, așa că îndemnul „ajută-te singur" rămânea singura soluție. Contactul cu masa de lucru a scriitorului și, inevitabil, cu viața literară din jurul său m-a smuls pe nesimțite din vacarmul lumii în care mă aflam, din ce în ce mai mică în gândirea mea. Ambele erau un eșapament prin care eliminam toate noxele orânduirii reale. Și viața devenea suportabilă, mai ales că la capătul fiecărei zile mă refugiam la Casa Scriitorilor, cu aceeași clientelă stabilă, plasată și în spațiu, începând cu masa lui Eugen Jebeleanu, din stânga sălii, și sfârșind cu masa lui Tudor George, vestitul Ahoe[1], postată pe ultimul rând, în dreapta, spre bufet. Mă număram printre cei ce frecventau seară de seară așezământul, venind înfometat după închiderea bibliotecii. Ani în șir mi-am petrecut vremea acolo, însoțit de Valeria Dumitrescu, pe atunci studentă - alături de care am repetat cursurile de filologie -, și poetul Nicolae Coban, colaboratori la copierea actelor din arhiva Rebreanu - folosirea mijloacelor mecanice de reproducere a documentelor fiind interzisă. Între cursanții de drept, Nicolae Carandino, Ileana Mălăncioiu, Fănuș Neagu, Gheorghe Pituț, Nichita Stănescu,

[1] Tudor George (-Ahoe) (n. 12 februarie 1926, d. 10 ianuarie 1992) a fost un poet şi traducător român. Poreclit *Ahoe*, a fost unul din boemii generaţiei sale, împreună cu Leonid Dimov, Virgil Mazilescu, Teodor Pîcă, Florin Pucă, Dumitru Ţepeneag. Totodată a fost şi un bun jucător de rugby, devenit ulterior antrenor (la Locomotiva Griviţa Roşie). Ultimii ani ai vieţii (1980-1992) a locuit într-un bloc de pe Str. Polonă nr. 115, la scara A, unde se află o placă memorială a scriitorului. Premiul de literatură sportivă *Tudor George* este numit în cinstea lui.

Gheorghe Tomozei, Nicolae Velea, strigați la catalog ca la școală.

Dintre scriitorii „bătrâni” mă atașasem de Nicolae Carandino. Fost director al ziarului *Dreptatea,* făcuse aproape zece ani de închisoare, condamnat în procesul intentat fruntașilor Partidului Național-Țărănesc, în urma faimoasei încercări de a fugi din țară, cu o avionetă de la Tămădău, în realitate o cursă a Securității. Zaharia Stancu îl ajutase să reintre în drepturi, pentru mine devenind o adevărată enciclopedie. Ieșind din slovele bibliotecii, pe cât de noi, pe-atât de fade, le învioram printr-un martor al timpului, oricât de subiectiv s-ar fi dovedit. Locuind în drumul meu, îl lăsam cu mașina pe strada Domniței, colț cu Moșilor, înspre Piața Sfântul Gheorghe. Grație lui, trăiam paralel în două lumi, care, contrazicându-se total, dărâmau orice șablon. Vioi, Carandino avea harul de a te provoca la sinceritate și, implicit, de a filtra realitatea cu bonomie. Grec la obârșie, era firesc să se fi apropiat de compatrioții emigranți. Între ei, Menelaos Ludemis, un fel de Panait Istrati, tradus în multe țări. Spre deosebire de noi, omul primea din străinătate valută forte pentru traducerea operei sale, îngăduindu-și să vină la Casa Scriitorilor cu un Mercedes personal - lucru neobișnuit la acea oră. În pofida faptului că șchiopăta bine de un picior și sălta peste 50 de anișori, era mai totdeauna însoțit de domnișoare extrem de tinere, în virtutea tradiționalei ospeții românești. Într-una din seri, ne-a înțepenit ochii cu o fată care bătea la fund orice Miss Europa: Ludemis târând piciorul grăbit spre singura masă liberă, regina, roșie în obraji, sfioasă după el. Nu se putea ca, a doua seară, Carandino să-l ierte:

— Ce-ai făcut, grecule, cu puștanca de ieri?

— Nicule, n-ai sa cresi. N-a vrut sa vina la mine niciun fel. Bănuiesc c-avea un cușur.

Între timp, la serviciu se produc schimbări: Dumitru Trancă se transferă la Ministerul de Externe.

— Firesc ar fi să preiei conducerea editurii, dar Ion Dodu Bălan nici nu vrea s-audă! îmi spune într-o zi.

— Și nici nu mă interesează. Dacă aveam boala grandorii, acceptam propunerea lui Părăluță. Deocamdată, sunt pe un făgaș bun. Important e să-mi ating ținta, iar asta depinde numai de mine.

— Director interimar rămâne Aurora Chioreanu. E și membră în biroul sectorului de partid și-i priceută la trasul sforilor. În plus, mai sunt oameni care te vor. Există o soluție de-a ieși din zona zoster a noii conduceri de la C.S.C.A.

Formula o agitase podoaba de Gârceag, care, de bine, de rău, rămânea la rându-i membru în biroul de partid al Capitalei. Atât i-a trebuit să afle că unii din mai-marii săi mă știu din fragedă pruncie. Nu mi-am stăpânit gura:

— Ăsta e în stare să spună că-n tinerețe m-a văzut plimbându-mă cu Leonid Brejnev prin centrul Chișinăului - pe vremea când starostele Kremlinului era prim-secretar al Moldovei Sovietice dacă n-oi fi și puțin rudă cu el, prin Gherasim Șutoskin, muscalul de la care părinții mei au cumpărat casa din Făinari.

Simțindu-l „băiat de cartier” - n-am zis golan, căci, în cazul meu, păcatele și le mai spăla cu ochii de pisică prin care pătrundea întunericul - l-am rugat să mă înțeleagă, fiindcă ar fi imprudent să mă firitisească acum, după ce-a fost odată ca-n povești.

— Cățeii dintâi turbează, vrei să zici. Dar rasa merge mai departe! Tu ce crezi: ăștia de te-au scos din circulație latră cinstit ori sunt turbați? Trebuie să te chiorăști bine, cu privirea țintă la dialectica materialistă și istorică! Ce zice ea? Zice că nu există materie fără mișcare și mișcare fără materie. Asta înseamnă că nimeni nu stă pe loc: ieri ai fost pe cai, acum sunt alții, iar mâine se schimbă iarăși călăreții. Important e să nu rămâi în picioarele lor, ori grăjdar, c-atunci dai în idealism și te mănâncă gaia. Totul se schimbă și se va schimba. Chiar și structura de partid: e vorba să se

facă un comitet pe edituri, iar tu ești dintre membrii noi, primiți după independența lui Nea Nicu din balcon, așa că, dacă vei ieși la vot, te ungem secretar.

— Nu-s deloc nou, ieșit din găoace.

— Important e ce scrie pe carnet, nu de ce ți-aduci aminte. Ce-a fost a fost, fuse și se duse, prezentul contează și, mai ales, cine te girează. Căci colacul de salvare nu-i zvârlit de mine, ci mai de sus. Se schimbă calimera. Șmecherii or să latre în van la lună, iar tu îți vezi de treabă, că ești organ ales, nu desemnat. Știi ce-nseamnă asta? După directorul general al editurilor, devii omul numărul doi, cu deosebirea că pe Dodulică îl poate schimba oricând, pe tine nu.

— Asta s-o crezi matale. Că doar adineauri mi-ai spus că roata morii se-nvârtește țac, țac, țac, acum și dintotdeauna.

Din clipa ceea, mă pândea și pe mine un „cușur”, numai că destinul ni-l mai croim și singuri.

La începutul lui 1973, primeam o scurtă epistolă de la Mircea Zaciu, răspuns protocolar la un volum dăruit de mine din seria de *Opere:*

«Îți mulțumesc pentru cartea trimisă și pentru frumoasele gânduri pe care mi le împărtășești. Probabil că ai aflat că am scris, la „cronica edițiilor”, pentru revista *Manuscriptum*, un articol despre ediția Dvs., respectiv despre volumul al V-lea, cu unele referiri la „Dosarul” romanului.[1] Mi-am permis să formulez și câteva rezerve, care nu afectează valoarea întreprinderii. Regret că ritmul editorial al acestei valoroase ediții nu ne va permite s-o

[1] Dosarul, care depășea cu mult volumul cărții, reținea atenția prin geneza romanului *Pădurea Spânzuraților*. În plus, tomul 5 reproducea și scrisorile lui Emil Rebreanu, prototipul operei, corespondență citită de scriitor înaintea elaborării ei. Documentele fuseseră transcrise împreună cu Valeria Dumitrescu și conf. univ. Cezar Apreotesei, din Timișoara, care adăugase un lot inedit de epistole, precum și o cronologie a vieții lui Emil, întregul aparat critic îngăduind cercetătorilor să dezlege controversatul raport dintre realitate și ficțiune.

urmărim în această viață, cel puțin nu de pe planeta Pământ...[1]

Vin acum cu o propunere: nu ai fi tentat să dai ceva la seria „Restituiri” pe care o conduc la editura Dacia? Evident, din Rebreanu. Dacă cunoști seria, poți să-ți dai seama cam ce ne-ar trebui sau ce ar putea avansa, înaintea apariției *Operelor.* Eu m-am gândit la un moment dat la *Amalgam.* Dar nu vreau să anticipez, te las să meditezi și să-mi dai în scurt timp un răspuns, dacă accepți principial și ce ai propune. M-ar bucura să putem colabora. / Cu cele mai bune sentimente, *Mircea Zaciu».*

Scrisoarea avea să fie începutul unei corespondențe de lungă durată, proză epistolară în stare să completeze pe-alocuri și să nuanțeze notațiile jurnaliere încredințate de profesor tiparului între 1993 și 1996. Implicit, ea fixează și începutul unei îndelungate colaborări editoriale consemnate în paginile *Jurnalului* său, ca și în dedicația așternută pe primul tom, la 5 noiembrie 1993:

«Prietenului niciodată dezmințit, statornic și mereu alături în planuri himerice, această carte incomodă, în care se va regăsi în fel și chip (uneori și ca personaj), împreună cu solidaritatea și prietenia lui *Mircea Zaciu».*

Între timp, trecuseră 20 de ani, petrecuți împreună pe un șantier de zidărie enciclopedică, lipsiți adesea de cele mai elementare instrumente de muncă intelectuală, care, la rândul lor, trebuiau făurite din mers. Proiectele, la început supradimensionate, se bazau pe un soi de muncă voluntară, animată de speranțe mereu prelungite, în care întreprinzătorii își asumaseră toate riscurile, fără să beneficieze de un minim ajutor material. De aici sentimentul nemărturisit că lucrăm la producerea unei bombe atomice într-o sifonărie.

---

[1] Scepticism explicabil prin numeroasele ediții critice începute și abandonate, dar și premonitoriu, în ce-l privește pe M.Z. (a murit în anul 2000, când ediția de Opere ajunsese la vol. 20; peste cinci ani era încheiată).

La data primelor epistole, nu-l cunoșteam personal pe Mircea Zaciu. Propunerea lui de a îngriji volumul *Amalgam* în colecția „Restituiri” mi s-a părut minoră, supunându-i atenției alte titluri: *Crăișorul* - blamat, la vremea respectivă, ca roman ultrașovin - și un volum de *Caiete,* adunând în paginile lui însemnările tânărului din Prislop, anii săi de ucenicie literară. Ambele propuneri le-a receptat cu interes, ideea unui volum *Rebreanu avant Rebreanu* părând, totuși, a-i fi mai aproape de suflet. Ca și mie, de altfel.

M-am așternut pe treabă și, pe la mijlocul lui 1974, am expediat la Cluj manuscrisul. Cert e că profesorul a fost încântat de ispravă, propunându-mi să vin la o „lansare de carte”, prilej de a ne cunoaște mai bine. Cum lucrarea se afla sub tipar, evenimentul urma să se petreacă pe la sfârșitul lui 1974. Numai că, stupoare, pe la finele lui noiembrie, începutul lui decembrie, la București se răspândește o veste-fulger: „A murit Mircea Zaciu!”, știre ce a colindat deopotrivă mediul universitar și scriitoricesc.

În realitate, era vorba de încetarea din viață a politologului Zahiu, la rândul său profesor universitar, numai că de științe sociale, nu de literatură, timișorean de obârșie, nicidecum clujean, deces regretat de însuși Mircea Zaciu: „Am încă senzația că a murit în locul meu”.

Senzație deloc neobișnuită în momente de descumpănire sufletească, mai ales la acei luptători condamnați să piardă o cursă încă înainte de a pune piciorul pe stadion. Și, metaforic vorbind, Mircea Zaciu avusese parte de asemenea „întreceri”. Drept e că nu de puține ori lua lucrurile în tragic, chiar și când nu se cuvenea. Născut mai aproape de Viena și mai departe de Istanbul, se simțea bine în hainele sobrietății sale, alimentate și de un orgoliu nemăsurat, rareori îngăduindu-și să glumească. De altfel, și când râdea, o făcea cu bărbia în piept, rușinându-se parcă de îndrăzneala lui. Fără să-și propună, îmi lăsa impresia omului „încălțat” rătăcit printre prea mulți desculți.

După un an de corespondență asiduă, ne-am văzut la

față în Cluj, la librăria „Dacia”, în jurul *Caietelor* - Rebreanu, abia tipărite. Peste vorbirea lui despre „uzina” romancierului, m-a impresionat dragostea cu care era înconjurat de câțiva tineri confrați, aleși și cultivați anume, în vederea pregătirii unor lucrări de sinteză puțin obișnuite.

La „ordinea zilei”: alcătuirea unui „dicționar-tezaur”, al cărui glosar urma să adune numele tuturor scriitorilor ce-au publicat chiar și o singură carte. Gaură în cer, pe care nici faimoasa bibliografie a lui Gheorghe Adamescu nu izbutise s-o umple, fără a mai vorbi de *Bibliografia românească modernă,* inexistentă la acea dată. Cum mă izbisem personal de lipsa instrumentelor de muncă la elaborarea *Enciclopediei României,* mi-a fost ușor să argumentez greutățile întreprinderii, pledând pentru o inevitabilă selecție. Și astfel s-a ajuns, într-o primă etapă, la un glosar de circa 800 de personalități literare, amplificat pe parcurs, treabă efectuată de mai tinerii Marian Papahagi și Aurel Sasu, singurii „locotenenți” care au rămas alături de profesor, la bine și la rău, de la început până la sfârșit. În rest, echipa s-a schimbat continuu, spre disperarea coordonatorilor, care speraseră că angajamentele luate de colaboratori trebuiau să fie și respectate. Nu degeaba, enervat peste măsură, același Mircea Zaciu avea să-și plângă soarta, până la caricaturizare, cu gândul la cei „încurcați” de el pe șantierul *Dicționarului*: „Peste 50 de oameni, care - unii măcar - și-au pus un soi de speranță mistică în apariția acestui op care, pentru ei cel puțin, reprezintă o lansare la apă. Pentru mine, poate o intrare la apă. Nu mă tem totuși de reacții, cât de faptul că am ajuns să comand un soi de armată de strânsură, de peste 50 de ipochimeni, de toată mâna, cum se întâmplă, și că niciodată n-am putut stăpâni haosul de informație ce domnește în sfânta noastră literatură.”

Rândurile sunt datate la 18 februarie 1983, când primul tom din *Dicționar* (literele A-C) se afla spre finalizare, urmând ca în martie al aceluiași an să fie predat editurii, în

speranța tipăririi imediate. „Dacă nu, Dumnezeu cu mila, am să zic că i-am fost dator diavolului cu munca asta, și basta! Nu am intenția să-mi fac nervi și de aici înainte, destul am pătimit rugându-mă și umilindu-mă la fiecare colaborator aproape” - mi se confesase, anterior, la 5 februarie 1983.

Din păcate, habar n-avea în ce moară intrase.

Deși luptător, angajat continuu pe un front deschis sau subteran, lui Mircea Zaciu nu-i plăcea să piardă. S-ar putea spune că nimeni nu se bucură când i se năruie un vis, numai că lui, mai mult decât altora, îi rămânea un gust amar după o înfrângere, căutând și găsind explicații nu doar în strategia „dușmanului”, ci și în trădarea sau pasivitatea unor prieteni. Așa se face că și după așezarea sa definitivă în Germania nu contenea să reproșeze chiar și celor mai apropiați colaboratori din colectivul *Dicționarului Scriitorilor Români* - e vorba de Aurel Sasu și Marian Papahagi, plecați cu burse în S.U.A. sau Italia - scurtcircuitarea lucrării. Eu însumi nu scăpasem de insistențele sale. Nu uit că, după apariția primelor tomuri din tripticul biografic *Rebreanu,* am abandonat redactarea ultimului volum, *Glorie și amurg,* pentru a scoate la suprafața mării *D.S.R.,* scufundat mai întâi de autorii ce întârziau în mod repetat predarea articolelor. Nu-l puteam refuza, flatat fiind și de marea încredere ce-o manifestase constant în prietenia noastră. Nu mai departe, aflându-mă în sanatoriul de nevroze din Predeal, îmi scria, între altele, din Cluj, la 29 iunie 1980:

„De când ai fost internat și ai părăsit București, mă simt foarte rău că nu te mai pot vedea și nu putem să ne întâlnim ca alte dăți, întâlniri care-mi făceau atâta bine și mă remontau totdeauna. De altă parte, faptul că te-ai îmbolnăvit m-a afectat enorm. Nu-ți închipui cât de mult și de des mă gândesc la Dumneata, scump prieten, cu care puteam discuta orice, la care găseam totdeauna un sfat înțelept și experimentat și care m-ai ajutat de atâtea ori să

ies din impasurile mele. Nu-ți mai spun că, pentru *Dicționar,* absența Dumitale e pentru mine aproape fatală. E ca și cum mi s-ar fi tăiat mâna dreaptă. Nu cred și nici nu pot concepe să mai pot scoate versiunea nouă fără ajutorul Dumitale."

Nu puteam să nu intru în joc, deși calvarul n-avea cum să se oprească, reamintindu-mi dictonul *Errare humanum est*, *perseverare diabolicum!* N-o spun cu cinism, ci ca unul care, atunci și mai târziu, m-am aflat pe aceeași baricadă. De altfel, nici n-aveam cum, atâta vreme cât și colectivul clujean mă adoptase cu toată experiența anterioară, preluând structura și normele dicționarelor deja amintite, inclusiv *Scriitori români,* cu participarea acelorași coordonatori.

La vremea respectivă, toți cei ce ne aflam pe aceeași corabie - mă refer la anul 1978, când apăruse volumul *Scriitori români,* mostră de indiscutabilă seriozitate a viitorului *D.S.R.* - suportasem loviturile din umbră ale micilor confrați de breaslă, deveniți mari ispravnici multilateral-dezvoltați, în virtutea zicalei: „În țara orbilor, chioru-i împărat". Obișnuiți să li se spună „Maestre" în administrația de stat și de partid - de altfel, ca și acum -, le-a căzut tavanul în cap când nu s-au găsit în paginile *Dicționarului.* Complotul mediocrității avea să aplice mai târziu chitanța libertății de gândire ce ne-o asumasem în selectarea valorilor. E stupid să fi dat vina pe „cabinetul 2" de la C.C. al P.C.R., unde dormita o țață, care, certată cu alfabetul și tabla înmulțirii, abia putea face față obligațiilor sale „academice". Trist, dar adevărat: loviturile au venit, pe întuneric, din interiorul breslei scriitoricești, de la poeții și prozatorii „cu scăzământ", cum îi denumise cândva Tudor Arghezi. I-aș nominaliza, dacă între timp unii din ei n-ar fi murit, plătind cu lungi suferințe trecerea pe alte tărâmuri. Dumnezeu să-i ierte (că are ce ierta)!

Fiind, la rândul meu, într-o structură de stat - supusă prin definiție „dispozițiilor superioare" -, puteam fi întrebat, atunci, ca și acum, unde mi-a fost locul, dacă am avut vreo

opțiune diferită de cea „oficială”. Până la Judecata de Apoi, îmi îngădui să reproduc dedicația lui Mircea Zaciu pe amintitul volum:

„Lui Niculae Gheran, prieten al nostru prin toate intemperiile acestui Dicționar, fără ale cărui nopți albe această carte n-ar fi apărut, dragostea frățească și recunoștința lui Mircea Zaciu.”[1]

Judecând cu mintea de azi, atunci era momentul „să ne ridicăm de la masă”. Într-un fel, recuperaserăm parțial „capitalul” investit. Însuși Mircea Zaciu se obișnuise cu gândul de a stopa orice efort suplimentar. Nu total. Poate și pentru faptul că se baza pe tenacitatea lui M. Papahagi și A. Sasu, mai puțin sceptici. Cert e că alerta avea să continue, timpul să se risipească, precum banii jucătorilor de cărți, pierduți aiurea, în speranța cartoforilor de a-și reface buzunarul.

Ce-a urmat se știe. Deopotrivă din paginile introductive ale D.S.R. și, mai ales, din informația lui Mircea Zaciu, furnizată în *Jurnal,* excesivă, aș zice obsedantă. Cel puțin în raport cu alte aspecte de viață, trecute pe planul doi.

Amintesc, totuși, două momente definitorii pentru relațiile mele cu Mircea Zaciu și colaboratorii săi. Când, după eșecul multor memorii, audiențe și pertractări sterile, susținute de clujeni, oficial și în particular, s-a hotărât topirea zațului celor două volume din *D.S.R.* - ucaz primit de la Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă -, am refuzat să întocmesc tradiționala „motivare” și, cu atât mai mult, s-o semnez. Nu era un act de curaj; să fi vrut cineva și n-avea cum să mă retrogradeze mai mult decât o făcuse anterior. Așa se explică de ce C.S.C.A. a fost nevoit să-și motiveze singur decizia, aprobând-o tot el în același timp. Mai mult decât atât: înainte de topirea zațului, am cerut, împreună cu Gheorghe Pienescu, pe propria noastră răspundere, să

[1] Dedicație contrasemnată de Aurel Sasu și Marian Papahagi, care o și datează: „24 ianuarie ’79 - ziua Unirii cu Bucureștiul“.

se efectueze în tipografie toate intervențiile autorilor pe vechile „șpalturi”, modificări extrem de numeroase, cu gândul de a obține un nou rând de „pagini”, curate, martor sentimental (și nu numai) al anilor pierduți în van. E de notorietate că, abia după aceea, zațul, refăcut, s-a dat la topit, spre uimirea directorului de tipografie, Manole, care anterior mă luase în serios, impresionat, poate, și de barba albă a colegului Pienescu. (Posed și-acum acest exemplar.)

Din acel moment, n-am mai făcut nimic. Nu e vina mea că, în timp ce „pacientul” se afla la morgă, rubedeniile lui mai umblau cu aspirine în buzunar, în speranța obținerii unui medicament miraculos în spițeria lui Gogu Rădulescu. Între timp a murit Zaciu, s-a dus pe cealaltă lume și Papahagi - prieten de rară condiție intelectuală, pe deasupra și lucid în hățișul relațiilor sociale de care ne izbeam - și a rămas pe covertă doar Aurel Sasu, sub a cărui supraveghere aveau să apară și ultimele două volume, adevărat supliciu.

Din rău în mai rău. Vizita efectuată de Ceaușescu în China i-a produs o impresie colosală, încântat să vadă la fața locului măreția revoluției culturale. „Cărticica cu citate” din gândirea lui Mao - ghidul de zi și de noapte al chinezului, dornic să știe încotro să se îndrepte în viață, pe stradă și la serviciu - îl fascinează, tentat să-i afle și un corespondent neaoș. Avantajoasă este și construcția de locuințe - lipsite de bucătării, ce duc la un consum necontrolat -, ca și a marilor cantine, economicoase, cu un regim raționalizat, convenabil exportului de produse alimentare. Cu gândul la sănătatea oamenilor, este invitat doctorul Mincu să întocmească un program nutriționist științific, cu mâncare mai puțină și mai mult elan muncitoresc. În climatul aspirațiilor asiatice, cărticica lui Mao este înlocuită cu broșurică *Tezele din iulie,* chintesența noilor strategii. Subtitlul te scutește să le citești: „Propuneri de măsuri pentru îmbunătățirea activității politico-

ideologice, de educație marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii”.

Gârceag avea dreptate: materia e în continuă mișcare: caii sunt aceiași, se schimbă doar călărețiii. Dornic să curme rătăcirile liberaliste ale anilor de dezgheț, partidul nu-l iartă nici pe Pompiliu Macovei, locul arhitectului fiind luat de Dumitru Popescu, pozarul călărind concomitent două mârțoage, la partid și la C.S.C.A. (aici din 1971 până în 1976, când va fi înlocuit cu Miu Dobrescu, un nimeni despre care Ion Bănuță spunea că în trecutul odios fusese pedagog pe la o școală profesională, schimbat și el cu Suzana Gâdea, profesoară universitară, specializată metalurgic în domeniul cazangeriei). Toți simt nevoia unor proteze și-s dublați cu oameni familiarizați în domeniile culturii și artei, precum Dumitru Ghișe, despre care nu se putea spune că era prost, ci doar obedient față de superiorii din partid, ori Ion Brad. Acesta, după doi ani de îngheț, face pe dracu-n patru să nu aplice schema de reorganizare a teatrelor, deloc avantajoasă majorității actorilor, și se salvează cu un transfer în diplomație, ca ambasador la Atena. Catastrofa cea mare o provoacă Mihai Dulea, la obârșie economist, fost activist, de un stângism feroce, prețuit de Coana Leana pentru duritatea lui în raporturile cu masa creatorilor. Mai versatil și cu ifose cărturărești va fi Traian Ștefănescu, de profesie jurist, obraznic cu propriii subalterni și controlat în relațiile cu scriitorii și artiștii.

La edituri, marfă de camion. Cu excepția lui Mircea Sântimbreanu, inteligent și tolerant, toți o apă și-un pământ, înființarea direcției literare - am mai spus-o - fiind totuna cu reînvierea cenzurii. Pe fondul degradării nivelului de viață, din ce în ce mai precar, mișcarea de trupe din sistemul instituțiilor culturale nu mai conta. O adunătură de oameni, care niciodată n-au lucrat o zi în edituri, ori să fi scris vreun necrolog, îi aflăm în Direcția literară, condusă de Radu Constantinescu, om spălat și limpezit, dar străin de editorlâc. La nivel superior, ierarhia ispravnicilor de partid și

cotele apelor Dunării au un numitor comun: cresc și descresc de la o zi la alta. Pe derdelușul puterii, alunecă Ion Iliescu și, din secretar cu propaganda, ajunge director de editură. Îmi spune că inițial i s-ar fi propus să preia o ambasadă într-o țară fierbinte, pe un alt continent, dar c-a refuzat din pricina bolii soției, care nu suportă schimbarea climei. El și-ar fi manifestat dorința să lucreze în imperiul lui Gutenberg, vizând, presupun, singurul post liber rămas în urma morții lui Valter Roman, care avusese un statut special, fiind încadrat ca șef de secție în aparatul Comitetului Central. În aceeași noapte este nominalizat în conducerea Editurii Politice D. Ghișe, iar el întronat la Tehnică, în locul lui Tomuță, de mult interimar.

În perspectivă, schimbări spectaculoase, într-una din zile mă cheamă Cornelia Filipaș, la fosta ei locuință din Piața Lahovari:

— Îți spun ceva, dar să taci mormânt. Ieri m-am întâlnit pe culoarele Comitetului Central cu Elena Ceaușescu. Surpriză mare: „Ce faci, Cornelia? Ce-i cu tine p-acilea?” M-a deșurubat total. Cum să-i spun? Lenuțo, ca altădată? Nu-mi venea, așa c-am uitat de Lenuța Petrescu, nepieptănată și șleampătă. „Ce să fac, tovarășa Ceaușescu? Lucrez la Comisia de control muncitoresc, la tovarășul Miron.” „E o funcție prea mică. Te fac vicepreședinte la Consiliu!” Așa că de la Consiliu am plecat, la Consiliu mă întorc, de unde ne-a dat afară pe amândoi. Îți promit că primul lucru pe care îl voi face este să te aduc îndărăt.

Oricum, nu m-a bucurat. Pe fondul sărăciei multilateral-dezvoltate, nu era vremea niciunei promovări. O știa la rându-i. Vizitat de ea în casa Valeriei Dumitrescu, aveam s-o întreb între patru ochi:

— Ești mulțumită de noua isprăvnicie?

Nu mi-a răspuns imediat, ca și cum tăcerea o scutea să vorbească. Se pare că tinerețea noastră de odinioară, idealurile terfelite în picioare n-o lăsau să tacă, așa că mi-a răspuns scurt:

— Suntem toți niște căcați!

Sinceritatea acestei femei, nativ inteligentă, o va și costa, fiind marginalizată, ca și alți colegi care au îndrăznit să miște în front. Nu degeaba prof. univ. Tocaci (fratele fostului deputat liberal) mă avertizase: „Spune-i prietenei dumitale să fie mai atentă la ce și cu cine vorbește. Deunăzi s-a confesat șefului Direcției Sanitare a Capitalei, călcând pe cioburi!” I-am transmis mesajul, chiar și convorbirea lor. Și-a asumat-o în totalitate, numai că nu pricepea cum a fost înregistrată, pentru că afirmațiile le făcuse în curtea policlinicii Vitan, iar doctorul cu care a discutat nu poate fi bănuit c-a dus vorba mai departe. Și, totuși... „Nu cerceta aceste legi!”, câtă vreme și gemetele din dormitoarele caselor de protocol ale conducerii de partid și de stat erau înregistrate.

M-a deranjat insistența ei de a-mi repara statutul în sistemul editorial - ceea ce se va și întâmpla, cu prilejul alegerilor din partid - pentru a nu rămâne la cheremul bașbuzucilor ce trosneau din bicele proletcultismului stalinist la Consiliul Culturii și Educației Socialiste. Îl înțeleg acum și pe Gârceag, care, „Hopa-Mitică”, va fi în picioare oricând și oricum. (Aflu că în decembrie 1989 tuna din balconul unui comitet județean de partid împotriva lui Ceaușescu). Sunt sătul până în gât de politică, de-atunci și până în ziua de azi, fugind ca de dracu de tutela oricărei tarabe politice. Într-o fază inițială, sunt așezat pe-o treaptă organizatorică superioară altor confrați, precum George Bălăiță, Domokos Géza, Valeriu Râpeanu, directori de editură, ori Elvica Hauser, șefă de redacție, viitori membri ai C.C. ai P.C.R. Până în preajma Congresului, când primesc un pomelnic de chestionar de la direcția de cadre a Comitetului Central, cu o puzderie de întrebări, la care, să mă fi dat și peste cap, n-aveam cum să răspund. Nu mă refer la cele care mă priveau direct, ci pe părinți, pe frații și surorile lor - vreo 12 -, la surori, la soție, la socri, cumnați și cumnate, la veri și verișoare - peste 50 de suflete -, la

profesiile avute de fiecare, la apartenența politică, veche și nouă, la averea trecută și actuală, majoritatea rubedenii anonime, aflate în viață sau la cimitir. Să fi trăit mama și tata și tot nu m-ar fi putut ajuta. Spre rușinea mea, nici datele lor biografice nu le cunosc cum mi se cere. De ce-au murit știu, nu și anul nașterii și al morții, decât cu aproximație. De unde să le iau? Singura soluție ce-mi trece prin minte este să fac un drum la „Reînvierea”, țintirim aflat la marginea Oborului. Și-așa n-am aprins de mult o lumânare la căpătâiul lor. Numai că afară-i un ger cumplit, care ține oamenii în casă. N-am însă încotro. Noroc că am mașină și mă pot deplasa repede.

La cimitir, țipenie de om. De unde zilnic abia poți intra pe poartă din pricina țigăncilor cu flori și lumânări, a cerșetorilor de profesie, roșii în obraji din pricina paharelor băute spre iertarea păcatelor, a femeilor bătrâne, ce nu întind mâna, dar îs bucuroase să le dai un ban, să nu mai fie nevoite să împartă cu morții undelemnul din candele, ba chiar și a unor preoți cu anterie uzate, popi fără parohii, dispuși să rostească o rugăciune la mormânt sau să sfințească o danie, acum nu-i nimeni, în afară de mine și formularul ce trebuie completat pentru partid. Mă îndrept pe aleea principală care duce la capelă și de-acolo, puțin la dreapta, unde se află cavoul familiei, cândva al unor muscali, navetiști prin viață, până au venit alții să le ia locul, mulțumiți că și ei vor fi înghesuiți într-un săculeț la picioarele altora. Singur în cimitir și cu morții din capelă, unul sau mai mulți, care s-au eliberat definitiv, fără să-i invidieze nimeni. Dimpotrivă. Noroc că încă-i lumină, c-altfel mi-aș fi luat tălpășița. E cumplit de frig, iar vifornița mă face să-l simt și mai tăios. La mormânt, gheața s-a făcut mantie în jurul monumentului și nu pot să citesc nicio literă cioplită. De-aș fi mistic, aș zice că-i un sfat de Dincolo să-mi văd de rosturi, că-i timpul să-mi vină mintea la cap. Nu mă las și rad cu o cheie gheața de pe piatra funerară, să pot citi șase ani de naștere și de moarte ai mamei, tatălui și surorii

mele, ultimul bilanț al existenței lor și al tuturor, de la sărac la împărat, amintiți de-a valma la slujba de înmormântare. Pe măsură ce insist cu zgâriatul, îmi îngheață mâna, ba dreapta, ba stânga, puse amândouă la treabă. Mănușile nu mă ajută, parcă-s menite să conserve și mai abitir înghețul, motiv pentru care le vâr în buzunar și suflu în palme. Revin. Merge greu, dar înaintez. În sfârșit, izbutesc cu datele Lenuței, sora cea mare, moartă la 16 ani în 1936, ale mamei, decedată la 56 de ani în 1948, tata la 84, în 1974. Pasta din pix și-a pierdut vâscozitatea și refuză să scrie, așa că datele le memorez, fiind apropiate de ce aproximasem eu. Este iarnă și a început să se întunece, deși-i doar după-amiază. Fac o cruce și mă grăbesc să părăsesc cimitirul, cuprins de rușine. „Rău ai mai ajuns, băiete, dacă acum, când în tot cimitirul nu zărești un câine, umbli înghețat pe aleile lui.” Nu știu dacă vorbele-mi aparțin, ori dacă nu mă prind din urmă.

Efectiv mi-era rușine de mine. Să mă nasc la oraș, din părinți veniți de la sat, care prin munca lor cinstită ajunseseră oameni așezați, cunoscuți și recunoscuți pentru râvna, cinstea și noblețea lor sufletească, să ajung slugă la niște analfabeți. El ca el, dar ea sub nivelul Marișkăi, jupâneasa noastră, care măcar știa să gătească, vorbea două limbi și cânta frumos. Mai mare rușinea. M-am jurat să fac tot ce-mi stă în putință să mă regăsesc, să las și eu ceva durabil în urma mea, să mă lepăd de Satana, cum zice popa la botez. Și-acum...

Ajuns acasă, m-am așezat pe scris, completând cu ce știam chestionarul, dar și cu „n-am cunoștință”, în dreptul unor rubrici. Le las libertatea să cotrobăie prin sate și orașe, printre vii și morți, prin cârciumi și cimitire, să umble și să descopere bune și rele, câte în lună și stele, care, mai toate, n-au nicio legătură cu viața și credințele mele. N-am ce pierde, decât praful de pe tobă. Ajuns la capătul întrebărilor, văd că mi-a rămas spațiu alb pe fața și versoul copertei, posibilitate de a răspunde și neîntrebat la ce

gândesc. Păstrez și-acum în arhivă slovele de atunci, copiate pentru orice eventualitate, din care reținn sensul unor afirmații:

„Din întrebările puse, nu rezultă de nicăieri dacă sunt capabil în profesia aleasă sau fac umbră pământului degeaba. De asemenea, nu rezultă dacă sunt un om cinstit sau o secătură.

Consider că Partidul Comunist Român are nevoie de oameni întregi și în producția de carte, nu doar în aparatul de conducere. Mă înclin în fața celor care mă lasă să-mi îndeplinesc ca lumea datoriile profesionale, să duc la cap proiectele personale la care sunt angajat!”

— Nenorocitule, ți-ai făcut-o cu mâna ta. Listele pentru C.C. sunt de mult făcute, iar chestionarul era o simplă formalitate. Prin adaosul tău, nu faci altceva decât să le bagi degetele în ochii. Devii subiect de discuție, chiar și pentru cel sau cei care ți-au susținut candidatura. O să te șteargă de pe lista deja întocmită - îmi spune Paul, prieten din copilărie, aflat și el la *Informația Bucureștilor.*

— E treaba lor. Să mă șteargă unde vor, ca să nu zic altfel. Papa comersant. N-am ce pierde!

Congresul s-a ținut, iar George Bălăiță, Domokos Géza, Elvica Hauser și Valerică Râpeanu au fost botezați membri plini și „suplianți” - cum le zicea Nea Nicu - ai noii conduceri. Primele adunări de partid n-aveau cum să fie anulate, așa că zarurile au rămas cum fuseseră măsluite la început, până la noile alegeri, când m-am recuzat la propunerea de a rămâne mai departe în funcție.

— Sunt bolnav, tovarăși. Ori activez și mă aveți pe conștiință, ori nu fac nimic și vă încurc.

L-am propus în locul meu pe Vasile Văcaru, fericit să se afle în treabă, spre nemulțumirea și reproșurile directorului general, Gheorghe Trandafir:

— Amărâtul ăsta mă reclamă peste tot că nu-l chem la ședințele operative de la ora opt, în calitatea lui de vicepreședinte al Comitetului de conducere.

Reproșuri primesc și de la Georgeta Dimisianu - fată îndrăzneață, care pune suflet în ce face, până îi iese prin piele:

— Rău ai făcut că te-ai recuzat. Important e ca-n toate funcțiile să se afle oameni de treabă.

La fel îmi reproșează și Ion Iliescu, ocolit ca Antarctica de toți oficialii Comitetului și căruia îi fac un serviciu încă de la venirea în editură. Intru în cabinet și-l invit să iasă pe coridor, chipurile să-i arăt ceva. Pe sală îi spun:

— Discutăm aici pentru că biroul dumitale e conexat la sistemul energetic național. Și-așa s-au luat măsuri suplimentare: de la sector mi se transmite să pun secretar la Editura Tehnică pe X; dimpotrivă, comitetul orășenesc îl indică pe Y, iar de jos, de la Suzana Gâdea - organ de stat și de partid - este indicat Zet. Profit de bâlbâială lor și-l înscăunez pe Ganea, om serios. Pentru asta, va trebui în prealabil să-l retrag dintr-o funcție superioară.[1]

— Și tu ce faci?

— Nu-mi duceți grija. Mă retrag, beneficiind de aprecierea lui Pană: „E nebun, da'-i d-al nostru". Mă ține minte de când făceam foamea, la cantinele din Călărași și Cantilli. „Al nostru"... Dumnezeu știe al cui mai sunt! În realitate, încerc să fiu al meu, să depind de mine, să fac ceva ca lumea, că de compromisuri sunt sătul.

Nu s-a bucurat. Oricum, mai puțin decât Vasile Văcaru[2], trecut mai târziu cu arme și bagaje de partea celor care vor prelua puterea în stat. Recunoscător, când avea să ajungă șeful grupului majoritar din Parlament, Vasile mi-a propus

---

[1] Ceea ce și fac, spunându-i lui N. Ganea, secretar organizatoric la comitetul de partid, să nu se supere, că în viitor se va mai întâlni cu Iliescu. Nu degeaba, după decembrie 1989, îl va lăsa director în locul său.

[2] Vasile Văcaru (n. 19 septembrie 1946, sat Pocruia, comuna Tismana, județul Gorj - d. martie 2001) a fost unul dintre fondatorii Frontului Salvării Naționale (FSN). Până la alegerea ca senator, în 1990, a condus timp de mulți ani, ca redactor-șef și director, Editura Științifică și Enciclopedică.

un post de senator. Am refuzat. Ajunsesem cu ediția critică Rebreanu la volumul al 15-lea. Mult a fost, destul a rămas!

— Țara arde și baba se piaptănă!

Mă pieptăn și acum, deși păr nu prea mai am.

Apa trece, pietrele rămân.

XIII. CLOPOTNIȚA CIMITIRULUI

— Ce-i cu tine, Herșcule? Ai devenit insomniac, de când l-ai băgat în groapă pe Ceaușescu?

— Ce să-ți spun?! Iu l-am băgat în gropă?!... Să vroi să fac așa civa și nu mă lasă leja, că tablele lui Moise sunt ș-ale tale. Ci scrie acolo? Să nu ucizi! Și-ncă-n ziua de Crăciun! Așa bucurie ortodoxă nici la dușmani. Ș-asta nu-i osândă: abia l-or scăpat di diabet și di griji. Mata ci crezi? Ăsta dorme liniștit cu milione de guri nesătule ș-atâta cuvântări pi capul lui?

— Să-l fi iertat creștinește?

— N-am zis asta!

— Că legea talionului n-am inventat-o noi: ochi pentru ochi, dinte pentru dinte.

— Dipinde cum o aplici, că exista ș-o cale mai cușer, să-i placă și lu' Dumnezeu, la mozaici și creștini, ortodocși sau catolici.

— Care, Herșculețule? Poate te facem papă!

— Fără mișto di lot în balon, că știu ci zic. Omu' trebuia judicat și după alte leji fătate di el. Să-ți spun câteva: leja spațiului locativ, care-l condamna la o garsonieră, pi el și pi nevastă, să steie cu Leana academișana cur în cur, diminața, la prănz și sara, cu tot confortu' di closet și duș, ba chiar și la balcon, di unde s-ajite mâna ca la tribună, nu di alta, dar s-aibă și prostime puțină distracție, să vină și din provincie: „Hai să videm și noi pi nibun!"

— Ar fi fost pelerinaj, Herșcule!

— Și cari-i diranju' personal? Alfel, di-l faci victimă, muți pelerinaju-n viitor, să-i caute gropa ca lui Bălcescu,

Codranu, Maniu, că istoria-i mai aprope di mister, dicăt di ralitate. Dar n-am terminat cu lejile. Om bătrân, c-o nevastă mai mare cu doi ani, ave nevoie di asistență medicală. Ci-i rău în asta? Cătă vreme există leja asistenței sociale, cu control piriodic! Cini l-ar fi împedicat să se scole di cănd se crapă di ziuă, să steie la codă la policlinică, să prindă unu' din douăzeci di bonuri la medicu' curant? Se trezește mai târziu, să fie sănătuhăz: „Înscrierile pi azi s-or terminat, mai ie și măine-o zi!" Și dacă tot îi treaz, s-așeze la altă codă că, în afară de punga cu frații Petreuș - doi puișori morți înainte di termen -, pote apucă niscai ouă sau civa brănzică, nu multă, fie și săratâ, că n-o văzut-o di mult cum arată. Oricum, să nu vie acasă cu traista golă, s-aibă ci găti.

— Asta-i treaba nevestei. N-o lăsa făr' atribuții!

— Cini o lasă? Dănsa să fi fost repartizată la o facultate di chimie, să explice cine-s polimerii, di undi vin și ci vor di la noi. Iu zic că un așa curs rentabiliza totă Politehnica, mai civa ca la teatru, că se pute vinde bilete di intrare c-o lună 'nainte di spectacol: *Cona Lena și polimerii,* melodramă mută-ntr-un act ș-o pauză. Mai vrai și alte leji? Că-ți zic o sută. Pi scurt: trebuia lăsa-ți-n viață, să trăiască așa cum or fericit țara și poporu'. Pentru ei, nu cunosc pidapsă mai mare, că picau din cer, fără parașută, din Primăverii în plină iarnă, cu lumânări aprinse-n casă, că-i tăiată lumina, și-ncălziți la aragaz, că-i frig în odaie.

— Bă, Herșcule, nu cred altfel decât tine și, ai să râzi, poate nici cei care l-au trimis la moarte. Mă întreb însă: de ce-au făcut-o?

— Vai di mini și di mini! Ti știam om dișteptă! Cum di ci? Ca să tacă! Îl vezi pi nibun surdomut? Aici era vorba di bani mulți. Or, di necrezut, cel mai iubit fiu al poporului n-ave o lăscaie-n buzunar. Ci să facă cu banii? Asta nu-nsamnă că nu știa cine, căt și cum îs manevrați. Cini să-l judice? Ăsta, dac-apuca să latre, trăja tot tribunalul după el.

— Orice revoluție are păcatele ei!

— Care rivoluție? Ieri dai cu bomba-n mulțime - cum urlă

ăștia din Timișora -, iar apoi ti așezi în frunte la armată și Ministerului di Interne? Asta-i adevărata prublemă. Dovadă că, după ci-or pactizat cu poporul, or murit mai mulți omeni. Di ci? Ca să-și justifice rosturile în rivoluție. Haloimăs! Ș-asta că suntem un popor de adormiți. O spune și cântecul tradițional: „Diștaptă-te, române, din somnu' tău di morte!", variantă națională la „Sculați, voi oropsiți ai vieții!" Ci vină am iu ca evreu, că nu mi-i somn?

— Dacă nu-i revoluție, ce-a fost vârtelnița asta? Că „epoca de aur" s-a dus învârtindu-se.

— Dacă vrai, poți să-i zici „Epoca di arginți". S-o-ntors sacu' pi dos. Di nu mure atâția omeni nevinovați, i-aș fi zis carnaval. Mata știi c-am fost și anticar, comerț fin di marfă sinsibilă. Asta-i rivoluția lui Lionida. Cum zice grecoteiul ăsta, di ni-o scris istoria în avans? O fost „cu voie di la poliție"!

— De presupus, putem presupune orice. Bani n-avem, imaginație gârlă.

— Iu nu presupun. Cujet. Se zice că-ntr-o picătură di rouă poți să vezi tot ceru'. Ei bine: cujetă și mata. Îl știi pi Mișu croitoru? Cum să nu-l știi, bine-nțeles! Băiatul lui, de-i zicem Jack Spinticătoru' - c-a-nțepat în premieră, în aceeași zi, două minore di la Școlă di pi Sfăntu' Ion-Moși, di s-au bătut nibunele-ntre ele - ei bine, băiatu' face acum parte din trupele M.A.I., bun ca militar de pază, dar și ca civil, nicisar la aplauze sau di-nșirat pe Calea Victoriei, când boierul se retrăja acasă. Ei bine, în ziua cu manifestația din Piața Palatului, când nea Nicu o luat-o-n cur, Jack Spinticătoru ș-ai lui or primit ordin să se retragă-n cazarmă, nainte ca iureșul să-nceapă. Cum ixplici așa civa? Să-l păzești pi nebun ani în șir, metru cu metru, iar acum, cu așa poveste di la Timișora, să-l uiți-n balcon la așa o serenadă?! Di când lumea, serviciile de siguranță au legături 'ntre ele și, când o căzut rejimul în Germania, Polonia, Cihoslovacia, Ungaria, era clar că ni vine rândul, c-o asemene afacere nu se tocmește fără aprobarea dinozaurilor, ruși, americani ci-or

fi. Nimeni nu clintea-n fața lui Ceușescu. Di unde atăta curaj, să-l lași singur în ploie, cu „alo, alo”? Ordinul o fost limpede: „Ușchiți-o acasă cu tot divotamentul față di conducătoru’ suprem!”

— „Cum le potrivești mata, bobocule, mai rar cineva!”

— Ci boboc? Eu privesc totu’ cu ochi di comerciant. Nu spune c-am făcut negoț di zdrențe, că printre borfe era și marfă de la solduri. Sănătos să fii mata, căți păduchioși, cari au luat marfă pi datorie di la mini, o să-i vezi milionari. La un țurăs atăt di mare, se fură ca-n codru.

— Iar presupui.

— Iar cujet. Dacă familia-i patria mică - așa cum se zice țara-i o prăvălie mare. Indiferent dacă are sau nu vad bun, chiar și-n stare de faliment i se face inventaru’. Nimeni nu primește nici măcar un debit di tutun far’ control: ci marfă-i în prăvălie, ci-i di dat, ci-i di primit. L-oi văzut pi careva să facă predare di afaceri? Le-or trecut pi numele lor, cu clienți cu tot! Cini mai gistionază facturile, conturile-n bancă? Se tot caută dipunerile iubitului conducător. Îl vezi umblând din bancă-n bancă, pi tote continentele, cu parola lui? Astea or fost în mâinile unor omeni speciali. C-ăștia n-or fi nibuni acu să spună ci i-or fi întrebat răposatu’. Ciugulesc cu toții din hoit, iar măine o să-mi facă concurență di comerț ambulant: o să vândă totu’ la vechituri. Cini fixază prețu’? Unde alunecă ’nvoiala di-nceput, nu ci se varsă la urmă? Dumneata vezi-ți di treburile matale, că la comerț îs mai doctor dicăt bănuiești. Da’ cinstit.

— O fi cum zici, dar, deocamdată, pentru mine libertatea de-a vorbi este balsam.

— Libertatea de-a pălăvrăgi îi și-n curtea spitalului di nibuni. Nimeni nu ti contrazice dacă zici că ești Napolion. Ba unul - care-ți mai cere o țigară, di ti vede ’ncliftat -, îți spune că ti știe din campania rusască. Important nu-i la cine ti-nfoi, ci cu ci t-aleji în urma lătratului.

— Măi Rudel, mi-ai făcut capul calendar. Te-ai lăsat de zdrențe și te apucași de politică, treabă ce nu mă mai

interesează. S-o facă generația de vine după noi.

— Generația degenerată.

— Zi-i cum vrei. Fiecare epocă a avut crezurile ei, bune sau rele: liberale, țărăniste, legionare, comuniste, pe calapoadele fiecărui încălțat, că „talpa țării” a fost și rămâne masă de manevră. E vremea ca ăi vechi să se retragă la depou, să-i lase și p-ăștia de după noi să-și ducă crucea-n spinare.

— Crezi că-i lasă careva?

— E treaba lor. La anul și la mulți ani ș-o căruță de țigani!

— Vrai să zici romi, viitoru’ di nădejde al țării. Văd că la regulat și natalitate v-o luat ’nainte, iar în comerț ni ține locu’.

— Hai, nu te plânge, că revoluția, de-i zici carnaval, l-a așezat în fruntea guvernului pe Petre Roman, care nu-i țigan.

— Și cu-n tuciuriu era mai bini? Ci ti diranjază?

— Nu națiа mă deranjează, ci vorbele lui. Face ce face și n-apare o dată la televizor fără să amintească baricada pe care s-a aflat în decembrie. „Baricadă, baricadă, baricadă”. Dacă tot o ține așa, a venit timpul să-și schimbe numele în Petre Baricadă. Dar, știi ceva? D-asta m-ai trezit din somn? Nu puteai să mă toci la cap ceva mai târziu?

— Nu, fincă o apărut o știre nemaipomenită la ziar. Ascultă: „Adănc necăjiți, prietenii anunță ’ncetarea din viață a bunului Puiu Matache, camarad di nădejde, cu suflet di aur, în urma unui stupid accident. Ceremonia funerară va avea loc peste trii zile la cimitiru’ Renviere, alee 14, parcela 25”.

— Nu se poate. L-am văzut mai ieri la „Măgura Oltului”; am stat și vorbit cu el la aceeași masă.

— Mie-mi spui? Care di șaișpe ani sunt comisionarul lui di amor?

— Ce amor?

— Amor di dragoste, cum ci amor? Omu’ iubește ’n sicret pi fata unui fost cărciumar di țară, fujit d-acolo di chiabur ci

era, fată mignonă și delicată ca un nufăr di mocirlă, o amărâtă di dactilografă, pi care o luat-o-n creștere și-o dus-o la facultate, a-nzestrat-o cu carte și casă pi bulivard, di-o făcut din căcat bici. Multă vreme or stat ’mpreună. Apoi o părăsit-o, probabil di bună ci era. Aici iaste civa mister, care-mi scapă.

— Nu știu nimic. Cum să fi murit însă, așa, deodată?

— Iu cred că omu’ și-o pus capăt zilelor, or’ mai curând să-l fi călcat vro mașină.

— Și când îl înmormântează?

— Asta-i balamucu’. La ziar nu zice nimic. „Piste trii zile” pote să fie azi, măine sau poimâine, după data decesului. Naiba știe când o murit! „Prietenii” pomeniți la ziar - care-or fi ăia? nu mă-ntreba - o fi vreun pilangiu care o aflat di veste la timp, numa’ că beat, nu s-o fi trezit nici până acum. Iu m-am hotărât să iau civa măncare-n traistă și să m-așez la locu’ fixat din cimitir, în așteptarea coșciugului, că știu poziția. Merg, suspictez și-ți dau alarma, să bați toba la tilifon, să vină ș-alții.

— Cine să vină, Herșcule? Că în ultima vreme era ocolit ca Antarctica.

— Treaba-i di conștiință! La căți bani o risipit el din ci-o avut ta-su, căți or băut și mâncat di pi urma lui, s-ar cuveni să vină și clientela din barurile Parisului.

— Du-te cu Dumnezeu. Te-aștept să-mi spui.

Zburdalnică vârstă are bărbatul când ajunge la 50 de ani. Dacă femeile intră în panică și se agită la menopauză, masculul abia trece o graniță văratică, promițătoare în toate privințele. Părul grizonant al femeii, deloc urât, o îngrijorează și fuge la coafor să-l mascheze, cu grija rădăcinilor albe. La bărbat, cununa argintie îl înnobilează, dând fiori chiar și adolescentelor, semn de maturitate deplină. Bărbatul nu se înfioară, dimpotrivă, se avântă în larg cu toate pânzele sus.

Puiu Matache, odraslă de viță veche, fusese simbolul

boemei de odinioară, căruia îi alunecaseră banii printre degete fără să bage de seamă. „Are balta pește!” apuca să răspundă la vreun reproș camaraderesc, tocând c-o risipă adorabilă averea părinților, moșii întinse, căpătate la rândul lor de la bunici, cu lacuri, păduri, conace și bani în bancă. Invidiat și de Scarlat Calimachi, „prințul roșu” - pe cât de nobil, pe atât de scăpătat -, n-a refuzat să verse parale în visteria Băncii „Decebal” din Deva lui Petru Groza. „Bani pentru sărmani” - i-au spus -, nici vorbă de „Ajutor Roșu”, deși, după afirmațiile de mai târziu: „De dat, tot le-aș fi dat, indiferent de culoare”. Avea să-i prindă bine după mărețul 23 August, când răsturnările istoriei l-au găsit mai proletar decât toți amărâții soartei. Câtă vreme a existat Partidul Național Popular - sucursală mascată a aceluiași Partid Comunist - n-a dus-o rău alături de Mitiță Constantinescu, un mare economist, care, prin 1934-1935, apucase să fie și ministru de Finanțe. După bolșevizare, alunecase, ca și alți liberali sau țărăniști, precum Alfred Alexandrescu, Nicolae Lupu sau Gh. Tătărescu, spre coliva puterii, salvându-și pielea, spre deosebire de alți miniștri ce-aveau să se stingă în închisori. Pe Matache nu-l interesase politica. Ca student la Paris, frecventase corect Sorbona, dar cu nesaț „Moulin Rouge”, unde, seară de seară, avea masa lui, înconjurat de-o puzderie de invitați, între care și câțiva viitori barosani ai Republicii Populare Române. După desființarea P.N.P., o vreme l-a luat Petrunjenaru-Moțu la Consiliul de Miniștri, după care l-a plantat la Protocolul de Stat, ca fost sprijinitor al P.C.R. din anii ilegalității. Poliglot și agreabil, se dovedea util în compania delegațiilor străine, cu atât mai mult cu cât vechile sale peregrinări europene îl făceau credibil în fața oaspeților. Nu se bătea cu pumnu-n piept, dar se bucura că și de data asta roata destinului se învârtise bine. Nu-i lipsea nimic. Deși burlac convins, dobândise și-o familie, din cauza unei femei ce se încăpățânase să-i pună un șușoi în brațe. Cinstit, o avertizase: „Nu te încăpățâna! Copilul o să aibă tată, tu bărbat niciodată!” A făcut însă greșeala de a se

căsători, deși, în astfel de ocazii, e de-ajuns să-ți recunoști odrasla, să-ți asumi toate obligațiile, fără să-ți obturezi viața. Drept e că nimeni și nimic nu părea să-l deranjeze, cel puțin în comparație cu alți semeni de-ai săi. Fiecare ins căsătorit târăște după el un lanț invizibil, suficient să se miște și pe de lături. Al lui era nemărginit, numai că se oprea în fața oricărui oficiu de stare civilă. Nefiind musulman, lanțul rămânea lanț.

Să fi vrut, și Dumnezeu nu-i putea încredința o funcție mai potrivită. De petreceri avusese parte, de petreceri avea ș-acum. În afara convorbirilor politice, la care, de regulă, nu participa, colora programele străinilor cu deplasări în țară, cu popasuri discrete în baruri și separeuri, case din afara circuitului public, după nevoile oaspeților, dar și personale. Spre surprinderea lui, Protocolul de Stat nu era doar de zi, ci și de noapte, grijuliu la preferințele de așternut ale domnilor și doamnelor interesate. Fete proaspete, frumoase, încercate în probe atletice, dar și băieți bine dotați, cunoscători de limbi străine, semnaseră contracte de colaborare, cu permisiunea unei ocrotiri suplimentare în marile hoteluri și a schimbului de valută.

„Băieții cu ochi albaștri”, care se plimbau pe culoare ca la ei acasă, știau din vreme hobby-ul fiecărui oaspete, preferințe traduse sec la alcătuirea programului de activitate: „gurmand”, „afemeiat”, „băutor” (de whisky, de vodcă, de vin ș.a.), „cartofor”, ori, la cucoane, ceva mai complicat: „fire libertină, amatoare de artă” sau „fire închisă, complexată, dar disponibilă (cu bărbat bătrân, gras)”. În galantarul Protocolului, actori, actrițe, pictori, pictorițe, cântăreți și cântărețe, nu totdeauna de noapte, dar agreabili și agreabile la mese festive. Între ei, Puiu răsfățat de soartă. La vizita unei mari actrițe de cinema, a însoțit-o peste tot, chiar și în budoar, unde, după o petrecere stropită cu multă licoare, au simțit nevoia să se retragă. Un cuvânt n-a spus nimănui, fiind sigur că l-ar fi socotit mincinos. „Aia, bă?” „Chiar ea! Că tot acolo o are!”

Natalia era altceva. Mică de statură, cu ochi de asiatică, cu o piele albă, sidefată, părea să vină dintr-o altă lume. Se împrietenise cu secretara lui Matache, mai mult pentru a frunzări volumele omagiale, trimise de edituri, potrivit listei „depozitului legal”.

— Fii atentă cu șeful meu, că-i băgăreț, ți-o trage când nu te-aștepți!

— Poate altora, nu mie! Uite-așa-l dau peste cap!

Atât a trebuit s-audă domnul Puiu. Cum nu ducea lipsă de delicatețuri de alcov, nu se gândi o clipă să treacă peste plăcerea jocului nevinovat. Și, cum obișnuia ca la terminarea programului de lucru să le ia pe fete cu mașina lui și să le lase în drumul său, o dată le-a propus să meargă pe jos, în întâmpinarea primăverii, venită brusc, ca o zi de vară. A avut grijă să ia cu el și un pachet de cărți, plimbat dintr-o mână-ntr-alta. În Floreasca s-au despărțit de secretară, iar mai târziu, când au ajuns în centru, s-a oprit în fața unei vile, cu o curte mare.

— Mi-ar face plăcere să continuăm discuția. Numai că am o rugăminte: să urcăm o clipă la mine, să las cărțile astea, că mi-au rupt mâinile!

După care a împins cu piciorul ușa masivă de fier, mergând până la mijlocul curții, în dreptul unui rond cu flori, de unde a rupt un ghiocel și i l-a oferit, revenind în stradă.

— Ce faceți? Nu lăsați cărțile acasă?

— Ba da, dar nu locuiesc aici. Am vrut doar să văd dacă mă însoțești.

Replici ar fi existat o mie, dar nu la 20 de ani ai ei. S-a înroșit, antrenată repede de el în povestirea întreruptă.

Și a fost ziua întâi.

Ca și cum nu era de-ajuns, a doua zi domnul Puiu i-a dat un telefon acasă, propunându-i să se deplaseze la cofetărie, la doi pași de casa ei, că are o surpriză pentru dânsa. Întâlnirea a avut loc, numai că el n-a venit singur, ci însoțit de un tânăr, puțin efeminat, dar arătos nevoie mare. Mai greu de observat era paupertatea lui spirituală.

— Am ținut să vă prezint. Sunteți doi copii frumoși și meritați să vă cunoașteți, fie și în glumă, de dragul unei fotografii. N-aveți nicio vină că nu stați în același bloc, că n-ați învățat la aceeași școală, că nu v-ați întâlnit pe aceeași pârtie de schi. Nu-s pețitoare, dar îs bine intenționat, după cum, sper, nu v-ați pierdut umorul. Maurul și-a făcut datoria.

A mai stat puțin, a achitat tratația și i-a lăsat pe frumoși să discute ce vor, fără martori. Plecă liniștit, contând pe inteligența ei, fată ce-i plăcea să citească, dar și pe infatuarea lui, opac total la literatură.

Și a fost ziua a doua.

Discret, Puiu n-a spus nimic secretarei sale de joaca măgarului tomnatic. Inutil, că Natalia apucase să i se spovedească.

— Nu-i supărată pe dumneavoastră, ci pe dânsa. Cum a putut să fie atât de toantă? Pe deasupra, să și tacă! Singura ei satisfacție e că l-a jumulit pe domnul prezentat de dumneavoastră, un imbecil - așa-l consideră - ce s-a grăbit s-o invite puțin la el, repede, c-are ș-alte treburi.

— Las’ c-o-mpac eu.

Generos, Puiu a socotit că cel mai bun leac pentru liniștea fetei ar fi să-i dea prilejul să-l refuze și pe el. N-are ce pierde. Și cu primul drum în comun s-a oprit în dreptul adevăratei case, unde, din ziua căsătoriei formale, locuia singur.

— Eu aici stau și te invit să ne simțim bine.

„Urmează refuzul și satisfacția orgoliului scuturat de povara remușcărilor” - gândea Puiu. Numai că Natalia n-a spus nimic, urmându-l c-o liniște suverană. În casă, ea pierduse orice trac, cotrobăind prin bibliotecă, mai mult decât și-ar fi îngăduit într-un lăcaș public. În preajma cărților avea ce să facă, avea ce să spună, ca și cum s-ar fi aflat în jurul unui altar unde dreptcredincioșii se supun aceleiași dumnezeiri. De data asta, Puiu începuse să se simtă stingher, stare observată de fată, pisică ce-și

adulmeca vânatul. Pe nesimțite, preluase frontul beligeranței, sigură pe dominație. Odată cu venirea serii, fără să șovăie, s-a vârât în așternut, fără cuvinte, pentru ca abia într-un târziu să-i spună:

— Asta pentru c-am vrut eu!

Și a fost ziua treia.

Te-ai fi așteptat ca vizitele să se-ntețească. Nici vorbă. Tonul indiferenței l-a dat Natalia. La drept vorbind, nu se petrecuse mai nimic, în afara unui „Magna cum laude”, obținut de fată fără efort, datorită unei construcții ermetice de tip asiatic, necunoscută muritorilor de rând. La Paris, Puiu Matache avusese parte de asemenea bizarerii, în preajma unor coreence. De aici și legenda ce plutea în jurul ei. Se născuse la țară, în familia unui cârciumar: tatăl mic și îndesat, țigănos la înfățișare, o mamă faimoasă, albă, doi frați și-o soră, ștanțați pe tiparul tatălui, trandafir alb între lalele negre. Toți, copii pe cât de izbutiți, pe atât de contrastanți la pigmentație și grupă sangvină: frații și o soră „B1”, numai dânsa „0”, raritate în chirurgie, potrivită oricărui tip de intervenție. O babă din sat îi spusese că fusese înfiată din pruncie. Fata moșierului Cosiceanu, atașată de presă la legația română din Tokio, rămăsese grea pe de margini și născuse la conacul din Gutimanu. Ca să spele rușinea copilului de pripas, boierul s-ar fi gândit să-l dea de suflet, c-o pungă de aur alături, unui ins mai înstărit, aflat în persoana cârciumarului, om așezat, cu gospodărie acum rotunjită binișor în fața notarului din sat, care, cu același prilej, a trecut-o în registrul nașterilor pe cârciumăreasă ca mamă a fetiței. Adevăr adevărat sau vorbe de clacă.

Totul a mers pe roate până la venirea comuniștilor, când hula îndreptată împotriva chiaburimii l-a pus pe fugă pe nea Ionică cu odrasle cu tot, condamnați altfel să slugărească pentru achitarea cotelor de cereale, mai mari decât produceau. În gospodărie a rămas doar biata femeie, cu grija fetiței, speriată de bătăile-n ușă la miezul nopții:

— Scoală, chiaburoaico, și vino la muncă, nu sta pe cuptor, că te ia mama dracului.

Rămasă singură în odaie, își aștepta mama să vină de la strânsul recoltei, privind la flacăra lămpii cu gaz, singura în stare să-i ia din spaima întunericului. La școală învăța de zece, dar când băieții și fetele au devenit pionieri, a fost singura din clasă care n-a primit cravata roșie, ca fiică de chiabur. De-atunci a cuprins-o o teamă nefirească de necunoscut, nevoia de a-și asigura ocrotirea în preajma mai-marilor ei. Circumstanță atenuantă a unor posibile deviații comportamentale.

Puiu Matache a ajutat-o să-și continue studiile, să treacă peste handicapul dosarului de cadre respins la admiterea în facultate, ba chiar să obțină și mici colaborări externe, în afara bursei de studii. Încurcat c-o prezentatoare de modă de la „Romarta”, o lăsase în pace. Nu și dânsa, care, când s-ar fi așteptat mai puțin, l-a atacat ca ultimă soluție de ieșire din impas:

— Sunt gravidă!

Nu știrea în sine îl nedumerea, ci responsabilitatea pe care i-o atribuia indirect. Or, dacă în povestea asta ar fi fost implicat cu temei, sarcina s-ar fi văzut. Nu era cazul.

— Dacă ai venit la mine să te ajut, o fac bucuros. Cu o condiție: să nu mă consideri tâmpit. Cine-i domnul?

— Un prieten, doctor. Îmi dă și el o mie cinci sute, dar n-are mai mult. Până la cinci mii, că ăsta-i prețul, e mult.

Puiu i-a dat cât îi mai trebuia, deloc intrigat de ce păție și fără s-o judece în vreun fel. Numai că pățaniile - nu de aceeași natură - se țineau lanț. Când nu era medic, era un biet lector de marxism de la facultate.

— Alt idiot nu ți-ai găsit? Să fi fost măcar profesor de gimnastică! Ce te-a atras la el?

— Era deosebit de grijuliu. Zi de zi, nu uita ca în recreații să mă viziteze, atent la ce fac și să-mi aducă sandviciuri. În plus, fără să-l rog, intervenea și la alți colegi pentru mine.

— Tu chiar ești toantă? Tot la profesori de marxism...

— Nu totdeauna, că și alți universitari interveneau la dânsul pentru protejații lor; se serveau reciproc.

Altădată, un individ a făcut pe dracu-n patru să-i ajungă sub ochi câteva poze cu Natalia fotografiată nud. De șantaj? De răzbunare? De prostie? Sau toate la un loc. Dumnezeu știe!

Jenată că s-a aflat, la început a negat:

— Sunt poze făcute, probabil, în vestiar, la Facultatea de Drept, unde mergem la sală.

Dar cum decorul nu aducea a vestiar, a lăsat ochii în jos:

— Liana-i de vină. Ea m-a dus la ăsta acasă, împreună cu prietenul ei. Nu eram singură, de ce să mă feresc? Ea s-a retras, tam-nisam, într-o cameră alăturată cu domnul ei și m-a lăsat cu nenorocitul ăsta. Un imbecil!

— Imbecil, imbecil, dar și fotograf amator. Că te-a scos în poză mai crăcănată decât ești în realitate!

„De toate am fost în viață, dar femeie nu” - își zicea adesea Puiu, nepricepând de ce o femeie frumoasă poate ceda cu lejeritate în fața primului venit. Că nu totdeauna legile comerțului își spun cuvântul în materie de profit. Nevasta din umbră - oficială în acte, inexistentă *de facto* - își făcea datoria. „Dacă vrei să știi mai multe despre vrăbiuța care ciripește pe lângă tine, aruncă-ți privirea, când ai timp, pe dosarul ăsta. Măcar Cristina Vasiliu - pe care ai părăsit-o, ofuscat când ai aflat că te înșală, - te păstra de inimă, jumulind un director de petrol, pe altul de la Clubul Diplomaților, flatată și de curtea unui atașat de ambasadă. Primii o doriseră și de nevastă, oferindu-i casă, mașină la scară, iar al treilea flori și daruri. Asta te face de râs. De la foto-model, ai ajuns la futo-model.”

Întotdeauna informațiile soției erau beton armat!

Îi răspundea cu aceeași vulgaritate:

— Fofoloanca bună o mai afli și pe gard. De-oi lua locul lui Ceaușescu, ministrul Securității te fac. Pân-atunci, stai în banca ta ș-așteaptă învierea morților ce va să vie, amin!

Ce nu înțelegea era de ce îl durea fiecare ispravă

nefericită a fetei. Ce treabă are el cu fundul ei? Să fie sănătoasă pe unde și-l plimbă. Numai că o curiozitate maladivă îl împingea să afle cât mai multe despre trecutul dânsei. Poate incitat că nu era doar frumoasă, ci și o ființă mai aparte, cultă, cu mult peste mediocritatea de care se izbea zilnic. Ce-l interesa pe el că, dactilografă fiind, a trăit cu șeful serviciului, o pocitanie, pe deasupra și însurat? Sau cu Ovidiu, directoraș tot de pe acolo! Cu un fotbalist, mai târziu cu un amploaiat de la Televiziune sau că și-a dat ochii peste cap în fața unui mascalzone ce se recomandase drept conte?!

Ce-l interesa c-a împărțit același amant, alt doctor, cu nevasta unui securist, dansatoare la un ansamblu folcloric? Vorba Verei Lungu:

— Fir-ați ai dracului de nenorociți! Vă culcați cu toate știoarfele, parașute de-o noapte, atrași de lungimea picioarelor, după ce le-ați cântărit sânii și șoldurile, le-ați numărat dinții și mirosit transpirația, iar acum vă șifonează că ditamai artistă de operă s-a culcat c-un șofer! Care ar fi după voi femeia perfectă?

— Verocika, dacă o dai pe țigănește, îți răspund scurt: cea mai strașnică muiere din lume este aia la care-ți sar nasturii de la pantaloni.

— Atunci dă-mi voie și mie ca într-o pauză de răsfăț să-mi aleg tăria necesară. Ia-o ca un moft, nu neapărat ca necesitate, că eu nu te-ntreb de ce preferi vodca în loc de vin.

Dumnezeu știe ce-o mai fi și iubirea, tradusă în fel și chip în poezie, pictură, pe scenă și pe stradă. În cele din urmă, se rezumă la nevoia de a sta mereu cu cineva alături, să-i simți lipsa continuu.

Și pe nesimțite s-au pomenit alături încă din anii studenției ei, când o implicase în mersul unei lucrări personale care-l preocupa de mult. La terminarea Universității s-a zbătut s-o știe cât mai aproape. Apoi s-a îngrijit să dobândească o casă frumoasă, în plin centrul

Capitalei, să-i facă un nume. Ba începuseră să-și petreacă și vacanțele împreună, la munte, la mare, dar și în străinătate, la Soci, stațiunea preferată a lui Hrușciov. Acolo Puiu însoțise o grupă de ziariști, neinteresat de plaja adorată de Natalia, sensibilă la curtea asiduă a unui gazetăraș. Ăsta venise c-o farfuză apetisantă din redacția unde lucra, bine croită, prima care s-a grăbit să-l informeze la București de menținerea legăturii amorezilor de pe litoralul Crimeii.

— Și de ce-mi spui?

— Uite-așa. D-a dracului. S-o facem și noi. Că n-om fi proștii lor.

— Facă-se voia ta, că tot și toate se hotărăsc în Cer.

Și tot Dumnezeu a hotărât ca Puiu Matache să-și ia catrafusele să se mute la vechea adresă, mai ales că nevastă-sa divorțase între timp și se căsătorise c-un jurist, cărat mai tot timpul în străinătate. Nu degeaba se grăbise să-i spună fostei soții:

— Ascultă, madam: dacă și tu ai fi fost plecată întruna peste hotare, nu să zaci loco pe răbdarea mea, să-ți simt respirația în ceafă și când te afli la o sută de kilometri, tu crezi c-aș fi fost de acord cu divorțul? Te-aș fi așteptat întotdeauna cu masa întinsă și cu un geamantan nou, să pleci mai departe.

Și-apoi tot voia Domnului a făcut să cunoască o fată și mai frumoasă decât Natalia, poate unde era mai tânără decât ea, pe deasupra cu har literar. Semăna cu Ingrid Bergman și venise la el ca la Mecca. Falimentată în amor prin moartea iubitului ei, părea să nu mai aștepte nimic de la viață.

— Ajută-mă să-mi câștig cinstit o pâine și să învăț la universitate.

Și a fost ca Puiu Matache să ia din nou școala de la capăt, urmând a treia oară aceeași facultate, precum părinții cu mulți copii, obligați să deschidă abecedarul și să repete: „*Ana are mere.* Cu **A** mare și **a** mic”!

După care veni și Marea Revoluție din Decembrie, cu întreaga ei regie, de-aproape și de departe, scenă de pe care n-au lipsit actori cu roluri bine învățate, civili și militari, codoși bătrâni și tineri imberbi, spectacol de sunet și lumini, dar și cu mulți spectatori striviți la ieșirea din stadion. Puiu nu s-a aflat nici pe rampă, nici în arenă. Nu-i venea să creadă ce vede și aude. Mai ales când a observat că în noua piesă sunt distribuiți aceiași actori, vechi politruci în altă vestimentație. Rar o voce nouă luată în seamă. În febra schimbărilor de decor, cu legi noi, mai ales de vânzări și cumpărări - făcute în numele unui popor înzestrat cu multe bănci și farmacii -, Puiu Matache n-avea dureri de cap. Dimpotrivă, se văzu asaltat de oferte, odată cu descoperirea unor averi ale părinților de care nu știuse când se lupta să le mântuiască.

Ș-acum, hodoronc-tronc, să se sinucidă. Imposibil. Dacă, într-adevăr, s-a stins din viață, a fost numai dintr-un accident.

— Ce faci, Herșcule? Ne înțeleserăm că dai telefon.

— Dai telefon cănd ai nivoie sau vrai civa. Iu nu vroi nimic. Dicăt să zic că Matache o nibunit d-a binele. Nu-i nici mort, nici sănătos la minte. Stai să-ți spun. Am fost la cimitir, cum o fost vorba. Exact la aleia și poziția fixată din jurnal. Acolo, ci să vezi? O cruce! Pi cruce, cu litere mari: **PUIU MATACHE** și didisubt **1919-1989**.

— Înseamnă că l-a îngropat ieri sau alaltăieri.

— Asta s-o crezi mata, nu și Herșcu Rudei. Că mie banii-mi lipsesc, nu mintea, c-am mai multă dicăt toți diștepții ăștia din guvern - ci să-ți zic ci diștepți sunt - cari ni promit luminița di la capătu' tunelului, totuna cu lumânarea di la căpătâiul răposatului. Lăngă mormânt, ci să vezi? O bancă! M-așez pi ia și repet în gănd: *1919-1989.* Adică șaptizeci di ani. Nu-i o vârstă di care să ti plănji. Păcat totuș di el! Om ca Matache mai rar. Mă șterg di nădușală și mă uit la corona mare di pi mormânt. Chiar o minune di flori. „Da'

cini o trimis?” - mă-ntreb. Chiar, cini? M-aplec să citesc panglica - civa cu „ultim omaji” - și rămăn trăznit. Ci crezi că văz? Să mor d-a binele!

— …?

— Pământ! Pământ tare! Bocnă! Uscat di ani și ani di zile, ca și cum pi Matache l-o-ngropat odată cu Tutankamon!

— Bă, nu cred!

— Să fii sănătos! Iu nu zic „crezi și nu cerceta”, că nu-s creștin. Du-te și vezi! Intrare liberă. Nu ti costă parale.

— Chiar că merg. Hai și tu, că fac cinste. Urcă-n mașină. Mai zi-mi ceva de iubita lui Puiu.

— Cari din ele? Aia din trecut, asta d-acu, ori nicunoscuta di mâine?

— Tragi a rău?

— Di ci? Vini una, dispare alta. E leja progresului. Marfă nouă, marfă veche, marfă plimbărață. Că ci-i vechi la mini’ îi nou la tini. Ascultă ci-ți spune un veritabil nigustor di vechituri, cari li-o vândut ca noi di fiecare dată, fără reproș. Ca ăștia cu revuluția: prăvălie veche, undi nici marfa, nici vânzătorii nu-s noi.

În apropierea cimitirului, nu cotim bine pe Mașina de Pâine, când, în colț, la găzărie, îl zărim pe Puiu Matache!

— Lume nouă, lume veche! Ne veniși în întâmpinare? Dumnezeu să te ierte, nea Matache, să-ți fie țărâna ușoară!

— Dumnezeu să vă aibă-n pază acum și-n vecii vecilor, că din pământ suntem făcuți, în lut ne întoarcem.

— Da’ direct, fără repetiție jenerală!

— Da’ de ce, Herșcule? Nu-i bine să se bucure și răposatul de pomana lui, să tragă cu urechea la ce se zice despre el, eventual să spună și el un cuvințel?

— Ci cuvânțel să mai zică, dac-o dat ortu’ popii?

— Eu știu? Poate un „La revedere!”, dătător de speranță, nicidecum un „ultim omagiu”. Nu strică s-amintești întristatei adunări că azi bocește pe unul și că mâine toți vor juca în aceeași piesă.

— Iu zic să ti lași di filosofie, să profiți c-ai murit, că nu-ți

mai trebuie bani și poți da doi-trii mici ș-o bere di pomană. Asta după șucărul și bataia di joc ci-ai făcut cu mini, convocat la cimitir, d-am perdut și clienți!

— Și dacă mă vedeai întins pe năsălie era mai bine?

— Iu zic s-o lași mortă și să merjem vizavi la han, pănă nu-l dărâmă și p-ăsta, să ni bucurăm că trăim.

— Ce han, omule? Am rezervat toată grădina pe Colentina, „La stejarul verde” - sau verdele te deranjează politicește?

— Nu mă diranjază nimic; fuse și se duse, mai ales că di morți nu se vurbește dicăt di bine. Ș-apoi nu vezi? Verdele l-or preferat și eculogiștii di la noi: Dolfi Drimer și Toma Maiorescu, băiatu’ bătrânului Maier. Ci vrai să spui? Și di ci o grădină la „Stijar”, când la o masă mai iaste loc d-o personă?

— Măi Rudel, aici îi toată tristețea. Când m-am urcat în clopotnița de la intrarea cimitirului, am făcut-o să văd mai bine cine vine, dar mai ales cine lipsește de la mormântarea mea. Stăteam alături de portar c-o ladă de bere și cu registrul în față, să le bifez prezența. Pe ăi de la serviciu nu i-am pus la socoteală, că mă vedeau viu, nici pe vecinii din bloc. Dar ăilalți?

— Grișală di expresie. Cu nume di Matache-s mulți. Uite-n carte di tilifon.

— Da’ nu și Puiu, că la comemorări și prenumele apare întreg: Dumitru, Vasile sau Agamemnon.

— Mai ales Agamemnon, nicidicum Agamiță. Uiți c-am ajuns la „Stijar”.

Grădina, umbrită de verdeață, părea să sfideze aerul funerar pentru care fusese pregătită, prin floricelele zâmbitoare, alăturate albului imaculat al fețelor de masă, bine scrobite, cu tacâmuri așezate corect în dreptul veselei, singură lumânarea din dreptul acestora putând să amintească mesenilor ce-i adunaseră laolaltă. Dar, cum există în uzanțe un *dîner aux chandelles,* se poate accepta și un prânz la lumina lumânărilor. Se așezaseră toți trei la o

masă în centrul grădinii, atacând o cinzeacă rece de țuică de Văleni, adusă special de Matache, când se abătuse din drumul spre podgorii, bătut pentru un vin de ispravă. Ca să nu le scadă pofta de mâncare, folosiră ca aperitiv puțină brânză grasă de oaie, la o roșioară bine pârguită, trei felioare din salam de Sibiu, câteva măsline Volo și un pateu mititel cu ciuperci.

— Am avut grijă să mor într-o zi de dulce, să-mi placă și mie la gust, nu să vă înghesui mațele cu pilaf, sarmale cu orez și varză călită, vorba ceea: să mănânci și să căști. Deși, dacă o gospodină ar ști ca-n sărmăluțe să vâre și niște ciupercuțe cărnoase, tocate mărunțel, cu ceapă înăbușită, verdeață, puțin bulion - fără economie la piper, să-ți stârnească setea -, și, separat, s-adauge de sufletul mortului și niște fasole-icre, bătută cu usturoi, ornată deasupra cu ceapă prăjită, pregătită crocant, nu fleoșcăită să-ți ungi cizmele pe vreme de zloată, se schimbă calimera. De data asta meniul l-am alcătuit să țină hangul cu un vin de cursă lungă: am ras din program ciorba fierbinte, să nu vă umfle burta în locul unui traminer, viță nemțească, vin nearomat, dar tare și rezistent la drum întins. Pentru cucoane am luat special de la Pietroasele o tămâioasă dulce, vin gros, ca undelemnul, licoare parșivă ce te face să uiți la nevoie de fidelitate. N-am renunțat la sarmale și mămăliguță, cu grija împăcării vitelor între ele, că fără porc și puțintică oaie-s fade. Bineînțeles, piperate și cu ardei verde alături, fără smântână pe ele, ceea ce nu-l împiedică pe bucătar s-o ignore la fiertul bucatelor, să mai ia din asprimea verzei acre. Ar fi actul întâi al piesei culinare. În pauză, traminerul are grijă de tămâioasă, cu gândul unui promițător „Bruderschaft”, tradus uneori, în loc de „fraternitate”, prin „de-a mama și de-a tata”. În actul doi, în farfurii aterizează un rasol alb de vită - nu friptură cancerigenă, în care să-ți rupi dinții -, rasol cu hrean și câteva legume, că stomacul are nevoie și de fibre, să nu te constipi. Pe parcurs și în pauză, traminerul continuă să

atace tămâioasa, ba chiar îi și fură un sărut prin încurcarea paharelor. După cheltuiala asta de timp - aparent multă, dar rostuită pentru cei care au ritm în rostogolirea vinului și a vorbei -, se recomandă ceva ușor, să te îmbie să mănânci, să reziști, să nu ieși din cursă prin abandon sau, și mai grav, să te împleticești la mers ori în vorbire. O comandă potrivită ar fi un pește la grătar, un medalion de nisetru sau o burtă de crap, scăldat în lămâie - sau, între bărbați, cu usturoi -, doamnele putând renunța în favoarea unui șalău cu sos meunier. Acum este momentul ca traminerul roz și tămâioasa gălbuie să se predea, lăsând oaspeților să-și unească forțele într-un aligote sau riesling alb, dar și mâinile masculilor obraznici pe genunchii doamnelor timide. Că nu le dă mâna să țipe, tocmai la sfârșitul parastasului, când, prinos adus răposatului, se pot face că nu bagă de seamă, ocupate de coliva cu multă nucă, îndulcită cu miere și stropită cu rom Jamaica.

Pe Matache îl întrerupse chelnerul, nedumerit de ce întârzie invitații la masă.

— Ăștia suntem, frate. Trei, Doamne, și toți trei. Bine ș-așa, că era să vin singur!

— Strâng lumânările?

— Cum să le strângi?! Abia acum își au rostul. La mese se află sufletele prietenilor pierduți. Unii s-au grăbit să moară înaintea mea. Alții, cadavre vii. Te rog, lasă grădina deschisă și servește întru pomenirea lor pe toți ce s-așază la masă, dacă le place meniul oferit de pomană. Aprinde deci toate lumânările și Dumnezeu să-i ierte.

— Și să le ierte, nea Puiu, că-s și cucoane!

— Dumnizeu să ti ierte și pi tini, c-ai făcut așa o zăpăceală. Nibunie curată! Dumnizeu să mă ierte și pi mini, c-am fost un tâmpit să nu bag di seamă că faci mișto. Ci-o fost o fost. Da’ văz că nu ti oprești. Acu dai drumu’ la grădină ca la cinimatograf. Nu zic să faci parastas cu dar, ca la nuntă, da’ dacă tot faci așa o pomană, fă-o la casă di bătrâni. Să ti țină minte totă viața.

— Nu-i timpul pierdut, că ș-așa am o socoteală cu tine. Mort d-a binelea și nu credeam ca la mormântarea mea să te prezinți doar tu, ca apoi să chemi și pe alții. Dar cum se face că n-ai șters-o în Israel?

— Să nu crezi că nu m-am gândit! Mai ales di când ăștia o țin langa cu ișirea din tunel. Di la ’nceput, lojică grișită. Ca să ieși din tunel, trebuie mai ’ntăi să intri. Or iu nu intru, nu-mi place-ntunericu’, să-mi păzesc mereu buzunaru’. Ai să vezi ci n-ai văzut la-nghisuiala asta ci mangleală se pornește. *Erste Klasse*.[1]

Încet, cu pași nesiguri, oamenii ocupară mesele din grădină, cei mai mulți veniți din restaurant, la povața chelnerilor. Lumânările, aprinse ca la denie, le frâna oarecum avântul, dar, odată cu servirea antreurilor și a țuicii, își regăsiră starea prin: „Să fie primit” și „Să-i fie țărâna ușoară”. Cum nu se făcea economie la sticle, vinul aluneca lesne, descrețindu-le fruntea. Din când în când, își aduceau aminte de ce se află acolo și mai vărsau câteva picături pe pietrișul din grădină, cu un cinstit „Dumnezeu să-l ierte!”

— Să te ierte, nea Puiu, și pe noi de toate păcatele. Da’ nu pricep ce te-a-ndemnat să faci tot halimaiul ăsta, tocmai acum, când zici că puteai să ai o viață scutită de cazna vârstei.

— De schimbat nu s-a schimbat mai nimic. Ieri au căzut capetele unui Ludovic, Brâncoveanu sau Antonescu, acum al lui Ceaușescu, mâine, cu siguranță, ale altora. Cad ca la popice. Oamenii însă rămân aceiași. Doar timpul trece. Am zăbovit 70 de ani pe pământ, ca să mă-ntorc de unde am plecat, în capitalism. Ce te face să crezi că peste altă jumătate de secol aceeași roată a istoriei nu se rostogolește iarăși, odată cu tăierea altor capete? Precum femeile, omenirea are ciclurile ei și rămâne gravidă când s-așteaptă mai puțin. N-ai de unde ști dacă naște un geniu sau un monstru.

---

[1] Clasa întâi (germ.).

— Deocamdată, sorții ți-au surâs, de zici că alte averi s-au ivit la orizont. Montmartre tot la Paris se află, iar boema e în floare la București mai abitir ca altădată. Crucea de Piatră, din colțul străzii de pe Calea Dudești, s-a spart în țăndări, de-o regăsești ca spirit peste tot: acum și în politică, nu doar prin locante.

— Târziu, băiete. Am ajuns ca ăla din anecdotă, care-a construit pe banii lui un mare W.C. în centrul Capitalei, să se slobozească toți în norocul lui. De aici ideea falsei înmormântări și a pomenii de pe urmă. Cui să las tot ce-am primit și voi primi? Foștii prieteni, Dumnezeu să-i odihnească, mi-au luat-o, cum spuneam, înainte. Erau și mai bătrâni. Rămâneau femeile, adevăratele femei, marile iubiri, nu cele de-o noapte. Am ars lângă ele ca o torță. Și m-au ars. Cu și fără regrete. Ei, și? Muierea rămâne cea mai frumoasă ispravă a lui Dumnezeu, pe care îl și concurează prin însuși rostul ei. Ne naște și ne paște. Aia veche s-a dus după băiatul unor covrigari, niște bișnițari de duzină, îi în elementul ei. Asta mai nouă s-a cărat după unul mai bătrân decât mine, om de carte, și ea în elementul ei.

— Ascultă ci spune Herșcu Rudei, ca bilanț: afemeiat ai fost, afemeiat o să mori, așa că nu ti grăbi să-ți plănji di milă. Ai perdut două, ți-au mai ras nouă, din douăjdouă. Traji cu pușca și ia foc, păsărică treci la loc. Undiță să ai, că di prins să prinde.

— Urât cuvânt, Herșcule. Mă crezi că în viața mea n-am agățat o femeie? Când mi-a plăcut vreuna, m-am pierdut în fața ei, fără să știu de unde să încep. Mi-a bătut inima și-n preajma unei prostituate; o oră de-am stat lângă ea, sângele mi-a mers și la creier, socotind-o floare. Dacă, totuși, a fost să rămân lângă unele, li s-a datorat mai mult lor, c-au simțit alături alergătorul de cursă lungă. Și-acum, uită-te în jur: vezi vreuna din ele?

— Nu lua lucrurile-n trajic, că mai sunt ș-alte parastase. Acu n-ai știut să procidezi. Ascultă pi Rudel, cu cinci mii di ani di comerț în spate, c-abia pot să-l car în spinare: când

vrai civa, fie și o cerere di primărie, dă di-nțeles celui ce ti adresezi ci câștigă el di pi urma dorinței tale. Totă viața-i un comerț și nimeni nu-i dispus să piarză timpul di pomană. Niciodată nu-i târziu. Dacă tot ti-ai hotărât să fii mort, dă un afiș mare la ziar, ca din partea unui cabinet di avucat: „Referitor la moartea subită a lu domnu Puiu Matache - numele cu litere di-o șchioapă, să-l vază cititorul încă înainte de-a apare ziarul - anunțăm că dischiderea tistamentului urmează s-aibă loc în ziua de..., la ora..., pentru foștii prieteni și prietene apropiate di suflet. La cererea decedatului, plicul sijilat se va disface la «Stijaru verde»” - sau unde-ți convine. Și, ca să nu ti pomenești cu tote babetele pi cap - rujate, coafate, cu pirucă și miros di naftalină - mai scrii acolo: „Totodată, la indicația răposatului, să vină și domnișora cunoscută la «Ambasador», anu’ acesta”. C-acolo e bătaia peștelui, la braserie și-n holul hotelului, pi lei și pi valută. Și nu ti mai urci în clopotniță. Plătești masa la grădină și, di vizavi, di la plăcintărie, ti uiți cini vini, cini pleacă. Li lași să se-nghesuie-ntre ele, babe și tineret, dacă mai găsește vreun loc la masă.

— Și cine să fie avocatul cu testamentul?

— Care avucat? Niciun avucat. Îi lași s-aștepte, cum i-ai așteptat și mata la cimitir. Care tistament? Ci moștenire? Trii mici, un cărnat ș-o halbă di bere li-ajunje!

— Glumă, glumă, dar mă gândesc ce-a fost și viața asta?! A fost sau mi s-a părut că e?

— Nea Puiule, eu am să-ți spun o poveste, fără să insist asupra posibilei morale. Prin ’68, însoțeam o expoziție de cărți în Cuba. Cum nu exista o cursă directă, avionul l-am luat din Praga. În ziua aceea, la aceeași oră, noi decolam, iar rușii aterizau să înăbușe mișcarea de eliberare. De la Havana, n-aveam cum să mă întorc cu cehii, linie aeriană suspendată. Puteam veni doar cu rușii, zburând peste Magnitogorsk. Alternativă păcătoasă. Cum, după multe amânări, țineam să plec acasă, am folosit „aviostopul” în

rate: cu destinația Canada, apoi Irlanda, după care Germania, cu un popas în Ungaria. Obținusem prin agenția comercială a Ambasadei Române din Cuba o foaie de la Tarom, prin care se angaja să suporte cursele aeriene la care voi apela. Trebuia să fiu tâmpit să mă grăbesc la întoarcere, fără a zăbovi pe alocuri. A fost cea mai colorată călătorie din viața mea, vagabondând în necunoscut. Așa că la Gander, în Canada peninsulară, am nimerit într-o sală de cinema, unde-am vizionat *Docteur Jivago,* în jurul căruia se iscase un întreg scandal. Filmul, o producție „Metro-Goldwyn-Mayer", nu era titrat, așa că limba engleză - folosită de Omar Sharif, în rolul medicului, și de Julie Christie, în Lara - mi-era necunoscută. Am văzut filmul de două ori și am lăcrimat apoi de fiecare dată când, întors la București, l-am povestit și repovestit prietenilor. Între timp, odată cu schimbările noastre de decor, am văzut și versiunea românească a aceluiași scenariu. Stupoare. Nimic din ce înțelesesem eu din film n-avea legătură cu opera lui Pasternak. Absolut nimic, zero tăiat. Linii paralele, ce nu se întâlnesc vreodată, deși adesea șerpuiesc enigmatic ca-ntr-o șaradă. Așa-i și cu dragostea. Nu tot ce ni se pare e și adevărat. Iluzia rămâne iluzie.

— Tu ce zici, Herșcule?

— Ci să zic? Totă viața-i o iluzie. Ți se pare că ești, fără să existi. Crezi că vezi și di fapt iești orb. Totu' apare și dispare, mai civa dicăt la Josefini. Uiti popa, nu ie popa! Ti naști ca să mori. Absolut dijaba. Totă viața i-un haloimăs. Niciun câștig și nicio pagubă. Trece!

Între timp, lumânările de pe mese se stinseră. Doar vinul ce curgea la vale părea să le continue menirea, spălând păcatele celor duși Departe, ca și pe ale altora rătăciți mai pe aproape. Încurcarea sticlelor de traminer și riesling împleticise și limbile unor amatori, care nu știau că băutura are disciplina ei, pe care trebuie s-o cunoști de mic - de

când pe genunchii tatălui îi turnai în pahar cu grija de a nu fi gol să știi să bei, niciodată mai mult decât poți. Deși grădina era închisă înspre stradă, pe ușa ce da din restaurant se strecurară doi lăutari mărunței, unul c-o pălărie trasă pe ureche, altul ca Molotov, cu nasul turtit:

— Uite c-a venit și conducerea de partid și de stat! Ăștia seamănă leit cu...

— Taci dracului din gură, că ne găsim beleaua.

Herșcu dădu să-i alunge.

— Lasă-i, Rudel, să cânte. Lasă-i! Suntem o nație de cântăreți. De la *Trăiască regele,* am dat-o pe nemțește cu *Lili Marlene,* apoi pe rusește cu *Suliko* și *Katiușa,* ca azi să revenim de la *Internaționala* la *Deșteaptă-te, române.* Dumnezeu știe ce-om mai cânta și mâine. Cântați, bă, cântați, că țara arde și purceaua-i moartă-n coteț!

C U P R I N S

Cuvânt înainte.....6

I. BUNE ȘI RELE.....8

II. CĂPRĂRII.....38

III. ACASĂ.....62

IV. PE LOC REPAUS!.....81

V. BÂRFE ȘI NU PREA.....100

VI. PROCES-VERBAL.....125

VII. BUNĂ DIMINEAȚA, LUME!.....145

VIII. CĂLĂTORII SPRÂNCENATE.....170

IX. MUTAȚII.....205

X. LA MATCĂ.....240

XI. ÎNCURCĂTURI.....271

XII. FECIOARE ȘI SCORPIONI.....302

XIII. CLOPOTNIȚA CIMITIRULUI.....336

Volumul de față încheie fresca unei lumi apuse, aflate la granița arbitrară dintre ce a fost și ce ne-am așteptat să fie. Buldozerele au ras așezarea personajelor pestrițe din *Târgul Moșilor*, lăsând arheologilor grija de a reconstitui imaginea vechiului cartier. În bună măsură, mahalaua de odinioară s-a mutat urbanistic în centrul metropolei, mulți locuitori risipindu-se în patru vânturi, în căutarea unei lumi mai drepte. Unii îmi scriu din Israel, alții din Franța, Germania, Italia, S.UA., ba chiar și de la capătul lumii, din Noua Zeelandă. Cu toții par să îndreptățească versul lui Goga: „*Să ne mutăm în altă țară*”. Nostalgic, ei revin adesea pe vechile locuri, rămase mai mult în amintirile lor și-n cârca urmașilor, încă prezenți la apel.

Cartea îmbogățește galeria de portrete din *Oameni și javre*, alese precumpănitor din domeniile culturii și artei, unele dintre ele fiind abia schițate în volumele de foiletoane

Sertar **(2004),** *Cu Liviu Rebreanu și nu numai* **(2007).**